

Çatıhançem
KİTAPLIĞI

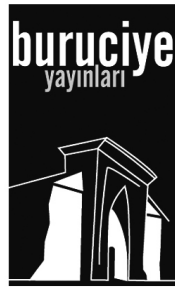
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas

1325 / 1907 SIVAS İL YILLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Ebubekir S. YÜCEL

BURUCİYE YAYINLARI
SİVAS

**SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ
SİVAS**

H. 1325

(Sivas Vilayet Yılığı 1907)

Yrd. Doç. Dr. Ebubekir S. Yücel

Sivas Belediyesi'nin kültür hizmetidir.

S İ V A S 2011

BURUCİYE YAYINLARI

No: 3

ISBN

978-9944-5796-3-6

Kapak

MNX Grup

Baskı

Asitan Yay. Matb. Rekl. Hiz. Ltd. Şti.

0346 2250341

Dizgi

Asitan Yay. Matb. Rekl. Hiz. Ltd. Şti.

Sularbaşı Mh. Kızılay Sk. 6/B Sivas

www.asitan.com - bilgi@asitan.com

0346 2250341

DAĞITIM

Sivas Belediye Başkanlığı

Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0346 221 01 10

TAKDİM	6
ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9
A- SÂLNÂMELERE GENEL BİR BAKIŞ	9
B- VİLAYET SÂLNÂMELERİ	10
C- SİVAS VİLAYET SÂLNÂMESİ LİSTESİ	11
I- 1325 / 1907 Senesi Sivas Vilâyet Sâlnâmesinin Tanıtımı	12
II- Sâlnâmelerde Sivas İdari Yapısı	13
D- 20. YÜZYILIN BAŞLARINDA SİVAS	15
I. Sivas'ın Coğrafik Konumu	15
II. Sivas'ın Nüfusu	15
III. Sivas'ın İklim Durumu	15
IV. Belediye Çalışmaları	16
V. Kaplıca ve İçmeler	17
VI. Sivas'ta Sanayi Ve Ticaret	18
a. Sivas'ta Halıcılık	18
b. Sivas Çorapları	19
c. Marangozluk	19
d. Demircilik	19
e. Bıçak imâlatı	20
f. Çubukçuluk / Ağızlık İmalatı	20
VII. Sivas'ta Ticaret	20
VIII. Sivas'ın Eğitim Durumu	20
IX- Diğer Faaliyetler	21
MUKADDİME	25
Takvim	26
BAZI VAKÂYI- MEŞHÛRE	39
MADALYALAR	53
DÂİRE-İ ASKERİYE	79
Memûrîn-i Ecnebiye	92
Divriği Kazâsı	93
Tonus Kazâsı	95
Yeni Hân Kazâsı	96
Bünyân-ı Hamid Kazâsı	97
Aziziye Kazâsı	98
Hafik Kazâsı	100
Gürün Kazâsı	101
Darende Kazâsı	103
Koçgiri Kazâsı	104
Kangal Kazâsı	106
AMASYA SANCAĞI	109
TOKAT SANCAĞI	129
KARAHİSAR-I ŞARKÎ SANCAĞI	141
VİLÂYETİN AHVÂL-İ COĞRAFYASI	150
DİZİN	202
KİTABİYAT	222
EKLER	223

TAKDİM

Sivas, 'Sultan şehir'...

800 yıl öncesinden 3 Üniversiteyi bağrında taşıyan bir Selçuklu şehri.

Eyalet Merkezi konumunda bir Osmanlı şehri.

Atamızın 108 gün kaldığı Kongre tescilli bir Cumhuriyet şehri.

Sivas hepimiz için ayrı, ayn kutsal olan bir mübarek şehir.

Sultan Şehir Sivas, tarihten gelen bu özelliğini harekete geçirebilecek zengin kültürel birikime, tarihi zenginliklere, doğal güzelliklere, yeraltı ve yerüstü kaynaklarına, kara ve demiryolu ağma, havalimanına, üniversiteye sahip olması nedeniyle önemli bir cazibe merkezi olma şansına da sahiptir.

Özellikle iş dünyasında, sanat, edebiyat, bilim, siyaset ve bürokrasi, alanında önemli miktarda yetişmiş hemşerimizin olduğu hakikatiyle iftihar duymaktayım.

Büyük devlet, siyaset ve gönül adamı olan rahmetli hemşerimiz Sayın Muhsin Yazıcıoğlu'nun bütün hayatı boyunca Sivas ve Sivaslılara olan düşkünlüğü aklımızda ve kendi ifadesiyle "Sivas benim kara sevdamdır." sözü daima kulaklarımızda yankılanacaktır.

Bu ruh ve bu aşkla Sivas'a hizmet etmenin tatlı hazzını duyup, bıkmadan, yorulmadan çalışmaya devam edeceğimizin bilinmesini arzu ederim.

Şemsettin Sivas'ımız, Abdulvahhabi Gazi'miz, Aşık Veysel'imiz, Ruhsati Baha'mız, İhramcızade'miz, Arap Şeyh'imiz, Hasbi Kadı'mız, Pir Sultan'ımız, Mustafa Taki'miz, Kadı Burhanettin'imiz, Mur Ali Baha'mız, Ahmed-i Duran'ımız, Mustafa Sarısözen'imiz, Zaralı Halil'imiz, Sefil Selimi'miz, Muhlis Akarsu'muz, Ali İzzeti'miz, Vehbi Cem Aşkun'umuz, Eflatun Cem Güney'imiz, Ergun Göze'miz gibi saymakla bitiremeyeceğimiz kadar çok tarihimizin şeref sayfasında yer almış büyüklerimiz ayrıca fevkalade önemsedğim başka bir zenginliğimiz olduğunu biliyorum.

Bize göre medeni şehir kültürü çoğulcudur, katılımcıdır. İnsani zenginliklerin, bölgesel ve kültürel farklılıkların bir arada yaşadığı yerlerdir.

Her kültür kendi şehrini kurar, her şehrin kimliğini yansıtan bir yerel kültürü vardır.

Şehir hayatında bütün fiziki yapılar, mekânlar insana hizmet vermek için yapılır. Şehirlerde, sosyal ve kültürel yönler öne çıktığı ölçüde insana hizmet verilir.

Şehrimizin suyunu, toprağım, havasım, tarihini, doğal çevresini, evlerini, sokaklarım, eserlerini, işyerlerini kendi parçası olarak görerek tarihi şahsiyetlerimizi, kanaat önderlerimizi, ozanlarımızı, şair ve yazarlarımızı, spor adamlarımızı, sanatçılarımızı, devlet adamlarımızı, ekonomi alanındaki öncü ve önderlerimizi kısaca bizim olan bütün değerlerimizi hemşerilik şuuru içinde top yekûn kazançlarımız olarak kabul ederiz.

Değerli hemşerimiz Sayın Ebubekir S. Yücel'in Sivas Vilayet Yıllığı çalışmasını bu anlayışla önemli kazançlarımızdan sayıyor; şükran ve takdirlerimi sunuyorum.

Doğan ÜRGÜP
Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Sivas, Anadolu'nun kadim yerleşim merkezlerinden biridir. Yapılan kazı çalışmaları neticesinde, Neolitik dönemlerden beri yerleşim yeri olduğuna dair, maddi kalıntılara rastlanmıştır. Kültürel tarih açısından böyle olmakla birlikte, Sivas ili tarihinin M.Ö. 5. ve 4. binli yıllara, Taş-Maden Çağı'na kadar indiğini ortaya koymaktadır.

Sivas 1059 yılında ilk defa Selçuklu akınlarına maruz kalsa da, Türk-İslam hâkimiyetine geçmesi 1071 Malazgirt savaşı sonrasında rastlamaktadır. Bu tarihten sonra Sivas, Selçuklu Türkiye'sinin büyük kültür ve medeniyet merkezi haline gelmiştir. Ticarî ve iktisâdî bakımdan bütün Anadolu şehirlerinden daha önemli bir mevkiye bulunmuştur. Bizans tarihçisi Khalkokondylas, Ortaçağ'da Sivas nüfusunun 120 bin kişiden mürekkep olduğunu söylemesi ve 1336 tarihi itibarıyla yıllık 700 bin dinar gibi bir vergi matrahına sahip olması şehrin önemini ortaya koymasından önemlidir.

Bütün Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Sivas'ta en parlak dönemini Selçuklu zamanında yaşamıştır. Selçukluların yıkılışından sonra XV. Asrın başlarına kadar önemini muhafaza ettiyse de, siyasi buhranlar medenî ve iktisâdî hayat üzerindeki olumsuz etkisini Sivas'ta da hissettirmiştir. Selçuklu dönemindeki 120 bin nüfusun Osmânî döneminde 40-50 binlerde seyretmesi, Sivas'ın Osmânî dönemindeki konumunu ortaya koymasından yeterli olabilecek bir durumdur. Fakat bu durumda da, çevresindeki vilâyetlere bakarak Sivas, önemli bir il olduğunu eyâlet merkezi olmak suretiyle devam ettirmiştir.

Sivas, tarihin en eski dönemlerinden beri üzerinde medeniyetler barındırmış ve tarihin akışını değiştirebilecek önemli olaylar görmüş, hem maddî ve hem de manevî bakımdan tarihe ışık tutacak kıymetli materyallerinin bulunduğu bir şehirdir. Zengin ve bir o kadar da bol malzemeye rağmen, Sivas'ın tarih ve kültürünü, sosyal ve ekonomik yaşantısını ortaya çıkartacak derli toplu ve ansiklopedik mahiyette bir çalışma yapılamamıştır.

Aslında gerek ferdi olarak ve gerekse de akademik olarak çalışmalar yapılmaktadır. Ama bunların derlenip toparlanarak ve de özellikle de eski kaynakları esas alarak bir **Sivas Tarih Kültür ve Sanat Ansiklopedisi** yapılması gerekmektedir.

Biz, bu eksikliği biraz olsun doldurabilmesi için Sivas tarihi üzerine çalışmalar başlattık ve devam ediyoruz. Fakat çalışmaların matbuat kısmı her zaman olduğu gibi gerçekleştirilemiyor ve çalışmalar sadece kitaplık raflarını süslüyor.

Sivas'ın Osmânî dönemine ait 200'e yakın *Şer'iyye Sicili* ve 17 adet de *Sâlnâmesi* bulunmaktadır. Şehrin, adlî, idârî, sosyal ve kültürel kayıtlarını bulabileceğimiz sicillerle, idârî yapıyı görebileceğimiz yıllıklar şehir tarihi bakımından önemlidir. Biz şu ana kadar müstakil çalışma olarak sicillerle ilgili iki adet çalışma yaptık ve bir diğeri devam etmektedir. Konu başlığı olarak; "*Sivas'ın Bir veya İki Yılı*" ismini verdiğimiz bu çalışmalar, farklı yılları ihtiva etmektedir. Ve şu ana kadar, (1821-22), (1823-1824) tarihli siciller ortaya çıktı ve (1833/1834) tarihli sicil de devam etmektedir.

Sivas Sâlnâmelerinden 1308/1890 tarihli olanı Fikri Karaman tarafından 2001 yılında yayımlandı. 1325/1907 tarihli olanı da biz çalıştık ve diğerleri de az bir gayretle sadece baskıya girmeyi bekler konumda durmaktadır.

Tarihi kaynakların ve vesîkaların günümüz alfabesine aktarılmasında her zaman bazı zorluklarla karşılaşılır. Bunlar özellikle yer ve şahıs isimlerin doğru olarak okunmasıdır. Özellikle bu metinlerdeki yabancı yer ve şahıs isimleri her zaman zorluk arz etmiştir. Çalışmamızda

transliterasyona uyulmakla birlikte günümüzdeki kullanımına da dikkat ettik ve hicrî tarihlerin milâdî karşılıklarını vermeye çalıştık. Bu çalışmayı da esas alarak sâlnâmeler üzerinde araştırma yapacakların aslına uygun bilgiye ulaşabilmesi düşüncesiyle, metinde sadeleştirmeden ziyâde transliterasyonu uygun gördük.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; sâlnâmeler ve Sivas Sâlnâmeleri hakkında kısa bilgiler verildikten sonra, çalışmaya esas aldığımız sâlnâmede; Sivas merkezle ilgili olan ve 20. yüzyılında başlarındaki Sivas'ın genel ahvâfı hakkında sadeleştirilen metin verilmiştir. Bununla okuyucuya, 21. yüzyılın başlarındaki Sivas'ın mukayesesi için bir zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, 1325/1907 tarihli *Sivas Vilâyet Sâlnâmes*'nin transliterasyonlu tam metni verilmiştir. Metnin orijinalinde olan dipnotlar da eserin aslına sadık kalmak için aynen verilmiştir. Araştırmacılar ve okuyuculara kolaylık olması bakımından, eserin sonuna bibliyografya, indeks konmuştur. Çalışmanın Ekler kısmında ise; eser içerisinde geçen ve Sivas merkezle birlikte Tokat'la ve Amasya ile ilgili 20 adet fotoğrafla birlikte üç adet çizelge bulunmaktadır.

Bu çalışmanın; 20. yy başlarında Sivas'ın genel tarihi ve coğrafyasını görme anlamında faydalı olacağı kanâatini taşımaktayız.

Eserin günümüz alfabesine aktarımında teşviklerinden dolayı mesai arkadaşım Doç. Dr. Alim Yıldız'a, redaktesinde emeğini esirgemeyen İbrahim Yasak'a, mizampajdaki katkılarından dolayı Harun Şerafettin Taşar'a, ayrıca eserin basımını üstlenen Buruciye Yayınları Yayın Kurulu üyelerine ve Hayat Ağacı Derneğine teşekkür ederim.

Ebubekir Sıddık YÜCEL

Sivas-2007

GİRİŞ

A- SÂLNÂMELERE GENEL BİR BAKIŞ

“Sâlnâme” kelimesi Farsça “sâl” yıl ve “nâme” kelimelerinden türetilmiş “takvim” anlamına gelen bir kelimedir.¹ Bir senelik hâdiseleri (vak’aları) göstermek üzere tertip olunan eserleri göstermek üzere kullanılan bir tâbirdir.² Sâlnâmeler, geçmiş yıllardaki mühim hâdiseleri hulâsa eden ve ait olduğu yılın müesseseler ve hal tercümeleleri gibi çeşitli mevzularda son durumu kısaca bildiren eserlerdir.³

Fransızca’da “annuarie”, İngilizce’de “annual” veya “year-book” ve Almanca’da da “jahrbuch” şeklinde karşılık bulan bu kelime günümüz Türkçesinde “yıllık” olarak yerini almıştır.

1847-1922 Târihleri arasında yayınlanmış sâlnâmeler çok ünlüdür. Bunlar, bu döneme dair târihî, coğrafi, idârî yapı, kurumlar, şahıs biyografileri, bilimsel, ekonomik, ordu ve donanma, eğitim, kültür ve diğer alanlarda çok önemli bilgiler içerirler. İçinde posta ücreti tarifesi, vapurların kalkış ve geliş saatleri ile mesafe cetveli, bazı köprülerin krokileri, şehir planları/haritaları ve çeşitli fotoğraflar, sancak resimleri gibi kolayca bulunmayacak pek çok bilgilerin bulunduğu sâlnâmeler, öte yandan önemli ölçüde pek değerli bilimsel belgeleri içerirler. İlk sayıları hariç gittikçe mükemmeleşen bu süreli yayınlar, inanılmayacak zenginlikte bilgi kaynaklarıdır. Başlangıçta sayfa ve boy bakımından küçük (100 sayfa gibi) olan söz konusu yıllıklar giderek 1000 sayfayı aşmışlardır.⁴

Sâlnâmeler beş ana başlık altında toplanırlar:

- 1 Devlet Sâlnâmeleri.
- 2 Vilâyet Sâlnâmeleri.
- 3 Resmî Kurum ve Kuruluşlara Ait Sâlnâmeler.
- 4 Özel Konulu veya / Kuruluşlara Ait Sâlnâmeler.
- 5 Resmî veya Özel Kurum ve Kuruluşlara Ait Nevsâller⁵

İlk Devlet Sâlnâmesi, Sadrazam Reşid Paşa’nın isteği ile, Hekimbaşı Abdülhak Efendi Zâde Hayrullah Efendi ile 19. yy Osmânî fikir ve ilim adamlarımızdan Ahmed Cevdet Paşa’nın yardımı ile Ahmed Vefik Paşa tarafından hazırlanmış ve 1263/1847 senesinde Sâlnâme-i Devlet-i Aliye-i Osmâniye adı ile neşredilmiştir. 1763 yılından itibaren Almanya’da Gotha’da Almanca, daha sonra Fransızca olarak, jeneolojik tablolar ve diplomatik şahıs adları yıllığı şeklinde neşredilmekte olan Almanach de Gotha’ları Sadrazam Reşid Paşa’nın görüp, bunlara benzer bir Türkçe neşriyatı arzu ettiği ve böylece Sâlnâme-i Devlet-i Aliye-i Osmâniyye’nin yayımlandığı görülmektedir. 1263/1847 yılında yayımlanan ilk devlet sâlnâmesi’nin önsözünde yazarın hangi gaye ile hazırladığı anlatılmıştır. “...Yazışmada ve diğer işlerde herkese yardımcı olmak üzere, devletimizin bakanlarını, taşrada bulunan vezirlerle memurların, devletimizdeki elçilerle yabancı memurların (adlarını ve durumlarını gösteren) başka başka cedvelleri yazılmıştır. Dış dünya hakkında da bilgi vermek üzere, Avrupa devletlerinin hükümdârları ve bakanları ve kısaca hukûki statüleri belirtilmiştir. Takvim konulmuş, çeşitli dinlerin yortu günlerine işaret edilmiş ve Avrupa devletlerinin gelir ve giderleriyle paraları açıklanmış, hesaplandığında bulunmak üzere Osmânî parasıyla karşılıkları da konulmuş, darphâne nizamları eklenmiştir. Memleketimizde işleyen kara postalarıyla, bize ve yabancılara

¹ Ziya Şükûn, *Farsça Türkçe Lûgat*, İstanbul 1984, C. II, s. 1123.

² Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, C. III, s. 105.

³ İslam Ansiklopedisi, “Sâlnâme”, İstanbul 1993, C. X, s. 134.

⁴ Hasan Duman, *Osmânî Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri*, Ankara 2000, s. 1.

⁵ Hasan Duman, 2-12.

ait vapurların hareket ve geçiş saatleri ayrıca yazılmıştır. İşte bu sâlnâme her yıl basılıp yayınlanacaktır. Bu yıl pek mükemmel olmamışsa da ileride rağbet ve teşvik görüldüğü halde tamamlanacağı (geliştirileceği) tabiidir.”⁶

Çalışmamıza esas aldığımız 1325/1907 Târihli Sâlnâme'nin mukaddimesinde şunlar yazmaktadır: “Sâlnâmelerin faydası bugün o derece ortaya çıkmıştır ki, bu vâdide tafsili hakkında yorum yapmak gereksizdir. Fakat şurası açıktır ki, son zamanlarda birtakım ilimlerde istatistiklerin ehemmiyeti ortaya çıkınca, sâlnâmelerin önemi birkez daha ortaya çıkmıştır. Bir memleket veya vilâyetin târihi, madenleri, ulaşımı, ithalat ve ihracatı, gelir-gideri, bürokrasi en açık ve en güvenilir biçimde, maziye ve istikbâle ışık tutacak şekilde sâlnâmelerde bulunmaktadır”⁷

Sâlnâmelerin hazırlanması işi ile bir müddet sonra Meclis-i Maârif Başkatihi Behçet ve Meclis Azâsından Rüşdü Beyler görevlendirilmişlerdir. Bilâhere, bir irâde-i seniyye (padişah emri) ile bu iş, Maârif Nezaret-i Mektûbî Kalemî Heyetine verilmiştir. 1306/1888 yılından itibaren Memûrîn-i Mülkiye Komisyonuna bağlı Sicil-i Ahval-i Memûrîn idâresine havale edilmiş olup, bu durum saltanatın sonuna kadar devam etmiştir.⁸

Devlet yıllıkları, 1263-1325/1846-1907 yılları arasında hicri yıllar esas alınarak yayımlanmıştır. 1263 hicri yılı, 20 aralık 1846-10 kasım 1847 dönemini ihtivâ eder. En son devlet yıllığı 1333/1918 yıllarını kapsar. Cumhuriyet'ten sonra da Türkiye Cumhuriyeti Sâlnâmesi adı ile 1925-26, 1926-27, 1927-28 yıllarına ait 3 defa devlet yıllıklarının neşredildiği görülür. Latin harflerinin kabulünden sonra da bir kaç defa ayrıca 1968 yılında Cumhuriyetin 50. Yıldönümü (1973) münâsebetiyle 2 defa il yıllıkları çıkarılmıştır.⁹

B- VİLÂYET SÂLNÂMELERİ

Devlet sâlnâmelerinin faydası görüldükten sonra, vilâyet ve nezâret sâlnâmeleri çıkarılmaya başlanmıştır. Bazı kayıtlarda ilk vilâyet sâlnâmesinin 1282/1865 Yılında Trabzon'a ait olduğu bilinirse de, ilk Trabzon vilâyet sâlnâmesi 1286/1869 yılında neşredilmiştir. İlk Osmânî vilâyet sâlnâmesi 1283/1866 senesinde neşredilen Bosna, son vilâyet sâlnâmesi ise 1337-38 Mâli/1921-22 milâdi senesi Bolu Livâsı sâlnâmesi olup, 1337-41/1921-22'de yayımlanmıştır. Öte yandan daha önce Halep vilâyet mektupçuluğunda bulunan İbrâhim Hâlet Bey'in Fihrist-i Vilâyet-i Halep adı ile ilk sâlnâmeyi tertip ettiği, içindeki istatistiki, iktisâdi bilgilerden dolayı Bâb-ı Âlî'nin dikkatini çekerek, birer örneğinin vilâyetlere gönderilerek, sâlnâmeler tertibi emredildiği ifade ediliyorsa da, sözü edilen bu ilk sâlnâmeye henüz tesâdüf edilememiştir. Şunu ifade edebiliriz ki, vilâyet idâresi çalışmalarının düzenlenmesi özellikle vilâyet nizamnâmesi'nin 1284/1867'de neşredilmesinden sonra vilâyet sâlnâmelerinin hazırlanmasında büyük bir artma görülür.

Vilâyet sâlnâmelerinde, ilgili vilâyetin idârî bölünüşü, memur listeleri, mahalli târîh ve coğrafyası, eski eserleri, ticari ve ekonomik faaliyetleri, nüfus, okullar, kütüphaneler vb. pek çok bilgiler verilir. Bazı vilâyetlerin bir defa sâlnâme neşretmelerini yanında, bazı vilâyetlerin ise otuz beş civarında sâlnâme neşrettiklerini görmek mümkündür. Bunların içinde Türkçe-Arapça, Türkçe-Rûmca, Türkçe-Boşnakça ve hatta sadece Arapça olanları bile vardır. Verdikleri bilgiler bakımından Bolu, Diyarbakır, Halep, Hüdâvendigâr (Bursa), Manastır ve Selânik sâlnâmeleri özellik arzeder. Târîh ve coğrafi bilgi bakımından pek zengindirler. Bunlar resim/fotograf şeklinde olabildiği gibi (Yemen ve Hicaz'daki Osmânî Türklerinin eserleri gibi), hasat haritası

⁶ Hasan Duman, 4.

⁷ Sivas Vilâyet Sâlnâmesi, Sene 1325, s. 2.

⁸ Hasan Duman, 4.

⁹ Hasan Duman, 5.

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 11

(Sivas, 1325/1907, Def'a 17 gibi)¹⁰ veya şehir/liman haritası/ krokisi (Selânik 1320 / 1902, Def'a 17 gibi) veya posta ve telgraf hatları (Kastamonu, 1292 / 1875, Def'a 7) da olabilir.¹¹

C- SİVAS VİLÂYET SÂLNÂMESİ LİSTESİ¹²

İlk defa 1287/1870 yılında yayınlanan Sivas Sâlnâmelerinin sonuncusu 1327/1909 yılında yayınlanmış ve toplamı 17 adettir. Şu ana kadar ki tespitlerde kütüphanelerde mevcut bulunan sâlnâmelerden 14 adetinin listesi aşağıdaki gibidir. 17 adetten eksik olan 3 adet sâlnâmenin kütüphanelerde mevcüduyetine rastlanmamıştır.¹³

Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1287 h / 1870 Def'a 1 Sivas Vilâyet Matbaası (1287/1870) 106 s Taş 16x11 12,5x8,5 *467	AEK	AMK	BAK	EAÜ
	BDK	BK 28/1	HTU	MİL 1960 SA 147
	İEÜ	MK 395	SK	TBM
	İÜ 058(566.1) 9435 SA3	SHK SAL/234	TSK	TTK A-II-2176
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1288 h / 1871 Def'a 2 Sivas Vilâyet Matbaası 1288 / 1871 106 S. Taş 16x11 13x18 *468	AEK	AMK	BAK 717	EAÜ
	BDK K462	BK 28/2	HTU	MİL 1960 SA 147
	İEÜ	MK 396	SK	TBM
	İÜ	SHK	TSK	TTK A-II-2073
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1289 h / 1872 Def'a 3 Sivas Vilâyet Matbaası 1289 / 1872 120 S. 16x11,5 12x8 *469	AEK	AMK 1692	BAK	EAÜ
	BDK	BK	HTU	MİL S 109
	İEÜ	MK 397	SK	TBM
	İÜ	SHK	TSK	TTK
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1292 h / 1875 Def'a 5 Sivas Vilâyet Matbaası 1292 / 1875 142 S. Taş 16x11 13,5x8 *470	AEK	AMK	BAK	EAÜ
	BDK	BK 28/5	HTU	MİL
	İÜE	MK	SK	TBM
	İÜ	SHK	TSK	TTK
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1293 h / 1876 Def'a 6 Sivas Vilâyet Matbaası 1293 / 1876 128 S. 1 LE. 17,5x11 13x8 *471	AEK	AMK 1682	BAK	EAÜ
	BDK	BK	HTU	MİL
	İÜE	MK	SK	TBM
	İÜ	SHK	TSK	TTK A-II-2178
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1298 h / 1881 Def'a 8 Sivas Vilâyet Matbaası 1298 / 1881 233 S. LE. PL. 17x11,5 13x7,5 *472	AEK	AMK	BAK	EAÜ
	BDK	BK	HTU	MİL B 109
	İÜE	MK 398	SK	TBM
	İÜ	SHK	TSK	TTK
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1300 h / 1883 Def'a 10 Sivas Vilâyet Matbaası 1300 / 1883 189 S. 1 LE. 17,5x11 13,5x8 *472	AEK	AMK 1692	BAK	EAÜ
	BDK	BK	HTU	MİL 1960 SA 147
	İÜE	MK 399	SK	TBM
	İÜ	SHK Sal/123	TSK	TTK
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1301 h / 1884 Def'a 11 Sivas Vilâyet Matbaası 1301 / 1884 223+103 S. TAŞ 16x11 14,5x8,5 *474	AEK	AMK	BAK	EAÜ
	BDK K462	BK 28/11	HTU	MİL 1960 SA 147
	İÜE	MK 400	SK	TBM
	İÜ	SHK	TSK	TTK
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1302 h / 1885 Def'a 12 Sivas Vilâyet Matbaası 1302 / 1885 460 S.2 LE 18x12 15,5x8,5 *475	AEK 124	AMK DSP524	BAK	EAÜ
	BDK K462	BK 28/12	HTU 10/	MİL 1960 SA 147
	İÜE	MK 401	SK	TBM
	İÜ	SHK Sal/046	TSK	TTK

¹⁰ Sivas Vilâyet Sâlnâmesi, Sene 1325, s.182-189.

¹¹ Hasan Duman, 5-6.

¹² Hasan Duman, 124-125; Yazarn Sâlnâmelerin çizelgesinde kullanılan kısaltmalar şu şekildedir. *AEK*: Atif Efendi Kütüphanesi (Mehmet Zeki Pakalın koleksiyonu), *AMK*: Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi, *BAK*: Başbakanlık Arşivi Kütüphanesi, *BDK*: Bayezid Devlet Kütüphanesi, *BK*: Belediye Kütüphanesi (Atatürk Kitaplığı), *EAÜ*: Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, *HTU*: Hakkı Tarık Us Kütüphanesi, *İÜ*: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, *İÜE*: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Tarih Semineri Ktp., *MİL*: Milli Kütüphane, *MK*: Millet Kütüphanesi, *SHK*: Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi, *SK*: Süleymaniye Kütüphanesi, *TBM*: Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, *TKS*: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, *TTK*: Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, *S*: Sayfa, *LE*: Levha, *PL*: Planş (Sayfa büyüklüğünde veya daha küçük ekler)

¹³ Türkiye Kütüphanelerinde mevcut olan 14 adet Sivas Sâlnâmesinin tamamının mikrofilimleri elimizde mevcuttur.

12 / SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907

Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1304 H / 1887 Def'a 13 Sivas Vilâyet Matbaası 1304 / 1887 273 S. 19,5x13 16,5x9,5 *476	AEK	AMK	BAK	EAÜ
	BDK	BK	HTU	MİL B 109
	İÜE	MK 402	SK	TBM
	İÜ	SHK	TSK	TTK A I-7322
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1306 h / 1889 Def'a 14 Sivas Vilâyet Matbaası 1306 / 1889 266 S. 19x13 16x11 *477	EAK	AMK	BAK 718	EAÜ
	BDK	BK 28/14	HTU	MİL 1960 SA 147
	İÜE	MK 403	SK	TBM
	İÜ 81059	SHK	TSK	TTK
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1308 h / 1891 Def'a 15 Sivas Vilâyet Matbaası 1308 / 1891 266 S. 19x13 16,5x10,5 *478	AEK	AMK	BAK	EAÜ
	BDK	BK 28/15	HTU	MİL 1960 SA 147
	İÜE	MK 404	SK	TBM
	İ 81070	SHK	TSK	TTK
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1321 h / 1903 Def'a 16 Sivas Vilâyet Matbaası 1321 / 1903 246 S. 1 LE. 26 PL 23X15 19,5x12,5 *479	AEK	AMK 1692	BAK	EAÜ 1042
	BDK	BK 28/16	HTU	MİL
	İÜE 68/97	MK 405	SK	TBM
	İÜ	SHK Sal/132	TSK	TTK A II-1855
Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1325 h / 1907 Def'a 17 Sivas Vilâyet Matbaası 1325 / 1907 272+2 S.3 LE. 25 PL. 23X15 19X12 *480	AEK 125	AMK	BAK	EAÜ 1042
	BDK K462	BK 28	HTU 10/9	MİL
	İÜE	MK 406	SK	TBM
	İÜ 058(566.1) 9453 Sa3	SHK Sal/047	TSK	TTK

I- 1325 / 1907 Senesi Sivas Vilâyet Sâlnâmesinin Tanıtımı

Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas 1325 h / 1907 Def'a 17 Sivas Vilâyet Matbaası 1325 / 1907 272+2 S.

Yıllık, Mukaddime ile birlikte, 1325/1907 hicri yılı hicri muharrem ayı takvimi ile başlar. Takvimde, bayram ve yortu günleriyle sayılı günler ve fırtınalar gösterilmiştir. 16. sayfada 1325/1907 yılına ait mübarek gün ve geceleri gösterir takvim de vardır. 18-22 sayfalar arasında hicretten evvel ve hicretten sonra olan önemli olayların târihleri verilmiştir.

24-32. sayfalar arasında Osmânlı Hükümdarlarının kısa künyeleri vardır.

36-39. sayfalarda Mülkî, İlmî ve Askerî erkanın Tertibat ve Teşrifatları anlatılmaktadır.

41-45 sayfalarda Osmânlı Devletinin kullandığı madalyalardan bahsedilmektedir.

47-50. sayfalarda 1198/1783 Tarihinden itibaren Sivas'a atanan vâlî ve mutasarrıfların listesi mevcuttur.

52-76. sayflar arasında Vâlî Reşid Akif Paşa'nın vâlliliğindeki devlet daireleri ve memuriyetler yer almıştır.

76-95. sayfalar arasında Sivas Vilâyeti Askerlik Dairesi bilgileri mevcuttur.

96-118. sayfalar arası, Sivas'a bağlı; Divriği, Tonus, Yeni Hân, Bünyân-ı Hamid, Aziziye, Hafik, Gürün, Darende, Koçgiri ve Kangal Kazâları'nda bulunan resmî daireler ve görevliler listesi verilmiştir.

120-141. sayfalar arası Amasya Sancağı ve bu sancağa bağlı; Merzifon, Köprü, Mecidözü, Ladik, Gümüş Hacıköyü, Havza Kazâları ve resmî dairelerinin listesi verilmiştir.

142-158. sayfalar arası Tokat Sancağı ve bu sancağa bağlı; Niksar, Zile ve Erbaa Kazâları hakkında bilgi mevcuttur.

160-170. sayfalar arası Karahisar-ı Şarkî ve bu sancağa bağlı; Hamidiye, Aluçra, Suşehri ve Koyulhisar Kazâları resmî daireleri ve görevlileri hakkında liste mevcuttur.

172-227. sayfalar arası Vilâyetin; coğrafik, sıhî, zirafî, sanayî ve maarifi ile ilgili malumât mevcuttur.

228-252. sayfalar arasında vilâyette bulunan önemli eserler ve bunların yapıları ile ilgili o zamana kadar bilinen bilgiler verilmektedir.

253-259. sayfalarda 1323/1905 senesi îrad masrafları ile 1322/1904 senesi Vilâyetin Müslim-gayri Müslim nüfusunu gösterir liste mevcuttur.

260-268. sayfalarda; Pâyitahta bulunan resmi dâireler ve kullanılan ünvanlarla ve ilmî rütbeleri görmekteyiz.

269. sayfada; yerli brokratlarla yabancı misyon şefleri arasında uygulanması gereken protokol nizamnamesi yer almaktadır.

Sâlnâmede münderecâtla ilgili olarak 18 adet resim bulunmaktadır.¹⁴

Sâlnâmede üç adet de 1320-22/1902-1904 senelerinde ait vilâyetdeki inşaatlarla ilgili varidât cetveli vardır.

Ayrıca Sâlnâmenin sonunda, doğru yanlış cetveli de konmuştur.

1325/1907 Tarihli sâlnâmede geçen isimlerden belki tarihi şahsiyetler açısından önemli isimler mevcut olmayabilir. Ama isimler incelendiğinde; Osmânî yönetimi Sivas vilâyetindeki memuriyetler içerisinde, Osmânî tebâsına mensup olan Ermeni, Rûm Yahûdî isimlerine rastlıyoruz ki, bunların birçoğu, hem rütbe ve hem de görev itibarıyla önemli makâmları işgal etmişlerdir. Bu çalışmanın sonuna konmuş olan Dizin'de bu isimlere rastlanacaktır.

II- Sâlnâmelerde Sivas İdari Yapısı

Sivas, Osmânî Devletinin ilk yıllarında Eyâlet-i Rûm'un merkezi olmuştur. 1831 Osmânî nüfus sayımı'nda, Eyâlet-i Sivas olarak geçmekte ve Sivas, Amasya, Bozok, Çorum, Canik, Divriği, Arapkir olmak üzere 7 sancaktan (Livâ) oluşmaktadır. Sivas merkez sancağı ise Paşa Sancağı (Liva-i Sivas) olarak anılmaktadır. 1847 yönetim düzenlemelerinde, Sivas Eyâleti; Merkez sancak, Amasya ve Divriği'den oluşan üç sancaktan oluşmuştur. 1854 düzenlemelerine göre ise; Sivas merkez, Amasya, Karahisar-ı Şarkî (Şebinkarahisar) sancaklarından oluşmaktaydı ve Sivas Sancağı'nın, Sivas merkez, Aziziye (Pınarbaşı), Koçgiri (Zara), Tokat, Divriği, Darende, Gürün ve Tonus (Şarkışla) olmak üzere 8 Kazâsı bulunmaktaydı. 1884 tarihindeki taksimatda, 26 kazâ ve Amasya, Tokat, Karahisar-ı Şarkî ve Merkez olmak üzere dört sancaktan oluşmaktaydı.¹⁵

1892'de, Sivas vilâyetinin 4 sancağı (Sivas, Amasya, Tokat ve Karahisar-ı Şarkî) bulunmakta ve Sivas Sancağı ise; Aziziye, Koçgiri, Divriği, Darende, Gürün, Tonus, Hafik, Yıldızeli kazâlarından oluşmaktaydı. 1900'de, Sivas sancağına Bünyân-ı Hamid ve Kangal kazâları eklenmiştir. Ancak 1911'de, Bünyân-ı Hamid Kayseri'ye, Darende Malatya'ya bağlanmıştır. Sivas vilâyeti idârî hususunda, Sivas, Amasya, Tokat, Karahisar-ı Şarkî sancaklarına ayrılmıştır. Makro vilâyeti Sivas şehri olup, hâvî olduğu sancakların merkez idâreleri aynı adlı olan kasabalardır. Adı geçen sancakları teşkil eden kazâlar şöyledir:

¹⁴ Sivas Ziya Bey Eski Eserler Kütüphanesi'nde 2031 numarada kayıtlı bulunan Sâlnâmede bu resimlerden sadece 2 adeti mevcut diğerleri aralardan çıkartılarak çalınmıştır. Bu baskının ön ve arka sayfalarında eksiklikler olduğu gibi, sonradan yapılan ciltlemeye Ankara Vilâyet Salnamesi şeklinde kapak ismi konmuştur. Ali Emiri nüshasında bu resimler mevcuttur ve eserin son kısmına ek olarak konulacaktır.

¹⁵ Sivas Vilâyet Salnamesi, 1302 (1884), s. 333.

Sancağın Adı	Kazanın Adı	Sınıfı	İdari Merkezi
Sivas	Sivas	1	Sivas
	Koçkırı (Koçgiri)	2	Zara
	Hafik	3	Koçhisar
	Yıldızeli	3	Yeni Hân
	Divriği	3	=
	Gürün	3	Görün
	Darende	3	=
	Tenos	3	Şehr-i Kışla
	Aziziye	2	=
	Bünyân-ı Hamid	3	Sarımsaklı
	Kangal	3	=
Tokat	Tokat	2	Tokat
	Erbaa	2	Herek
	Zile	1	=
	Niksar	3	=
	Reşadiye	2	İskefsar
Amasya	Amasya	1	Amasya
	Ladik	3	=
	Havza	3	=
	Köprü	3	Vezirköprü
	Merzifon	1	=
	Gümüşhacıköyü	3	Mâdensim
	Mecidözü	3	Hacıköy
Karahisar-ı Şarki	Karahisar-ı Şarki	2	Şebinkarahisar
	Suşehri	3	Andaras
	Elvecere (Aluçra)	3	Mesudiye (Karaçayır)
	Koyulhisar	2	Mişak
	Hamidiye-i Bâla	3	Milas

1913 Yılındaki idârî yapılanma, Cumhuriyetin kuruluşuna kadar aynı kaldı. 1922 yılında yapılan yeniden idârî yapılanma ile birlikte Sivas vilâyeti içinde bulunan sancaklar il konumuna getirildi. Sivas sancağı içindeki kazâlar, ilçeye dönüştürüldü. Aziziye (Pınarbaşı) Kayseri iline bağlı ilçe oldu. 1934 yılında, Şebinkarahisar (Karahisar-ı Şarki) ili, ilçe konumuna getirilince bu ile bağlı Suşehri ve Koyulhisar, Sivas iline bağlandı.¹⁶

¹⁶ Ramazan Özey, "20. Yüzyılın Başlarında Sivas'ın Tarihi Coğrafyası", Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri, Sivas 2003, s. 135-136.

D- 20. YÜZYILIN BAŞLARINDA SİVAS

Sivas'ın yüzyıl önceki durumu ile bugün, 21. yüzyılın başlarındaki Sivas'ı, ticari ve kültürel durumu hakkında bir değerlendirme yapılabilmesi için, sâlnâmenin ilgili bölümlerinden bazı kısımları sadeleştirerek vermeyi uygun gördük. Başlıklar halinde zikredilecek bölümler dikkatli tetkik edildiğinde Sivas'ın yüzyıl önceki durumu ile şimdiki durumu hakkında anlamlı bilgiler göze çarpacaktır.

I. Sivas'ın Coğrafik Konumu

Sivas Anadolu'nun ortasında büyük bir vilâyet olup, kuzeyde Trabzon, doğuda Erzurum güney doğuda Mamuratülaziz, güneyde Halep ve Adana, Batıda Ankara, Kuzey Batıda Kastamonu ile çevrilidir. 83700 m² yüz ölçüme sahiptir. Sivas merkez, İstanbul'un 715 ve Samsun'un yaklaşık olarak güney doğusunda ve Ankara'nın 372 km doğusundadır. Şehrin arazisi çoğunlukla dağlık ve yüksektir.

II. Sivas'ın Nüfusu

Son nüfus sayımına göre 618.345.000 erkek ve 566.600.000 kadın olmak üzere 1.185.016 kişidir.

Bu nüfusun 968786'sı Müslim, 141643'ü Ermeni, 64501'i Rûm, 3278'i Katolik, 4336'sı Protestan, 299'u Yahûdi, 2173'ü Kıptî gayr-ı müslimdir. Bu Müslüman nüfusunun büyük çoğunluğu Türk olup, merkezin güneyinde biraz Kürt nüfusu vardır. Çoğunluğu yerli hükmünü almış Kafkas muhacirleri vilâyetin hemen her tarafında bulunur. Bu rakamlara göre km² ye on üç kişi düşmektedir.¹⁷

III. Sivas'ın İklim Durumu

İklimin insan sağlığı üzerine etkisi bilinmektedir. İklim tesirlerinin bazı hastalık türlerine sebep olduğu, bazılarını tedavi ettiği ve bazı hastalıkların da şiddetini hafiflettiği bilinmektedir. Şehrin havası her tarafında aynıdır. Amasya ile kıyaslayacak olursa, -Sivas 1300, Amasya 400 rakıma sahiptir – Sivas'ın havası daha soğuktur. Sivas'a komşu olan Trabzon Terme, Çarşamba taraflarında görülen havaya Sivas'ta rastlanmaz. Vilâyetin doğum ve ölümlerine dair istatistikî bir bilgi mevcut değilse de her sene 10 bine yakın nüfus artışı olduğu tahmin edilmektedir.¹⁸

Sivas vilâyetinin arazisi genellikle dağ ve yaylalardan müteşekkil olduğu halde geniş ovaları vardır. Amasya'daki Suluova ve Tokat'taki Kazova ve Taşova'nın durumu bu şekildedir. Suluova'da akarsu olmamakla beraber irili ufaklı bataklıklarda çeltik ekimi yapılmaktadır. Çeltik tarlalarının humma hastalığına sebep olduğu tesbit edildiğinden çeltik ekimi daha sonra azaltılmıştır.¹⁹

Sivas ve Karahisar'ın kış ayları şiddetli ve uzundur. Sivas'ın dağlarının yüksek ve çıplak olması ve latif yaylara sahip olmasından dolayı havası sağlamdır. Ormanları ve saf kaynak suları ile Karahisar'ın havası daha güzeldir.²⁰

¹⁷ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 172.

¹⁸ 19 Aralık 2006 tarihi itibarıyla, Sivas Merkez Nüfus Müdürlüğü On-line işlemlerine göre, toplam 6586 doğum, 2390 ölüm olmuştur. Bu sayılar sadece Sivas nüfusuna kayıtlı olanlar için geçerli değildir. Bu rakamlar Başka nüfus dairelerine kayıtlı olsa da Sivas'ta ikâmet edenlere aittir. Sivas Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü kayıtlarına göre, 2006 yılı Ocak-Ekim arası ölümlerin toplamı 1190 kişidir. Bu rakamın 1055 tanesi yetişkin ve 135 tanesi de çocuk ölümdür. 2005 yılı itibarıyla toplam ölüm oranı ise 1261 kişidir.

¹⁹ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 174.

²⁰ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 175.

Sivas'ın en uzun mevsimi sonbahardır ki kasım ayı ortalarına kadar sürer. Kasım ayının ortalarından sonra, etrafı kalın kar tabakası kaplar ve şubatın sonuna kadar devam eder. Göz gözü görmeyecek derecede şiddetli kar tipileri veya kalın sis tabakaları olur. Termometrenin -38° gösterdiği zamanlar olmuştur. Martla birlikte dönüşümlü olarak kar ve yağmur devam eder ki Sivas'ın meşhur çamuru bu arada başlamış olur. Buna *kırk ikindi* yağmurları derler ki bu haziranın 12'sine kadar devam eder. Ya her gün yağmur yağar veyahut ta akşama kadar yağmur bulutları gökyüzünden ayrılmaz.²¹

Bu mevsimde hava sıcaklığı 10-15 iken birden bire sıfır veyahut ta, sıfırın altında 5'e kadar iner. Bu âni hava değişikliğini bilmeyenler birtakım hastalıklara maruz kalabilirler. Sivas'ın en güzel mevsimi ilkbahardır. Halk arasında Sivas'ın havası rutubetli denilse de, vilâyette rutubetten en salim yerin Sivas olduğu bilinir. Gün dönümünden sonra Sivas'ta yağmur yağdığı nâdirdir. Sivas'ın hem baharı ve hem de yazı sadece üç aydır. Hava sıcaklığı 30 derece kadar çıksa da rüzgâr eksik olmaz ve bu yüzden de göz hastalıklarına rastlanır. Ayrıca bu toz birtakım mikropların taşınmasına sebep olduğunda sağlıkçılarca hoş karşılanmaz.

IV. Belediye Çalışmaları

Sivas tozlu ve çamurlu bir şehirdir. Toz ve çamurun çokluğu sokakların bozukluğundan kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı her üç dört senede bir sokaklar yeniden tanzim edilir. Şehrin ortasından geçen cadde üç sene önce (1322/1904) yeniden inşa, ıslah ve tamir edilmesine ve kaldırımlar yeniden yapılmasına rağmen, çahkenlerin devamlı hafriyat çekmeleri cadde ve sokakların tahrip etmiştir. Bunun önünü almak ise suların demir borularla dağıtılmasıdır ki, birkaç sene içerisinde mühim icraatlar yapan belediye için bu iş altından kalkamayacağı derecede masraflıdır. Sokakların tanzimine yönelik çalışmalar eskiden beri süre gelen Sivas'ın meşhur çamurunu biraz azaltmıştır.²²

Kepenek ve Behram Paşa Sivas'ın iki meşhur suyudur. Özellikle Kepenek suyu en meşhurdur ki, bununla rekabet edecek başka su yoktur. Bu membalar bol olmasına rağmen, kıymeti pek fazla takdir edilemediğinden ve de kifayet etmediğinden, ekseriyetle Tavra deresinden gelen su içilmekte ve kullanılmaktadır. Tavra köyünden geçerek üstü açık bir şekilde şehre gelen ve çeşitli mikroplarla birlikte, karbonit, amonyak ve tuz ihtiva eden bu su içmeye müsâit değildir. Sivas'ta çokça görülen idrar yolları hastalıklarının sebebi olarak bu su bilinmektedir ve her sene yirmi kişiden az olmamak üzere cerrahi müdahale gerektiren idrar yolları ameliyatları yapılmaktadır.

Verem hastalığı çok olmamakla birlikte mevcuttur. Üst solunum yolu hastalıkları ve mide iltihaplarıyla birlikte uzun süre devam eden nezle hastalığına rastlanır. Küçük çocukların birbirleriyle ihtilâttan dolayı bu hastalık daha da uzun sürmektedir. Aşılar muntazam yapıldığından dolayı çiçeğe çok az rastlanır. Kızamık çok olmasına rağmen uzun müddet devam etmemektedir. Sivas'ta en ziyade kendisini hissettiren hastalık tifodur ve ölümlerin büyük bir kısmı tifodandır. Bunun

²¹ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 176.

²² Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 177.

sebebi ise yukarıda izah edildiği gibi Tavra suyundan sonra umumî lağımın açık olarak birtakım membalara sızması ve belediyenin sınırlı imkânlarıyla temizliğe gereği gibi riayet edilmemesi sebep olmaktadır.²³

Yukarıda söylendiği gibi, şimdilik yapılması mümkün olmayan bazı zorluklarla birlikte belediyenin genel durumunun henüz müsâit olmaması üç dört seneden beri devam eden faaliyetleri olumsuz etkilemiştir. Şüphe yoktur ki şimdi sokaklarımızın toz ve çamuru eskisi kadar değildir. Çünkü sokakların tanzim ve tamiri devamlı surette itina ile bakım altında tutuluyor. Son zamanlarda sevindirici bir gelişme ise, daha önce şehrin ortasında bulunan ve etrafa pis kokular ve görüntüler veren mezbahada yapılan hayvan kesimlerinin, şimdi ise günün şartlarına göre daha modern ve ihtiyaca tam cevap verecek şekilde büyük bir kesimhane (mezbaha)nın yapılmış olmasıdır. Bu kesimhane Vali'nin gayretleriyle ve şehrin alt tarafında bulunan Murdar Irmağının kenarında yapılmıştır.²⁴ Yine memleketin ihtiyacı olan ve tüm masrafları Padişah (Abdülhamid II) tarafından karşılanan Gurebâ Hastanesi yapılmıştır.

V. Kaplıca ve İçmeler

Vilâyet dâhilinde sıcak ve soğuk birçok maden suyu mevcut olup Havza'nın meşhur Çelikli kaplıcasından başka, Sivas'ın doğusunda ve üç saatlik mesafede Soğuk Çermik yine Sivas'ın kuzey-batısında ve beş saatlik mesafede Sıcak Çermik, Artova'da Sulusaray ve Kangal'da Yılanlı Çermik bu meyanda zikredilebilir. Ancak hiç birisinin henüz kimyevî tahlilleri yapılmadığında şifa yönü tam olarak bilinmemekle beraber, Sıcak Çermiğin cilt hastalıklarına ve Soğuk çermiğin de sinir hastalıklarına faydalı olduğuna dair halk inancı mevcut olup Sivas ahalisi faydalanma, dinlenme amaçlı olarak yaz aylarında bu çermiklerde ikâmet etmektedirler.²⁵

Sıcak çermik Bağdad caddesine²⁶ yakın olmasından dolayı bütün yaz birkaç yüz aile bulunmaktadır. Ancak sıhhat ve rahata yönelik mekânlar olmadığından dolayı fâideden ziyade hastalıklar meydana gelmektedir. Gerek buralardan gerektiği gibi istifade ve gerekse Gurebâ Hastanesi'nden gereği gibi istifade edilebilmesi için İstanbul'dan bir düzenleme ve nizamname istenmiştir.

Fen memurlarından ve bilirkişilerden oluşan bir heyetin onayı ile Soğuk çermiğin suyu ikiye bölünerek erkek ve kadınlara mahsus ahşaptan iki hamam ve etrafına da; kahvahane, ahır, fırın, kabapçı ve bakkal dükkanı ve bir bahçe inşa

²³ Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 178.

²⁴ Ekler kısmında bu mezbahanın resimleri mevcuttur.

²⁵ Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 179. **Balıklı Kaplıca:** Sivas'a 96 km. Kangal ilçesine 13 km. uzaklıkta ve Kangal'ın kuzeydoğusunda Kavak deresi vadisindedir. Suyun sıcaklığı 36 - 37 derece C, havuzların toplam debisi, 130 lt/sn dir. Kimyasal karakteristiği: PH 7.40, radyoaktivite 6 eman, toplam mineralizasyon 590.9 mg/lt. Fiziksel karakteristiği: kaplıca suyunda en büyüğü 10 cm boyunda olan binlerce küçük balık yaşar. Balıklar havuza girenlerin sivilce ve yara kabuklarını yemekte, deriye kaplıca suyunun temasını artırmaktadır. Kaplıca suyu her türlü romatizma hastalığı, sinir hastalıklarına, kırık, çıkık, ezik vb. durumlara, deri ve böbrek hastalıklarına olumlu etki yapmaktadır. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre Balıklı Kaplıca sahası, gerek jeotermal enerji potansiyeli gerekse bu enerjinin kullanım imkanları yönünden önemli bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Kangal Balıklı Kaplıcası ülkemizin termal özelliğini daha da artırmaktadır. Çünkü modern tıpta şimdiye kadar fayda göremeyen cilt hastalığı olan insanlar (sedefli hastalar) için Kangal Balıklı Kaplıcası en son ümit kaynağı olmaktadır. **Sıcak Çermik:** Sivas-Ankara karayolu üzerinde, il merkezine 31 km uzaklıktadır. Yaklaşık 500 hektar üzerin kuruludur. Sıcak Çermik Mevzii imar planı hazırlanarak turizm bakanlığından onay alınmıştır. Özel sektöre açma çalışmaları devam etmektedir. 50 santigrat derecenin üzerinde ısıya sahip olan kaplıca suyunun kimyasal karakteristiği; florür içeren kalsiyum, magnezyum-sodyum, sülfat, hidrokarbonat ve karbonat klörlü sudur. Fiziksel karakteristiği; romatizma, sinir sistemi, solunum yolu, sindirim sistemi, metabolizma bozuklukları, böbrek ve idrar yolları, kan dolaşımı adale ağrıları, kadın hastalıklarına iyi gelmektedir. Sıcak Çermikte dört otel, 10 adet termal banyolu prefabrik konut bulunmaktadır. Toplam 130 oda, 150 yatak kapasitesi vardır. Sıcak Çermik Kaplıcasında 67 Termal banyo, 2 adet açık havuz , 2 adet kapalı havuz bulunmaktadır. **Soğuk Çermik:** İl Merkezine 17 km. uzaklıkta olup, suyun sıcaklığı 28 derece civarındadır. Kaplıca suyu içildiğinde mide, bağırsak ve safra kesesi hastalıklarına iyi gelmektedir. Ayrıca romatizma ve sinir hastalıkları tedavisinde de yararlı olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler Sivas Belediyesi Resmî Web sitesinden alınmıştır.

²⁶ Bugünkü Ankara yolu.

edilmiştir.²⁷ Sıcak çermik alanı imara müsait ama buna karşılık içecek suyu bulunmadığı için muhafazalı bir hat ile Yıldız Köprüsü'ne çermik suyu isâle edilip kadın ve erkeklere mahsus iki kısımdan oluşan ve etrafında banyo mahalleri bulunan ve ortasında birer büyük havuzu bulunan umumi büyük bir hamam yapılmıştır.²⁸ Şimdilik numune olmak ve ileride artırılmak üzere iki oda bir salon bir mutfak ve bir hususi banyodan oluşan on kadar ev, kahvehane ve diğer teferruatla birlikte bir han, bakkal ve kabapçı dükkânı, ekmek fırını ve erkek ve kadınlara tahsis edilmiş iki adet bahçenin tanzimi kararlaştırılmıştır. Bu inşaat için lazım olan 1900 liranın bazı kolaylıklar ve yardımlar ile kapatılması yönüne gidilmiş ve Osmânlı Banka'sında sanat okulu ve hastane için tahsis edilmiş paradan 600 lira aktarılarak ilkbaharda inşaatın başlatılması kararlaştırılmıştır.²⁹

VI. Sivas'ta Sanayi Ve Ticaret

Sivas dâhilinde bazı yerlerin ziraat yapmaya elverişli olmamasıyla birlikte senede sadece üç ay şiddetli yazın olması ve sahile uzaklığından dolayı taşımacılıkta baş gösteren sıkıntılar sebebiyle ziraat istenildiği gibi yapılamaz. Ziraatın ilerlememesine karşılık sanat ve el işçiliğinde gelişme vardır.

Merkezde; halı, kilim, mensucat, marangozluk ve Gürün'de yünlü kumaşlar ağırlıktadır. Bununla birlikte yine merkezde dokunan halılar pek meşhurdur ve bu halılar Sivas merkez ve Konya'da sergilenmektedir.

a. Sivas'ta Halıcılık

Sivas'ta halıcılık iki türdür. **Birincisi**, halıcılık sanat olarak yapılır. **İkincisi**, ailenin hem geçimi ve hem de evin tefrişi için hanımlar tarafından dokunmaktadır. Sivas'ın tamamında bulunan on bin adet halı tezgâhının iki bin tanesi Sivas merkezindedir. Bu tezgâhlarda çalışan ustaların hemen tamamı kadındır.³⁰ Köylü kadınlar genelde ziraatla uğraşmakla birlikte kışın halı ve kilim imâliyle uğraşırlar.

Sivas'ta imal edilen halılar dört ana grupta değerlendirilir:

1. **Rişvan Kilimleri:** Ufak tezgâhlarda ve ekseriyetle çift olarak dokunur. Boyaları halis ve nakışları zarif ve zeminleri pek nazik olmakla beraber gayet dayanıklıdır.

2. **Kürt Kilimleri:** Odalarda duvarlara asılan ve süs için kullanılan bir kilimdir. Perdesine göre üç arşından altı yedi arşın boyunda ve yarım arşın en olarak dokunan ve parçalar birbirine eklenerek oluşturulan kilim çeşididir. Kangal kazasının Karanlık köyü ve Darenden'in Ayvalı dere köylerinde en makbuleri dokunmaktadır.

3. **İlbeyli kilimleri:** Bunlar, Rişvan kilimleri gibi ufak kıtalarda bazen tek ve ekseriya çift olarak dokunur. Dayanıklılık olarak Rişvan kilimlerinden geri kalmasa da, zarâfet itibarıyla ve fiyat yönüyle Rişvan Kilimlerinden daha aşağıdır. İlbeyli Nahiyesine atfen bu ismi almıştır. Nakışlarına göre; mihraplı, kolanlı ve boncuklu gibi neveleri vardır.

²⁷ Bundan yüz yıl önce yapılan iki havuz'dan başka yeni bir havuz 2003 yılında yapılmıştır.

²⁸ Yeni havuzlar ve banyolara yapılmasıyla birlikte ilk dönemde yapılan bu havuz uzun süre cami olarak ve etrafındaki banyolar da personel evleri olarak kullanılmış ve daha sonra yıkılarak park haline getirilmiştir.

²⁹ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 180.

³⁰ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 190.

4. **Muşabbaklı Kilimler:** En çok Tonus ve merkeze bağlı Yıldızeli, Kangal kazalarında çokça dokunmaktadır.³¹

Sivas'ta dokunan halılar iki kısımdır:

Birincisi; Keten iplik çözümler üzerine dokunan ipek ve yün iplik dokuma halılardır. Boyalarının kalitesi, dokumadaki zarafet bunu diğer halılardan ayırır. Bu gibi halılar zarafet ve nefisliği itibarıyla yüksek fiyata satılmaktadır ki metre karesi 1-3 lira arasında satılmaktadır.

İkincisi; Pamuk ve keten ipliği asla karıştırılmaksızın sırf yünden yapılır. Bunların nakışları ve yerleri o kadar zarif olmadığından dolayı fazla bir kıymeti yoktur ve kadınlar evde sergi olarak kullanılırlar. Köylülerin bu halılarda taklit ve çürük boyalar kullanmak hususunda gösterdikleri başarıyı da zikretmek gerekir.

Birinci kısımda zikredilen kıymetli halılar, Sivas merkezdeki halı tezgâhlarına mahsustur. İkinci derecedeki halılardan her cins seccade yastık yüzü, yan halısı, heybe, merkez vilâyetle merkeze bağlı köylerde gerekse de Zara, Tonus, Yıldızeli gibi merkez kazalarda çokça dokunmaktadır.

Diğer mensucat cinsi en güzel olarak Gürün'de dokunmaktadır. Bunlar içerisinde Kaşmir ve Fason taklidi olan kumaşlar yazlık elbise için uygundur. Oda döşemelikleri de zarâfet ve dayanıklılık olarak mükemmeldir.

Sivas'ta dokunan ve renkleri desenleri İran ve Hind şallarından taklit edilerek yapılan şalların kullanımına doyum olmaz. Şalların dayanıklılıkları Avrupa yünü kumaşlarının fevkindedir.³²

b. Sivas Çorapları

Sivas çorapları eskiden beri her yerde bilinmektedir ve senede 600 binden fazla çorap imal edilmektedir.

İpek ve yün mensucati, Amasya'daki kozacılığa bağlı olarak hayli ilerlemiş ve Diyarbakır ve Halep'e rakip olmuştur. Birkaç sene evvel Sivas'ta bir ipek mensucat fabrikası açılmış ama Sivas'ın ipek imalatındaki başarısızlığı yüzünden pek fazla devam etmemiştir.

Hamam takımları ve diğer havlu çeşitleri imalâtı, Bursa'da imal edilenler gibi olmasa da muadil bir seviyededir.

c. Marangozluk

Marangozluk Sivas merkezde en iyi seviyededir. Sivas marangozlarının ürettikleri sandalye, koltuk, kanepeler, boru, çekmece, ecza dolabı, karyola ve nefis oymalı her nevi ahşap oyma ürünler başta İstanbul olmak üzere birçok vilâyete satılmaktadır.³³

d. Demircilik

Maden ve demir ürünleri, Sivas merkezde ayrı bir öneme haizdir. Sivas'ta imal edilen tek parça ve dövme olarak imâl edilen araba tekerlek çemberi, Amerika sergisinde ödül almıştır.

³¹ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 191.

³² Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 192.

³³ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 193.

e. Bıçak imâlâtı

Sivas bıçakları hediye olarak her tarafa gönderilir. Gayet zarif ve tel işlemeli kalemtıraş, kâğıt makası, kama, kılıç ve her türlü demir ve çelik aletler hakikaten en güzel şekilde imâl edilmektedir. Sivas'ın demirci ustaları sanatlarında o kadar ileridir ki, hangi modeli tarif etseniz, aynısını yapmaktadırlar. Öyle ki, cerrahların kullandığı ameliyat malzemeleri takdire şayan bir şekilde imal edilmektedir.

Ayrıca Sivas'ta yapılan dökme lamba ve şamdanlar da meşhurdur.

f. Çubukçuluk / Ağızlık İmalâtı

Çubukçuluk Sivas'a mahsustur. Saman sapı ve kılıptan burma o kadar zarif sigara çubukları yapılmaktadır ki başka yerde benzerine güç tesadüf edilebilir.

Hülasa Sivas'tan her tarafa hediye olarak halı ve kilim ile çorap çakı, çubuk ve marangoz ürünleri gönderiliyor olması örnek olarak yeter.

VII. Sivas'ta Ticaret

Sanayi ürünleri olarak; halı ve kilimle birlikte marangoz ürünleri yabancı ülkelerle birlikte, İstanbul'a ihraç edilmektedir. Bundan başka ihracat ve ithalat ürünleri Avrupa ürünlerine aittir. Sivas'ın ithalat ve ihracatına ait yeterli ve sağlıklı bilgiler kayıp olduğundan, ticaret hakkında karşılaştırmalı bilgiler verilememektedir.³⁴

Bu salnamede belki de en ilginç kısım, Sivas sanayi ve ticaretinin konumunu gösteren ve 1319/1901 senesi ağustosunda açılmış bulunan Sivas Hamidiye Sanat ve ziraat sergisi ile ilgili geniş malumatın bulunmasıdır.³⁵ Serginin içeriği, gerek eşya ve gerekse mahsul yönünden üretilen bütün her şeyi muhtevi idi. O zamanki üretim malzemelerinden; mensucat, maden, orman ürünleri, zirai ürünler, Deri vs.. Bu sergiye ürünleri ile; Kastamonu, Trabzon, Samsun, Erzincan, Maraş, Niğde, Kayseri ve Malatya katılmışlardır. Serginin açılış hatırası olarak hediye sadedinde bir Sivas haritası, ipekli mendiller ve Sivas'ın muhtelif yerlerini resmeden kart postallar dağıtılmıştır.³⁶ Bu serginin akabinde, bir sonraki sergi için kolaylık olması yönünde bir tanıtım katalogu hazırlanmıştır.

VIII. Sivas'ın Eğitim Durumu

Sivas'ın eğitim durumu, Abdülhamid Han'la birlikte gelişme kaydetmiştir. Bugün Sivas'ta açılmış eğitim kurumlarının tamamı –Rüştiye mekteplerinden birkaçı hariç- Abdülhamid Han zamanında açılmıştır. Sivas'a bağlı dört sancaktan Karahisar-ı Şarkî'de henüz lise yoktur.

Sivas'taki liseler gündüzlü olmakla birlikte, idarî ve eğitim sistemi olarak gece eğitimine de mutabık bir şekildedir. Lisenin, bugün üç yüze yakın öğrencisi bulunmaktadır.

Lise dâhilinde oluşturulan Müze, önemli eserler ve tarihi sikkeler, Sivas'ta mevcut ağaç ve bitkilerle birlikte o ana kadar keşfedilen maddelerin numûneleri ve bir kütüphaneye sahiptir.³⁷

³⁴ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 194.

³⁵ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325,238, Bugünkü Yanaçık cezâ evi.

³⁶ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 240

³⁷ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 195.

Köylerin ufak parçalardan teşekkül etmiş olması, her köyde düzenli ve resmî bir okul açmaya imkân vermemektedir. Ayrıca bütün bu okullara tahsisat yetiştirmek de güçtür. Fakat, her nahiye merkezinde bir ilkokul açmak Padişah emridir. Bazı köylerimizde açılan okulların öğretmenleri ve bunların tahsisâtı köy halkı tarafından karşılanmaktadır.³⁸ Şükranla anılacak güzel okullar olmakla birlikte, bütün köy okullarını aynı derecede anmak mümkün olmamaktadır. Halbuki her köy, camileri için bir imam tutacak kadar gayretlidir. Bu durum göz önünde bulundurularak; imamların liyakatli olanlardan seçilmesi ve köylü ile imamların arasındaki ilişkilerin muhâfazasıyla birlikte imamın aylık ücretini düzenli alması gerekir. İmamların vazifelerini ifayla birlikte öğretmenliklerini de hakkıyla ifa etmelerinin teminini vilâyetin eğitim müfettişleri nezaretinde ve devlet tahsisatına gerek kalmaksızın yapmaları sağlanacaktır. Bunun temin edilebilmesi için de köylere atanacak imamların, muallim okullarından mezun olanlardan ve ehliyet sahibi insanlardan seçilmesi noktasında Padişah iradesi vardır.³⁹

Yukarıda bahsi geçen, Ziraat ve Sanayi Sergisinin tamamlanmasından sonra bina; aslı maksadına uygun olarak karyola, elbise, yatakhane ve diğer malzemeleri de tamamlanarak 25 öğrenci kaydıyla mekteb-i eytâb "Dâru's-Sinâii'l-Hamîdî" adıyla Sivas'ta eğitimine başlamıştır. Bu sanat okulunun açılan ilk şubesi arasında kunduracılık bölümü de vardır. Bu okul yatılıdır ve yetimler tercih edilmekte hem eğitimlerine yardımcı olunmakta ve hem de kendilerine bir sanat öğretilmekte idi.⁴⁰ Bunların yapılmasında Vali Reşit Akif Paşa'nın da büyük gayretleri inkâr edilemez.

IX- Diğer Faaliyetler

a- At Yarışları:

Padişah emri olarak her sene yapılması istenen at yarışları 15 Haziran 1321/1903 tarihinde resmen başlatılmıştır. Yer olarak her ne kadar Seyran Tepesi mevkiinde askeri kışla bulunsa da, Kabak yazısından Tavra boğazına doğru olan kısım tercih edilmiştir.

b- Sağlık Hizmetleri

Bizzat II. Abdulhamid tarafından ödeneği gönderilen Gurebâ hastanesi 1322/1904 tarihinde açılmıştır. Gerek Hamidiye Sanat Okulu ve gerekse de Hamidiye Gurebâ Hastanesi sadece açılmış olmak için tesis edilmemişlerdir. Bu iki önemli müessesenin devam edebilmesi için 50'ye yakın dükkan vakfedilmiştir. Bu dükkanların çoğunluğu Odun Pazarı ve Bağdat caddesi (bugünkü Atatürk Caddesi) civarındadır ve bir kısmı da Hükümet Konağı civarındadır. Bu müesseselere ayrılan akar ve varidat sadece bunlardan ibaret değildir. Soğuk ve Sıcak çermik'te gerekli imar düzenlemeleri yapıp da gelir elde etmeye başladığı andan itibaren buralardan elde edilecek gelirden her iki müesseseye ödenek ayrılması Padişah irâdesidir.⁴¹

³⁸ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 196.

³⁹ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 197.

⁴⁰ Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, 1325, 241

⁴¹ 242

**SİVAS VİLÂYET SÂLNÂMESİ
SİVAS VİLÂYET MATBAASINDA
TAB' OLUNMUŞTUR.**

SENE-İ HİCRİYE 1325

MUKADDİME

Sâlnâmelerin fevâidi- ciddiyesi bugün o derece mütehakkak bulunuyor ki, bu vâdide tafsil-i mütâlaat hemen hemen zâid görünür. Maa hâza şurası şâyân-ı beyândır ki son zamanlarda en vâsi' bir fenn-i dakîk hâlini alan istatistik ma'lûmâtının esaslı meâhizinden bulunduğu için salnâmeler gitdikce mütezâyid bir kıymet-i mahsûsa iktisâb ediyor. Bir memleket veya vilâyetin ahvâl-i târihiyesinden, ilm-i meâdine, ilm-i ahvâlî'l-arza ve bu gibi usûl ve fûnûna derece-i taallukâtından bahs eden, o memleket veya vilâyetin turuk-ı mevcûdesini ihrâcât ve idhâlatını, vâridât ve mesârifâtını, hey'et-i idâresini, me'mûrîn-i mühimmesini en sarîh bir selâmet, en kat'î bir vüzûh ve isâbetle gösteren bu eserlerin halen ve âtiyen meâhiz-i istatistikiye ve târihiyenin mühimleri arasında bulunacağı pek küçük bir mülâhaza-i akliye ile taayyün eder. Hem fennî malûmat te'mîn ve hem birçok mevâdda reh-nümâlık ifâ eyleyen bu âsârın mümkün mertebe mükemmeliyetle neşr edilmeleri lüzûmu ise pek zâhirdir.

Asr-ı hamâyunları her türlü terakkiyât-ı maddiye ve ma'neviyye tecelligâh-ı müstesnâ bulunan pâd-şâhımız velî-nî'met-i bî-minnetimiz şevketlü efendimiz hazretlerinin sâye-i füyûzât-vâye-i mülûkânelerinde evvelce birkaç vilâyet merkezinde pek basit bir kisve-i ibtidâiyyede neşr edilen sâlnâmeler bir sūr'at-i sahîha ile bi't-tekmîl her yerde intişâra başlamış ve mücib-i şükr-i mahsûs bulunan tekemmûlât-ı vâkıa her sene daha dîde-i pîrâ bir halde manzûr-ı uyûn-ı iftihâr olmakda bulunmuştur. Vilâyetimizce de geçen sene emsâliyle hemen hemen kâbil-i kıyâs olamayacak derecede muntazam ve musavver olarak bir sâlnâme-i resmiye tertîb olunmuş ve bu sûretle âsâr-ı lâ-tuhsâ-yı terakki-i asr-ı pâd-şâhîye bir lâhika-i bihterîn daha inzimâm eylemişdi. [3] Sâlnâme-i mezkûrun tarz-ı tertîbi yeni ve münderecâtı pek mütenevvi' bulunduğu halde elde bir mukallediye veya numûne bulunmadığı cihetle münderecâtı, kalben arzu olduğu gibi tafsîl ve tenvî' ve bi'l-hassa tesâvir-i mahalliye teksîr olunamamıştı. Her ibtidâda noksan görülmek ve terakkiyat-ı kâide-i tadrîce tâbi' bulunmak icâbât-ı tabiyyeden olduğu ve feyz-i cûşân-ı asr-ı humâyun önünde bu noksan-ı tabîide tekemmüle müncezib ve tâbi' bulunduğu cihetle geçen seneki nüshadan oldukça daha ziyâde muntazam ve müretteb ve muhteviyâtı mütenevvi', resimleri güzîde ve kesîr olarak sene-i cedîdeye âid işbu eserin neşrine ibtidâr olundu.

Bi'l-vesîle ed'iye-i mefrûze-i velî-nî'met-i bî-minnet-i a'zâmîyi tekrâr ve bu vecîbe-i rıkyeti ifâ, dolayısıyla eseri ma'nen dahî pîrâye-dâr eyleyiz.

TAKVİM

[4]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323															
Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Kâsım	Tulû-i Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Muhanremul-Haram	Şubat-ı Rûmî	Şubat-ı Efrencî		Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	
Perşembe			4	9	8		8		0		2		8	1	Re's-i Sene-i Kameriyye
Cuma			5	00	5		6	-	9		2		5		Şubat-ı Rûmî
Cumartesi			6	01	3		5		9		2		3		-
Pazar			2	02	0		4		9		1		0		-
Pazartesi			8	03			2		8		1		8		-
Salı			9	04			1		8		1		5		-
Çarşamba			0	05			0		8		1		3		Cemre-i Ülä
Perşembe			1	06			8		8		1		0		-
Cuma			2	07		2	7		7		1		8		-
Cumartesi	0	0	3	08			6		7		1		0		Yevm-i Aşura
Pazar	1	1	4	09			5		7		1		3		-
Pazartesi	2	2	5	10	9		3		6		1		0		-
Salı	3	3	6	11	7		2		6		1				-
Çarşamba	4	4	7	12	4		1		5		1				Cemre-i Sâniye
Perşembe	5	5	8	1	1		9		5		1				-
Cuma	6	6		14	8		8		0		1			1	Mart-ı Efrencî
Cumartesi	7	7		15	6		6		4		0		7	0	-
Pazar	8	8		16	3		5		4		0		5		-
Pazartesi	9	9		17	0		4		3		0		2		-
Salı	0	0		18	8		2		3		0		9		-
Çarşamba	1	1		19	5		1		3		0		6		-
Perşembe	2	2		20	2		0		2		0		2		Bağ budama zamanı
Cuma	3	3		21	0		8		2		0		1		-
Cumartesi	4	4		22	7		7		1		0		7		-
Pazar	5	5	0	22	4		6		1		0		5		-
Pazartesi	6	6	1	24	2		4		0		0		2		-
Salı	7	7	2	25			3		0		0		9		-
Çarşamba	8	8	3	26			1		9				7		-
Perşembe	9		4	27					9		1		4		Mart-ı Rûmî
Cuma	0		5	28					9		1		1		Re's-i sene-i mâliye 1323

[5]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323

Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Kâsım	Tulû-i Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsım
	Safêr-ü Hayr	Mart-ı Rûmî	Mart-ı Efrencî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Cumartesi	1	3	16	129	57	11	7	6	28	9	31	1	18	10	-
Pazar	2	4	17	130	55	-	6	-	28	-	31	-	15	-	-
Pazartesi	3	5	18	131	52	-	5	-	27	-	31	-	13	-	-
Salı	4	6	19	132	49	--	3	-	27	-	31	-	10	-	-
Çarşamba	5	7	20	133	47	-	2	-	26	-	31	-	7	-	Âhir-i Berd-i Acuz
Perşembe	6	8	21	134	45	-	59	5	25	-	31	-	4	-	-
Cuma	7	9	22	135	41	-	57	-	25	-	31	-	1	10	-
Cumartesi	8	10	23	136	38	-	56	-	24	-	31	-	58	9	-
Pazar	9	11	24	137	36	-	55	-	24	-	32	-	55	-	-
Pazartesi	10	12	25	138	32	-	53	-	23	-	32	-	52	-	-
Salı	11	13	26	139	30	-	52	-	23	-	32	-	49	-	-
Çarşamba	12	14	27	140	27	-	50	-	22	-	32	-	46	-	-
Perşembe	13	15	28	141	25	-	49	-	21	-	32	-	43	-	-
Cuma	14	16	29	142	22	-	48	-	20	-	32	-	40	-	-
Cumartesi	15	17	30	143	18	-	46	-	20	-	32	-	37	-	-
Pazar	16	18	31	144	16	-	45	-	19	-	32	-	33	-	-
Pazartesi	17	19	1	145	14	-	44	-	18	-	32	-	32	-	Nisan-ı Efrencî
Salı	18	20	2	146	11	-	43	-	18	-	32	-	29	-	-
Çarşamba	19	21	3	147	8	-	42	-	17	-	32	-	26	-	-
Perşembe	20	22	4	148	5	-	41	-	17	-	34	-	22	-	-
Cuma	21	23	5	49	3	11	40	-	16	-	34	-	20	-	-
Cumartesi	22	24	6	150	0	10	38	-	15	-	34	-	17	-	-
Pazar	23	25	7	151	58	-	37	-	15	-	34	-	14	-	-
Pazartesi	24	26	8	152	55	-	36	-	14	-	35	-	11	-	-
Salı	25	27	9	153	52	-	34	-	13	-	35	-	8	-	-
Çarşamba	26	28	10	154	55	-	33	-	13	-	35	-	5	-	-
Perşembe	27	29	11	155	47	-	32	-	12	-	35	-	2	9	-
Cuma	28	30	12	156	44	-	30	-	12	-	36	-	59	8	-
Cumartesi	29	31	13	157	42	-	29	-	11	-	36	-	56	-	-

[6]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323															
Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Kasım	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Rbiu'l-evvel	Nisan-ı Rûmî	Nisan-ı Efrencî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Pazar	1	1	14	158	39	10	28	5	10	9	36	1	52	8	Nisan-ı Rûmî
Pazartesi	2	2	15	159	36	-	26	-	10	-	37	-	50	-	Evvel-i Mevsim-i Lâle
Salı	3	3	16	160	34	-	25	-	9	-	37	-	47	-	-
Çarşamba	4	4	17	161	31	-	24	-	8	-	37	-	44	-	-
Perşembe	5	5	18	162	29	-	22	-	8	-	38	-	41	-	-
Cuma	6	6	19	163	26	-	21	-	7	-	38	-	38	-	-
Cumartesi	7	7	20	164	23	-	20	-	6	-	38	-	35	-	-
Pazar	8	8	21	165	21	-	19	-	5	-	39	-	32	-	-
Pazartesi	9	9	22	166	19	-	17	-	5	-	39	-	29	-	-
Salı	10	10	23	167	16	--	16	-	4	-	40	-	26	-	-
Çarşamba	11	11	24	168	12	-	15	-	3	-	40	-	23	-	-
Perşembe	12	12	25	169	11	-	14	-	2	-	41	-	20	-	Mevlidi- Nebî (A.S)
Cuma	13	13	26	170	8	-	12	-	2	-	41	-	17	-	-
Cumartesi	14	14	27	171	6	-	11	-	1	-	41	-	14	-	-
Pazar	15	15	28	172	4	-	10	-	0	9	43	-	11	-	Bağ Budama Zamanı
Pazartesi	16	16	29	173	1	10	9	-	59	8	42	-	8	-	-
Salı	17	17	30	174	59	9	8	-	59	-	42	-	5	-	-
Çarşamba	18	18	1	175	56	-	6	-	58	-	42	-	2	8	Mayıs-ı Efrencî
Perşembe	19	19	2	176	54	-	5	5	58	-	44	-	59	7	-
Cuma	20	20	3	177	52	-	4	4	57	-	44	-	56	-	-
Cumartesi	21	21	4	178	49	-	3	-	56	-	45	-	53	-	-
Pazar	22	22	5	179	47	-	2	-	55	-	45	-	51	-	-
Pazartesi	23	23	6	1	40	-	1	-	54	-	46	-	48	-	Rûz-ı Hızr
Salı	24	24	7	2	42	-	0	-	54	-	46	-	45	-	-
Çarşamba	25	25	8	3	41	-	59	-	53	-	47	-	42	-	-
Perşembe	26	26	9	4	38	-	57	-	52	-	47	-	39	-	-
Cuma	27	27	10	5	36	-	56	-	51	-	48	-	37	-	-
Cumartesi	28	28	11	6	34	-	55	-	51	-	48	-	34	-	-
Pazar	29	29	12	7	32	-	54	-	50	-	49	-	31	-	-
Pazartesi	30	30	13	8	30	-	53	-	49	-	49	-	28	-	-

[7]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323															
Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Hızır	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Rebiul-âhîr	Mayıs-ı Rûmî	Mayıs-ı Efrencî		Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	
Salı	1	1	14	9	27	9	52	4	49	8	50	1	26	7	-
Çarşamba	2	2	15	10	26	-	51	-	48	-	50	-	23	-	-
Perşembe	3	3	16	11	24	-	50	-	47	-	51	-	21	-	-
Cuma	4	4	17	12	23	-	49	-	46	-	51	-	18	-	-
Cumartesi	5	5	18	13	20	-	48	-	46	-	52	-	15	-	-
Pazar	6	6	19	14	18	-	48	-	45	-	52	-	13	-	-
Pazartesi	7	7	20	15	16	-	47	-	44	-	53	-	10	-	-
Salı	8	8	21	16	15	-	46	-	44	-	53	-	8	-	-
Çarşamba	9	9	22	17	13	-	45	-	43	-	54	-	6	-	-
Perşembe	10	10	23	18	11	-	44	-	42	-	54	-	3	-	-
Cuma	11	11	24	19	9	-	43	-	42	-	55	-	1	7	-
Cumartesi	12	12	25	20	8	-	42	-	41	-	55	-	59	6	-
Pazar	13	13	26	21	6	-	42	-	41	-	56	-	57	-	-
Pazartesi	14	14	27	22	5	-	41	-	40	-	56	-	50	-	-
Salı	15	15	28	23	3	-	40	-	40	-	57	-	53	-	-
Çarşamba	16	16	29	24	2	-	40	-	39	-	57	-	51	-	-
Perşembe	17	17	30	25	1	9	39	-	39	-	58	-	49	-	-
Cuma	18	18	31	26	59	8	38	-	38	-	58	-	47	-	-
Cumartesi	19	19	1	27	58	-	38	-	38	-	59	-	45	-	Haziran-ı Efrencî
Pazar	20	20	2	28	57	-	37	-	37	-	59	-	43	-	-
Pazartesi	21	21	3	29	56	-	36	-	37	-	59	1	41	-	-
Salı	22	22	4	30	54	-	36	-	36	-	60	2	40	-	-
Çarşamba	23	23	5	31	53	-	35	-	36	-	60	-	38	-	-
Perşembe	24	24	6	32	52	-	35	-	35	-	60	-	37	-	-
Cuma	25	25	7	33	51	-	34	-	35	-	1	-	30	-	-
Cumartesi	26	26	8	34	50	-	34	-	34	-	1	-	34	-	-
Pazar	27	27	9	35	50	-	34	-	34	-	2	-	33	-	-
Pazartesi	28	28	10	36	49	-	33	-	34	-	2	-	32	-	-
Salı	29	29	11	37	48	-	32	-	34	-	2	-	31	-	-

[8]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323															
Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Hızır	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Cemâdiyel-ü'lâ	Mayıs-ı Rûmî	Haziran-ı Efrencî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Çarşamba	1	30	12	38	48	8	32	4	33	8	2	2	30	6	-
Perşembe	2	31	13	39	47	-	32	-	33	-	3	-	29	-	-
Cuma	3	1	14	40	46	-	32	-	33	-	3	-	28	-	Haziran-ı Rûmî
Cumartesi	4	2	15	41	6	-	32	-	33	-	3	-	27	-	-
Pazar	5	3	16	42	46	-	31	-	33	-	3	-	27	-	-
Pazartesi	6	4	17	43	45	-	31	-	33	-	3	-	26	-	-
Salı	7	5	18	44	45	-	31	-	32	-	3	-	26	-	-
Çarşamba	8	6	19	45	45	-	31	-	32	-	4	-	25	-	-
Perşembe	9	7	20	46	44	-	31	-	32	-	4	-	25	-	-
Cuma	10	8	21	47	44	-	31	-	32	-	4	-	25	-	-
Cumartesi	11	9	22	48	44	-	31	-	32	-	4	-	25	-	-
Pazar	12	10	23	49	44	-	31	-	32	-	4	-	25	-	Evvel-i fasl-ı sayf
Pazartesi	13	11	24	50	44	-	31	-	32	-	4	-	25	-	-
Salı	14	12	25	51	45	-	31	-	32	-	4	-	25	-	-
Çarşamba	15	13	26	52	45	-	31	-	32	-	3	-	25	-	-
Perşembe	16	14	27	53	45	-	31	-	32	-	3	-	26	-	Bayrak aşısı zamanı
Cuma	17	15	28	54	45	-	31	-	33	-	3	-	26	-	-
Cumartesi	18	16	29	55	46	-	32	-	33	-	3	-	27	-	-
Pazar	19	17	30	56	46	-	32	-	33	-	3	-	28	-	-
Pazartesi	20	18	1	57	47	-	32	-	33	-	3	-	28	-	Temmuz-ı Efrencî
Salı	21	19	2	58	47	-	32	-	33	-	3	-	29	-	-
Çarşamba	22	20	3	59	48	-	33	-	34	-	2	-	30	-	-
Perşembe	23	21	4	60	49	-	33	-	34	-	2	-	31	-	-
Cuma	24	22	5	61	49	-	33	-	34	-	2	-	32	-	-
Cumartesi	25	23	6	62	50	-	34	-	35	-	1	-	32	-	-
Pazar	26	24	7	63	51	-	34	-	35	-	1	-	35	-	-
Pazartesi	27	25	8	64	52	-	35	-	36	-	1	-	36	-	-
Salı	28	26	9	65	53	-	35	-	36	-	0	2	37	-	-
Çarşamba	29	27	10	66	54	-	36	-	36	-	0	-	39	-	-
Perşembe	30	28	11	67	54	-	36	-	35	-	0	-	41	-	-

[9]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323

Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Hızır	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Cemâdiye'l-âhir	Haziran-ı Rûmî	Temmuz-ı Efrencî		Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	Dakika	Sâat	
Cuma	1	29	12	68	56	8	37	4	37	8	59	1	42	6	-
Cumartesi	2	30	13	69	57	-	37	-	37	-	59	-	44	-	-
Pazar	3	1	14	70	58	-	38	-	38	-	58	-	46	-	Temmuz-ı Rûmî
Pazartesi	4	2	15	71	0	9	39	-	38	-	58	-	48	-	-
Salı	5	3	16	72	1	-	39	-	39	-	57	-	50	-	-
Çarşamba	6	4	17	73	3	-	40	-	39	-	57	-	52	-	-
Perşembe	7	5	18	74	4	-	41	-	40	-	57	-	54	-	-
Cuma	8	6	19	75	6	-	41	-	40	-	56	-	56	-	-
Cumartesi	9	7	20	76	7	-	42	-	41	-	56	-	58	-	-
Pazar	10	8	21	77	9	-	43	-	42	-	55	-	0	7	-
Pazartesi	11	9	22	78	10	-	44	-	42	-	55	-	2	-	-
Salı	12	10	23	79	12	-	45	-	43	-	54	-	4	-	-
Çarşamba	13	11	24	80	14	-	45	-	43	-	54	-	7	-	-
Perşembe	14	12	25	81	15	-	46	-	44	-	53	-	9	-	-
Cuma	15	13	26	82	17	-	47	-	45	-	53	-	11	-	-
Cumartesi	16	14	27	83	19	-	48	-	45	-	52	-	14	-	-
Pazar	17	15	28	84	21	-	49	-	46	-	52	-	16	-	-
Pazartesi	18	16	29	85	23	-	50	-	46	-	51	-	19	-	-
Salı	19	17	30	86	25	-	51	-	47	-	50	-	22	-	-
Çarşamba	20	18	31	87	27	-	52	-	48	-	50	-	24	-	-
Perşembe	21	19	1	88	29	-	53	-	49	-	49	-	27	-	Ağustos-ı Efrencî
Cuma	22	20	2	89	31	-	54	-	50	-	49	-	29	-	-
Cumartesi	23	21	3	90	33	-	55	-	50	-	48	-	32	-	-
Pazar	24	22	4	91	35	-	56	-	51	-	48	-	35	-	-
Pazartesi	25	23	5	92	37	-	57	-	52	-	47	-	37	-	-
Salı	26	24	6	93	39	-	58	-	52	-	47	-	40	-	-
Çarşamba	27	25	7	94	41	-	59	-	53	-	46	-	43	-	-
Perşembe	28	26	8	95	43	-	0	5	54	-	46	-	46	-	-
Cuma	29	27	9	96	46	9	1	5	55	8	45	1	49	7	-

[10]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323															
Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Hızır	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevasim
	Receb-i Şerif	Temmuz-ı Rûmî	Ağustos-ı Efrencî		Dakika	Saat-	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Cumartesi	1	28	10	97	48	9	2	5	55	8	45	1	51	7	
Pazar	2	29	11	98	50	-	3	-	56	-	44	-	54	-	
Pazartesi	3	30	12	99	52	-	5	-	57	-	44	-	57	-	
Salı	4	31	13	100	55	-	6	-	57	-	43	-	00	8	Ağustos-ı Rûmî
Çarşamba	5	1	14	101	57	-	7	-	58	-	43	-	2	-	
Perşembe	6	2	15	102	59	9	8	-	59	8	43	-	6	-	
Cuma	7	3	16	103	2	10	9	-	00	9	42	-	9	-	Leyle-i Regâib
Cumartesi	8	4	17	104	4	-	10	-	00	-	42	-	12	-	
Pazar	9	5	18	105	7	-	12	-	1	-	41	-	15	-	
Pazartesi	10	6	19	106	9	-	13	-	2	-	41	-	17	-	
Salı	11	7	20	107	11	-	14	-	3	-	40	-	20	-	
Çarşamba	12	8	21	108	14	-	15	-	3	-	40	-	23	-	
Perşembe	13	9	22	109	16	-	16	-	4	-	40	-	26	-	
Cuma	14	10	23	110	19	--	18	-	5	-	35	-	29	-	
Cumartesi	15	11	24	111	21	-	19	-	6	-	39	-	33	-	
Pazar	16	12	25	112	24	-	20	-	6	-	38	-	35	-	
Pazartesi	17	13	26	113	26	-	21	-	7	-	38	-	38	-	
Salı	18	14	27	114	29	-	23	-	8	-	38	-	40	-	
Çarşamba	19	15	28	115	32	-	24	-	9	-	37	-	44	-	
perşembe	20	16	29	116	34	-	25	-	10	-	37	-	47	-	
Cuma	21	17	30	117	37	-	27	-	10	-	37	-	50	-	
Cumartesi	22	18	31	118	39	-	28	-	11	-	36	-	53	-	
Pazar	23	19	1	119	42	-	29	-	11	-	36	-	56	-	Cülûs-ı Hümayun-ı Hazret-i Hilâfet-penâhi sene 1293
Pazartesi	24	20	2	120	44	-	30	-	12	-	36	-	59	7	
Salı	25	21	3	121	47	-	32	-	13	-	35	-	2	9	
Çarşamba	26	22	4	122	50	-	32	-	13	-	35	-	5	-	
Perşembe	27	23	5	123	52	-	34	-	14	-	35	-	8	-	
cuma	28	24	6	124	55	-	36	-	15	-	35	-	11	-	
Cumartesi	29	25	7	125	58	10	37	-	15	8	34	-	14	-	
Pazar	30	26	8	126	0	11	38	-	16	-	34	-	17	-	

[11]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323															
Eyyâm	Şuhûr			Rûz-ı Hızır	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsım
	Şabân-ı Muazzam	Ağustos-ı Rûmî	Eylül-ı Efrencî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Pazartesi	1	27	9	127	3	11	40	5	17	9	34	1	20	9	
Salı	2	28	10	128	6	-	41	-	17	-	34	-	22	-	
Çarşamba	3	29	11	129	8	-	42	-	18	-	33	-	26	-	
Perşembe	4	30	12	130	11	-	44	-	18	-	33	-	29	-	
Cuma	5	31	13	131	14	-	45	-	19	-	33	-	31	-	
Cumartesi	6	1	14	132	16	-	46	-	20	-	33	-	34	-	
Pazar	7	2	15	133	19	-	48	-	20	-	32	-	37	-	
Pazartesi	8	3	16	134	22	-	49	-	21	-	32	-	40	-	
Salı	9	4	17	135	24	-	51	-	21	-	32	-	43	-	
Çarşamba	10	5	18	136	27	-	52	-	22	-	32	-	46	-	
Perşembe	11	6	19	137	30	-	53	-	23	-	32	-	49	-	
Cuma	12	7	20	138	32	-	54	-	23	-	32	-	52	-	
Cumartesi	13	8	21	139	35	-	56	-	24	-	31	-	55	-	
Pazar	14	9	22	140	38	-	57	-	24	-	31	-	58	9	
Pazartesi	15	10	23	141	41	-	58	5	25	-	31	-	0	10	Leyle-i Berat
Salı	16	11	24	142	43	-	00	6	25	-	31	-	2	-	Velâdet-i hümâyun-ı Hz. Hilâfetpenâhî 1258
Çarşamba	17	12	25	143	46	-	1	-	26	-	31	-	6	-	
Perşembe	18	13	26	144	49	-	2	-	26	-	31	-	9	-	
Cuma	19	14	27	145	51	-	4	-	27	-	31	-	12	-	
Cumartesi	20	15	28	146	54	-	5	-	27	-	31	-	15	-	
Pazar	21	16	29	147	57	11	7	-	28	-	31	-	18	-	
Pazartesi	22	17	30	148	0	12	8	-	28	-	31	-	20	-	
Salı	23	18	1	149	2	-	9	-	29	-	31	-	23	-	Teşrin-i Evvel-i Efrencî
Çarşamba	24	19	2	150	5	-	11	-	29	-	31	-	26	-	
Perşembe	25	20	3	151	8	-	12	-	30	-	30	-	29	-	
Cuma	26	21	4	152	11	-	13	-	30	-	30	-	32	-	
Cumartesi	27	22	5	153	13	-	15	-	31	-	30	-	34	-	
Pazar	28	23	6	153	16	-	16	-	31	-	30	-	37	-	
Pazartesi	29	24	7	155	19	-	17	-	32	-	30	-	40	-	

[12]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323

Evvâm	Şuhûr			Rûz-ı Hızır	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Ramazan'î mübarek	Eyûl-î Rûmî	Teşrin-i evvelî Efencî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Salı	1	25	8	156	21	12	19	6	32	9	30	1	42	10	
Çarşamba	2	26	9	157	24	-	20	-	32	-	30	-	45	-	
Perşembe	3	27	10	158	27	-	21	-	33	-	30	-	48	-	
Cuma	4	28	11	159	29	-	23	-	32	-	30	-	51	-	
Cumartesi	5	29	12	160	32	-	24	-	34	-	30	-	52	-	
Pazar	6	30	13	161	35	-	25	-	34	-	30	-	56	-	
Pazartesi	7	1	14	162	37	-	27	-	34	-	30	-	58	-	Teşrin-i evvelî Rûmî
Salı	8	2	15	163	40	-	28	-	35	-	31	-	1	11	
Çarşamba	9	3	16	164	43	-	29	-	35	-	31	-	4	-	
Perşembe	10	4	17	165	46	-	31	-	36	-	31	-	6	-	
Cuma	11	5	18	166	48	-	32	-	36	-	31	-	9	-	
Cumartesi	12	6	19	167	51	-	33	-	36	-	31	-	11	-	
Pazar	13	7	20	168	53	-	35	-	37	-	31	-	14	-	
Pazartesi	14	8	21	169	56	-	36	-	37	-	31	-	17	-	
Salı	15	9	22	170	58	-	37	-	37	-	31	-	19	-	
Çarşamba	16	10	23	171	1	1	39	-	38	-	31	-	22	-	
Perşembe	17	11	24	172	4	-	40	-	38	-	31	-	24	-	
Cuma	18	12	25	173	6	-	41	-	38	-	31	-	27	-	
Cumartesi	19	13	26	174	9	-	42	-	39	-	31	-	29	-	
Pazar	20	14	27	175	11	-	44	-	39	-	31	-	31	-	
Pazartesi	21	15	28	176	14	11	45	-	39	-	32	-	34	-	
Salı	22	16	29	177	16	12	46	-	40	-	32	-	36	-	
Çarşamba	23	17	30	178	19	-	48	-	40	-	32	-	39	-	
Perşembe	24	18	31	179	21	-	49	-	40	-	32	-	41	-	
Cuma	25	19	1	180	24	-	50	-	40	-	32	-	43	-	Teşrin-i Sâni-i Efencî
Cumartesi	26	20	2	181	26	-	51	-	41	-	32	-	46	-	
Pazar	27	21	3	182	28	-	52	-	41	-	32	-	48	-	
Pazartesi	28	22	4	183	31	-	54	-	41	-	32	-	50	-	
Salı	29	23	5	184	33	-	55	-	41	-	32	-	52	-	
Çarşamba	30	24	6	185	36	1	56	6	42	9	32	1	54	11	

[13]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323

	Şuhûr			Rûz-î Kâsım	Tulû-î Âfitâb		Zuhr		Asr-î Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsım
	Şevâilî- mükerrrem	Teşrin-i evvel Rûmî	Teşrin-i sâni-i Efrencî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Perşembe	1	25	7	18 6	38	1	57	6	42	9	23	1	57	11	İd-i fitr s 2 d 2
Evlâd- Evlâd	2	26	8	1	40	-	58	-	42	-	33	-	59	-	Rûz-î Kasım
Cumartesi	3	27	9	2	43	-	0	7	42	-	23	-	1	12	
Pazar	4	28	10	3	45	-	1	-	43	-	34	-	3	-	
Pazartesi	5	29	11	4	47	-	2	-	43	-	34	-	5	-	
Salı	6	30	12	5	49	-	3	-	43	-	34	-	7	-	
Çarşamba	7	31	13	6	51	-	4	-	43	-	34	-	9	-	
Perşembe	8	1	14	7	43	-	5	-	43	-	34	-	11	11	Teşrin-i sâni-i Rûmî
Cuma	9	2	15	8	55	-	6	-	44	-	34	-	13	-	
Cumartesi	10	3	16	9	57	-	7	-	44	-	35	-	15	-	
Pazar	11	4	17	10	58	-	8	-	44	-	35	-	17	-	
Pazartesi	12	5	18	11	2	-	9	-	44	-	35	-	19	-	
Salı	13	6	29	12	3	-	10	-	44	-	35	-	20	-	Koç katımı zamanı
Çarşamba	14	7	20	13	5	-	11	-	45	-	35	-	22	-	
Perşembe	15	8	21	14	7	-	12	-	45	-	36	-	24	-	
Cuma	16	9	22	15	9	1	13	-	45	-	36	-	26	-	
Cumartesi	17	10	23	16	11	-	14	-	45	-	36	-	27	-	
Pazar	18	11	24	17	13	-	15	-	45	-	36	-	29	-	
Pazartesi	19	12	25	18	14	-	26	-	45	-	36	-	30	-	
Salı	20	13	26	19	16	-	17	-	46	-	36	-	32	-	
Çarşamba	21	14	27	20	18	11	17	-	46	-	37	-	33	-	
Perşembe	22	15	28	21	19	12	18	-	46	-	37	-	35	-	
Cuma	23	16	29	22	21	-	19	-	46	-	37	-	36	-	
Cumartesi	24	17	30	23	22	-	20	-	46	-	37	-	37	-	
Pazar	25	18	1	24	23	-	20	-	52	-	37	-	38	-	Kânûn-ı evvel-i Efrencî
Pazartesi	26	19	2	25	25	-	21	-	47	-	37	-	40	-	
Salı	27	20	3	26	26	-	22	-	47	-	38	-	41	-	
Çarşamba	28	21	4	27	27	-	22	-	47	-	38	-	42	-	
Perşembe	29	22	5	28	29	-	23	-	47	-	38	-	43	-	
Cuma	30	23	6	29	30	1	23	-	47	-	38	-	44	11	

[14]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323

	Suhûr			Rûz-ı Kasım	Tulû-ı Âfitâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Zil-Kade	Teşrin-i Sani-i Rûmî	Kânûn-ı Evvel-i Efrençî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Cumartesi Eyyâm	1	24	7	30	31	2	24	7	47	9	38	1	45	12	
Pazar	2	25	8	31	32	-	24	-	47	-	38	-	46	-	
Pazartesi	3	26	9	32	33	-	25	-	47	-	38	-	47	-	
Salı	4	27	10	33	34	-	25	-	47	-	38	-	47	-	
Çarşamba	5	28	11	34	34	-	26	-	47	-	38	-	48	-	
Perşembe	6	29	12	35	35	-	26	-	47	-	39	-	49	-	
Cuma	7	30	13	36	36	-	27	-	47	-	39	-	49	-	
Cumartesi	8	1	14	37	36	-	28	-	47	-	39	-	50	-	Kânûn-ı evvelî Rûmî
Pazar	9	2	15	38	37	-	28	-	47	-	39	-	50	-	
Pazartesi	10	3	16	39	37	-	28	-	48	-	39	-	51	-	
Salı	11	4	17	40	38	-	28	-	48	-	39	-	51	-	
Çarşamba	12	5	18	41	38	-	28	-	48	-	39	-	52	-	
Perşembe	13	6	19	42	38	-	28	-	48	-	39	-	52	-	
Cuma	14	7	20	43	39	-	28	-	48	-	39	-	53	-	
Cumartesi	15	8	21	44	39	-	28	-	48	-	39	-	53	-	
Pazar	16	9	22	45	39	-	28	-	48	-	39	-	53	-	
Pazartesi	17	10	23	46	39	-	28	-	48	-	39	-	53	-	
Salı	18	11	24	47	39	-	28	-	48	-	39	-	52	-	
Çarşamba	19	12	25	48	39	-	28	-	48	-	39	-	52	-	
Perşembe	20	13	26	49	38	-	28	-	48	-	39	-	52	-	
Cuma	21	14	27	50	38	-	28	-	48	-	39	-	52	-	
Cumartesi	22	15	28	51	38	-	28	-	48	-	39	-	51	-	
Pazar	23	16	29	52	37	-	27	-	48	-	39	-	51	-	
Pazartesi	24	17	30	53	37	-	27	-	47	-	39	-	51	-	
Salı	25	18	31	54	36	-	27	-	47	-	39	-	50	-	
Çarşamba	26	19	1	55	36	-	27	-	47	-	39	-	50	-	Kânûn-ı Sâni-i Efrençî
Perşembe	27	20	2	56	35	-	26	-	47	-	39	-	49	-	
Cuma	28	21	3	57	35	-	26	-	47	-	38	-	48	-	
Cumartesi	29	22	4	58	34	-	25	-	47	-	38	-	48	-	

[15]

Sene-i Kameriye 1325/Sene-i Maliye 1323															
	Şuhûr			Rûz-ı Kasım	Tulû-ı Âfittâb		Zuhr		Asr-ı Evvel		İşâ		İmsak		Mevâsim
	Zilhicce-i Şerife	Kânûn-ı evveli Rûmî	Kânun-ı Sani-i Efrencî		Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	Dakika	Saat	
Pazar	1	23	5	59	33	2	25	7	47	9	38	1	47	12	
Pazartesi	2	24	6	60	32	-	25	-	47	-	38	-	46	-	
Salı	3	25	7	61	31	-	24	-	47	-	38	-	45	-	
Çarşamba	4	26	8	62	30	-	24	-	47	-	38	-	44	-	
Perşembe	5	27	9	63	29	-	23	-	47	-	38	-	43	-	
Cuma	6	28	10	64	27	-	22	-	47	-	38	-	42	-	
Cumartesi	7	29	11	65	26	-	22	-	47	-	38	-	41	-	
Pazar	8	30	12	66	25	-	21	-	47	-	37	-	40	-	
Pazartesi	9	31	13	67	24	-	20	-	46	-	37	-	39	-	
Salı	10	1	14	68	22	-	20	-	46	-	37	-	37	-	İd-i Adhâ 3 saat 11 dakika ve kânun-ı sani-i Rûmî
Çarşamba	11	2	15	69	21	-	19	-	46	-	37	-	36	-	
Perşembe	12	3	16	70	19	-	18	-	46	-	37	-	35	-	
Cuma	13	4	17	71	18	-	17	-	46	-	37	-	33	-	
Cumartesi	14	5	18	72	16	-	17	-	46	-	36	-	32	-	
Pazar	15	6	19	73	14	-	16	-	45	-	36	-	30	-	
Pazartesi	16	7	20	74	13	-	15	-	45	-	36	-	29	-	
Salı	17	8	21	75	11	-	14	-	45	-	36	-	27	-	
Çarşamba	18	9	22	76	9	-	13	-	45	-	36	-	26	-	
Perşembe	19	10	23	77	7	-	12	-	45	-	36	-	24	-	
Cuma	20	11	24	78	5	-	11	-	45	-	35	-	22	-	
Cumartesi	21	12	25	79	3	-	10	-	44	-	35	-	20	-	
Pazar	22	13	26	80	1	2	9	-	44	-	35	-	39	-	
Pazartesi	23	14	27	81	59	1	8	-	44	-	35	-	17	-	
Salı	24	15	28	82	57	-	7	-	44	-	35	-	15	-	
Çarşamba	25	16	29	83	55	-	6	-	44	-	34	-	13	-	
Perşembe	26	17	30	84	53	-	5	-	43	-	34	-	11	-	
Cuma	27	18	31	85	51	-	4	-	43	-	34	-	9	-	
Cumartesi	28	19	1	86	49	-	3	-	43	-	34	-	7	-	
Pazar	29	20	2	87	47	-	2	-	43	-	34	-	5	-	
Pazartesi	30	21	3	88	45	-	1	7	43	-	34	-	3	-	

Eyyâm ve Leyâli-i Mübâreke

[16]

10 Muharrem	Perşembe	Yevm-i Aşûre	Sene / 1325
12 Rebîu'l-Evvel	Perşembe	Leyle-i Mevlidi'n-Nebî <i>Aleyhisselâm</i>	-
7 Receb	Cuma	Leyle-i Regâib	-
27 Receb	Perşembe	Leyle-i Mi'raci'n-Nebî <i>Aleyhisselam</i>	-
15 Şaban	Pazartesi	Leyle-i Berât	-
15 Ramazan	Salı	Ziyâret-i Hırka-i Saâdet	-
27 Ramazan	Pazar	Leyle-i Kadir	-
1 Şevval	Perşembe	Salât-ı İyd-ı Fitr 2 saat 2 dakîka	-
10 Zilhicce	Salı	Salât-ı İyd-ı Adhâ 3 saat 11 dakîka	-

[17]

BAZI VAKÂYI-I MEŞHÛRE

Bazı Vakâyi-ı Meşhûre
Hicret-i Şerif-i Menkabetten Mukaddem

[18]

Sinîn	Sinîn
6212 Hilkat-i Hz. Adem (<i>Aleyhisselam</i>)	1598 Hz. Süleymân <i>Aleyhisselam</i> 'ın Pâd-şâhlığı
3974 Tûfân-ı Hz. Nuh (<i>Aleyhisselam</i>)	1337 Roma Şehrinin Binâsı
3548 Mısır'ın İbtidâi Mamûriyeti	1155 Buhtu'n-Nasr'ın Suriye ile Kuds-i Şerifi tahribi
2570 Velâdet-i Hz. İbrâhim (<i>Aleyhisselam</i>)	1110 İnan şahlığının keyâniyân (kırallık) tabakasına intikâli
2470 Hitân-ı Hz. İsmâil (<i>Aleyhisselam</i>)	916 İskender'in Mısır'ı İranlı'lardan İstirdadı
2317 Hz. Yakup <i>Aleyhisselam</i> 'ın Mısır'a Teşrifleri	915 İskender'in İran'ı istflâsıyla Dârâ'nın Maktûliyeti
2291 Mısırdaki yedi sene mümted olan kaht u galâ	612 Mısır'ın Roma'ya İltihâkı
2176 Firavunun Mısır'da etfâl-i zükûrî itlâfı	585 Milâd-ı Hz. İsa (<i>Aleyhisselam</i>)
2166 Latin Krallığının teşekkülü	517 Romada Papa nasbı
2165 Atina Krallığının teşekkülü	484 Cam icâdı
2075 Hz. Mûsâ <i>Aleyhisselam</i> 'ın Mısır'dan hurûc buyurdukları	368 Tabaka-i Sasânîyâ'nın zuhûrî
1638 Hz. Dâvud <i>Aleyhisselam</i> 'ın Sûriye'de Pâd-şâhlığı	234 Ayasofya'nın binâsı
	201 Su terazisinin icâdı

[19]

Sinîn	Sinîn
163 Fransa Krallığının teşekkülü	25 İskoçya Krallığının teşekkülü
40 Tüy kalemi icâdı	14 İngiltere Krallığının teşekkülü
33 Leh Krallığının Teşekkülü	11 İspanya Krallığının Teşekkülü

Hicret-i Celîleden Muahhar

Sinîn	Sinîn
1/622 Gazâ-yı Kübrâ-yı Bedir	75/694 Darb-ı sikke-i İslâmiye
10/631 Hacc-ı Vedâ	80/699 Vilâdet-i Hazreti- İmâm-ı A'zam (<i>r.a</i>)
10 Feth-i Celîl-i Mekke-i Mükerreme	82/701 Sicilya cezîresiyle Mesina boğazının fethi
10 Feth-i bülend-i Hayber	92/710 İslâm'ın Endülüs'e ubûru
10 Hilâfet-i Celîle-i Hz. Ebubekir (<i>r.a</i>)	95/713 Galata'ta Arab Câmiinin ikinci binâsı
13/634 Hilâfet-i Celîle-i Hz. Ömer (<i>r.a</i>)	120/737 Kağıd icâdı
14/635 Binâ-i Basra	121/738 Arablar beyninde ilm-i kimyânın şüyû'u
14 Feth-i Şâm	150/767 İntikâl-i Hz. İmam-ı Âzam (<i>r.a</i>)
19/640 Feth-i Kaysariyye	183/799 Danimarka Krallığının teşekkülü

42 / SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907

20/640	Feth-i Mısır	362/972	Rusya Devletinin teşekkülü
24/644	Hilâfet-i Celîle-i Hz. Osmân (r.a)	455/1063	Macar Krallığının teşekkülü
27/647	Feth-i Cezîre-i Kıbrıs	480/1087	Vilâdet-i Celîle-i Hz. Abdulkâdir (k.s)
35/655	Hilafet-i Celîle-i Hz. Ali (r.a)	516/1122	Saat icâdı
36/656	Ehl-i İslâm cânibinden İstanbul'un ibtidâ-i Muhâsarası	561/1165	İntikâl-i Hz. Abdulkâdir (k.s)
49/669	Galata'da Arab câmiinin evvelki binâsı	604/1207	Mevlîd-i Şerîf kıraatinin ibtidâsı ve Velâdet-i Celîle-i Hz. Mevlâna (k.s)
60/679	Vak'a-i dil-sûz Kerbelâ		

[20]

Sinîn	Sinîn
672/1273	İntikâl-i Hz. Mevlâna (k.s)
676/1277	Gözlük icâdı
687/1288	Gemi pusûlası icâdı
688/1289	Zuhûr-i devlet-i ebed-müddet-i aliyye-i Osmâniye
699/1299	Mebde-i istiklâl ve kırâat-ı hutbe-i şerîf
726/1325	Feth-i Bursa ve tevellüd-i Hz. Hüdâvendigâr-ı Gâzî
728/1327	Darb-ı sikke-i Hümâyun-ı Osmâniye
728/	Devleti aliyyede muvazzaf asker tanzîmi
758/1356	Şehzâde Süleymân Paşa hazretlerinin bahren Rûmeli'ye geçip Gelibolu'yu ve havâlisini fetihleri
762/1360	Top icâdı
773/1371	Feth-i Edirne
791/1388	İntikâl-i Hz. Şah Bahâuddîn Nakşibend (k.s)
792/1389	Hüdâvendigâr-ı Gâzî Hazretlerinin Kosova'da Muzafferiyet ve Şehâdeti
796/1393	Feth-i Selânik ve Yenişehir
797/1394	Yıldırım Bayezid Hân Hazretlerinin Niğbolu Gâlibiyeti
798/1395	Anadolu Hisârını inşâ buyurdıkları
798	Bursa'da Câmi-i kebîri vaz-ı esâs buyurdıkları
804/1401	Vak'a-i Timur
833/1429	Bursa'da Emir Sultân Hazretlerinin intikâli (k.s)
835/1431	Feth-i Yanya
848/1444	Sultân Murâd Hân-ı Sâni Hazretlerinin Varna Gâlibiyeti
851/1447	Sanat-ı tıbbât icâdı
852/1448	Kosova Muzafferiyet-i Sâniyesi
856/1452	Fatih Hazretlerinin Rûmeli hisârını binâ buyurdıkları
857/1453	Karadan gemiler imrârı ile İstanbul'u feth buyurdıkları
858/1454	Eski Sarayın binâsı
862/1457	Amerika'nın keşfi
868/1463	İtmâm-ı câmi-i hazret-i Fâtihi
875/1470	Saray-ı Cedid'in itmâmı
880/1475	Mengli Girây Hân'ın Devlet-i Osmâniyyeye mutâvaatı
892/1468	Kemâl Reis'in Donanma ile İspanya'ya azîmeti
903/1497	Binâ-yı câmi-i Sultân Bayazid Hân-ı Sâni
909/1503	Ümit Burnu tarîkinin keşfi
920/1514	Sultân Selîm-i evvel hazretlerinin Çaldıran vaka-i meşhûresi
922/1516	Sultân Selîm-i evvel Hazretlerinin Mısır'ı feth buyurdıkları

[21]

922	Emanet-i Celîle ile Şeref-yâb oldukları	Mısra
922	Cep saati icâdı	"Selim-i Sâlis oldı Mısır'a fâtihi-sâni"
922	Feth-i Halep ve Şâm	1215/1800 Taş basması icâdı

923/1517	Derseadette tersane binâsı	1222/1807	Vapur icâdı
935	Viyana'nın birinci muhâsarası	1222/1807	Sultân Mahmûd Hân-ı sâni Hazretlerinin Haremeyn-i muhteremeyni Vehhâbiler'den tahlîyeye himmet-i celîlleri
937/1530	Canberd-i Gazâlî'nin vefâtı	1233/1817	Avrupa Musâlaha-i umûmiyesi
947/1540	İmparator Karlos'un hezîmeti	1240/1824	Şimendifer icâdı
961/1553	Bahr-ı Muhît-i Şarkîye Seydi Reis'in birinci seferi	1241/1825	Vak'a-i Hayriye ve tesis-i asâkir-i nizâmiye
965/1557	Süleymâniye Câmîinin itmâmı	1242/1826	Dersaadette Mekteb-i Tıbbiye tesîsi
970/1562	Kılıç Ali Paşa'nın kapdân-ı deryâ nasbı	1253/1837	Cisr-i atfîkin inşâsı
985/1557	Endülüs'ün Tahliyesi	1254/1838	Karentina nizâmının vaz'ı
987/1579	Takiyuddin Rasadiye'nin inşâsı ve hesap usûli a'şârı	1255/1839	Tanzimât-ı Hayriye
1005/1596	Sultân Mehmed Hân-ı Sâlis Hazretlerinin Eğri Kalesinin meskûkât darbınâ himmetleri	1259/1843	Sultân Abdülhamit Hân Hazretlerinin sahîhu'l-ayâr-ı feth u galebesi
1012/1603	Memâlik-i İslâmiyyede duhan istimâli	1265/1848	Ayasofya Câmî-i Şerifini imâr buyurdıkları
1050/1640	Enfiyenin İstanbul'da istimâli	1269/1852	Hırka-i Saâdet dâire-i aliyyesini müceddeden inşâya muvaffakiyetleri
1051/1641	Avrupa'da gazete icâdı	1277/1860	Ebniye-i mukaddese-i-i harem-i saâdete muvaffakiyetleri
1094/1682	Viyana'nın ikinci muhâsarası buyurdıkları	1277/1860	Bursa Câmî-i kebîrini tecdid
1135/1722	Üsküdar'da Darût-tıbaa tesisi	1278/1861	Torpil icâdı
1167/1753	Çiçek aşısı ihtirâ'ı	1281/1864	Teşkil-i vilâyet mebdei
1199/1784	Balon icâdı		
1206/1791	Telgraf icâdı		
1213/1798	Sultân Selim-i sâlis hazretlerinin Mısır'ı feth u istihlâsı		

[22]

Sinin	Sinin
1281/1864	Prusyalıların Avusturya ile Sadve Muhârebesi
1283/1866	Menâfi-i Umûmiye sandıkları tesîsi
1283	İğneli tüfek icâdı
1286/1869	Süveyş cedvelinin küşâdı
1287/1870	Prusya ve Fransa devletlerinin muhârebesi
1287	Almanya İmparatorluğunun ilânı
1287	İtalya Devletinin Roma'yı istihlâsı
1288/1871	Dersaadette tramvay ihdâsı
1289/1872	Tütünün taht-ı inhisâra idhâli
1289	Tersane-i âmire'de havz-ı sânic istimâli
1290/1873	Galata'da tûnel küşâdı
1290	İzmit demiryolunun inşâsı
1293/1876	Kânûn-ı esâsi vaz'ı
1297/1879	Dersaadette Müzenin resm-i küşâdı
1305/1887	Zirâat Bankalarının teşekkülü
1312/1894	Dersaadet Rihtımlarının vaz'-ı esâsi
1313/1895	Dersaadette Dârü'l-acezenin resm-i küşâdı
1315/1897	Devlet-i Aliyye'nin Yunan ile vukû' bulan muhârebe ve muzafferiyeti
1316/1898	Hamidiye Etfal Hastanesinin resm-i küşâdı
1316/1898	Dârü'l-Fünûn-ı Şâhânenin resm-i küşâdı
1318/1900	Hicaz telgraf hattının resm-i küşâdı
1318	Hamidiye Hicaz Demiryolunun vaz'-ı esâsi
1319/1901	Dar'ül-hayr Mekteb-i aliyyesinin resm-

1293	Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne'nin resm-i küşâdı	1320/1902	i küşâdı Hamidiye Hicaz Demiryolunun maan kısmının resm-i küşâdı
1293	Rusya Muhârebe-i ahîresi	1320	Bağdad Demiryolunun Konya Ereklî-Bulgurlu kısmının resm-i küşâdı
1295/1878	Berlin kongresi	1320	Dilsiz ve Â'malar Mektebinin vaz'-ı esâsı
1296/1878	Sicill-i Ahvâl tesîsi		

[24]

Selâtin-i izâm-ı şevket-ittisâm-ı Osmâniye hazerâtının târîh-i velâdet ve cülûs-ı hümâyûn ve müddet-i ömür ve saltanatlarıyla merâkîd-ı müteberrikeleri

*

Müessis-i bünyân-ı saltanat Gâzî Sultân Osmân Hân-ı âlî menkabet Hazretleri

Ertuğrul Gâzî Hazretleri sulbünden 656/1258 sene-i hicriyesinde tevellüd ile 699/1299 senesi Cemâziye'l ulâsı'nın dördüncü günü bi'l-istiklâl câlis-i taht-ı saltanat olup, 726/1325 senesi şehr-i Ramazan'ının yirmi birinci günü irtihâlleri vukû bulmuştur. Medfen-i şerifleri Bursa'da hisar içinde Osmâniye meydanı kurbundadır.

*

Bursa Fâtîhi Gâzî Sultân Orhan Hazretleri

Sultân Osmân Hazretlerinin mahdûm-ı mevsûmlarıdır. 680/1281 senesinde tevellüd ederek 726/1325 senesi şehr-i Ramazan'ında câlis-i serîr-i saltanat olmuşlar. Ve 761/1359 senesinde irtihâlleri vukûyuyla peder-i muazzamları civârında diğer türbe-i mahsûsaya defn olunmuşlardır.

*

Hüdâvendigâr-ı Gâzî Şöhretiyle Meşhûr Sultân Murâd Hân-ı Evvel Hazretleri

Sultân Orhan Hazretleri sulbünden 726/1325 senesinde tevellüd ve 761/1359'de peder-i cennet-makarları makâmına cülûs buyurmuşlardır. 791/1388 senesi şehr-i Ramazan-ı şerîfi evâilinde Kosova muhârebe-i meşhûresinde şehîden irtihâl buyurmaları ile na'ş-ı magfiret-nakışları Bursa'ya nakl ile, Çekirge nâm mahaldeki câmi-i şerif ve imâret-i âmireleri karşısında kâin türbe-i muhteremeye defn olunmuştur. Mahall-i şehâdetlerinde dahî başkaca türbe-i münîfeleri vardır. [25] Mirât-ı adîdelerinden Bursa'da saray-ı hümâyûn mahalli karşısında ve Osmâniye meydanı kurbunda Şehâdet Câmii nâmıyla bir ma'bed-i vasî' inşâ buyurmuşlardır.

*

Gâzî Sultân Yıldırım Bayezid Hân Hazretleri

Sultân Murâd Hân-ı Evvel Hazretlerinin mahdûm-ı besâlet mevsûmleridir. 761/1359 senesinde kadem-i nihâde-i mehd-i şühûd olup 791/1388 senesinde câlis-i taht-ı Osmâni ve 805/1402 senesi şubatının on beşinci günü târik-i dâr-ı fâni olmuştur. Medfen-i şerifleri Bursa'da meşhûr Câmî-i Kebîr pür-nûrlarının gayrı olan ve şehrin cânib-i şarkisine müsâdif bulunan diğer câmi-i şerifleriyle medrese ve kemerleri sâir âsâr-ı latîfeleri civârındadır.

*

Çelebi Sultân Mehmed Hân Gazî Hazretleri

Sultân Yıldırım Bayezid Hân Hazretleri sulbünden 781/1379 senesinde tevellüd eylemişlerdir. 816/1413 senesinde cülûs-ı hümâyûnları ve 824/1421 senesinde irtihâlleri vukû bulmuştur. Bursa'da gayet Mûsanna' câmii şerifleri pîşegâhında ve Sultâniye nâmıyla müştehir medrese-i şerîfe ve imâret-i ma'mûreleri civârında kâin Yeşil Türbe-i refîaya defn olunmuşlardır.

*

Gâzî Sultân Murâd Hân-ı Sâni Hazretleri

Çelebi Sultân Mehmed Hân Hazretlerinin mahdûm-ı müfehhamlarıdır. 806/1403 senesinde tevellüd ve 824/1421 senesinde cülûs ile 855/1451 senesi muharreminin beşinci

günü Edirne'de âzîm-i gülşen-sarâ-yı rahmet olup Bursa'daki Murâdiye semtinde kâin câmi-i şerifleri ittisâlinde, kubbesinin üzeri açık türbe-i mahsûsalarına nakl ve defn olunmuştur.

İş bu türbe-i mübâreke harfîminde Sultân Cem Hazretlerinin gayet müzeyyen türbeleriyle diğer şehzâdegân-ı zî-şân hazerâtının da müteaddid ve mükellef türbe-i şerîfe ve yanında medrese ve imarât-i âmireleri vardır.

*

Ebu'l-Feth ve'l-Megâzî Sultân Mehmed Hân-ı Sâni Hazretleri

Sultân Murâd Hân-ı Sâni Hazretlerinin mahdûm-ı saâdet mevsûmleridir. İstanbul [26] ve Trabzon ve nice bilâd-ı azîme fethine muvaffakiyetleri cihetiyle *Ebu'l-Feth* ünvân-ı celîliyle iştihâr bulmuşlardır. 833/1429 senesi recebinin yedinci günü kadem-i nihâde-i âlem-vücûd ve 855/1451 senesi muharreminde câlis-i taht-ı maâli-i nümûd oldular ve 886/1481 senesi rebîü'l-evvelinin dördüncü günü gazâyâ azîmet esnasında Gegbuze (Gebze) merhalesi civârında irtihâl buyurdular. Türbe-i ulyâları İstanbul'da câmi-i cesîm ve münevverleri piş-gâhında vesâir âsâr-ı celîleri civârındadır.

*

Gâzî Sultân Bâyezid Hân-ı Sâni Hazretleri

Ebu'l-feth Sultân Mehmed Hân Hazretleri sulbünden 851/1447 senesinde tevellüd ile 886/1481 senesinde cûlus ve 918/1512 senesinde rebîü'l-âhirinin onuncu günü irtihâl buyurdular. Medfen-i şerifleri İstanbul'da bâb-ı seraskerî meydanındaki câmi-i şerifleri piş-gâhındadır.

*

Fâtih-i Mısır Sultân Selim Hân-ı Evvel Hazretleri

Sultân Bayezid Hân-ı Sâni Hazretlerinin mahdûm-ı âlî-güherleridir. 875/1453 senesinde tevellüd ile 918/1512 senesinde câlis-i taht-ı âlî-baht-ı Osmânî ve 926/1519 senesi şevvâlînin dokuzuncu günü âzîm-i gülşen-i saray-ı cavidânî oldular. Ve az vakitte çok âsâr-ı celîleye muvaffak buyurdular. Türbe-i mübârekeleri İstanbul'da vaki' câmi-i şerifleri piş-gâhındadır.

*

Gâzî Sultân Süleymân Hân-ı Evvel Hazretleri

Kânûnî ünvânıyla meşhûrdur. Yavuz Sultân Selim Hân-ı kadîm hazretlerinin mahdûm-ı mufahhamleridir. 900/1494 senesinde velâdet-i seniyele ve 926/1519 senesinde cûlûs-ı hümâyûnları ve kırk sekiz sene saltanattan sonra Siğetvar gazâsında hastalanarak 974/1566 senesi saferinin yirminci günü irtihâlleri vukûa gelmiştir. Bab-ı fetvâ civârında cesîm ve mefîn câmi-i şerif-i bî nazîrleri piş-gâhında vâkî türbe-i mahsûsalarına defn olunmuşlardır. Edirne'deki Eski Câmi-i şerifte olduğu misilli türbe-i mezkûre kapısının üstünde dahî Hacer-i Esved-i es'adın bir cûzi bulunduğu meşhûr ve eseri meşhûd olmağla piş-gâhından imâle-i inzâr-ı ziyâretle kesb-i şeref olunmaktadır.

*

[27]

Gâzî Sultân Selim Hân-ı Sâni Hazretleri

Sultân Süleymân Hân-ı Evvel Hazretleri sulbünden 930/1523 senesi recebin altıncı günü tevellüd ve 974/1566 senesinde cûlûs buyurmuşlar. Ve 983/1575 senesi şabanının yirmi yedinci günü irtihâl eylemişlerdir. Medfen-i şerifleri Ayasofya câmi-i harfîmindedir. Müberrât-ı mükemmelere Edirne'de meşhûr ve bî-hemtâ câmi-i şerifleri ve Ayasofya'nın cesîm minâreleriyle derûn ve bîrûnunda ve Konya ve bilâd-ı sâirede âsâr-ı hayriyeleri vardır.

*

Gâzî Sultân Murâd Hân-ı Sâlis Hazretleri

953/1546 senesi cemâdiye'l-evvelisinin beşinci günü Sultân Selim Hân-ı sâni Hazretleri sulbünden tevellüd ile 983/1575 senesinde cûlûs buyurmuşlardır. 1003/1594 senesi cemâdiye'l-evvelisinin sekizinci günü irtihâl etmeleriyle Ayasofya harfîminde peder-i efhamları türbe-i şerîfesi ittisâlinde kâin türbe-i mahsûsalarına defn olunmuşlardır.

*

Eğri Fatihî Gâzî Sultân Mehmed Hân-ı Sâlis Hazretleri

Sultân Murâd Hân-ı Sâlis Hazretlerinin mahdûm-ı mufahhamlarıdır. 974/1576 senesi zilkâdesinin yedinci günü tevellüd ve 1003/1594 senesi cemâdiye'l evvelisinde cülûs ve 1012/1603 senesi recebinin on ikinci günü rihlet eylemişlerdir. Medfen-i şerifleri Ayasofya piş-gâhında eski Dârü'l-Fünûn karşısındaki köşede türbe-i müzeyyene derûnundadır.

*

Gâzî Sultân Ahmed Hân-ı Evvel Hazretleri

Sultân Mehmed Hân-ı Sâlis Hazretleri sulbünden 998/1589 senesi cemâdiye'l ahiresinin on ikinci günü tevellüd ile 1012/1603 senesi recebinde câlis-i taht-ı Osmânî olmuşlar. Ve 1026/1617 senesi zilkâdesinin yirmi ikinci günü irtihâl eylemişlerdir. İstanbul'da At Meydanı'ndaki altı minâreli câmi-i şerifleri civârında vâki' türbe-i mahsûsada medfundurlar. On dördüncü Pâd-şâh-ı âlf-câh olup on dört yaşında cülûs ile on dört sene makâm-ı muallâ-yı saltanata revnak-sâz olmuşlardır.

*

[28]

Sultân Mustafâ Hân-ı Evvel Hazretleri

Sultân Mehmed Hân-ı Sâlis Hazretleri sulbünden 1001/1592 senesinde tevellüd ile 1026/1617 senesi zilkâdesinin yirmi ikinci günü birâderleri Sultân Ahmed Hân Hazretleri makâmına câlis olup 1027/1617 senesi rebîü'l-evveli guresinde ferâgat eylemişlerdir.

*

Sultân Osmân Hân-ı Sâni Hazretleri

Sultân Ahmed Hân-ı Evvel Hazretlerinin mahdûm-ı kebîr-i mekârim-i mevsûmlarıdır. 1013/1604 senesinde tevellüd ile 1028/1618 senesi rebîü'l-evvelinde cülûs etmişler ve 1031/1621 senesi recebinin dokuzuncu günü irtihâl etmeleriyle peder-i muhteremleri yanına defn olunmuşlardır.

*

Sultân Mustafâ Hân-ı Evvel Hazretleri

1031/1621 senesinde câlis-i taht-ı âli-i Osmânî olup, 1048/1638 senesinde âlem-i ukbâya rihlet eylemişler ve Ayasofya Câmi-i şerfine muttasıl kütübhâne kurbunda vâkî türbe-i mahsûsaya defn edilmişlerdir.

*

Fâtihi-i Bağdâd Gâzî Sultân Murâd Hân-ı Râbi' Hazretleri

Sultân Ahmed Hân-ı Evvel Hazretleri sulbünden 1018/1609 senesi cemâdiye'l evvelisinin yirmi sekizinci günü tevellüd ve 1032/1622 senesi zilkâdesinin on beşinci günü câlis-i taht-ı Osmânî olmuşlar. Ve 1049/1639 senesinde irtihâl ile peder-i muazzamlarının yanına defn olunmuşlardır. Kemâl-i kuvvet ve şecâat fevkalâde ile şöhret bulmuşlar idi.

*

Sultân İbrâhim Hân Hazretleri

Sultân Ahmed Hân-ı Evvel Hazretleri sulbünden 1024/1615 senesi şevvâlînin on üçüncü günü tevellüd ve 1049/1639 senesi şevvâlînin on altıncı günü birâder-i âfleri Sultân Murâd Hân-ı Râbi' Hazretleri makâmına cülûs ile 1058/1648 senesi recebinin yirmi dokuzuncu âlem-i fânîden rihlet etmeleriyle Ayasofya Câmi-i şerfi ittisâlinde amm-i ekremleri Sultân Mustafâ Hân-ı Evvel Hazretleri nezdine defn olunmuşlardır.

*

[29]

Gâzî Sultân Mehmed Hân-ı Râbi' Hazretleri

1051/1641 senesi şehir-i ramazan-ı şerifinin yirmi dokuzuncu günü Sultân İbrâhim Hân Hazretleri sulbünden tevellüd ile 1058/1648 senesi recebinde cülûs etmişler ve kırk sene

saltanattan sonra 1099/1667 senesi muharreminin ikinci günü ihtiyâr-ı uzlet ve 1104/1692 senesinde Edirne'de rihlet buyurmuşlardır. Nâş-ı âlileri İstanbul'a getirilip Bahçe Kapı'sında vâlide-i muhtemeleri Turhân Sultân Hazretlerinin eser-i mükemmelleri olan Yeni Câmi-i şerif havlusundaki türbe-i şerîfeye defn edilmişlerdir.

*

Sultân Süleymân Hân-ı Sâni Hazretleri

1052/1642 senesinde Sultân İbrâhim Hân Hazretleri sulbünden tevellüd ile 1099/1687 senesinde câlis-i taht-ı Osmânî ve 1102/1690 senesinde irtihâl buyurmuşlardır. Medfen-i şerîfleri cedd-i âlileri Sultân Süleymân Hân-ı evvel hazretleri türbesindedir.

*

Sultân Ahmed Hân-ı Sâni Hazretleri

Sultân İbrâhim Hân Hazretlerinin mahdûm-ı ekreleridir. 1052/1642 senesi zilhiccesinin altıncı günü tevellüd ile 1102/1690 senesi şehir-i ramazanın yirmi altıncı günü birâder-i mükerremleri Sultân Süleymân Hân-ı Sâni Hazretleri makâmına cülûs etmişlerdir. 1106/1694 senesinde irtihâl ile cedd-i emcedleri Sultân Süleymân-ı Evvel Hazretleri türbesine defn olunmuşlardır.

*

Sultân Mustafâ Hân-ı Sâni Hazretleri

1074/1663 senesinde Sultân Mehmed Hân-ı Râbi' Hazretleri sulbünden tevellüd ve 1106/1694 senesi cemâdiye'l-âhiresinin yirmi ikinci günü amm-i mükerremleri Sultân Ahmed Hân-ı Sâni Hazretleri makâmına câlis olmuşlar. Ve 1115/1703 senesinde irtihâl-i dâr-i bekâ ile Yeni Câmi-i şerif havlusundaki Turhân Vâlide Sultân Hazretleri türbe-i şerîfesine defn edilmişlerdir.

*

[30]

Gâzi Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis Hazretleri

Sultân Mehmed Hân-ı Râbi' Hazretlerinin tecell-i tecîl-i âlileri olup 1084/1673 senesinde tevellüd ve 1115/1703 senesi rebîu'l-âhîrinin ikinci günü cülûs etmişlerdir. 1149/1736 senesinde irtihâl-i dâr-bekâ eylediği câmi-i şerif harfminde Vâlide Sultân Hazretleri türbe-i münîfesine defn olunmuşlardır.

*

Gâzi Sultân Mahmûd Hân-ı Evvel Hazretleri

1108/1697 senesi muharreminin dördüncü günü Sultân Mustafâ Hân-ı Sâni Hazretleri sulbünden tevellüd ile 1143/1730 senesi rebîu'l-evvelinin onbeşinci günü taht-ı âlf-i baht-ı Osmânîye cülûs etmişler ve 1168/1754 senesi saferinin yirmi sekizinci Cuma günü irtihâlleri vukûuyla Yeni Câmi' yanındaki Vâlide Sultân hazretleri türbe-i münîfesine defn olunmuşlardır.

*

Sultân Osmân Hân-ı Sâlis Hazretleri

Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis Hazretleri sulbünden 1110/1698 Tarihinde velâdetle 1168/1754 senesi saferinin yirmi sekizinci günü birâder-i muazzamları Sultân Mahmûd Hân-ı Evvel Hazretleri makâmına câlis olmuşlar. Ve 1171/1757 senesi saferinin on altıncı günü irtihâl ile Yeni Câmi' yanındaki Vâlide Sultân Hazretleri türbe-i şerîfesine defn olunmuşlardır.

*

Gâzi Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis Hazretleri

1129/1716 senesinde Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis Hazretleri sulbünden tevellüd ve 1172/1758 senesi saferinin on altıncı günü serîr-i saltanata cülûs ile 1187/1773 senesi zilkâdesinin sekizinci günü irtihâl buyurmuşlardır. Maâbid-i münife-i müteaddidelerinden Lâleli nâmıyla mâruf olan Câmi-i şerîfleri civârında ve cadde üzerinde vâki' türbe-i mahsûsularına defn olunmuşlardır.

*

Gâzî Sultân Abdülhamid Hân-ı Evvel Hazretleri

Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis Hazretlerinin mahdûm-ı muhteremleridir. 1137/1724 senesinde tevellüd [31] etmişler ve 1187/1773 senesi zilkâdesinin sekizinci günü birâderleri Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis Hazretleri yerine câlis-i taht-ı Osmânî olmuşlardır. 1203 senesi recebinin on ikinci günü irtihâl ile muvaffak buyuruldukları meberrât-ı adîdeden Bahçe Kapısı civârında medrese-i münife ve imarât-ı âmireleri kurbünde olan türbe-i mahsûsalarına defn olunmuşlardır.

*

Fâtih-i Sâni-i Mısır Gâzî Sultân Selim Hân-ı Sâlis Hazretleri

Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis Hazretleri sulbünden 1175/1761 senesinde tevellüd ve 1203/1788 senesinde amm-i efhamları makâm-ı âliyesine câlis olmuşlar. Ve 1223/1808 senesinde irtihâl etmişlerdir. Peder-i ekremleri türbe-i şerîfesinde medfundurlar.

*

Sultân Mustafâ Hân-ı Râbi' Hazretleri

1193/1779 senesinde Sultân Abdülhamid Hân-ı Evvel Hazretleri sulbünden tevellüd edip 1222/1807 senesi rebîu'l-âhîrinin yirmi birinci günü cülûs etmişler ve 1223/1808 senesinde irtihâl ile peder-i mufahhamları türbe-i münifesine defn olunmuşlardır.

*

Gâzî Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretleri

1199/1784 senesi şehr-i ramazanının on üçüncü günü Gâzî Sultân Abdülhamid Hân-ı Evvel Hazretlerinin sulbünden zîver-i gehvâre-i şuhûd olup 1223/1808 senesi cemâdiye'l-evvelisinin dördüncü günü câlis-i taht-ı âli-baht-ı saltanat ve 1255/1839 senesi rebîu'l-evvelinin on dokuzuncu pazartesi günü âzim-i gülşen-sarâ-yı ahiret olmuşlardır. Çenberlitaş civârında türbe-i mükemmele-i mahsûsada medfundurlar.

*

Gâzî Sultân Abdulmecid Hân Hazretleri

Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretlerinin sulb-i hümâyûnlarından 1238/1822 senesi şâbanının on birinci günü bi'l-yümn-i ve'l-ikbâl zînet-bahşâ-yı mehd-i vücûd olup 1255/1839 senesi rebîu'l-evvelinin on dokuzuncu pazartesi günü peder-i alî-güherleri makâmına şeref-[32] efzâ-yı şân u iclâl olmuşlar. Ve 1277/1860 senesi zilhiccesinin on yedinci günü irtihâlleri vukûuyla Sultân Selim Hân-ı Evvel Hazretleri Câmî-i şerîfleri civârında vâki' türbe-i mahsûsalarına defn olunmuşlardır.

*

Sultân Abdülaziz Hân Hazretleri

Sultân Mahmûd Hân Hazretlerinin tecelli-i mükerremleridir. 1245/1829 senesi şâbanının on dördüncü günü kadem-nihâde-i âlem-vücûd olup 1277/1860 senesi zilhiccesinin on yedinci günü birâderleri Gâzî Sultân Abdulmecid Hân Hazretleri makâm-ı maâlî ittisâmına câlis olmuş ve 1293/1876 senesi cemâdiye'l-evvelisinin on yedinci günü ferâğ ve beş gün sonra şehîden irtihâl ile peder-i muazzamları Gâzî Sultân Mehmed Hân-ı Sâni Hazretleri türbe-i latffesine defn olunmuşlardır.

*

Sultân Murâd Hân-ı Hâmis Hazretleri

Gâzî Abdulmecid Hân Hazretlerinin mahdûmlarındandır. 1256/1840 senesi recebinin yirmi beşinci günü tevellüd etmiş ve üç ay üç gün saltanatta bulunub mübtelâ oldukları illetten dolayı 1322/1904 senesi cemâdiye'l-âhîresinin on yedinci pazartesi günü irtihâlleri vukûuyla Yeni Câmî-i şerif kurbunda vâlîde-i muhteremleri türbesine defn olunmuşlardır.

[34]

Pirâye-bahşâ-yı serîr-i hilâfet-semîr cihân-bânî-yi pâd-şâh-ı âlicâh-ı bî hemtâ ve bî müdânî es-Sultân ibn-i'sultân es-Sultânü'l-Gâzî Abdülhamid Hân-ı Sâni ibni's-Sultân el-Gâzî Abdülmecid Hân *eyyeda'llâhu hilâfete-hû ilâ ahiri'l-devrân ve şeyyeda'llahu bi'l-avni ve'l-feyzi ve'l-ihsân* Efendimiz Hazretleri *bi'l-yümeni ve's-suûd* bin iki yüz elli sekiz (1258/1842) sene-i müteyemmesini şehir-i şâban-ı şerîfinin on altıncı Çarşamba günü saat on birde gehvâre-i zîb ü vücûd olarak bin iki yüz doksan üç senesi (1293/1876) şehir-i şâbanî'l mükerrerminin on birinci perşembe günü bi'l-irs-i ve'l-istihkâk, serîr-i arâ-yı hilâfet ve saltanat olmuşlardır.

Cenâb-ı mâlikü'l-mülk, zât-ı şevket simât-ı mülûkânelerini kemâl-i muvaffakiyet ve muzafferiyet ve âfiyetle *ilâ nihâyeti'z-zamân* taht-ı âli-baht-ı hilâfet-şâhânelirinde ber-devâm buyursun, âmîn. *Bi-câh-i hazret-i Seyyidi'l-Murselîn*

[35]

Bir sâhife yukarıda işaret kılındığı vechile mebde-i devr-i saâdet-i mülk ü millet olan velâdet-i pür-meymenet-i cenâb-ı şehriyârî bin iki yüz elli sekiz senesi (1258/1842) şehir-i şâban-ı şerîfinin on altısında ve cülûs-ı meyâmin-me'nûs-i hazret-i hilâfet-penâhî, bin iki yüz doksan üç senesi (1293/1876) senesi şehir-i şâbanî'l-muazzamanın on birine müsadif bin iki yüz doksan iki (1292/1875) sene-i Rûmîyyesi ağustosunun on dokuzunda, şeref vâkî olup her sene velâdet-i seniyye-i şehir âyinleri, Târîh-i Arabî ve cülûs-ı hümâyûn-ı şehir âyinleri târîh-i Rûmî itibâriyle icrâ kılınmakta olduğundan bu sene-i müteyemminede hangi güne tesâdüf edeceği ber-vech-i âti beyan olunur.

Velâdet-i bâhirü'l-meymenet-i Cenâb-ı Pâd-şâhî

16 şâbânü'l-muazzam sene 1325/1907

11 eylül sene 1323/1905 salı günü

Cülûs-ı Hümâyûn-ı Şevket-nümûn-ı Hazret-i Şehinşâhî

23 receb sene 1325/1907

19 ağustos sene 1323/1905 pazar günü

[36]

Velâdet-i hümâyûn-ı meymenet-makrûn-ı Hazret-i Pâd-şâhiye dâir vâlid-i kesîru'l mehâmîd-i cihan-bânî-i cennet-mekân Sultân Abdülmecid Hân Gâzî Hazretleri cânib-i eşrefinden Sadrazam Mehmed Rauf Paşa'ya hitâben Bâb-ı Âliye şeref vârid olan hatt-ı hümâyûn-ı meserret-nümûnun sûret-i münîfesidir.

Sûret-i Hatt-ı Humayûn

Benim Vezîr-i sadâkat-semîrim

Cenab-ı hallâk-ı cihânın lütf u inayet-i âliyyesine hamdolsun. İş bu mâh-ı halin on altıncı dünkü çarşamba günü saat on bir kararlarında sulb-i pâk-i şâhânemizden bir şehzâde kadem-nihâde-i âlem-şuhûd ve meserret-efza-yı kehvâre-i vücûd olarak, ismini Sultân (Abdülhamid) tesmiye eyleyip seni ve cümle bendegân-ı saltanat-ı seniyyemizi tebşîr için iş bu hatt-ı hümâyûn-ı meserret-nümûn-ı mülûkânemizi testîr ve dâru's-saâdeti'ş-şerîfem ağası ile tarafına tesyîr eyledim. Cenab-ı vacibü'l-vücûd ömrünü memdûd ve kudûmünü zât-ı şâhânemize ve kâffe-i ibadu'llâha müteyemmin ve mesud buyursun, âmîn. Bu meserret-i cemîleden cümle âlem-yân mübeşşir ve hisse-mend olmak üzere yedi gün beşer nevbet top endahtı ve bi'l-cümle vükelâ-yı fehhâm ve bendegân-ı sıdk ittisâmımız ve sâir istekli olanlar dahî eyyâm-ı mezkûre gecelerinde ikâd-ı kanâdil ile icrâ-yı merâsim-i sūrûr u şâdî olunmasını lâzım gelenlere tenbîh eylesin. Hemân Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîn sülâle-i tâhîremizi ile'l-ebed bâki ve dâim ve her halde ibâdu'llâha kemâl-i refâh ve asâyîş-ihsân buyursun, âmîn. Bi-hürmeti Resûli's-sakaleyn.

*

İşbu hatt-ı hümâyûn-ı velâdet-mülûkânenin ferdâsı perşembe günü sûret-i mutantanada bâb-ı âliye şeref vârid olup mükemmel mevsîka ile istikbâl olunarak meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı

adliye dâiresinde vükâla-yı fehâm ve vüzerâ-yı izâm ve ricâl ve ümerâ-yı be-nâm müvâcehisinde kırâat ve yedi gün beşer nevbet top endahıyla her tarafça icrâ-yı meserret olunmuştur. Cenâb-ı Hakk ömr ü âfiyet ve şân u şevket-i hümâyûnlarını müzdâd buyursun, âmîn.

[37]

Rütbe-i Mülkiye ve İlmiye ve Askeriyenin Tertibât-ı Teşrifâtıyesi

*
Rütbe-i Vezâret ve Müşîriyyet –Sadr-ı Rûmeli ve Anadolu-] Birinci Ferik - Rütbe-i Bâlâ-
*
[İstanbul Kadılığı – Feriklik – Rütbe-i ûlâ – Sınıf-ı ûlâ] [Rûmeli Beylerbeyliği]
*
(Harameyni'ş-Şerîfeyn Mevleviyeti – Mîrlivâlık – Mîri-mirânlık) [Rütbe-i ûlâ Sınıf-ı Sânîsi]
*
Bilâd-ı Hamse Mevleviyeti – Mîralaylık – Rütbe-i Sânîye sınıf-ı mütemâyizi
*
(Mahreç Mevleviyeti – Rütbe-i Sânîye – Sınıf-ı Sânîsi – mîr ümerâlık) (Askeri Kaymakamlığı – İstabl-ı âmire müdürlüğü pâyesi
*
(Kibâr-ı Müderrisîn – Binbaşılık – Rütbe-i Sâlise – Rikâb-ı Hümâyûn Kapıcıbaşılığı)
*
(Mûsıla-i Süleymâniye mâdûnunda bulunan müderrisîn – Alay Eminliği rütbesi)
*
Rütbe-i Râbia – Kolağalık rütbesi
*
Hâcegân rütbesi – Rütbe-i Hâmise – Yüzbaşılık rütbesi
*

[38]

Elkâb-ı Resmiye

Zât-ı fehâmet-simât-ı hazret-i Sadriazâmiye hitaben:

Ulemâ-yı kirâm cânibinden : Ma'rûz-ı dâi-i kemînelerdir.
Sâir zevât tarafından : M'arûz-ı çâker kemînelerdir.

İbâre arasında isimleri zikr olundukta giyâben

Fahametlü Devletlü Hazretleri

*

Mesned-i celîl-i Sadaret-uzmâyı ihrâz etmiş olan vüzerâ-yı izâm hazerâtına hitaben:

Ulemâ-yı kirâm cânibinden : Ma'rûz-ı dâîleridir.
Sâir zevât tarafından : Ma'rûz-ı çâkerleridir.

İbâre arasında isimleri zikr olundukta giyâben

Ebhetlü Devletlü Hazretleri

*

Emîr-i Mekke-i Mükerreme Hazretleriyle ma'zulleri hazeratına: Devletlü, siyâdetlü Efendim Hazretleri

Dâru's-s-Saâdeti'ş- şerîfe ağası hazerâtına: Devletlü, inâyetlü, efendim hazretleri

*

Makâm-ı Celîl-i ser-askeriye ve şeref-i sıhriyyet-i seniyyeye nâil olan vüzerâ-yı izâm hazerâtına: Devletlü Atûfetlü Efendim Hazretleri

Zât-ı Serdâr-ı ekremiye : Devletlü, Re'fetlü Efendim Hazretleri

Vüzerâ-yı izâm ve müşîrân-ı kirâm hazerâtına : Devletlü Efendim Hazretleri

Birinci Ferik ve rütbe-i bâlâ-ricâl kiramına: Atûfetlü Efendim Hazretleri

*

[39]

Ferikân-ı kirâma, rütbe-i ûlâ, sınıf-ı ûlâ rical-i kirâmına, Rûmeli Beylerbeyliği pâveli
Ümerâ-yı Kirâma: Saâdetlü Efendim Hazretleri

*

Mîrlivâlara, Mîrimîrân-ı kirâma, rütbe-i ûlâ sınıf-ı sânsi ricâline: Saâdetlü Efendim

*

Mîralaya, Rütbe-i Sâniye sınıf-ı mütemâyiz ashâbına: İzzetlü Efendim

*

Rütbe-i Sâniye sınıf-ı sâniyesi, Mîr Ümerâya, Askerî Kaymakâmlarına İstabl-ı âmire
Müdürlüğü

Pâvelilerine: İzzetlü, "Efendi", "Paşa", "Bey", "Ağa"

*

Binbaşılara, Rütbe-i sâlisiye, Rikâb-ı Hümayûn, Kapıcıbaşılığı pâvelülerine, Alay
İmâmına: Ref'atlü, "Bey", "Efendi", "Ağa"

*

Rütbe-i râbiaya, Kolağalarına, Hâcegâna, Rütbe-i hâmiseye, yüzbaşılara: Fütüvvetlü,
"Bey", "Efendi", "Ağa"

Sâirlerine: Hamiyetlü, "Bey", "Efendi", "Ağa"

*

[40]

Mesned-i Celî-i Meşîhat-ı İslâmiyeye Hitâben

Ulemâ-yı kirâm cânibinden : Ma'rûz-ı dâi-i dîrînelerdir.

Sâir zevât tarafından : Ma'ruz-ı bende-i dîrînelerdir.

Abbâre arasında gıyâben : Devletlü Semâhatlü Hazretleri

*

Mesned-i Meşîhat-ı Celî-i İslâmiyeyi ihrâz etmiş olan zevât-ı fehhâmâ hitâben

Ulemâ-yı kirâm cânibinden : Ma'rûz-ı dâileridir.

Sâir zevât tarafından : Ma'rûz-ı bendeleridir.

Abbâre arasında gıyâben : Devletlü Faziletlü Hazretleri

*

Sudûr-ı izâma : Semâhatlü Efendim Hazretleri

İstanbul pâvelülerine : Faziletlü Efendim Hazretleri

Harameyn-i muhteremeyn pâvelülerine : Faziletlü Efendim

Bilâd-ı hamse ve Mahreç Mevâlisine : Faziletlü Efendim

Müderrişine : Mekremetlü Efendi

Kuzâta : Meveddetlü Efendi

*

[41]

Saltanat-ı Seniyyenin Nişân-ı Zî-Şânları Hânedân-ı Âl-İ Osmân Murassa'

Hânedân-ı Âl-i Osmân nişân-ı zî-şânı, velînimet-i bî-nimetimiz şevketlü Pâd-şâhımız
Gâzî Sultân (Abdülhamid) Hân-ı Sâni efendimiz hazretlerinin me'sir-i celfle-i
hümâyûnlarındandır. Ortasındaki kit'a-ı zerrîne menkûş tuğrâ-yı garrâ-yı hümâyûnunun zîrinde
beyaz mineden ma'mul bir defne dalı ve nişânın kılâdeye rabtedileceği mahallinde kezâlik
beyaz mineden masnû' bir kordon bağı vardır.

*

Ertuğrul Nişânı

Ertuğrul nişân-ı zîşânı velînimet-i bî-minnetimiz şevketlü Pâd-şâhımız Gâzî Sultân
(Abdülhamid) Hân-ı Sâni efendimiz hazretlerinin me'ser-i celfle-i humâyûnlarındandır. Altından
ma'mul ve yıldız şeklinde olup on iki tırtılı ve köşelerinde altın ve mine ile işlenmiş on iki yıldız
hâvi ve ortasında Ertuğrul kelime-i mübeccilesi ve bir cihetinde Ertuğrul Hazretlerinin büyük

Asyadan hicret tarihi ve diğer cihetinde nişân-ı âlfin taraf-ı eşref-i hazret-i hilâfet-penâhîden tesis buyurulduğu târihi muhtevîdir.

*

İftihâr

Murassa'

Nişân-ı iftihâr-ı cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında ihdâs buyurulmuştur. Rûteb-i müteaddideye munkasam olmayıp yalnız kıta-ı murassaası vardır.

*

Nişân-ı İmtiyâz

Murassa'

Nişân-ı imtiyâz velînimet-i bî-minnetimiz şevketlü Pâd-şâhımız Gâzî Sultân (Abdülhamid) Hân-ı Sâni Efendimiz Hazretlerinin cümle-i me'sere-i celîle-i hümâyûnlarındandır. Rûteb-i müteaddideye munkasam olmayup altın ve gümüş madalyaları vardır. Kordonun nisf-i tulâniyyesi yeşil nisf-i diğeri kırmızı renktedir.

*

[42]

Nişân-ı Osmânî

Murassa'

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci

Nişân-ı Osmânî cennet-mekân Sultân Abdülaziz Hân Hazretlerinin icâd-ı kerde-i âlîleridir. Birinci rütbesinin murassa' ve sîm kıt'alarının ortası yeşil, kenarı kırmızı renkli kordonu vardır.

*

Nişân-ı Mecîdi

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci

Nişân-ı mecîdi vâlid-i kesîru'l-mehâmid-i şehriyârî cennet-mekân Sultân Abdülmecid Hân Gâzî Hazretlerinin me'ser-i âliyelerindedir. Birinci rütbesinin murassa' ve sîm kıtalarının ortası kırmızı, kenarı yeşil renkli kordonu vardır.

*

Nişân-ı Şefkat

Birinci, ikinci, üçüncü

Şefkat nişânı, velînimet-i bî-minnetimiz Pâd-şâhımız Gâzî Sultân (Abdülhamid) Hân-ı Sâni Efendimiz Hazretlerinin me'ser-i celîle-i hümâyûnlarındandır. Tâife-i nisâye mahsûs olup birincisiyle ikincisi murassa'dır. Ve kordonun ortası beyaz kenarı yeşil ve kırmızı renktedir.

*

MADALYALAR

Yunan Muhârebesi Madalyası

Zât-ı Şevket-simât-ı Cenâb-ı Hilâfet-penâhînîn cümle-i âsâr-ı seniyyelerinden olup 27 zî'lkâde sene 1314/1896 târihinde ihdâs buyurulmuştur.

*

Tahlisiye Madalyası – Gümüş

Cümle-i me'sere-i âliye-i cenâb-ı Pâd-şâhiden olarak 25 rebîu'l-âhir sene 1310/1892 târihinde ihdâs buyurulmuştur.

Liyakat Madalyası – Altın ve Gümüş

Cümle-i me'sere-i âliye-i Cenâb-ı Pâd-şâhîden olarak 1308/1390 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Girid Madalyası – Altın ve Gümüş

Cümle-i me'sere-i âliye-i Cenâb-ı Pâd-şâhîden olarak 1308/1890 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Sınâyi Madalyası – Altın ve Gümüş

Cümle-i me'sere-i âliye-i cenâb-ı Pâd-şâhîden olarak terakkî-i sînâyîya hâdim olanlara ihsân buyurulmaktadır.

İftihâr Madalyası

Cümle-i me'sere-i âliye-i Cenâb-ı Pâd-şâhîden olarak 2 rebîû'l-âhir sene 1306/1888 târîhinde ihdâs buyurulmuştur.

İmtiyâz Madalyası – Altın ve Gümüş

Cümle-i me'sere-i âliye-i Cenâb-ı Pâd-şâhîden olarak 21 zi'l-kâde sene 1300/1882 târîhinde ihdâs buyurulmuştur.

Plevne Madalyası

Cümle-i me'sere-i âliye-i Cenâb-ı Pâd-şâhîden olarak 1294/1877 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Rusya Muhârebisine Mahsûs Madalya

Cümle-i me'sere-i âliye-i Cenâb-ı Pâd-şâhîden olarak 1294/1877 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Girid Madalyası

Firdevs-i âşiyân Sultân Abdülaziz Hân Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında 1285/1868 târîhinde ihdâs buyurulmuştur.

[44]

Karadağ Madalyası

Firdevs-i âşiyân Sultân Abdülmecid Hân Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında 1279/1862 târîhinde ihdâs buyurulmuştur.

Kars

Firdevs-i âşiyân Sultân Abdülmecid Hân Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında 1272/1855 târîhinde ihdâs buyurulmuştur.

Kırım-Silistre

İşbu madalyalar dahî cennet-mekân Sultân Abdülmecid Hân Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında 1271/1854 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Sivastopol Madalyası

Hakân-ı müşâru'n-ileyhin zamân-ı saltanatlarında 1270/1853 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Bosna Madalyası

Hakân-ı müşâru'n-ileyhin zamân-ı saltanatlarında 1266/1849 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Kürdistan Madalyası

Hakân-ı müşâru'n-ileyhin zamân-ı saltanatlarında 1263/1846 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

[45]

Hita-i Yemâniyyeye Mahsûs Madalya

Hakân-ı müşâru'n-ileyhin zamân-ı saltanatlarında 1266/1849 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

Beriyetü'ş-Şâm ve Kal'a-ı Akka Madalyası

Hakân-ı müşâru'n-ileyhin zamân-ı saltanatlarında 1256/1840 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

İşkodra Madalyası

Firdevs-i âşiyân Sultân Gâzî Mahmûd Hân Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında 1247/1831 senesinde ihdâs buyurulmuştur.

[46]

Hey'et ve Meclis-i Vükâla-yı Fehâm
Sadırâzam Ferid Paşa

Şeyhu'l-İslâm Mehmed Celâleddin Efendi

Nişân				Madalya			Nişân				Madalya
İftihâr	İmtiyâz	meçidî	osmânî	İmtiyâz	lyâkat	Girid	İftihâr	İmtiyâz	meçidî	osmânî	lyâkat
murassa'	murassa'	murassa'	murassa'	altın	altın	Gümüş	murassa'	murassa'	murassa'	murassa'	altın

Esâmî	Rütbe	Nişân				Madalya			--
		İftihâr	İmtiyâz	Osmânî	Meçidî	İmtiyâz	Liyâkat		
Adliye Nâzırı Abdurrahmân Paşa	Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın- Gümüş	Altın		
Ser-Asker Mehmed Rızâ Paşa	Müşîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın- Gümüş	Altın	İftihâr Gümüş	
Bahriye Nâzırı Hasan Râmi Paşa	Müşîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın- Gümüş	Altın	Girid ve Sınâî	
Şûrâ-yı Devlet Reisi Mehmed Saîd Paşa	Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın- Gümüş	Altın	Altın Girid	
Hariciye Nâzırı Ahmed Tevfik Paşa	Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın - Gümüş	Altın		
Dâhiliye Nâzırı Mehmed Memduh Paşa	Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın Gümüş	Altın		
Tophâne-i Âmire Müşîri Zeki Paşa	Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın- Gümüş	Altın		
Mâliye Nâzırı Ziyâ Paşa	Vezîr	*	*	1	1	* *	*		
Evkâf-ı Hümayûn Nâzırı Turhan Paşa	Vezîr	Murassa'	*	Murassa'	Murassa'	* *	*		
Ticâret ve Nâfia Nâzırı Zihni Paşa	Vezîr	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın- Gümüş	Altın	Altın Girid	
Maârif Nâzırı Hâşim Paşa	Vezîr	Murassa'	*	Murassa'	Murassa'	Altın- Gümüş	*		
Müsteşâr-ı Sadr-ı Âlî Mehmed Ali Paşa	Vezîr	Murassa'	*	Murassa'	1	Altın- Gümüş	Altın	Altın Girid	

[47]

**1198/1783 Senesinden Bu Târîhe Kadar Sivas'a Memur Olan
Vülât-ı İzâm Ve Mutasarrıfın-ı Kirâm**

Esâmî-i Vüzerâ	Târîh-i Nasbı		Müddet-i Memûriyeti			
	Yevm	Mah	Sene	Yevm	Mah	Sene
Vezîr Seyyid Mehmed Paşa	6	M	1197	11	5	-
Vezîr Süleymân Paşa	11	C	1199	22	6	1
Vezîr Abdullah Paşa	11	M	1200	10	10	-

Vezîr Abdi Paşa	11	Za	1200	22	1	-
Vezîr Mahmûd Paşa	23	M	1201	2	3	-
Vezîr Mikdad Paşa	15	Ra	1201	7	7	4
Vezîr Hasan Paşa	12	Za	1205	24	7	1
Vezîr es-Seyyid Osmân Paşa	19	Ş	1207	14	1	4
Dâmâd-ı Şehriyâri Vezîr es-Seyyid Ahmed Paşa	17	L	1211	17	7	1
Vezîr Receb Paşa	22	CA	1213	12	8	1
Seyyid Ahmed Paşazâde Dâmad-ı Şehriyari Vezîr Alaaddin Paşa	5	S	1215	27	2	-
Vezîr Köse Mustafâ Paşa	3	RA	1215	11	7	2
Alaaddin Paşanın Def'a-i Sâniye mansıbı	15	L	1216	17	9	-
Vezîr Ebu'l Marâk Elhâc Mehmed Paşa	3	Ş	1218	21	4	-
Vezîr Yûsuf Paşa	25	Z	1218	11	1	1
Vezîr Mehmed Celâleddin Paşa	3	S	1220	12	11	7
Baba İbrâhim Paşa	15	M	1228	5	1	2
Sadr-ı Esbak Mehmed Galip Paşa	21	S	1230	5	11	-
Vezîr Elhâc Osmân Paşa	27	M	1231	14	7	1
[48] Çarhacı Ali Paşa	12	N	1232	14	7	1
Vezîr Lütfullah Paşa	17	L	1233	13	6	1
El-hâc Mehmed Behram Paşa	1	CA	1235	1	11	-
Vezîr El-hâc Süleymân Paşa	11	R	1236	17	7	1
Vezîr Hasan Paşa	29	M	1237	3	7	-
Vezîr İsmâil Hakkı Paşa	3	ZA	1237	7	10	1
Vezîr Köse Mehmed Paşa	12	L	1242	2	5	4
İsmâil Hakkı Paşa'nın ikinci mansıbı	15	R	1244	26	9	-
Vezîr Osmân Paşa	12	M	1245	18	-	-
Vezîr El-hâc Hasan Paşa	6	S	1245	5	-	1
Muhassallık vechile Dergâh-ı Âli Kapıcı Başlılarından Saîd İbrâhim Ağa	14	R	1248	1	-	3
Vezîr Osmân Paşa'nın ikinci mansıbı	14	R	1248	23	9	-
Muhassallık vechile Saîd İbrâhim Ağa'nın ikinci mansıbı	8	M	1249	5	8	-
Sadr-ı Esbak Reşid Mehmed Paşa	14	N	1249	11	2	-
Vezîr Hâfiz Mehmed Paşa	15	Ş	1252	17	2	2
Vezîr Es'ad Mehmed Paşa	3	ZA	1245	27	7	1
Ferikân-ı Kırandan Mehmed Hamdi Paşa Mîrimîrandan Sivaslı Saîd İbrâhim Paşa'nın def'a-i Sâniye mansıbı	1	B	1252	-	10	-
Vezîr Aşkar Ali Paşa	1	L	1259	-	8	-
Mîrimîrandan Mehmed Paşa	1	CA	1260	-	10	-
Vezîr Mehmed Şerif Paşa	10	R	1261	-	8	-

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 57

Mîrimîrandan Mehmed Münip Paşa	10	Z	1261	26	8	-
[49] Mîrimîrandan Mehmed Paşa	1	CA	1260	-	10	-
Vezîr Mehmed Şerif Paşa	10	R	1261	-	8	-
Mîrimîrandan Mehmed Münip Paşa	10	Z	1261	26	8	-
Vezîr Mehmed Es'ad Paşa'nın Defa-i Sâniye Mansıbı Vezîr İzzet Paşa	7	N	1262	28	3	-
Vezîr Aşkar Ali Paşa'nın Defa-i Sâniye mansıbı	2	M	1263	-	8	1
Mîrimîrandan Abbas Paşa	3	N	1264	14	1	1
Mîrimîrandan Mehmed Münip Paşa'nın defa-i sâniye mansıbı	18	L	1265	11	8	1
Vezîr Mehmed Hamdi Paşa	1	R	1267	27	4	3
Vezîr İsmâil Paşa	18	ZA	1269	18	11	-
Vezîr Feyzullah Paşa	17	ZA	1270	21	8	1
Vezîr Mehmed Paşa	8	Ş	1272	10	4	3
Vezîr Mehmed Hayreddin Paşa	19	Z	1272	-	5	-
Mîrimîrandan El-hâc Ahmed Paşa	24	CA	1278	14	11	1
Mîrimîrandan El-hâc Mehmed Zeki Paşa	9	CA	1278	7	2	1
Vezîr Mehmed Reşid Paşa	7	L	1279	20	6	1
Mîrimîrandan Ahmed Paşa	5	R	1281	4	4	1
Vezîr Ali Rızâ Paşa	4	N	1282	29	4	1
Vezîr El-hâc Ahmed İzzet Paşa	1	M	1283	20	9	4
Vezîr Mehmed Hâlet Paşa	3	N	1288	-	6	-
Müşîr Ahmed Es'ad Paşa	3	RA	1289	17	2	-
[50] Vezîr Mehmed Hurşid Paşa	3	CA	1289	25	8	-
Vezîr Mehmed Takiüddin Paşa	25	S	1290	-	11	-
Vezîr El-hâc Ahmed İzzet Paşa'nın İkinci Mansıbı	6	S	1291	16	19	3
Vezîr Mustafâ Süreyya Paşa	6	RA	1295	18	6	1
Rûmeli Beylerbeyi Pâyelilerinden Abidin Paşa	9	N	1296	2	6	-
Rûmeli Pâyelilerinden Ali Yaver Paşa-zâde İsmâil Hakkı Paşa	-	RA	1297	12	10	1
Vezîr Halîl Rifat Paşa	1	R	1297	-	7	3
Vezîr Abidin Paşa'nın Defa-i Sâniye Mansıbı	1	M	1302	9	9	-
Vezîr Sırrı Paşa	3	Ş	1303	1	10	1
Vezîr Ali Sürûri Paşa	30	B	1305	12	-	1
Vezîr Mehmed Memduh Paşa	12	Ş	1306	-	10	3
Vezîr Halîl Paşa	1	C	1310	27	5	3
Vezîr Hacı Hasan Hilmi Paşa	27	L	1314	3	11	4

Hâlâ Sivas Vâl-i Âlisi **Reşid Akif Paşa** Hazretleri
Târîh-i nasbı fî 24 zi'l-kâde sene 1319/1901

[51]

Erkân ve Memûrîn-i Vilâyet

[52]

Vâlî-i vilâyet Reşid Akif Paşa

Vezîr	Nişân				Madalya
	İftihâr	Osmânî	Mecidî	İmtiyâz	Liyâkat Madalyası
	Murassa'	Murassa'	Murassa'	Altın-Gümüş	Altın

Erkân-ı Vilâyet

Esâmî	Rütbe	Osmânî	Mecidî	Madalya
Merkez Nâibi Rifat Bey	Mahreç	--	--	--
Vâlî Muavini Aristidi Paşa	Rûmeli	2	2	Gümüş Liyakat
Defterdâr Fâzıl Efendi	Ûlâ	2	2	--
Mektebcu Es'ad Rauf Bey	Ûlâ	4	3	--

Meclis-i İdâre-i Vilâyet**Reis Vâlî-i Âli-i Vilâyet**

Âza-yı Tabîyye	Rütbe	A	M	Âza-yı Müntehabe	Rütbe	M
Merkez Nâibi Rifat Bey	Mahreç	-	-	Hacı Ali Beyzâde	-	-
Vâlî Muavini Aristidi Paşa	Rûmeli	-	-	Nûri Bey	Ûlâ Sânisî	4
Defterdâr Fâzıl Efendi	Ûlâ	2	2	Şeyh Mehmed Efendi	İzmir Pâyesi	-
Mektubcu Es'ad Rauf Bey	Ûlâ	2	2	Tandırcıyân Hacadur	-	-
Müftî Mehmed Fehim Efendi	Edirne Pâyesi	-	4	Efendi	-	-
Ermeni Murahhasası	-	-	-	Şamilyân Serkis Efendi	-	-
Katolik Murahhasası	-	-	-	-	-	-

[53]

Nâfia Komisyonu**Reis Vâlî-i Âli-i Vilâyet**

A Z A	Reis-i Sâni Fırka Kumandan Mehmed Hulûsi Paşa	Ferik	1	1	Karadağ
	Vâlî Muavini Aristidi Paşa	Rûmeli	2	2	-
	Maârif Müdürü Tâhir Efendi	Mütemâyiz	-	-	-
	Nüfus Nâzırı İbrâhim Bey	Sâniye	4	4	-
	Nizâmiye Binbaşısı Hasan Cafer Bey	Binbaşî	-	5	Yunan ve Gümüş Liyakat
	Ser Mühendis Şarl Şartıye Efendi	-	4	4	-
	Bank-ı şûbe Memuru Ali Rızâ Efendi	Sâlise	-	-	-
	Zirâat Müfettişi Ahmed Hamdi Efendi	Sâlise	-	-	-
	Başkâtip Akif Bey	Sâlise	-	-	-
	Muavini Ahmed Şevki Efendi	Râbia	-	-	-

Ferâğ Komisyonu

Azâ	Reis Vâli-i Âli-i Vilâyet	Rütbe
Nâib Efendi	Defter-i Hakânî Memuru Hâlet Efendi	Râbia
Defterdar Efendi	Evkâf Muhâsebecisi Mehmed Fehmi Efendi	Sâlise

Tahsilât Komisyonu**Reis Defterdâr Efendi**

AZÂ	Muhâsebe mümeyyizi Hacı Nûri Efendi	Sânîye	Beledî Âzâsından Şeyh Hüseyin Efendi
	Meclis-i İdâre Âzâsından Haçator Efendi	-	Kâtib Kenan Efendi

[54]

Meclis-i İdâre-i Vilâyet Müdde-i Umûmiliği

Müdde-i Umûmî Mektupçu Bey	Müstantik-ı Defter-i Hakânî Memuru Hâlet Efendi
Kâtib-i Meclis-i İdâre İkinci Kâtibi Abdullah Efendi	-

Meclis-i İdâre-i Vilâyet Heyet-i İttihâmiyyesi

AZÂ	Reis Müftî Fehim Efendi	Edirne Pâye-i Mücerredi	4
	Şeyh Mehmed Efendi	İzmir Pâyesi	-
	Haçator Efendi	-	-

Sicil-i Ahvâl-i Komisyon-ı Husûsîsi

AZÂ	Reis Mektûbi-i Vilâyet Es'ad Rauf Bey	Ûlâ	4	3
	Meclis Başkâtibi Tevfik Efendi	Mütemâyiz	3	-
	Muhâsebe Mümeyyizi Hacı Nûri Efendi	Mütemâyiz	-	-
	Mektubî Mümeyyizi Ziyâeddin Efendi	Sânîye	3	-
	Evrak Müdürü Hâlid Cevdet Bey	Sânîye	3	
	Kâtib-i Mektubî Kalemî Müsewiddelerinden Emin Efendi			

AZÂ	Defterdâr Fâzil Efendi	Ûlâ	2	2
	Meclis-i İdâre Âzâsından Nûri Bey	Ûlâ sânsîsi	4	-
	Maârif Müdürü Tâhir Efendi	Mütemâyiz	-	-

[55]

Meclis-i İdâre Kalemî

Başkâtib Tevfik Efendi	Mütemâyiz	3	Mübeyyiz Rahmi Efendi
Kâtib-i Sâni Abdullah Efendi	Sâlise	-	Mukayyid Mehmed Ali
Mübeyyiz Abdulvahhap Efendi	-	-	Diğeri Nusret Efendi

Mektûbî Kalemi

Mektupcu Muavini Veliyyüddin Bey	Sânîye	Mektupcu Mümeyyizi Ziyâeddin Efendi	Sânîye	A	3
Ser-Müsevid Mehmed Selim Efendi	-	Mübeyyiz Mûsâ Kâzım Efendi	-	-	-
Müsevid Mehmed Fâik Efendi	-	Mübeyyiz Rıfat Efendi	-	-	-
Müsevid Mahmûd Nedim Efendi	-	Mübeyyiz Yûsuf Efendi	-	-	-
Müsevid Ahmed Hamdi Efendi	-	Mübeyyiz Ömer Sıdkı Efendi	-	-	-
Müsevid Mehmed Rıfat Efendi	-	Mübeyyiz Ali Bey	-	-	-
Müsevid Mehmed Emin Efendi	-	Mülâzım Rahmi Efendi	-	-	-
Ser-Mübeyyiz Abdullah Rüşdi Efendi	Edirne Ruûsu	Mülâzım Ahmed Efendi	-	-	-
Mübeyyiz Mustafâ Efendi	Râbia	Hamid Bey	-	-	-

Evrak Kalemi

Evrak Müdürü Hâlid Cevdet Bey	Sânîye	3
Evrak Müdürü Muavini Fehmi Efendi	-	-
Merkeze Mülhak Kazâlar Mukayyidi İzzet Efendi	Sâlise	-
Hâric-i Vilâyet ve emânet Mukayyidi İbrâhim Sırrı Efendi	-	-
Tokat ve Karahisar ve Nevâhî Mukayyidi Şevki Efendi	-	-
Muvazza' Şükrü Efendi	-	-
Arz-ı hâl Mukayyidi Tâhir Efendi	-	-
Telgraf Mukayyidi Ali Avni Efendi	-	-
Refikî Şevki Efendi Devâir-ı Mukayyidi Cemâl Efendi	-	-

[56]**Vilâyet Maiyyetine Memur**

Mekteb-i Mülkiye Mezunlarından İsmâil Hakkı Efendi

Mekteb-i Mülkiye Mezunlarından Cevdet Efendi

Mekteb-i Mülkiye Mezunlarından Şuayb Efendi

Vilâyet Tercümanı Emanuel Yarostaki Efendi

Muhâsebe Kalemi

Mümeyyiz Hacı Nûri Efendi	Mütemâyiz	Gümüş Hicaz Madalyası	-
Mesâlih-i Cârîye Kâtibi Zeynelabidin Efendi	Râbia	Mübeyyiz Hacı Mustafâ Efendi	-
Refikî Nusreddin Bey	-	Mübeyyiz Hamza Efendi	-
Vilâyet Cedvel Kâtibi Mustafâ Efendi	-	Merkez vâridat Kâtibi Âmil Efendi	Sâlise
Vilâyet Cedvel Kâtibi Refikî Mehmed Efendi	-	Refikî Şükrü Efendi	-
Vilâyet Cedvel Kâtibi Refikî Ahmed Efendi	-	Refikî Rızâ Efendi	-
Vilâyet Cedvel Kâtibi Refikî Hulûsi Efendi	Sâlise	Merkez Mesârifat Kâtibi Hulûsi Efendi	-
Sivas Sancağı Cedvel Kâtibi Nûri Efendi	-	Refikî Osmân Bey	Sânîye

Sivas Sancağı Cedvel Kâtibi İbrâhim Hakkı Bey	-	Refikî Murtazâ Bey	-
Sivas Sancağı Cedvel Kâtibi Ahmed Ferid Efendi	-	Refikî Hacı Tefvik Efendi	-
Sivas Sancağı Cedvel Kâtibi Mehmed Bâkir Efendi	-	Tevkifât Kâtibi Osmân Nûri Efendi	-
Evrak Mukayyidi Emin Efendi	-	Yevmiye Kâtibi Osmân Efendi	-
Refikî Hacı Hamdi Efendi	-	Sandık Emîni Dâvud Efendi	-
Refikî Tâhir Bey	-	-	-
Mübeyyiz Rüşdü Bey	-	-	-

Nüfus Nezâreti

Nüfus Nâzırı İbrâhim Bey	Sânîye	A / 4 / M / 4	
Başkâtip Ahmed Hamdi Efendi	Sânîye	Refikî Mehmed Tefvik Efendi	Râbia

[57]**Matbaa-i Vilâyet**

Nâzır-ı Mektubi-i Vilâyet Es'ad Rauf Bey	Ûlâ	A	4	M	
Müdürlük ve Litoğrafya Memuru Ali Efendi	Ser Muharrir Tâhir Rüşdi Efendi	3			Mütemâyiz

Musahhîh-i Mektûbî Mümeyyizi	Sânîye	3	Ser Mürettip Mıgırdîç Efendi
Muharrir-i Sâni Sâmi Efendi	-	-	Mürettibi-i Sâni Abdülkerim Nâdir Efendi
Muharrir Sıddîk Efendi	-	-	Mürettip Mahmûd Nedim Efendi
Hattat Mahmûd Nedim Efendi	-	-	Mürettip Hâfız Ali Efendi
Litoğrafya Refikî Efendi	-	-	Mürettip Mehmed Tefvik Efendi
Sandık Emîni Ahmed Efendi	-	-	Çarkacı Ali Ağa
Makinist Ömer Hilmi Efendi	-	-	Çarkacı Mehmed Ağa

Ma'a Tahrîr Vergi Kalemi

Vergi Müdürü Abdülhalîm Efendi	Sânîye
Mizan-ı Umûmî Başkâtibi Abdullah Behçet Efendi	Sâlise
Vergi Kâtibi Ali Efendi	-
Refik-i Evvel Tefvik Efendi	-
Refik-i Sâni Barver Efendi	-
Refik-i Sâlis Mehmed Kenan Efendi	-
İlbeyli Nâhiyesi Vergi Kâtibi Bekir Sıdkı Efendi	-
Mihr-i Vefâ Nâhiyesi Vergi Kâtibi Mustafâ Sabri Efendi	-
Merkez Muhammini Şükrü Efendi	Râbia
Merkez Muhammini Halîl Efendi	-
Merkez Muhammini Ahron Ağa	-

Merkez Muhammini Hamparsom Ağa	-
Defterci Bahâüddin Efendi	-

[58]

Defter-i Hakânî Dâiresi

Memur Halîl Rifat Efendi	Sânîye	Kâtib-i Sâni İbrâhim Efendi
Başkâtip İbrâhim Efendi	-	Merkez Kazâsı Tapu Kâtibi Es'ad
İkinci Kâtip Ahmed Efendi	-	Merkez Kazâsı Emlâk Kâtibi Azmi Efendi

Tedkik Senedât-ı Komisyonu

AZÂ	(Reis) Halîl Rifat Efendi	Sânîye	AZÂ	Rizâ Bey
	Dârü's-Sinâyî Müdürü Hikmet Bey	Ûlâ sânisî		Kirkor Efendi
	Maârif Müdürü Tâhir Rüşdi Efendi	Mütemâyiz		Filibos Efendi Ahron Ağa

Merkez Vilâyet Fetvâhânesi

Müftî Mehmed Fehmi Efendi Edirne Pâye-i Mücerredi Müsevvid Mehmed Efendi

Evkaf Dâiresi

Muhâsebeci Mehmed Fehmi Efendi	Sâlise	Mukayyid Bekir Efendi
Başkâtip Şükrü Efendi	-	Sandık Emîni Hamdi Efendi
İkinci Kâtip Ziyâ Efendi	-	-

Evkaf Komisyonu

AZÂ	(Reis) Hâkim Efendi	Harameyn	-	3	Gümüş Hicaz Madalyası
	Müftî Mehmed Fehim Efendi	Edirne Pâye-i Mücerredi	-	4	-
	Maârif Müdürü Tâhir Rüşdi Efendi Mütemâyiz	Mütemâyiz	-	-	-
	Meclis-i İdâre Başkâtibi Tefik Efendi	Mütemâyiz	3	-	-
	Mektûbî Mümeyyizi Ziyâ Efendi	Sânîye	3	-	-
	Evkaf Muhâsebecisi Fehmi Efendi	Sâlise	-	-	-
	Zirâat Bank Memuru Ali Rizâ Efendi	Sâlise	-	-	-

[59]

Orman İdâresi

Orman Müfettişi Ömer Hulûsi Bey	Sânîye	-	Piyâde Koruyucusu Rifat Efendi
Orman Kâtibi Nişân Efendi	-	-	Süvâri Koruyucusu Şâbân Efendi
Ondalık Memuru Sabri Efendi	-	-	Piyâde Kolcusu Hâfız Ahmed Efendi

Nâfia Dâiresi

Ser Mühendis Şarl Şartıye Efendi	4	-	İkinci Kondüktör Serop Efendi
Merkez Mühendisi Sâim Efendi		-	Üçüncü Kondüktör Yûsuf Bey
Mühendis Haristidi Efendi	-	-	Üçüncü Kondüktör Fâik Efendi
Ser Kondüktör Abdullah Efendi	4		Üçüncü Kondüktör Mehmed Fevzi

Zirâat Müfettişliği ve Nümûne Tarlası Müdüriyeti

Müfettiş ve Müdür Ahmed Hamdi Efendi	Sâlise	Bahçevanbaşı Halîl Ağa
-	-	Çiftçibaşı Oram Ağa

Zirâat Bankası Şûbesi

Memur Ali Rızâ Efendi	Sâlise	İkinci Kâtip Fâik Efendi
Muavin Mehmed Saîd Efendi	-	Veznedar Enis Efendi
Birinci Kâtip İbrâhim Efendi	-	Tahsildâr Hasan Efendi

Zirâat Bankası Meclisi

	Reis Hüseyin Efendi	Bursa Ruûsu		Nûri Efendi
AZÂ	Memur Ali Rızâ Efendi	Sâlise	AZÂ	Nişân Efendi
	Zirâat Müfettişi Ahmed Hamdi Efendi	Sâlise		

[60]

Müdür Tâhir Rüşdi Efendi	Mütemâyiz	Muhâsebeci Refikî Sâdik Efendi
Muhâsebeci Şükrü Efendi	Sânîye	Mübeyyiz Veysi Efendi
Maârif Kâtibi Mehmed Nâci Efendi	-	Sandık Emîni Kirkor Efendi

Maârif Meclisi

AZÂ	Reis Maârif Müdürü Tâhir Rüşdi Efendi	Mütemâyiz	-	AZÂ	Ali Efendi	Râbia
	Râsih Efendi	Edirne Ruûsu	-		Rızâ Bey	-
	Mektubi Mümeyyizi Ziyâeddin Efendi	Sânîye	3		-	-

Mekteb-i İdâdi

Müdür Ahmed Râşid Efendi	-	Muallim Hüseyin Efendi
Muavin-i Evvel Hilmi Efendi	-	Muallim Necâti Efendi
Muavin-i Sâni Müctebâ Efendi	-	Muallim Fethullah Efendi
Muavin-i Sâlis Gâlib Efendi	-	Muallim Şuayb Efendi
Muallim Râsih Efendi	Edirne Ruûsu	Muallim Kirkor Efendi
Muallim Hacı Ziyâ Efendi	-	Mübassır Saîd Efendi
Muallim Hacı Hilmi Efendi	-	Mübassır Mustafâ Efendi
Muallim Halîl Efendi	-	-
Muallim Şükrü Efendi	-	-

Darü'l Sınâii'l-Hamîdî

Müdür Hikmet Bey	Ülâ Sânisî	Marangoz ve Kundura ve Terzihâneler
Müdür Muâvini Ahmed Cevdet Efendi	-	Memuru Mehmed Efendi
Sandık Emîni Ahmed Efendi	-	Kunduracı Ustası Ali Efendi
Ser Mubassır Nûri Efendi	-	Marangoz Ustası Dikran Ağa
Mubassır Mehmed Efendi	-	Terzihâne Ustası Vahan Ağa

[61]

Hamidiye Gurebâ Hastanesi

Müdür Nüzhet Bey	-	Operatör Hüsrev Efendi
Müdür Muâvini İsmâil Efendi	-	Kâtip Halîl Efendi
Tabip Mahmûd Efendi	Sâlise	Eczacı Ağyazâr Efendi

Mekreb-i Rüşdi-i Askerî

Mekreb Müdürü İbrâhim Edhem Efendi	Kolağası	4	5	Yunan
Resim Muallimi Mustafâ Necâti Efendi	Yüzbaşı	-	5	Sanâyi-i Nefise
Dâhiliye Zâbıtı Ahmed Feyzullah Efendi	Yüzbaşı	-	5	-
Dâhiliye Zâbıtı Mehmed Yaşar Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	5	-
Lisan Muallimi Mehmed Nazif Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	5	-
Coğrafya Muallimi Hasan Sabri Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	5	-
Riyâziye Muallimi Mehmed Derviş Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	5	-
Dâhiliye Zâbıtı Ahmed Hamdi Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	5	-
Dâhiliye Zâbıtı İsmâil Hakkı Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	5	-
Arabî Muallimi Hacı Halîl Efendi	İlimiyeden	-	-	Hicaz
Arabî Muallimi Hacı Hilmi Efendi	İlimiyeden	-	5	Hicaz
Fârisî Muallimi Emin Edip Efendi	İlimiyeden	-	-	İzmîr Pâye-i
Kavâid Muallimi Ömer Ahyâ Efendi	İlimiyeden	-	-	Mücerredî
Hüsn-i Hat Muallimi Abdullah Rüşdi Efendi	İlimiyeden	-	5	Edirne
İmlâ-yı Türkî Muallimi Mehmed Nûri Efendi	Mülkiyeden	-	5	Müderrisi

Dâru'l-Muallimîn

Müdür Adil Bey	-	Bewâb Hüseyin Ağa
Muallim Râsih Efendi	Derne Ruûsu	-

Mekâtib-i İbtidâiye

Sarı Şeyh İbtidâi Mektebi Muallim-i Evveli Abdullah Efendi	Feyziye İbtidâiyesi Muallim-i Sânisî Sabri Efendi
Sarı Şeyh İbtidâi Mektebi Muallim-i Sâni Kâmil Efendi	Maîd Paşa İbtidâiyesi Muallim-i Evveli Emin Efendi
Feyziye İbtidâisi Muallim-i Evveli Edhem Efendi	İmâret İbtidâisi Muallim-i Evveli Ali Efendi

[62]

Inâs-ı Rüşdiyye Mektebi

Muallime-i Evvel-i Nâciye Hanım	Nakış Muallimesi Hatice Hanım
Muallime-i Sâniye Feride Hanım	Halı Muallimesi İlbiz Hanım
Muallime-i Sâlise Zeliha Hanım	Bevvâb Mustafâ Efendi, Bevvâbe Hatice Hanım

Nevâhi-i Hamîdiye Mekâtib-i İbtidâiyesi Muallimleri

Ada Nâhiyesi Muallimi Süleymân Efendi	Hızırnalı Nâhiyesi Muallimi Mustafâ Efendi
Kavak Nâhiyesi Muallimi Hâfız Şükrü Efendi	Kangal Nâhiyesi Muallimi Tevfik Efendi
Yeblice Nâhiyesi Muallimi Osmân Efendi	Alaca Han Nâhiyesi Muallimi Abdurrahim Efendi
Deliktaş Nâhiyesi Muallimi Dursun Efendi	Menşurlu Nâhiyesi Muallimi Mehmed Nûri Efendi

Mahkeme-i Şer'îye Kalemi

Başkâtip Fikri Efendi	Müderris
Zabıt Kâtibi Nûri Efendi	Müderris
Mübeyyiz İbrâhim Efendi	-
Mukayyid Osmân Efendi	-

Merkez Vilâyetle Mülhak Kazâlar Jandarma Ümerâ ve Zabitanı

Jandarma Alayı Kumandanı Mehmed Şerif Bey	Alay Beyi	4	3
Jandarma Alayı Emîni Hacı Ferhad Efendi	-	-	-

Birinci Merkez Taburu

Binbaşı Ahmed Sabri Efendi	4	-	Tabur Kâtibi Yakup Efendi	-
(Birinci Piyâde Bölüğü)			(Birinci Sûvâri Bölüğü)	
Yüzbaşı Şükrü Efendi	5	İftihâr	Yüzbaşı Şerif Ağa	5
Mülâzım-ı Evvel Hasan Ağa	-	-	Mülâzım-ı Evvel Mehmed Sâbit Efendi	-
Mülâzım-ı Sâni Derviş Ağa	5	-	Mülâzım-ı Sâni Ömer Efendi	-

[63]

(İkinci Piyâde Bölüğü)	(İkinci Sûvâri Bölüğü)
Yüzbaşı Hüsnü Efendi	Yüzbaşı Fuâd Bey
Mülâzım-ı Evvel Hacı Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel Ali Efendi (Yunan Madalyası)
Mülâzım-ı Sâni Ziyâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni
(Üçüncü Piyâde Bölüğü)	(Üçüncü Sûvâri Bölüğü)
Yüzbaşı Münhal	Yüzbaşı Ahmed Midhat Efendi
Mülâzım-ı Evvel Osmân Efendi	Mülâzım-ı Evvel Bekir Efendi
Mülâzım-ı Sâni Ziyâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni Ali Efendi

Sûvâri Mülâzım-ı Evvel-i Mehmed Ağa	5	İmtiyâz, Liyakat, Yunan Madalyaları
Piyâde Mülâzım-ı Sâni İsmâil Bey	-	--

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 69

Piyâde Mülâzım-ı Sânisî Kâmil Efendi	-	Tahlisiye Yunan Madalyaları
Sûvâri Mülâzım-ı Sânisî Necib Efendi	-	--
Sûvâri Mülâzım-ı Sânisî Sâlih Ağa	-	--

İkinci Seyyar Taburu

Binbaşı Şevket Efendi	5	İftihar / Tahlisiye	Tabur Kâtibi Hamdi	-	-
(Birinci Piyâde Bölüğü)			(İkinci Sûvâri Bölüğü)		
Yüzbaşı Münhal	-	--	Yüzbaşı Münhal	-	-
Mülâzım-ı Evvel Mustafâ Efendi	-	--	Mülâzım-ı Evvel/Münhal	-	-
Mülâzım-ı Sâni Ahmed Hamdi Efendi			(Üçüncü Sûvâri Bölüğü)		
(Birinci Sûvâri Bölüğü)			Yüzbaşı Münhal		
Yüzbaşı Halil Efendi	5	İftihar	Mülâzım-ı Evvel Mehmed Efendi		
Mülâzım-ı Evvel Neşet Efendi	-	-	Mülâzım-ı Sâni Rızâ Efendi		
Mülâzım-ı Sâni Hüseyin Efendi	-	-	-	-	-

[64]**Misafir Zabitan**

Piyâde Mülâzımı Osmân Efendi

Sûvâri Mülâzımı Yûsuf Bey

Sûvâri Mülâzımı Rızâ Efendi

Polis Dâiresi

Ser Komiser Hüseyin Efendi	Mütemâyiz	4	İmtiyâz Madalyası	İftihâr Madalyası	-
Açıktan Ser Komiser Ahmed Dilâver Efendi	Sâlise	4	Tahlisiye	Rusya Muhârebesi Madalyası	-

İkinci Komiser Servet Âram Efendi	-	Polis Bahâüddin Efendi	5
Açıktan İkinci Komiser Abdülkerim Efendi	5	Polis Ahmed Fâik Efendi	5
Açıktan İkinci Komiser Hamdi Bey	-	Polis Mehmed Sırrı Efendi	-
Üçüncü Komiser Mehmed Kemâl Efendi	5	Polis Hasan Fehmi Efendi	-
Üçüncü Komiser Ahmed Zeynel Efendi	-	Polis Hasan Hulûsi Efendi	-
Üçüncü Komiser Mıgirdiç Efendi	-	Polis Miltiyadis Efendi	-
Üçüncü Komiser Mustafâ Lütfi Efendi	-	Polis Avadis Efendi	
Üçüncü Komiser Yûsuf Ziyâeddin Efendi	-	Polis İlyas Fehmi Efendi	
Üçüncü Komiser Yakup Fahri Efendi	-	Ulaş Nâhiyesi Polisi Ahmed Şevket Efendi	
Polis Ferhad Cemâleddin Efendi	-	İlbeyli Nâhiyesi Polisi Hasan Şevki Efendi	
Polis Hüseyin Hüsnü Efendi	-	Hızırnalı Nâhiyesi Polisi Yûsuf Ziyâ Efendi	
Polis Mustafâ Safvet Efendi	-	-	

[65]

MüfettişlerAdliye Müfettişi Zühdü Efendi
Mâliye Müfettişi Hasib EfendiÛlâ sânisî
Mütemâyiz**Adliye Dâiresi****Encümen-i Adliye**

	Mahkeme İstînâf Reis-i evveli Ali Rifat Bey	Mahreç
AZÂ	İstînâf Ceza Reisi Rüşdü Bey	Sâniye
	İstînâf Müdde-i umûmîsi Ali Yavuz Efendi	Ula Sânisî
	Bidâyet-i Hukûk Reisi	-
	Bidâyet-i Cezâ Reisi	-
	Müdde-i Umûmî Muavini Şevket Bey	Sâlise
	Kâtip Mustafâ Sıdkı Efendi	Sâlise

Mahkeme-i İstînâf**Hukûk Dâiresi**

	Reis Ali Rifat Bey	Mahreç
AZÂ	Emin Edib Efendi	İzmir pâye-i mücerredi
	Rızâ Bey	Sâlise
	Nişân Efendi / Dimitraki Efendi	-
	Azâ Mülâzımı Abdülhâdi Efendi	-

Cezâ Dâiresi

	Reis Reşid Bey	Sâlise	AZÂ	Nişân Efendi
AZÂ	Emin Edib Efendi	İzmir pâye-i mücerredi		Dimitraki Efendi
	Rızâ Bey	Sâlise		Azâ Mülâzımı Abdulhâdi Efendi

Mahkeme-i İstînâf Kalemi

Başkâtip Mustafâ Efendi	Sâlise	Zabıt Kâtibi Kâmil Efendi
Zabıt Kâtibi Hakkı Efendi	-	Zabıt Kâtibi Osmân İsmet Efendi

[66]

İstînâf Müdde-i Umûmîliği

Müdde-i Umûmî Ali Yâver Efendi	Ûlâ Sânisî	-
Müdde-i Umûmî Kâtibi Mustafâ Takî Efendi	-	Adliye Hesap Kâtibi Ali Rızâ Efendi

Bidâyet Mahkemesi**Hukûk Dâiresi**

Reis	-	Azâ Efyonyan Agop Efendi
Azâ Hacı Ziyâ Efendi	-	Azâ Mülâzımı Nûri Efendi

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 71

Ceza Dâiresi

Reis	-	Azâ Oseb Efendi
Azâ Rızâ Bey	Sâlise	Azâ Mülâzımı Mehmed İzzet Efendi

Bidâyet Mahkemesi Kalemi

Başkâtip Yûsuf Cemâl Efendi	-	Zabıt Kâtibi Mehmed Nûri Efendi
Zabıt Kâtibi Mehmed Efendi	-	Zabıt Kâtibi Tefvik Efendi
Zabıt Kâtibi Nûri Efendi	-	-

Bidâyet Mahkemesi Müdde-î Umûmîsi Muavinliği

Müdde-î Umûmî Muâvini Şevket Bey Sâlise

İstintak Dâiresi

Ser Müstantik Fahri Efendi Müstantik-i Sâni Solah İzzet Efendi

İcrâ Dâiresi

İcrâ Memuru İbrâhim Edhem Efendi

Mukavelât Muharrirliği

Mukavelât Muharriri Mehmed Râgıb Efendi

[67]

Telgraf ve Posta Dâiresi

Baş Müdür Hacı Tefvik Efendi	Mütemâyiz		-
Müfettiş Muavini İzzet Efendi	Sâlise	Diğeri Raif Efendi	Sânîye

Baş Müdüriyet Kalemi

Başkâtip Subhi Efendi Sandık Emîni Rızâ Efendi
Muhâsebe Kâtibi Tefvik Efendi Mukayyid Ali Efendi

Merkez Müdiriyeti

Posta ve Telgraf Müdürü Hamdi Efendi	-
Lisân-ı Ecnebi Şefi Nûri Efendi	Muhâbere Memuru Âsım Efendi
Muhâbere Memuru Ömer Rifat Efendi	Muhâbere Memuru Şükrü Efendi
Muhâbere Memuru Süreyya Efendi	Muhâbere Memuru Bekir Efendi
Muhâbere Memuru Cemil Efendi	Muhâsebe Memuru Durmuş Efendi
Muhâbere Memuru Mehmed Ahi Efendi	Muhâbere Memuru Mehmed Şükrü Efendi
Muhâsebe Memuru Refik Efendi	Muhâsebe Memuru Nizâmeddin Efendi

Posta Kalemi

Müdür Hamdi Efendi	-	M
Posta Memuru Şevket Efendi	5	-

Posta Kâtibi Hamdi Efendi	Râbia	-
Mukayyid İhsan Efendi	-	-

Düyûn-ı Umûmiye Nezâreti

Nâzır Şevket Bey	Sâlise	Müfettiş Sinadinos Efendi
------------------	--------	---------------------------

[68]**Muhâsebe Kalemi**

Muhâsebeci Karakin Efendi	Muhâsebeci Refik-i Sânsi Osmân Bey
Müteferrika Kâtibi Raif Efendi	Sandık Emîni Yakup Efendi
Muhâsebe Refik-i Ülä	Müskirât Memuru Mikâil Efendi
Muhâsebe Refik-i Sânsi Nâil Efendi	Muvazzaf Mülâzim Agop Efendi
Muhâsebe Mübeyyiz-i Ülä Muharrem Efendi	Muvazzaf Mülâzim Sabri Efendi

Tahrîrât Kalemi	Muâmelât Kalemi
Tahrîrât Başkâtibi	Tezkire Kâtibi Nûri Efendi
Tahrîrât Mukayyidi Sabri Efendi	Vezin Kâtibi Agop Efendi
Tahrîrât Müsevvidi Mehmed Efendi	Ambar Emîni Mehmed Efendi
Tahrîrât Mübeyyizi İsmâil Efendi	Ambar Kâtibi Sâdık Efendi
Muvazzaf Mülâzımı Nûri Efendi	Kolcubaşı Mehmed Ağa
Fen Memuru Mösyö Katanyo	--

Palas Memlihası	-	-	Çakeri Memlihası	-	-
Müdür Şevki Efendi	-	-	Müdür Ali Rızâ Efendi	-	-
Başkâtip İzzet Efendi	-	-	Başkâtip Hâfız Abdi Efendi	-	-
Sandık Emîni Nûri Efendi	-	-	Sandık Emîni Mehmed Efendi	-	-
Tezkire Kâtibi Ömer Efendi	-	-	Tezkire Kâtibi Şevki Efendi	-	-
Ambar Emîni Mustafâ Efendi	-	-	Ambar Emîni Mehmed Efendi	-	-
Kantarcı Mahmûd Ağa	-	-	Vezin Kâtibi Rüşdi Efendi	-	-
Kolcubaşı Ali Çavuş	-	-	Kantarcı Abdi Efendi	-	-
Süvâri Kolcuları	Nefer	3	Diğeri Tevfik Ağa	-	-
Piyâde Kolcuları	Nefer	3	Kolcubaşı Ali Efendi	-	-
Vezin Kâtibi Mustafâ Efendi	-	-	Süvâri Kolcuları	Nefer	3
Kantarcı Şöhreddin Efendi	-	-	Piyâde Kolcuları	Nefer	10
Piyâde Kolcuları	Nefer	28	-	-	-

[69]

Hargun Memlihası			Hamu Memlihası		
Memur Zeki Bey	-	-	Memur Hüseyin Tahsin Efendi	-	-
Kâtip Şükrü Efendi	-	-	Kâtip Rahti Efendi	-	-
Sandık Emîni Yûsuf Bey	-	-	Sandık Emîni Abdi Efendi	-	-
Vezin Kâtibi Sâmî Efendi	-	-	Vezin Kâtibi Mehmed Efendi	-	-
Kantarıcı Hakkı Efendi	-	-	Kantarıcı Artin Ağa	-	-
Diğeri Ali Ağa	-	-	Süvâri Kolcuları	Nefer	2
Süvâri Kolcuları	Nefer	2	Piyâde Kolcuları	Nefer	4
Piyâde Kolcuları	Nefer	9	-	-	-

Cedid Memlihası			Cerid Memlihası		
Memur Şevket Efendi	-	-	Memur Hacı Halîl Efendi	-	-
Kâtib Ahmed Sûzi Efendi	-	-	Kâtip Hayyib Efendi	-	-
Sandık Emîni Halîl Efendi	-	-	Kantarıcı Hasan Ağa	-	-
Vezin Kâtibi Receb Efendi	-	-	Süvâri Kolcuları	Nefer	2
Kantarıcı Ahmed Efendi	-	-	Piyâde Kolcuları	Nefer	3
Piyâde Kolcuları	Nefer	4	--	-	-

Celâli Memlihası			Köleris Memlihası		
Memur Abdullah Efendi	-	-	Memur Halîl Hulûsi Efendi	-	-
Kâtip Ali Efendi	-	-	Kâtip Fâik Efendi	-	-
Süvâri Kolcusu	Nefer	1	Süvâri Kolcusu	Nefer	1
Piyâde Kolcuları	Nefer	4	Piyâde Kolcusu	Nefer	1

Fadlum Memlihası			Bingöl Memlihası		
Memur Mehmed Efendi	-	-	Memur Es'ad Efendi	-	-
Kâtip Edhem Efendi	-	-	Kâtip Yûsuf Efendi	-	-
Vezin Kâtibi Muhyiddin Efendi	-	-	Kantarıcı Sehak Ağa	-	-
Kantarıcı İsmâil Ağa	-	-	Süvâri Kolcusu	Nefer	1
Süvâri Kolcusu Nefer 1	Piyâde	Nefer 4	Piyâde Kolcuları	Nefer	

[70]

İşhanı Memlihası			Yenice Memlihası		
Memur Abdi Efendi	-	-	Memur İzzet Efendi	-	-
Kâtip	-	-	Kâtip Hulûsi Efendi	-	-

Piyâde Kolcuları	Nefer	2	Piyâde Kolcuları	Nefer	2
Mardabaş Memlihası			Bedirli Memlihası		
Memur Ahmed Efendi	-	-	Memur Mustafâ Efendi	-	-
Kâtip Rızâ Efendi	-	-	Kâtip Rüşdi Efendi	-	-
Süvâri Kolcusu	Nefer	1	Süvâri Kolcusu	Nefer	1
Piyâde Kolcusu	Nefer	1	Piyâde Kolcusu	Nefer	1

Manastır Altı Memlihası			Finize Memlihası		
Memur Muhlis Efendi	-	-	Memur Hacı Hasan Efendi	-	-
Kâtip Hacı Süleymân Efendi	-	-	Kâtip Hakkı Efendi	-	-
Piyâde Kolcuları	Nefer	2	Süvâri Kolcusu	Nefer	1
--	-	-	Piyâde Kolcuları	Nefer	2

Meclis-i Beledî

AZÂ	Reis Abdurrahmân Efendi	AZÂ	Abdi Efendi
	Şeyh Hüseyin Efendi		Humparsum Efendi
	Mehmed Efendi		Nişân Efendi
	Zihni Efendi		Nazrit Efendi
	Ömer Efendi		Ananya Ağa

[71]

Hey'et-i Sihhiye

Sihhiye Müfettişi Ali Tâhir Efendi	Mütemâyız	4	5	Aşı Memuru Mehmed Efendi
Tabib Mahmûd Efendi	Sâlise	-	-	Kabile Nazîre Hanım

Memurîn-i Belediye

Başkâtip Sırrı Efendi	-	Çavuş Hasan Efendi
Fen Memuru Ohannes Efendi	-	Çavuş Nûri Efendi
Müfettiş Ahmet Efendi	Sânîye	Çavuş Hasan Basri Efendi
Sandık Emîni Şükrü Efendi	-	Çavuş Receb Efendi
Çavuş Şerif Efendi	-	-

Ticâret ve Sınâyi Odası

AZÂ	Reis-i Sâni Matyos Efendi	AZÂ	Tüccardan Piranyan Karabet Efendi
	Tüccardan Ömer Efendi		Tüccardan Haçaryan Kasbar Efendi
	Tüccardan Şâmil Efendi		Tüccardan Babikyan Köyroğ Efendi
	Tüccardan Hasan Efendi		Tüccardan Bostancıoğlu Murâd Efendi
	Tüccardan Hacı Hâfız Sabri Efendi		Kâtip Hacı Mehmed Vehbi Efendi
	Tüccardan Hacı Hasan Efendi		Mübâşir Receb Ağa

Reji İdâresi

Reji Müdürü Avramidi Efendi	Ambar Memuru Mıgirdiç Efendi
Muhâsebeci Eslanyan Efendi	Ambar Memuru Muavini İsmâil Efendi
Umûr-ı Hukûkiye Memuru Köyrok Efendi	Muhâfaza Memuru Abdullah Ağa

[72]

Memûrîn-i Mütferrika

Hazîne Dava Vekîli Mehmed Refi Efendi	-
Vilâyet Baytarı Vasilaki Efendi	-
Hapishâne Müfettişi Halîl Efendi	Yüzbaşılıktan mütekâid
Hapishâne Ser Gardiyanı Şükrü Efendi	-
Hapishâne Kâtibi Osmân Efendi	-
Dokuz nefer gardiyan vardır	-

Merkez Kazâsı Nevâhî Müdürânı

Ulaş Nâhiyesi Müdürü Mustafâ Efendi

İbeyli Nâhiyesi Müdürü Sahtecizâde Hacı Mustafâ Efendi

Hazırmalı Nâhiyesi Müdürü Evliyâzâde Hüseyin Efendi

[73]

Sivas Ahâlisinin Ashâb-ı Merâtibi

Rahmi Paşa	Bahri-i Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârden	Ferik	-	-	-
Fevzi Paşa	Havran Sancağı Mutasarrıfı	Rûmeli	1	2	-
Sabri Paşa	Bağdad'da	Mîrlivâ	-	-	-
Edhem Efendi	Vergi Müdürlüğünden Müttekâid	Eveli Sânisî	3	4	-
Nûri Bey	İskân-ı Muhâcirîn Memûr-ı Sâbıkı	Eveli Sânisî	-	-	-
Mehmed Bey	Bez Fabrika-ı Hümâyûn Başkâtibi	Eveli Sânisî	-	-	-
Burhâneddin Efendi	Eşraftan	Mütemâyiz	-	-	-
Tevfik Efendi	Meclis İdâre Başkâtibi	Mütemâyiz	-	4	-
Edhem Efendi	Sikke-ken Muavini	Mütemâyiz	-	-	-
Tâhir Bey	Edremid Kaymakâmı	Mütemâyiz	-	-	-
Hüsâmeddin Efendi	Elbistan Kaymakâmı	Mütemâyiz	-	-	-
Talat Efendi	Van Vilâyeti Mektubcusu	Mütemâyiz	4	-	-
Ahmed Münir Bey	Ma'mûretü'l-Azîz Mektubcusu	Mütemâyiz	-	5	-
Hacı Nûri Efendi	Muhâsebe Mümeyyizi	Mütemâyiz	-	-	-
Hüseyin Efendi	Ser Komiser	Sâniye	4		İttihâ r/irmiti yaz
İbrâhim Bey	Nüfûs Nâzırı	Sâniye	4	4	-

Hâlid Cevdet Bey	Evrak Müdürü	Sânîye	3	-	-
Ahmed Efendi	Belediye Müfettişi	Sânîye	-	-	-
Abdulhâlm Efendi	Kavala Kaymakâmı	Sânîye	-	-	-
Mesikyan Agop Efendi	Tüccardan	Sânîye	-	-	-
Ziyâ Efendi	Mektubî Kalemi Mümeyyizi	Sânîye	3	-	-
Sâmih Bey	Mektubî Kalemi Hulefâsından	Sânîye	-	-	-
Ömer Efendi	Bolu Sancağı Muhâsebecisi	Sânîye	-	-	-
Mehmed Rüşdi Efendi	Defter-i Hakânî Memurluğundan Mütekâid	Sâlise	-	-	-
Rizâ Bey	Eşraftan	Sâlise	-	-	-
Abdullah Efendi	Vergi Kalemi Mîzan Kâtibi	Sâlise	-	-	-

[74]

Hacı Râşid Efendi	Darende Kaymakâmı	Sâlise
Hâlis Efendi	Karahisar-ı Şarkî Telgraf Müdürü	Sâlise
Osmân Efendi	Tüccardan	Sâlise
Ömer Efendi	Tüccardan	Sâlise
Kâmil Efendi	Muhâsebe-i Vilâyet Ketebesinden	Sâlise
Ali Rizâ Efendi	Suriye Vilâyeti Fırka-i Tahrîriyye ser muharriri	Sâlise
Mehmed Efendi	Muhâsebe-i Vilâyet Hulefasından	Sâlise
Raif Efendi	Techîzât-ı Askeriye Kâtibi	Sâlise
Rıfat Efendi	Akra Kaymakâm-ı Sâbıkı	Sâlise
Ahronyan Karabet Efendi	Ermeni Mu'teberânından	Sâlise
Kirişyan Dikran Efendi	Murahhashâne Kâtib-i Sâbıkı	Sâlise
Bagosyan Baror Efendi	Vergi Kalemi Ketebesinden	Sâlise
Şirinyan Artin Efendi	Belediye Tabîb-i Sânisî	Sâlise
Abacyan Avakim Efendi	Ermeni Mu'teberânından	Sâlise
Halîl Efendi	Düÿûn-ı Umûmiye Nezâreti Muhâsebecisi	Sâlise
İzzet Efendi	Evrak Kalemi Ketebesinden	Sâlise
Abdullah Efendi	Meclis-i İdâre İkinci Kâtibi	Sâlise
Hamdi Efendi	Nüfûs Kalemi Başkâtibi	Sâlise
Abidin Efendi	Muhâsebe-i Vilâyet Ketebesinden	Râbia
Ali Efendi	Belediye Azâ-yı Sâbıkından	Râbia
Mustafâ Efendi	Mektûbî Kalemi Ketebesinden	Râbia
Hüseyin Efendi	Azâ-yı Mülâzım Sâbıkı	Râbia
Şükrü Efendi	Belediye Sandık Emîni	Râbia
Tevfik Efendi	Nüfûs Kalemi İkinci Kâtibi	Râbia
Halîl Efendi	Darende Kazâsı Tahrîrât Kâtibi	Râbia
Avni Efendi	Merkez Vilâyet Tahsildâr Müfettişi	Râbia

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 77

[75]

Mehmed Fehim Efendi	Müfti-i Belde	Darende Pâye-i Mücerredi	-	4
Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakâmı	-	-	-	-
Şeyh Hacı Abdullah Efendi	Rufâi meşayihinden	İzmir Pâye-i mücerredi	3	2
Şems-i Sivâsî Evlâdından Şeyh Mehmed Efendi	Halvetiye Meşâyihinden	İzmir Pâye-i mücerredi	-	-
Emin Efendi	İstînâf Azâsından	İzmir Pâye-i mücerredi		
Şeyh Seyfeddin Efendi	Kâdirîye Meşâyihinden	Devriye Müderrisi	-	4
Râsîh Efendi	Dâru'l-Muallimîn Muallimi	Müderris	-	-
Nûri Efendi	Eşraftan	Müderris	-	-
Şevket Efendi	Eşraftan	Müderris	-	-
Hüseyin Efendi	Eşraftan	Müderris	-	-
Rahmi Efendi	Hafik Kazâsı Müftüsü	Müderris	-	-
Fikri Efendi	Mahkeme-i Şer'îye Başkâtibi	Müderris	-	-
Ali Rızâ Efendi	Nâib	Müderris	-	-
Abdullah Efendi	Rüşdü-i Askeri Hat Muallimi	Müderris	-	-
Şükrü Efendi	İstînâf Zabt Ketebesinden	Müderris	-	-
Hamdi Efendi	Eşraftan	Müderris	-	-

DÂİRE-İ ASKERİYE

[76]

Dördüncü Ordû-yu Hümâyûna Mensub Onaltıncı Sivas Redif Fırkası

Kumandan Mehmed Hulûsi Paşa

Rütbe	Osmâni	Mecidi
Ferîk	1	1

Mülhak Zabıt Hasbi Efendi	Kolağası	4	İftihâr	Rızâ Efendi	Mülhak Çavuş
Mülhak Zâbıt Abdullah Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-	-	-

Fırka-i Dîvân-ı Harp Heyeti

	Reis Sâlih Hüsnü Bey	Miralay		Hacı Tevfik Efendi	Yüzbaşı
AZÂ	Zühdü Bey	Kaymakâm	AZÂ	Sâlih Efendi	Yüzbaşı
	Hasan Râgıb Efendi	Binbaşı		Osmân Efendi	Mülâzım-ı Sâni
	Hacı Edhem Efendi	Kolağası		-	-

Merkez Erzâk-ı Askeriye Munakasa Komisyonu

	Reis-i evvel Ahmed Yaver Bey	Defterdâr-ı Vilâyet		Hüseyin Râgıb Efendi	Binbaşı
AZÂ	Reis-i Sâni Sâlih Hüsnü Bey	Miralay	AZÂ	İsmâil Hakkı Efendi	Alay Kâtibi
	Zühdü Bey	Kaymakâm		Kâzım Efendi	Mülâzım-ı Sâni
	Hacı Mustafâ Efendi	Binbaşı		-	-

[77]

Mübâyaat ve Sevkiyât-ı Askeriye Komisyonu

	Reis Sâlih Hüsnü Bey	Miralay		İsmâil Hakkı	Alay Kâtibi
AZÂ	Zühdü Bey	Kaymakâm	AZÂ	Halil Hilmi Efendi	Yüzbaşı
	Hacı Mustafâ Efendi	Binbaşı		Kâzım Efendi	Mülâzım-ı Sâni
	Hüseyin Râgıb Efendi	Binbaşı		-	-

İnşaat-ı Askeriye Komisyonu

	Reis Sâlih Hüsnü Bey	Miralay		Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni
AZÂ	Hacı Edhem Efendi	Kolağası	AZÂ	Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni
	Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel		Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni
	İdris Naim Efendi	Mülâzım-ı Evvel		-	-

[78]

Onaltıncı Sivas Redif Fırkasına Mensub Otuzbirinci Karahisar Livâsı Ümerâ Ve ZabıtânıKumandan *Hayreddin Paşa*

Rütbe

Mîrlivâ

Livâ-i Erkân ve Zabıtânı

Ahz-ı Asker Kalemî Kâtibi

Alay Emîni Münhal

Mülhak Zabıt *Fâik Efendi*

Yüzbaşı

Hüseyin Râgıb Efendi	Binbaşı	3	Liyakat	Kâzım Efendi	Mülâzım-ı Sâni	5	-
Mehmed Nizamettin Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	Tevfik Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Hacı Tevfik Efendi	Yüzbaşı	4	İftihâr	Osmân Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Halîl Hilmi Efendi	Yüzbaşı	-	-	Celâl Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Mehmed Efendi	Yüzbaşı	-	-	İdris Efendi	Debboy Memuru	4	iftihar
Ömer Efendi	Yüzbaşı	-	-	Halîl Efendi	Kâtib Muavini	-	-

[79]

Redif Altmışbirinci Alayın İkinci Divriği Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Ali Kâmil Efendi	Binbaşı	5	-	Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Yunan
Hâfız Mustafâ Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	Hakkı Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Mustafâ Râsim Efendi	Yüzbaşı	5	-	Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
İshak Efendi	Yüzbaşı	-	-	Ârif Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Mustafâ Kapılı Efendi	Yüzbaşı	-	-	İsmâil Efendi	Debboy Memuru	-
Adil Efendi	Yüzbaşı	-	-	Bekir Efendi	Kâtib Muavini	-

Redif Altmış birinci Sivas Alayına Merbut Üçüncü Gürün Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Kadri Efendi	Binbaşı	5	Gümüş liyakat	Süleymân Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Gümüş liyakat
Bekir Sıdkı Efendi	Tabur Kâtibi	-	Gümüş liyakat	Ali Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Gümüş liyakat
Süleymân Şevki Efendi	Yüzbaşı	5	Gümüş liyakat	Harem Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Gümüş liyakat
Ali Rızâ Efendi	Yüzbaşı	-	Gümüş liyakat	Ali Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Gümüş liyakat
Hasan Kâmil Efendi	Yüzbaşı	-	Gümüş liyakat	Mustafâ Efendi	Debboy Memuru	Gümüş liyakat
Hasan Tahsin Efendi	Yüzbaşı	-	Gümüş liyakat	Mümtaz Efendi	Kâtib Muavini	Gümüş liyakat

Redif Altmışbirinci Sivas Alayına Mensub Dördüncü Aziziye Taburu Ümerâ Ve Zabıtânı

Zeynelabidin Efendi	Binbaşı 4	4	Gümüş liyakat	Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Gümüş liyakat
Mehmed Nûri Efendi	Tabur Kâtibi	5	Hicaz	Ömer Efendi	Mülâzım-ı Sâni m 5	Gümüş liyakat
Akif Efendi	Yüzbaşı	-	Gümüş liyakat	Ali Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Gümüş liyakat
Mehmed Necib Efendi	Yüzbaşı	-	Gümüş liyakat	İsmâil Efendi	Mülâzım-ı Sâni	Gümüş liyakat
Ahmet Mithat Efendi	Yüzbaşı	-	Gümüş liyakat	Münhal	Debboy Memuru	Gümüş liyakat

Mehmed Hânefi Efendi	Yüzbaşı	-	Gümüş Liyakat	Tâhir Efendi	Kâtip Muavini	Gümüş Liyakat
----------------------	---------	---	---------------	--------------	---------------	---------------

Otuz Birinci Karahisar Livâsına Mensub Altmışikinci Karahisar Alayı

Kaymakâm Mehmed Fehmi Bey	A	3	M	4	Liyakat Madalyası
---------------------------	---	---	---	---	-------------------

[80]**Altmış İkinci Karahisar Alayına Mensub Birinci Karahisar Taburu Ümerâ ve Zabitanı**

Zekeriyâ Efendi	Binbaşı	-	-	Emin Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Sadullah Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	Hasan Muhyiddin Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Şükrü Efendi	Yüzbaşı	5	-	Hüseyin Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Mustafâ Efendi	Yüzbaşı	-	-	Kâmil Efendi	Kâtip Muavini
Bekir Sâmî Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-	Mustafâ Usta	Tiftikçi

Altmış İkinci Karahisar Alayına Mensub İkinci Hamid Taburu Ümerâ ve Zabitanı

Ömer Efendi	Binbaşı	-	-	İbrâhim Hakkı Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Mehmed Hâlid Efendi	Tabur Kâtibi	-	Yunan	Mehmed Kâmil Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Ömer Lütfi Efendi	Yüzbaş	5	-	Hamid Hamdi Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Ahmed Efendi	Yüzbaşı	-	-	Sadullah Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Hüseyin Hüsnü Efendi	Yüzbaşı	-	-	Mehmed Hakkı Efendi m 5	Debboy Memuru
Mehmed Emin Efendi	Yüzbaşı	-	-	Mustafâ Şükrü Efendi	Kâtip Muavini

Altmış İkinci Karahisar Alayına Mensub Üçüncü Zara Taburu Ümerâ ve Zabitanı

Hulûsi Efendi	Binbaşı	4	Rusya	Ali Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Kahraman Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	Mustafâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Münhal	Yüzbaşı	-	-	Mehmed Tevfik Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Fâzıl Efendi	Yüzbaşı	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Sâni
Dursun Efendi	Yüzbaşı	-	-	Râsim Efendi	Debboy Memuru
İsmâil Efendi	Yüzbaşı	5	-	Yûsuf Şâkir Efendi	Kâtip Muavini

Altmış İkinci Karahisar Alayına Mensub Dördüncü Karahisar Taburu Ümerâ ve Zabitanı

Bekir Efendi	Binbaşı	4	4	İftihâr	Süleymân Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Mehmed Zekâi Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	Mehmed Fâik Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Hacı Ahmed Efendi	Yüzbaşı	-	5	Girid	Münhal	Mülâzım-ı Sâni
Ahmed Bey	Yüzbaşı	-	-	-	Mustafâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni
İsmâil Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Hâfız Mehmed Efendi	Debboy Memuru
Osmân Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Suphi Efendi	Kâtip Muavini

[81]**On Altıncı Sivas Redif Firkasına Mensub Otuz İkinci Tokat Livâsı**

Kumandan Mehmed Râsim Paşa

Rütbe Osmâni Mecidi Madalya
Mîrlivâ 2 2 İftihâr, Plevne, Rusya Nişâne-i Hamiyyet-i Vataniyye

Livâ-i Erkân ve Zabîtanı

Ahz-ı Asker Kâtibi Münhal Alay Emîni
Mülhak Zabıt Abdurrahmân Efendi Yüzbaşı m / 5

Otuz İkinci Tokat Livâsına Mensub Altmış Üçüncü Tokat Alayı

Miralay Feyzi Bey a / 4 / m / 4

Altmış Üçüncü Tokat Alayına Mensub Birinci Tokat Taburu Ümerâ ve Zabîtanı

Mehmed Nûri Efendi	Binbaşı	-	-	-	Hacı Süleymân Efendi	Mülâzım-ı Sâni	
Şefik Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	Nâzım Efendi	Mülâzım-ı Sâni	
Osmân Avni Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	-	Mülâzım-ı Sâni	
Osmân Efendi	Yüzbaşı	-	-	Kürdistan	Mustafâ Efendi	Debboy Memuru	5
Osmân Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Mahmûd Tâhir Efendi	Kâtip Muavini	
Rıfat Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	İsmâil Usta	Tüfekçi	

[82]

Altmış Üçüncü Alayına Mensub İkinci Yeni Hân Taburu Ümerâ ve Zabîtanı

Mehmed Safvet Efendi	Binbaşı	4	5	-	Mehmed Şevket Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Mustafâ Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	Hüseyin Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Hüseyin Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Ali Rizâ Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Ahmed Efendi	Debboy Memuru	-
Mehmed Vasfi Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	İbrâhim Efendi	Kâtip Muavini	-

Altmış Üçüncü Tokat Alayına Mensub Üçüncü Niksar Taburu Ümerâ ve Zabîtanı

Hasan Raif Efendi	Binbaşı	-	4	Sınâyi	Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	
Mustafâ Râgıb Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Sâni	-
Mustafâ Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Bekir Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Reşid Efendi	Yüzbaşı	-	4	-	Muharrem Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
İsmâil İsmet Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Mustafâ Efendi	Debboy Memuru	-
Mustafâ Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Münhal	Kâtip Muavini	-

Altmış üçüncü Tokat Alayına Mensub Dördüncü Zile Ümerâ ve Zabîtanı

Münhal	Binbaşı	-	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Sâni	-
Münhal	Tabur Kâtibi	-	-	-	Halîl Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Münhal	Yüzbaşı	-	-	-	Mustafâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni	
Halîl Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Abdullah Nâdir Efendi	Mülâzım-ı Sâni	
Ali Rizâ Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Ârif Efendi	Debboy Memuru	
Ferid Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Münhal	Tüfekçi	

[83]

Otuzikinci Tokat Livâsına Mensub Altmış Dördüncü Amasya Alayı

Kaymakâm Ahmed Şükrü Bey Ahz-ı Asker Kâtibi Ali Kirami Efendi M / 5

Altmış Dördüncü Amasya Alayına Mensub Birinci Amasya Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Tevfik Efendi	Binbaşı	4	5	Kars	Mehmed Âşir Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Münhal	Tabur Kâtibi	-	-	-	Mehmed Remzi Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Münhal	Yüzbaşı	-	-	-	Zü'l-fukârâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Veysel Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Mahmûd Kâmil Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Süleymân Efendi	Yüzbaşı	-	-	Kürdistan	Ömer Lütfi Efendi	Debboy Memuru	Yunan
Abdurrahmân Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Mehmed Efendi	Kâtib Muavini	-
-	-	-	-	-	İbrâhim Usta	Tüfekçi	-

Altmış Dördüncü Amasya Alayına Mensub İkinci Merzifon Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Cevdet Efendi	Binbaşı	-	5	-	Halil Cemâl Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Hacı Lütfi Efendi	Tabur Kâtibi	-	5	-	Halil Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
İsâ Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Ömer Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Ali Fâik Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Hacı Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Hacı Abdulcelil Efendi	Yüzbaşı	-	5	-	İbrâhim Efendi	Debboy Memuru	-
Münhal	Yüzbaşı	-	-	-	Mustafâ Efendi	Kâtib Muavini	-

Altmış Dördüncü Amasya Alayına Mensub Üçüncü Mecidözü Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Münhal	Binbaşı	-	-	-	Hasan Rifat Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Mehmed Şükrü Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Ahmed Hamdi Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	İsmâil Kâmil Efendi	Mülâzım-ı Sâni	5
Harun Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Osmân Ağa	Mülâzım-ı Sâni	-
Kadri Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Abdurrahmân Efendi	Debboy Memuru	-
Mustafâ Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Muhyiddin Efendi	Kâtib Muavini	-

[84]

Altmış Dördüncü Amasya Alayına Mensub Dördüncü Köprü Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Hasan Behçet Efendi	Binbaşı	4	4	Sınâyi	Mehmed Hulûsi Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Ahmed Fâik Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	4
Kemâl Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Ali Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-
Ali Rızâ Efendi	Yüzbaşı	5	-	-	Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Sâni	5
Abdülvahid Efendi	Yüzbaşı	5	-	-	Hâfız Efendi	Debboy Memuru	-
Sâbih Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Şâkir Efendi	Kâtib Muavini	-

Ondokuzuncu Nizamiye Fırkasına Mensub Yetmişüçüncü Alay Ümerâ ve Zabıtânı

Miralay Rifat Bey

A / 4 Techizât-ı Askeriye ve Hicaz Madalyaları

Yetmişüçüncü Alaya Mensub Birinci Tabur Ümerâ ve Zabıtânı

Mehmed Akif Efendi	Binbaşı	4	4	Hicaz Demiryolu	Ahmed Turan Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Münhal	Alay Kâtibi	-	-	-	Ziyâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Tahsin Efendi	Tabib Kolağası	-	4	-	Sırhakda Fikri Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Osmân Necâti Efendi	Yüzbaşı	-	5	Mityaz ve Girid	Ömer Lütfi Efendi	Mülâzım-ı Sâni
Ahmed Müşvik Efendi	Yüzbaşı	-	5	-	Safvet Efendi	Kâtip Muavini
Şerif Ağa	Yüzbaşı	-	5	-	Kısti Efendi	Eczacı
Ali Ağa	Yüzbaşı	-	5	-	Mazhar Efendi	Cerrah
Ali Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-	-	-	-
Kemâl Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-	-	-	-
Sadettin Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-	-	-	-

[85]**Nizâmiye Ondokuzuncu Fırkaya Mensub Yetmiş Beşinci Alay Ümerâ ve Zabıtânı**

Alay Kumandanı Kaymakâm İsmâil Bey

Yetmiş Beşinci Alayın Üçüncü Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Hacı Mustafâ Efendi	Binbaşı	-	-	-	İbrâhim Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Mehmed Zeki Efendi	Tabib Kolağası	-	-	-	Emin Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Aziz Efendi	Eczacı	-	-	-	Sabri Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Mehmed Şevki Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	Mustafâ Hâlid Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Mehmed Dursun Efendi	Tabur İmamı	-	-	-	Behçet Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
İbrâhim Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Behcet Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Osmân Ağa	Yüzbaşı	-	-	-	Hafız Şevki Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Mehmed Nûri Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Hüseyin Bahri Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Hacı İbrâhim Efendi	Yüzbaşı	-	-	-	Akif Efendi	Kâtip Muavini	-	-

Yetmiş Beşinci Alayın Dördüncü Taburu Ümerâ ve Zabıtânı

Dursun Efendi	Binbaşı	4	4	-	Mehmed Ârif Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Bekir Zeki Efendi	Tabur Kâtibi	-	-	-	İsmâil Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Mehmed Şerif Efendi	Tabib Yüzbaşı	-	-	-	Ahmet Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Mehmed Cemâl Efendi	Eczacı	-	-	-	Mehmed Nâci Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Hasan Efendi	Cerrah	-	-	-	Gâlib Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 87

Hâfız Ali Efendi	Tabur İmamı	-	5	-	Sâlih Sabri Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Hacı Ali Ağa	Yüzbaşı	-	-	-	Niyâzi Efendi	Mülâzım-ı Sâni	-	-
Ali Ağa	Yüzbaşı	-	5	-	Dursun Efendi	Mülâzım-ı Sâni	5	-
Mustafâ Ağa	Yüzbaşı	-	-	Girid	Mehmed Şevki	Kâtip Muavini	-	Yunan
Sâlih Ağa	Yüzbaşı	-	-	-	-	-	-	-

[86]

Dördüncü Ordû-yı Hümâyûna Mensub Sivas İlâve Fırkası

Sivas İlâve Fırkasına Mensub Sivas İlâve Livâsı

Sivas İlâve Livâsına Mensub Sivas İlâve Alayı

Kumandanı Kaymakâm Zühdü Bey A / 3 / M / 4 Gümüş Liyakat ve Yunan Muhârebe Madalyası

Sivas İlâve Alayına Mensub Birinci Sivas İlâve Taburu

Hacı Edhem Efendi	Kolağası	-	-	-	Nazmi Efendi	Mülâzım-ı Evvel	Gümüş İntiyaz
Kâmil Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-	-

Sivas İlâve Alayına Mensub İkinci Sivas İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	Münhal	-
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-

Sivas İlâve Alayına Mensub Üçüncü Sivas İlâve Taburu

Mehmed Ali Efendi	Kolağası	4	4	-	Hacı Mehmed Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Osmân Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-

Sivas İlâve Alayına Mensub Dördüncü Sivas İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	-	İbrâhim Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Fuâd Bey	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-

[87]

Sivas İlâve Livâsına Mensub Tokat İlâve Alayı

Kumandanı Münhal

Tokat İlâve Alayına Mensub Birinci Tokat İlâve Taburu

Mustafâ Sabri Efendi	Kolağası				Cemâl Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Abdurrahmân Efendi	Mülâzım-ı Evvel				Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel				-	-

Tokat İlâve Alayına Mensub İkinci Tokat İlâve Taburu

Veis Efendi	Kolağası	Mehmed Emin Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Hasan Efendi	Mülâzım-ı Evvel	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-

Tokat İlâve Alayına Mensub Üçüncü Tokat İlâve Taburu

Abdurrahmân Efendi	Kolağası	Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Ahmed Ferid Efendi	Mülâzım-ı Evvel	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-

Tokat İlâve Alayına Mensub Dördüncü Zira İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	Mustafâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Ebu Bekir Efendi	Mülâzım-ı Evvel	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-

[88]

Kumandan Kaymakâm Eyyüp Sabri Bey A / 4 / M / 4 Girid Muhârebe Madalyası

Aziye İlâve Alayına Mensub Birinci Aziziye İlâve Taburu

Refet Efendi	Kolağası	-	Yunan ve Girid	Hâfız Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel	5	Gümüş Liyakat
Ali Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-	-

Aziye İlâve Alayına Mensub İkinci Yeni Hân İlâve Taburu

Hasan Efendi	Kolağası	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Mustafâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-	-

Aziye İlâve Alayına Mensub Üçüncü Yeni Hân Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	Mehmed Nûri Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Mehmed Emin Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-	-

Aziye İlâve Alayına Mensub Dördüncü Zile Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	Hasan Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Şaban Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-	-

[89]

Gürün İlâve Alayı
Kumandanı Münhal**Gürün İlâve Alayına Mensub Birinci Gürün İlâve Taburu**

Hasan Efendi	Kolağası	5	Karadağ	Osmân Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Gürün İlâve Alayına Mensub İkinci Gürün İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	-	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	Münhal	-	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Gürün İlâve Alayına Mensub Üçüncü Gürün İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	Ömer Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel

Gürün İlâve Alayına Mensub Dördüncü Aziziye İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

[90]

Amasya İlâve Fırkasına Mensub Amasya İlâve Livâsı

Amasya İlâve Livâsına Mensub Amasya İlâve Alayı

Kumandan Kaymakâm İsmâil Bey

Karadağ, Girid Yunan Madalyaları

Amasya İlâve Alayına Mensub Birinci Amasya Taburu

Şükrü Efendi	Kolağası	5	-	Osmân Nûri Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Saîd Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Mustafâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Ferhad Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Amasya İlâve Alayına Mensub İkinci Amasya İlâve Taburu

Hasan Ağa	Kolağası	-	-	Tufan Ağa	Mülâzım-ı Evvel
-	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Receb Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Mahmûd Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Amasya İlâve Alayına Mensub Üçüncü Merzifon Taburu

-	Kolağası	-	-	Hasan Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Tâhir Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Yûsuf Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Şevket Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Amasya İlâve Alayına Mensub Dördüncü Merzifon Taburu

Hâfız İsmâil Efendi	Kolağası	5	Yunan	Hasan Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-
Ahmed Remzi Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Niyâzi Efendi	Mülâzım-ı Evvel	m	5
Ömer Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-	-

[91]

Amasya İlâve Livâsına Mensub Mecidözü İlâve Alayı

Alay Kumandanı
Kaymakâm Münhal

Mecidözü İlâve Alayına Mensub Birinci Zile İlâve Taburu

Hacı Mehmed Efendi	Kolağası	-	-	Hasan Fehmi Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Mehmed Bahâüddin Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Yakup Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Osmân Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Mecidözü İlâve Alayına Mensub İkinci Zile İlâve Taburu

Sâlih Ağa	Kolağası	-	-	Ahmed Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	İbrâhim Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Osmân Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Mecidözü İlâve Alayına Mensub Üçüncü Mecidözü İlâve Taburu

Mustafâ Kâzım Efendi	Kolağası	5		Ali Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Lütfullah Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Sâdık Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Ali Rızâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Mecidözü İlâve Alayına Mensub Dördüncü Mecidözü İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	İbrâhim Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Ahmed Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Hacı Hasan Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

[92]

Erzincan İlâve Firkasına Mensub Karahisar İlâve Livâsı

Karahisar İlâve Livâsına Mensub Karahisar İlâve Alayı
Kumandanı Kaymakâm Münhal

Karahisar İlâve Alayına Mensub Birinci Karahisar İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Nureddin Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Yûsuf Ziyâ Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Sâdık Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Karahisar İlâve Alayına Mensub İkinci Hamidiye İlâve Taburu

Rüstem Efendi	Kolağası	-	-	Hamdi Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Rıfat Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Karahisar İlâve Alayına Mensub Üçüncü Hamidiye İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Mehmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Karahisar İlâve Alayına Mensub Dördüncü Zara İlâve Taburu

Mehmed Rifat Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

[93]**Karahisar İlâve Livâsına Mensub Divriği İlâve Alayı**
Kumandanı Kaymakâm Münhal**Divriği İlâve Alayına Mensub Birinci Zara İlâve Taburu**

Münhal	Kolağası	-	-	Hüseyin Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Osmân Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Divriği İlâve Alayına Mensub İkinci Divriği İlâve Taburu

Fevzi Efendi	Kolağası	-	-	Ali Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Bekir Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Divriği İlâve Alayına Mensub Üçüncü Divriği İlâve Taburu

Abidin Efendi	Kolağası	-	-	Ahmed Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Mevlûd Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Münhal	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Giresun İlâve Fırkasına Mensub Ünye İlâve LivâsıÜnye İlâve Livâsına Mensub Niksar İlâve Alayı
Kumandanı Kaymakâm Münhal**Niksar İlâve Alayına Mensub Birinci Niksar İlâve Taburu**

Kâzım Efendi	Kolağası	-	-	Osmân Şevki Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Yasin Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Münhal	Mülâzım-ı Evvel
Osmân Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

[94]**Niksar İlâve Alayına Mensub İkinci Niksar İlâve Taburu**

Sâlih Efendi	Kolağası	-	-	Sâdik Efendi	Mülâzım-ı Evvel
--------------	----------	---	---	--------------	-----------------

Hasan Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Mehmed Bilâl Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Ârif Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Niksar İlâve Alayına Mensub Üçüncü Niksar İlâve Taburu

Mâhir Efendi	Kolağası	5	-	İbrâhim Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Hüseyin Ağa	Mülâzım-ı Evvel	5	-	Mehmed Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Ali Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Niksar İlâve Alayına Mensub Dördüncü Niksar İlâve Taburu

İsmâil Ağa	Kolağası	5	İmtiyâz	Bekir Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Ahmed Fâik Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Yaşar Ağa	Mülâzım-ı Evvel
Halil Râmi Efendi	Mülâzım-ı Evvel	5	-	-	-

Samsun İlâve Livâsı

Samsun İlâve Livâsına Mensub Samsun İlâve Alayı
Kumandanı Münhal

Samsun İlâve Alayına Mensub Üçüncü Vezirköprü İlâve Taburu

Ali Rızâ Efendi	Kolağası	-	-	Bekir Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Ahmed Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Mehmed Necib Efendi	Mülâzım-ı Evvel
Abdulkâdir Efendi	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-

Samsun İlâve Alayına Mensub Dördüncü Vezirköprü İlâve Taburu

Münhal	Kolağası	-	-	Mehmed Ağa	Mülâzım-ı Evvel	4
Mehmed Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	Hüseyin Ağa	Mülâzım-ı Evvel	5
Hurşid Ağa	Mülâzım-ı Evvel	-	-	-	-	-

[95]

Ermeni Murahhasası Bedros Efendi	3	2	Rûm Metropolitidi Yorgi Efendi
Katolik Murahhasası Sehak Efendi	2	3	--

Sivas Bank-ı Osmâni Şûbesi

Direktörü Mösyü Salcati	Muhâsebeci Mösyö Jiro
Müfettiş Mösyü Komnenu	Sandık emiri Haçator Efendi

Memûrîn-i Ecnebiye

Amerika Hükümeti Fehîmesi
Konsolos
Fransa Hükümet Fehîmesi
Veys-i Konsol

Tercümânı

Tercüman Manuk *Efendi*

[96]
Divriği Kazası
(Sınıf3)

Kaymakâm Mehmed Fevzi Bey	Sâlise	-
Nâib Mustafâ T evfik Efendi	-	-

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey			
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Muntehabe	
Nâib Efendi	-	Mehmed Nûri Efendi	
Müftî Hâfız Necib Efendi	Müderriş	Mehmed Bey	
Mal Müdürü Ahmed Bedri Efendi	Râbia	Sankram Efendi	Sâlise
Tahrîrât Kâtibi Mehmed Bedri Efendi	-	Ohannes Ağa	-

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Ahmed Bedri Efendi	Râbia	Refikî Ömer Hilmi Efendi
Vergi Kâtibi Osmân Bey	-	Sandık Emîni Hacı Derviş Efendi

Nüfus Dâiresi

Memuru Hâfız Mehmed Kemâl Efendi	Sâlise	Kâtibi Kadri Efendi
----------------------------------	--------	---------------------

Bank Şûbe Dâiresi

Reis Abdullah Efendi	AZÂ	Mustafâ Ağa
Muhârebe Kâtibi İsmâil Cemil Efendi		Haçık Ağa

Mahkeme-i Bidâyet

	Reis Nâib Efendi	Müstantik Muavini Ali Osmân Efendi
AZÂ	Abdullah Efendi	İkinci Kâtip Ömer Efendi
	Hamparsom Efendi	Mukavelât Muharriri Ahmed Efendi
	Başkâtip Halîl Rifat Efendi	Şer'îye Kâtibi Necib Efendi
	-	Mübâşir Mehmed Efendi Diğeri Osmân Efendi

[97]

Maârif Komisyonu

	Reis Kaymakâm Bey	Kara Mahmûdzâde Mahmûd Efendi
AZÂ	Rüşdiyye Muallimi Hacı Hâfız Hüseyin Efendi	Müderriş Hayrullah Efendi
	İsmâil Bey zâde Es'ad Bey	Kâtib ve Sandık Emîni Niyâzi Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis Nâib Mustafâ T evfik Efendi	AZÂ	Hacı Mehmed Efendi
Müftî Hâfız Necib Efendi		Evkaf Vekîli Hasan Efendi
-		Tabu Kâtibi Saîd Efendi

Mekreb-i Rüşdiyye

Muallim-i Evvel Hâfız Hacı Hüseyin Efendi	Hat Muallimi Süleymân Vehbi Efendi
Muallim-i Sâni Süleymân Vehbi Efendi	Bevvâb Tâhir Efendi

Memûrîn-i Tahsiliye

Tahsilât Müfettişi Ali Rızâ Efendi	Süvâri Tahsildârı Hacı Hasan Efendi
Baş Tahsildâr Agop Efendi	Piyâde Tahsildârı Tefik Efendi
Süvâri Tahsildârı Bekir Efendi	Piyâde Tahsildârı Hâfız Mehmed Efendi
Süvâri Tahsildârı Yûsuf Efendi	Piyâde Tahsildârı Anteryas Efendi
Süvâri Tahsildârı Râşid Efendi	-

Polis Dâiresi

Üçüncü Komiser Abdurrahmân Efendi	Polis Hüseyin Efendi
Polis Mehmed Sabri Efendi	-

[98]

Beledî Dâiresi

AZA	Reis Hüseyin Efendi	Kâtip ve Sandık Emîni Tefik Bey
	Mehmed Efendi	Tabib Parsih Efendi
	İrfan Efendi	Müfettiş Eyüp Sabri Efendi
	Kirkor Efendi	Kolcu Veysel Efendi
	Haçık Efendi	-

Bazı Memûrîn

Posta ve Telgraf Müdürü Hacı Nûri Efendi	Düyûn-ı Umûmîye Memuru Nûri Efendi
Muhâbere Memuru Nûri Efendi	Tarik Kondüktörü Fevzi Efendi
Tapu Kâtibi Saîd Efendi	Reji Memuru Markar Efendi

Jandarma Dâiresi

Zâbita Memuru Mülâzım-ı Evvel Hacı Mehmed Efendi	Süvâri	Piyâde
Mülâzım-ı Sâni Şâkir Efendi	20 Nefer	12 Nefer

Kazâ-i Mezbûra Mülhak Nevâhî Müdirânı

Sincan Nâhiyesi Müdürü Hüseyin Efendi	Kâtip Cemâl Efendi
Kâtip Hakkı Efendi	Polis Mustafâ Efendi
Polis Hacı Osmân Efendi	Kesme Nâhiyesi Müdürü Osmân Efendi
Vazıldan Nâhiyesi Müdürü Abdullah Efendi	Kâtip Âsım Efendi
Kâtip Abdülfettah Efendi	Polis Nazif Efendi
Polis Receb Efendi	Hamu Nâhiyesi Müdürü Ahmed Efendi
Sevir Nâhiyesi Müdürü Ali Efendi	Kâtip Mûsa Efendi

[99]

Tonus Kazâsı**(Sınıf 3)**

Kaymakâm Talat Bey

Nâib Ali Rızâ Efendi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey	
Azâ-yı Tabiiye	Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi	Mehmed Lâmi' Efendi
Müftî Mehmed Nûri Efendi	Hakkı Efendi
Mal Müdürü Mustafâ Raif Efendi	Serkis Efendi
Tahrîrât Kâtibi Yûsuf Ziyâeddin Efendi	Vartor Efendi

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi	Baharözü Vergi Kâtibi Şükrü Efendi
Mal Müdürü Muavini Hâfız Sadeddin Efendi	Emlak Nâhiyesi Vergi Kâtibi Mehmed Efendi
Mal Müdürü Refikî İsmâil Hakkı Efendi	Sandık Emîni Mehmed Himmet Efendi

Nüfûs Dâiresi

Memuru Mehmed Bahâüddin Efendi

Kâtibi Hacı Mehmed Efendi

Bank-ı Şûbe Dâiresi

Reis Mehmed Efendi	AZÂ	Hasan Hüseyin Ağa
Muhâsebe Kâtibi İbrâhim Efendi		Mehmed Ağa
Refikî Mehmed Bahâüddin Efendi		-

Mahkeme-i Bidâyet

AZÂ	Reis Nâib Efendi	Müstantik Muavini İbrâhim Efendi
	Kahraman Efendi	İkinci Kâtip Alaaddin Efendi
	Kirakos Efendi	Makavelât Muharriri Hâşim Efendi
	Başkâtip Hâlid Efendi	Şer'îye Kâtibi Mustafâ Efendi
	-	Mübâşir Hakkı Efendi Diğer Hacı Abdullah Efendi

[100]

Polis Dâiresi

Komiser İsmâil Zeki Efendi

Polis Emin Efendi

Bazı Memûrîn

Hazîne Vekîli İzzet Efendi	Mukâvelât Muharriri Hâşim Efendi
Orman Memuru Bekir Efendi	Şer'îye Kâtibi Mustafâ Efendi
Tapu Kâtibi Sâlih Efendi	Merkez İbtidâiye Muallimi Osmân Efendi

Reji Memuru Es'ad Efendi	Düyûn-ı Umûmiye Pul Bâyi' Memuru Mehmed Efendi
Tahsilât Müfettişi Yûsuf Efendi	Zâbita Memuru Mülâzım Necib Ağa

Beledî Dâiresi

AZÂ	Reis Mehmed Efendi	AZÂ	Bagos Ağa
	Bekir Efendi		Agop Ağa
	Mehmed Efendi		Kâtip İsmâil Efendi
	Hasan Hüseyin Ağa		Beledî Çavuşu Hacı Osmân Ağa

Gemerek Nâhiyesi

AZÂ	Müdür Mustafâ Efendi	AZÂ	Humpar Ağa
	Muavin Hacı Osmân Ağa		Muhafaza Memuru Mülâzım Kadir Efendi
	Kâtip		Polis Hâfız Osmân Efendi
	Beşir Ağa		İbtidâiye Muallimi Hasan Hamdi Efendi
	Tâhir Ağa		Zâbita Onbaşı Mehmed Efendi
	Serkis Ağa		-

Kazâ-yı Mecbure Mülhak Nevâhî Müdürânı

Deli İlyas Nâhiyesi Müdürü Ahmed Ağa	Hardal Nâhiyesi Müdürü İbrâhim Efendi
Muavin Artin Ağa	Kâtip Mehmed Efendi
Kâtip Hâfız İzzet Efendi	Polis Mehmed Efendi
Polis Memuru Ali Efendi	İbtidâiye Muallimi Hüseyin Efendi
İbtidâiye Muallimi Ahmed Efendi	-

[101]**Yeni Hân Kazâsı**

(Sınıf 3)
Kaymakâm Avnurrefik Bey
Nâib Ahmed Tevfik Efendi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey	
Azâ-yı Tabiiye	Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	Hacı Mustafâ Efendi
Müftî Hacı Zekireye Efendi	Saîd Ağa
Mal Müdürü Mehmed Cemâl Efendi	Artin Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mehmed Ali Efendi / Râbia	Apil Ağa

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi	Refikî Kâmil Efendi
Muavini İsmâil Efendi	Sandık Emîni İsmâil Bey

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 97

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Tevfik Bey

Sâlise

Kâtib Nûri Efendi

Zirâat Bank-ı Şûbe İdâresi

Reis İzzet Bey	AZÂ	Bekir Ağa
Muhâsebe Kâtibi		Sogomon Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

AZÂ	Reis Nâib Efendi	İkinci Kâtip Rifat Efendi
	İzzet Bey	Müstantik Muavini Yûsuf Efendi
	Hamparsom Efendi	Mukavelât Muharriri Ömer Efendi
	Başkâtib Osmân Efendi	Şer'îye Kâtibi Mehmed Sabri Efendi

[102]**Polis İdâresi**

Komiser Şâkir Efendi	Nâhiye Polisi Mehmed Sâmi Efendi
Polis Sabri Efendi	Nâhiye Polisi Bekir Efendi
Polis Hüseyin Efendi	Nâhiye Polisi David Efendi

Bazı Memûrîn

Tabu Kâtibi Mehmed Efendi	Telgraf ve Posta Memuru Hacı Sabri Efendi
Hazîne Dâvâ Vekîli	Zâbita Memuru

Beledî Dâiresi

AZÂ	Reis Mehmed Ağa	AZÂ	Markar Ağa
	Ahmed Ağa		Mihayil Ağa
	İbrâhim Efendi		Kâtib ve Sandık Emîni Ali Rızâ Efendi
	Bekir Ağa		-

Kazâ-ı Mecbure Mülhak Nevâhî Müdîrânı

Çırçır Nâhiyesi Müdürü Mahmûd Bey

Belcik Nâhiyesi Müdürü Nâzım Efendi

Direkli Nâhiyesi Müdürü Adil Efendi

[103]**Bünyân-ı Hamid Kazâsı**

(Sınıf 3)

Kaymakâm Mehmed Mukbil Efendi Sâlise

Nâib Ali Fuâd Bey

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi	
Azâ-yı Tabiiye	Azâ-yı Muntehabe

Nâib Efendi	Hacı Ali Efendi
Müftî Mehmed Tevfik Efendi	Nâil Çavuş
Mal Müdürü Veysi Efendi	Hacı Ağa
Tahrîrât Kâtibi İbrâhim Edhem Efendi	Ornik Ağa

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Veysi Efendi
Muavini Osmân Efendi

Vergi Kâtibi Hasan Efendi
Sandık Emîni Hüseyin Efendi

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Ömer Efendi

Kâtibi Hakkı Efendi

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

Reis Mehmed Efendi
Muhâsebe Kâtibi Şâkir Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Başkâtip Hüsnü Efendi
İkinci Kâtip Rüşdi Efendi
Müstantik Muavini İbrâhim Efendi

Azâ Kâsım Efendi
Azâ Levkanti Efendi
Mübâşir Süleymân Efendi
Mübâşir Hilmi Efendi

[104]**Polis Dâiresi**

İkinci Komiser Hüseyin Efendi

Polis Memuru Simonâki Efendi

Bazı Memûrîn

Telgraf ve Posta Müdürü Edhem Efendi
Tahsilât Müfettişi Osmân Nûri Efendi
Beledî Reisi Hacı Ali Efendi
Kâtibi Mustafâ Efendi

Zâbıta Memuru Yüzbaşı Fuâd Bey
Başçavuş Şevki Efendi
Tapu Kâtibi

Kazâ-i Mezbûre Mülhak Nevâhî Müdürânı

Kuzugüdenli Nâhiyesi Müdürü Hacı Ömer Ağa
Zamantı Nâhiyesi Müdürü Süleymân Efendi
Sarıoğlan Nâhiyesi Müdürü Osmân Efendi

[105]**Aziziye Kazâsı**

(Sınıf 2)

Kaymakâm Muammer Bey
Nâib Mehmed Emin Efendi

Sâlise

A/4

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey		
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi	-	Mustafâ Ağa M/4
Müftî Mansur Efendi	Müderis	Hacı Ömer Efendi

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 99

Mal Müdürü Atnaş Efendi	Madalya	Mesruf Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mehmed Tevfik Efendi	-	Serekan Efendi

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi
Muavini Hayri Efendi

Mal Müdürü Refikî İsmâil Efendi
Sandık Emîni Hâfız Şükrü Efendi

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Ahmed Niyâzi Efendi

Kâtibi Mehmed Şevki Efendi

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

Reis Hacı Bekir Efendi	AZÂ	Mehmed Efendi
Muhâsebe Kâtibi Şemseddin Efendi		Ali Efendi / Artin Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

	Reis Nâib Efendi	İkinci Kâtib Behcet Efendi
AZÂ	Mûsa Bey	Müstantik Muavini Mehmed Tevfik Efendi
	Bagos Efendi	Mukavelât Muharriri Hasan Bey
	Başkâtip Ahmed Efendi	Şer'iyye Kâtibi Ferhad Efendi

[106]

Muhâcir Komisyonu

AZÂ	Reis Kaymakâm Bey	AZÂ	İdâre Azâsından Mustafâ Ağa
	Mal Müdürü Efendi		Beledî Azâsından Seyyid Ağa
	Tahrîrât Kâtibi Efendi		Bagos Ağa

Ferag Komisyonu

	Reis Kaymakâm Bey
AZÂ	Nâib Efendi
	Mal Müdürü Efendi
	Tapu Kâtibi Rızâ Efendi

Polis İdâresi

Komisier Münhal
Polis Osmân Nûri Efendi
Polis Veli Efendi
Kaynar Polisi Osmân Efendi

Toklar Polisi Serkis Efendi
Sarız Polisi Ömer Efendi
Viranşehir Polisi Bekir Efendi
Hân Polisi Hacı Ali Efendi

Bazı Memûrîn

Telgraf ve Posta Müdürü Nâdir Efendi	Râbia	Düyün-ı Umûmiye Pul Bayii Memuru Duran Bey
Hazîne Vekîli Hayri Efendi	-	Zâbita Memuru Vekîli Mülâzım Mehmed Bey
Orman Ondalık Memuru Mehmed Efendi	-	Tahsilât Müfettişi Kenan Bey
Tapu Kâtibi Rızâ Efendi	-	Reji Memuru Hacı Ömer Efendi

Beledî Dâiresi

	Reis Mahmûd Nedim Efendi	Kâtib Kadir Efendi
AZÂ	Maraşlı Ali Ağa	Beledî Çavuşu Hacı Ali Efendi
	Seyyid Efendi	-
	Bagos Ağa Artin Ağa	-

[107]

Hafik Kazâsı

(Sınıf 3)

Kaymakâm Yorgi Mesoli Efendi	Sâlise	Muavin Abuk Es'ad Efendi
Nâib Ali Rızâ Efendi	Müderriş	-

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi	
Azâ-yı Tabiiye	Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi	Mûsa Ağa
Muavin Efendi	Ömer Efendi
Müftî	Duran Ağa
Mal Müdürü İzzet Efendi	Mardiros Ağa
Tahrîrât Kâtibi Hüseyin Efendi	-

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi	Tozanlı Nâhiyesi Vergi Kâtibi Firâki Efendi
Muavin ve Vergi Kâtibi Nûri Efendi	Sandık Emîni Mustafâ Ferid Efendi
Refikî Yadigâr Efendi	-

Nüfus Dâiresi

Nüfus Memuru Mehmed Reşâd Efendi	Kâtibi Ahmed Efendi
----------------------------------	---------------------

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

	Reis Besim Efendi	Muhâsebe Kâtibi Osmân Nûri Efendi
AZÂ	Haçık Ağa	Refikî Mehmed Efendi
	Simon Ağa	Tahsildâr Abdülkâdir Efendi
	Mehmed Ağa	-

Mahkeme-i Bidâyet

	Reis Nâib Efendi	Müstantik Muavini Tayfur Efendi
AZÂ	Bekir Efendi	İkinci Kâtip İbrâhim Efendi
	Nişân Efendi	Mukavelât Muharriri Abdullah Zekeriya Efendi
	Başkâtip Mehmed Nûri Efendi	-

[108]

Polis DâiresiÜçüncü Komiser Hüseyin Avni Efendi
Polis Besim Efendi

Polis Rupin Efendi

Bazı Memûrîn

Tapu Kâtibi Hüseyin Fevzi Efendi	-	-	Zâbrta Memuru Mülâzım-ı Sâni Mehmed Efendi
Telgraf ve Posta Memuru Mehmed Cemâl Efendi	m	5	İftihâr-ı Tahlisa ve Yunan Madalyalar
Hazîne Dava Vekili Ali Efendi			Madalyaları

Beledî Dâiresi

AZÂ	Reis Besim Efendi	AZÂ	Simon Ağa
	Receb Ağa		Arakil Ağa
	Manuk Ağa		Kâtip Ahmed Ziyâeddin Efendi

Kazâ-yı Mezbure Mülhak Nevâhî Müdirânı

Tozanlı Nâhiyesi Müdürü Rüstem Efendi	Polis Hüseyin Şevki Efendi
Kâtip Kâzım Efendi	Mamoga Nâhiyesi Müdürü Vekili Abdullah Kâbil Ağa
Polis Hüseyin Efendi	Kâtip İzzet Efendi
Kabalı Nâhiyesi Müdürü Hacı Mustafâ Ağa	Polis Karabet Efendi
Kâtip Hüseyin Rızâ Efendi	-

[109]

Gürün Kazâsı

(Sınıf 3)

Kaymakâm Hüseyin Hüsnü Bey	Kaymakâm Muavini Paskal Efendi	Râbia
Nâib Mehmed Mümtaz Efendi	-	

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey		
Azâ-yı Tabiiye	-	Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	-	Şeyh Ali Baba Efendi
Kaymakâm Muavini Efendi	Râbia	Ömer Efendi
Müftî İsmâil Zihni Efendi	-	Takil Ağa
Mal Müdürü Ali Efendi	-	Artin Efendi
Tahrîrât Kâtibi Halil	Râbia	

Mal ve Vergi DâiresiMal Müdürü Efendi
Muavini ve Vergi Kâtibi Sâbit BeySandık Emîni Ahmed Hamdi Efendi
-**Nüfus İdâresi**

Nüfus Memuru Sâdik Efendi

M / 5

Kâtibi Mehmed Efendi

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

Reis	AZÂ	Hüsnü Efendi
Muhâsebe Kâtibi Mehmed Tevfik Efendi		Abdullah Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

AZÂ	Reis Nâib Efendi	Müstantik Muavini Osmân Efendi
	Şükrü Efendi	İkinci Kâtip Emin Efendi
	Artin Efendi	Mukavelât Muharriri İbrâhim Efendi
	Başkâtip Ali Efendi	Mahkeme-i Şer'îye Kâtibi Osmân Efendi

[110]

Maârif Komisyonu

AZÂ	Reis Kaymakâm Bey	-	Rüşdiyye Muallim-i Evveli Hilmi Efendi	İbtidâ-yı Hâric
	Nâib Efendi	-	Muavin Paskal Efendi	Râbia
	Müftî Efendi	-	Mehmed Efendi	Sâlise
	Mehmed Bey	Sânîye	Kâtip İsmâil Efendi	Hamise
	Mütেকâid Binbaşî Ziyâ Bey	-	-	-

Ticâret ve Zirâat ve Sanâyi Odası

AZÂ	Reis-i Evvel Mehmed Efendi	Sâlise	AZÂ	Nihabetyan Artin Efendi
	Reis-i Sâni Hacı Artin Efendi	-		Çulcuyan Tercan Efendi
	Mehmed Bey	Sânîye		Çokkaryan Kapril Ağa
	Abdullah Ağa	-		Karadilyan Kırkor Ağa

Evkaf Komisyonu

AZÂ	Reis Nâib Efendi	-	AZÂ	Şükrü Efendi
	Müftî Efendi	-		Mevlûd Efendi
	Mehmed Bey	Sânîye		Osmân Efendi
	Hacı Ali Efendi	Sânîye		Kâtip Şükrü Efendi

Tahsilât Komisyonu

Reis-i Evvel Kaymakâm Bey	AZÂ	-	Beledî Reisi Mevlûd Ağa
Reis-i Sâni Mal Müdürü Ali Efendi		-	Takil Ağa
Azâ Muavin Paskal Efendi		Râbia	Tahsilât Müfettişi Avni Efendi

Tahsilât Dâiresi

Tahsilât Müfettişi Avni Efendi
Süvâri Tahsilâtçı Mustafâ Efendi

Piyâde Tahsilâtçı Mehmed Cercis Efendi
Piyâde Tahsilâtçı Mustafâ Efendi

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 103

Piyâde Tahsildârı Karabet Efendi

Piyâde Tahsildârı Malkon Efendi

[111]

Polis Dâiresi

Komiser Mahmûd Nedim Efendi

Polis Hamid Bey

Polis Mustafâ Efendi

Beledî Dâiresi

	Reis Mevlûd Ağa	Çilingiriyan Mıgirdiç Ağa
AZÂ	Hüsnü Efendi	Kâtib Aziz Efendi
	Hasan Efendi	Müfettiş Ali Ağa
	Nihabetyan Nihabet Ağa	Kolcu Hacı Mikdad Ağa
	Karedilyan Kirkor Ağa	Kalfa Aynok Usta

Bazı Memûrîn

Posta ve Telgraf Müdürü Mehmed Efendi	Ravza-i Maârif Mekteb-i İbtidâisi Muallimi Abdurrahmân Efendi
Muhâbere Memuru Râşid Efendi	İhsânîye Mekteb-i İbtidâiyesi Muallimi Ömer Efendi
Tapu Kâtibi İbrâhim Hulûsi Efendi	Gülşen Maârif-i Hamidi İnâs
Zâbıta Memuru Hasan Ağa	Mektebi Muallimi Hidâyet Hânım
Mekteb-i Rüşdiyye Muallim-i Evveli Mehmed Hilmi Efendi	Düyûn-ı Umûmiye Memuru Hasan Hulûsi Efendi
Muallim-i Sâni Kâzım Efendi	Reji Memuru Ziyâ Bey
Hat Muallimi Osmân Efendi	Orman Ondalık Memuru İsmâil Efendi
Hâdîka-i Maârif Mekteb-i İbtidâiyesi Muallimi İbrâhim Efendi	-

Kazâ-yı Mezbûre Mülhak Nevâhi Müdürânı

Karadoruk Nâhiyesi Müdürü Mustafâ Efendi	Göbekviran Nâhiyesi Müdürü Mustafâ Efendi
Muavin Ohannes Ağa	Kâtib Şâkir Bey
Kâtib Cemâl Efendi	Polis Abdullah Efendi
Polis Seyyid Efendi	Mekteb Muallimi İdris Efendi
Mekteb Muallimi Abdurrahmân Efendi	-

[112]

Darende Kazâsı

(Sınıf 3)

Kaymakâm Hacı Râşid Efendi

Sâlise

Nâib Ömer Vahid Efendi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey	
Azâ-yı Tabiiye	Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	Ali Efendi
Müfti Abdurrahmân Efendi	Misya Ağa
Mal Müdürü Vekîli Osmân Efendi	Tahrîrât Kâtibi Ali Rızâ Efendi

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Vekîli Osmân Efendi Sandık Emîni Ahmed Efendi
Mal Muavini

Nüfus Dâiresi

Memuru Kâmil Efendi Kâtibi Abdullah Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi Müstantik Muavini Hakkı Efendi
Azâ Hacı Hasan Ağa İkinci Kâtip Fevzi Efendi
Azâ Vahan Ağa Mukâvelât Muharriri Bekir Azmi Efendi

Polis Dâiresi

Komisier Hâfız Ahmed Nâci Efendi Keremter Nâhiyesi Polisi Hâfız Efendi
Feyzullah Efendi Ayvalı Nâhiyesi Polisi Mehmed Efendi

[113]**Bazı Memûrîn**

Telgraf Müdürü Mahmûd Şükrü Efendi Zâbıta Memuru Şerif Ağa
Telgraf Muvassıl Muharrirât-ı Abdullah Efendi Reji Memuru Avadis Efendi
Tapu Kâtibi Gülşen Efendi Rüşdiyye Muallim-i Evveli Hacı Hamza Efendi
Düyûn-ı Umûmîye Memuru Ömer Efendi Muallim Muavini İhsan Efendi

Beledî Dâiresi

	Reis Mehmed Bey	AZÂ	Aleksan Ağa
AZÂ	Hacı Ahmed Ağa		Bekir Efendi
		Kadir Efendi	-

Kazâ-yı Mezbûre Mülhak Nevâhî Müdürânı

Keremter Nâhiyesi Müdürü Ayvalı Nâhiyesi Müdürü Mustafâ Ağa
Kâtibi Mustafâ Efendi Kâtibi Hüseyin Bey

[114]**Koçgiri Kazâsı**

(Sınıf 2)
Kaymakâm Mehmed Asıb Bey Sâniye
Nâib Mehmed Ârif Efendi Devriye Müderrisi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey			
Azâ-yı Tabiiye			Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi	-	-	Hamdi Efendi
Müftî Mikdad Sıdkı Efendi	-	-	Mustafâ Ağa
Mal Müdürü İbrâhim Hakkı Efendi	A	4	Todor Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mahmûd Cemâl Efendi	-	Râbia	Merican Efendi

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi Abeş Vergi Kâtibi Abdulahad Efendi

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 105

Muavini İzzet Efendi
Beydağı Vergi Kâtibi Cemâl Efendi

Refikî İsmâil Efendi
Sandık Emîni Ahmed Efendi

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Ali Bey

Kâtibi Rızâ Efendi

Zirâat Bank Şûbesi

Reis Beledîye Reisi Hakkı Efendi		Mustafâ Ağa
Muhâsebe Kâtibi Muhyiddin Efendi		Serkis Ağa
Refikî Edhem Efendi		Sirof Ağa

Mahkeme-i Bidâyet

	Reis Nâib Efendi	Kâtib-i Sâni Muîn Efendi
AZÂ	Mazlum Nâci Efendi	Mustantik Muavini Tayfur Efendi
	Bandok Efendi	Şer'îye Kâtibi Hasan Rahmi Efendi / Devriye Müderrisi
	Başkâtip Halil Efendi	Mukavelât Muharriri Ahmed Efendi

[115]

Polis İdâresi

Komiser Vekîli Ferhad Efendi
Polis Bekir Râzî Efendi
Polis Karebet Efendi
Hamidâbâd Nâhiyesi Polisi Halil Efendi

Karacavîran Nâhiyesi Polisi Vahap Efendi
Beypınarı Nâhiyesi Polisi Behcet Efendi
Abeş Nâhiyesi Polisi Cemil Efendi
-

Beledî Dâiresi

	Reis Hakkı Efendi	AZÂ	İshak Ağa
AZÂ	Nûri Efendi		Serkis Ağa
	Mustafâ Ağa		Kâtip Mehmed Efendi
	Nûri Ağa		Çavuş Hüsnü Ağa

Memûrîn-i Tahsîliye

Talsildar Müfettişi İsmâil Hakkı Efendi	Altıncı Dâire Tahsildârı Muhlis Efendi
Birinci Dâire Tahsildârı Piyâde Ahmed Efendi	Yedinci Dâire Tahsildârı Hasan Efendi
İkinci Dâire Tahsildârı Aram Efendi	Sekizinci Dâire Tahsildârı Behcet Efendi
Üçüncü Dâire Tahsildârı Sûvârî Hâfız Efendi	Dokuzuncu Dâire Tahsildârı Mustafâ Ârif Efendi
Dördüncü Dâire Tahsildârı Mustafâ Efendi	Tasfiye Komisyon Kâtibi Nazif Efendi
Beşinci Dâire Tahsildârı Emin Efendi	Tasfiye Kâtibi Aram Efendi

Tapu Dâiresi

Tapu Kâtibi Nûri Efendi
Yoklama Kâtibi Mehmed Efendi

Tapu Tahsildârı Ebubekir Efendi

Bazı Memûrîn

Rüşdiyye Muallimi Abdullah Efendi	Zâbita Memuru
-----------------------------------	---------------

Telgraf ve Posta Memuru Mehmed Kâmil Efendi	Gardiyan Feyzullah Efendi
Baccı Merkezi Memuru Kâsım Efendi	Düyûn-ı Umûmîye Memuru Malkon Efendi
Orman Memuru Ahmed Turan Efendi	Reji Memuru Hamparsom Efendi

[116]

Kazâ-yı Mecbure Mülhak Nevâhî Müdürânı

Hamidâbâd Nâhiyesi Müdürü Mehmed Bedri Efendi
 Hamidâbâd Nâhiyesi Kâtibi Hamdi Efendi
 Karacavîran Nâhiyesi Müdürü Hasan Basri Efendi
 Karacavîran Nâhiyesi Kâtibi Ali Efendi
 Beyrınarı Nâhiyesi Müdürü Ârif Efendi
 Beyrınarı Nâhiyesi Kâtibi Hacı Sâbit Efendi
 Abeş Nâhiyesi Müdürü Kâzım Efendi
 Abeş Nâhiyesi Kâtibi Dursun Efendi

[117]

Kangal Kazâsı

(Sınıf 3)

Kaymakâm Vekîli Vilâyet-i Celîle Maiyet Memurlarından İsmâil Hakkı Efendi
 Nâib Mehmed Tevfik Efendi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi	
Azâ-yı Tabiiye	Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi	Mehmed Sâlih Efendi
Müftî / Münhal	Mehmed Niyâzi Efendi
Mal Müdürü Ali Hân Efendi	Duran Ağa
Tahrîrât Kâtibi Ferhad Efendi	Tanil Ağa

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Ali Hân Efendi Refikî Vehbi Efendi
 Muavini Mehmed Tâhir Efendi Sandık Emîni Hâfız Ahmed Efendi
 Alaca Han Vergi Kâtibi İsmâil Efendi -

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Ahmed Ziyâeddin Efendi Kâtib Mehmed Şükrü Efendi

Maârif Komisyonu

Reis Müftî Efendi Azâ Tahrîrât Kâtibi Ferhad Efendi
 Azâ Mal Müdürü Muavini Tâhir Efendi Kâtib İsmâil Efendi

Beledî Dâiresi

	Reis Mehmed Sâlih Efendi		Zeki Ağa
AZÂ	Mehmed Ağa	AZÂ	Karabet Ağa
	Ahmed Ağa		Kâtib ve Sandık Emîni Ahmed Rifat
	Ali Efendi		-

[118]

Muhâcir KomisyonuReis Nâib Efendi
Azâ Tâhir EfendiAzâ Ahmed Ziyâeddin Efendi
Kâtib Ferhat Efendi**Polis Dâiresi**

Üçüncü Komiser Yahya Efendi

Merkez Polisi *Necib Efendi***Bazı Memûrîn**

Telgraf ve Posta Memuru Sâmî Efendi	Tahsildâr Müfettişi Oskihan Efendi
Tapu Kâtibi İlyas Efendi	Süvâri Tahsildârı Mehmed Efendi
Şer'îye Kâtibi Fâik Efendi	Süvâri Tahsildârı Mehmed Râgıb Efendi
Zâbıtâ Memuru Ahmed Midhad Efendi M / 4	Süvâri Tahsildârı Mustafâ Efendi
Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Ahmed Tevfik Efendi	Piyâde Tahsildârı Ahmed Efendi
Reji Memuru Savilyan Efendi	-

Merkez Kazâya Mülhak Nevâhî Müdürânı

Deliktaş Nâhiyesi Müdürü Ahmed Hamdi Efendi	Kavak Nâhiyesi Müdürü Hasan Ağa
Kâtib Hâlid Efendi	Kâtib Ahmed Efendi
Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Dursun Efendi	Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Şefik Efendi
Polis Hasan Efendi	Polis Keygork Efendi
Alaca Han Nâhiyesi Müdürü Süleymân Efendi	Yellice Nâhiyesi Müdürü Başo Ağa
Kâtib Ali Rızâ Efendi	Kâtib Ahmed Turan Efendi
Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Abdurrahim Efendi	Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Mehmed Efendi
Polis Hacı Mehmed Efendi	Polis Seyyid Mehmed Efendi

[119]
AMASYA SANCAĞI

[120]

Amasya Sancağı**Mutâsarraf-ı Livâ Cevdet Bey**

Rütbe	Osmâni	Mecîdi	İmtiyâz Madalyası
Ülâ Evveli	3	2	Gümüş

Erkân-ı Livâ

Nâib Saîd Efendi	Edirne Pâye-i Mücerredi	Muhâsebeci Emin Efendi	Sâlise
Mutâsarraf Muavini Nikolaki Efendi	Sâlise	Tahrîrât Müdürü Mehmed Rifat Efendi	Sâlise

Meclis-i İdâre-i Livâ

Reis Mutâsarraf Bey		
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi	Edirne Pâyesi Mücerredi	Ahmed Efendi
Mutâsarraf Muavini Efendi	-	Münhal
Muhâsebeci Efendi	-	Pavlos Efendi
Müftî Hâfız Kâmil Efendi	İzmir Pâyesi Mücerredi	Dagilyan Efendi
Tahrîrât Müdürü Efendi	-	-
Ermeni Murahasa Vekîli Sehak Efendi	-	-

Livâ Tahrîrât Kalemi

Tahrîrât Müdürü Mehmed Rifat Efendi	Sâlise	Mübeyyiz-i Evvel Şevket Efendi
Başkâtip Hâfız Faruk Efendi	-	Mübeyyiz-i Sâni Mehmed Efendi
Müsevid-i Evvel Mehmed Efendi	-	Evrak Memuru Mehmed Aziz Efendi
Müsevid-i Sâni Ahmed Celâleddin Efendi	-	Evrak Memuru Refikî Şerif Efendi
Müvezzi' Ahmed Efendi		

[121]

Meclis-i İdâre Kalemi

Başkâtip Hamdi Efendi

Kâtip-i Sâni Rızâ Efendi

Muhâsebe Kalemi

Başkâtip Süleymân Efendi	-	Evrak Kâtibi Sâlih Bey
Mesârifat Kâtibi Hacı Hüseyin Efendi	Râbia	Refikî Mehmed Sabri Efendi
Varidât Kâtibi Osmân Efendi	-	Digeri Lütfullah Efendi
Merkez Kâtibi Tâhir Efendi	-	Sandık Emîni Mehmed

Vergi Kalemi

Memur Hacı İlhâmi Efendi
Başkâtip Hasan Hüsnü Efendi
Refikî Mehmed Hamza Efendi

Nevâhî Kâtibi Mehmed Rüşdi Efendi
Refikî Abdulkâdir Efendi
Defterci Rahmi Efendi

Defter-i Hâkânî İdâresi

Memur Rifat Bey	Sânîye	Refikî Ali Rızâ Efendi
Başkâtib Mehmed Nâdir Efendi	-	Merkez Tapu Kâtibi Mustafâ Hasan Efendi

Nüfûs İdâresi

Memur Ahmed Mâhir Efendi

Kâtip Ali Dâim Efendi

Evkaf Dâiresi

Evkaf Müdürü Tufan Efendi	Râbia	M/4	Refikî İbrâhim Efendi
Başkâtib Mehmed Hamdi Efendi	-	-	Sandık Emîni Mahmûd Porto Efendi

Mahkeme-i Şer'îye Kalemi

Başkâtib Mehmed Tevfik Efendi	Müderris	Zabıt Kâtibi Hâfız Nâci Efendi
Kassâm Kâtibi Abdulaziz Efendi	-	Eytam Müdürü Ali Efendi

[122]

Adliye Dâiresi

	Hukûk Reisi Nâib Efendi	-	Haralambos Ağa	-
	Cezâ Reisi Rızâ Efendi	Râbia	Mülâzımı Abdullatîf Efendi	Müderris
AZÂ	Müdde-i Umûmî Muavini Cemâl Efendi	Râbia	Mülâzımı Ahmed Ziyâeddin Efendi	Sâlise
	Müstantik Emin Efendi	-	İcrâ Memuru Osmân Efendi	-
	Hacı Mustafâ Efendi	-	Mukavelât Muharriri Nâzım Bey	Sâlise
	Muhyiddin Efendi	Sâlise	Refikî Râgıb Bey	-
	Karabet Efendi	-	-	-

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Mehmed Emin Efendi	Devriye Müderrisi	Diğeri İsmâil Efendi
Zabıt Kâtibi Mehmed Nâfiz Efendi	-	İcrâ Mübâşiri Mustafâ
Diğeri Kadri Bey	Râbia	Diğeri Ali Ağa
Diğeri Mehmed Efendi	Bursa Müderrişliği	-

Zirâat Bankası Şûbesi

Reis Müftî Efendi	AZÂ	Muhyiddin Efendi
Memur Ömer Lütfî Efendi		Müderris Ahmed Efendi
Muavin Abdulkâdir Efendi		Nazarit Efendi
Kâtib Mehmed Tahsin Efendi		-

Turuk ve Meâbir-i Fen İdâresi

Mühendis Hakkı Efendi	Râbia	Kâtib Sabri Efendi
Kondüktör Artin Efendi	-	-

Maârif Komisyonu

Reis-i Evvel Mutasarrıf Bey	AZÂ	Hasan Efendi / Tufan Efendi
Reis-i Sâni Şirvani Abdullah Efendi		Rahmi Efendi
Mehmed Efendi		Kâtib Veysel Efendi

[123]

Tarik Komisyonu

	Reis Mutasarrıf Bey	-	Tâhir Efendi
AZA	Doktor Tomas Dağlıyan Efendi	-	Bank Memuru Ömer Efendi
	Mühendis Hakkı Efendi	Râbia	Kâtib Sabri Efendi
	Nüfus Memuru Ahmed Mâhir Efendi	-	-

Tahsilât Komisyonu

Reis Muhâsebeci Efendi	AZÂ	Vergi Başkâtibi Hasan Efendi
Tâhir Efendi		Ser Tahsildâr Şükrü Efendi

Muhâcirin-i İslâmiye Komisyonu

Reis Şirvanî Abdullah Efendi	Mavsile-i Sülâymaniye	Beledîye Reisi Şeyh Cemâleddin Efendi
Meclis-i İdâre Azâsından Ahmed Efendi	-	Kâtibi Şevket Efendi

Beledî Dâiresi

	Reis Şeyh Cemâleddin Efendi		Eczacı Avakim Efendi	Râbia
	Tabib Merko Efendi		Aşı Memuru Raif Efendi	-
AZÂ	Ahmed Efendi		Muavini Râşid Efendi	-
	Tâhir Efendi		Beledîye Kalfası Anastas	-
	Nûri Efendi		Kabile Fatma Hânım	-
	Nâzır Ağa		Beledîye Müfettişi Ali Efendi	-
	Estatyos Ağa	Çavuşân	Tevfik Efendi	-
	Kâtib Hilmi Efendi		Mehmed Efendi	-
Sandık Emîni Hâfız Yahya Necmeddin Efendi	Mıgirdiç Ağa			

[124]

Mekteb-i İdâdi

Müdür Yunus Efendi	Farisî Muallimi Hacı Bekir Efendi
Fransız vesâire Muallimi Mustafâ Efendi	Hüsn-i Hat Muallimi Mustafâ Efendi
Hendese ve Ulûm Riyaziye Muallimi Ziyâ Efendi	Mubassır Ahmed Şükrü Efendi
Kitâbet ve Fünûn-ı Türkiye Muallimi Rahmi Efendi	Bevvâb Hacı Mahmûd Ağa
Ulûm-i Diniye Muallimi Ahmed Efendi	Hademe Ali Rızâ Ağa

Mekâtib-i İbtidâiye

İmâret Mektebi Muallimi Ethem Efendi	Bevvâb Nûri Ağa
Muavini Resul Efendi	Bûlbûl Hatun Muallimi Hasan Efendi
Çobluca Mektebi Muallimi Ahmed Efendi	İnâs Muallimesi Kerime Hânım
Muavini Hakkı Efendi	Mubassırası Zehra Hânım

Amasya Nevâhîsinde Bulunan Hamidiye İbtidâî Mektepleri

Zara Muallimi Emin Efendi	Ezine Pazar Muallimi Hasan Efendi
Uluvi Muallimi Şerif Efendi	Mürk Muallimi Edhem

Telgraf ve Postahâne

Müdürlük Rahmi Efendi	Râbia	Mavsıl-ı Muharrirât Mâhir Efendi
Ser Muhâbere Memuru Hamdi Efendi	-	Diğeri Mehmed Efendi
Muhâbere Memuru İbrâhim Halîl Efendi	-	Zile Ciheti Hat Çavuşu Reşid Ağa
Muhâbere Memuru Hasan Efendi	-	Yozgat Ciheti Hat Çavuşu Mustafâ Efendi
Muhâbere Memuru Fâik Efendi	-	Ladik Ciheti Hat Çavuşu Hilmi Ağa

Düyûn-ı Umûmiye İdâresi

Memur Osmân Hayri Efendi	Refikî Şûkrü Efendi
Başkâtib Cemâl Efendi	Sandık Emîni Ahmed Efendi

[125]**Jandarma Dâiresi**

	A	M	
Jandarma Binbaşısı Melik Efendi	4	4	Altın Liyakat Gümüş İftihâr Madalyaları
Hesab Emîni Hasan Efendi			-
Süvâri Yüzbaşısı Akif Efendi			-
Mülâzım-ı Evvel Tefvik Bey	-	5	-
Mülâzım-ı Evvel Hasan Bey			-
Mülâzım-ı Sâni Hasan Bey			İftihâr Madalyası
Piyâde Bölüm Yüzbaşısı Halîl Ağa			-

Polis Dâiresi

İkinci Komiser Hâfiz Mehmed Efendi	Polis Hüseyin Dâim Efendi
Üçüncü Komiser Mehmed Nûri Efendi	Polis Mustafâ Sabri Efendi
Üçüncü Komiser Yorgi Efendi	Polis Mahmûd Nedim Efendi
-	Polis Mehmed Adil Efendi

Tahsilât İdâresi

Amasya Kazâsı Tahsilât Müfettişi Ermenak Efendi	Birinci Dâire-i Piyâde Tahsilâtî Mustafâ Efendi
Tahsilâtârân Şükrü Efendi	İkinci Dâire-i Piyâde Tahsilâtî Karabet Efendi
7'inci Dâire-i Sûvârî Tahsilâtî Yahya Efendi	Üçüncü Dâire-i Piyâde Tahsilâtî Malkon Efendi
8'inci Dâire-i Sûvârî Tahsilâtî Hasan Bey	Dördüncü Dâire-i Piyâde Tahsilâtî Ohannes Efendi
9'inci Dâire-i Sûvârî Tahsilâtî Ethem Efendi	Beşinci Dâire-i Piyâde Tahsilâtî Mustafâ Efendi
10'uncu Dâire-i Sûvârî Tahsilâtî İsmâil Efendi	Altıncı Dâire-i Piyâde Tahsilâtî Abdulaziz Efendi
11'inci Dâire-i Sûvârî Tahsilâtî Bekir Bey	-

Reji İdâresi

Reji Müdürü Mösyü Oğüst Kork M/3
Muhâsebeci Mösyö Adroni

Anbar Memuru Karabet Efendi

[126]**Memûrîn-i Müteferrika**

Ser-gardiyan Ârif Sacidî Efendi	Gardiyan İsmâil Ağa
Kâtip Mustafâ Efendi	Gardiyan Mehmed Yaşar Ağa
Gardiyan Ahmed Efendi	Gardiyan Mehmed Bey
Gardiyan Ethem Efendi	Mücrimîn Hastaheneci Azmi Efendi
Gardiyan Selah Ağa	-

Merkez Kazâsı Nevâhî Müdirânı

Ezine Pazarı Nâhiyesi Müdürü Hüseyin Ağa	Alevi Nâhiyesi Müdür Vekîli İlyas Efendi
Kâtipi Hâşim Efendi	Kâtipi Hilmi Efendi
Polis Hasan Tahsin Efendi	Polis Rüşdi Efendi
Zara Nâhiyesi Müdürü Bekir Ağa	Mevrek Nâhiyesi Müdürü Yûsuf Çavuş
Kâtipi Hacı Mehmed Efendi	Kâtipi Şâmil Efendi
Polis Nûri Bey	Polis Hasan Efendi

[127]**Merzifon Kazâsı**

(Sınıf 1)

Kaymakâm Emin Râşid Efendi	Mütemâyiz	Kaymakâm Muavini Yorgaki Efendi
Nâib Receb Fehmi Efendi	-	-

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi		
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	-	Mustafâ Efendi
Kaymakâm Muavini Efendi	-	Dursun Efendi
Müftî Hacı Münip Efendi	-	Bedros Efendi

Hamidiye Hicaz Demiryolu Komisyonu

Reis Kaymakâm Efendi	AZÂ	Âşir Efendi
Reis-i Sâni Beledîye Reisi		Hakkı Efendi
Hacı Münip Efendi		Murtazâ Ağa

Maârif Komisyonu

	Reis Kaymakâm Efendi	-	Azâ Gâlib Efendi
AZÂ	Müftî Efendi	-	Kâtib Ömer Lütfi Efendi
	Saîd Efendi	İzmir Pâye-i Mücerredi	Rüşdiyye Muallim-i Evveli Tevfik Efendi
	Hacı Ömer Efendi	-	Rüşdiyye Muallim-i Sâni Rifat Efendi

[129]

Muhâcirin Komisyonu

AZÂ	Nüfus Memuru Hamdi Efendi	Azâ Âşir Efendi
	Tapu Kâtibi İsmâil Efendi	Kâtib Kâşif Efendi

Mekreb-i Rüşdiyye ve Mekreb-i İbtidâiye

Rüşdiyye Muallim-i Evveli Sâim Sırrı Efendi	Bursa	İbtidâi-i Zükûr Muallim-i Hâfız Arslan Efendi
Rüşdiyye Muallim-i Sâni Hasan Hüsnü Efendi	-	İbtidâi-i Hüsn-i Hat Muallimi Mustafâ Efendi
İbtidâi-i Zükûr Muallimi Mehmed Efendi	-	İnâs-i İbtidâi Muallimi Behiye Hânım

Ticâret ve Zirâat ve Sınâyi Odası

Reis Ahmed Dursun Efendi
Azâ Haşmet Efendi

Azâ Hacı Mıgır Efendi
Kâtib Bilâl Efendi

Evkaf Komisyonu

AZÂ	Evkaf Vekili Mustafâ Efendi	AZÂ	Hakkı Efendi
	Komisyon Reisi Hacı Münip Efendi		Ömer Efendi
	Âşir Efendi		Kâtib Hâfız Tevfik Efendi

Vergi Ta'dilât Komisyonu

Reis Vergi Kâtibi Efendi	Nureddin Efendi
Ömer Efendi	Mıgır Ağa / Kiryako Ağa

Bazı Memûrin

Tapu Kâtibi İsmâil Efendi	Düyûn-ı Umûmiye Kâtibi Hacı Halil Efendi
Zâbıta Memuru Şâkir Efendi	Reji Memuru İsmâil Hakkı Efendi
Orman Memuru Ali Efendi	Levişdiken Nâhiyesi Müdürü Rızâ Efendi
Mahrûkât-ı İlane Memuru Ahmed Nâfiz Efendi	Muavin Hacı Nûmân Ağa
Düyûn-ı Umûmiye Memuru Kadri Efendi	Kâtib İsmâil Neccânî Efendi
Polis Ahmed Hidâyet Efendi	-

[130]

Köprü Kazası

(Sınıf 3)

Kaymakâm Ahmed Rüşdi Efendi

-

Nâib Abdullah Efendi

Mûsıla-i Sıhhat

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi	
Azâ-yı Tabiiye	Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi	Akif Efendi
Müftî El-hâc Mehmed Emin Efendi	Ali Ağa
Mal Müdürü Hacı Ali Rızâ Efendi	İstavri Ağa
Tahrîrât Kâtibi İbrâhim Hâşim Efendi	Artin Ağa

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi

Zeytin Vergi Kâtibi Hacı Nûri Efendi

Muavin ve Vergi Kâtibi Hasan Efendi

Sandık Emîni Hâfız Abdullah Efendi

Nüfûs Dâiresi

Nüfûs Memuru Yûsuf Efendi

Kâtibi Abdülbâki Efendi

Zirâat Bank Şûbesi

AZÂ	Reis Hacı Hüseyin Efendi	Muhâsebe Kâtibi Ali Rızâ Efendi
	Ali Rızâ Efendi	Tahsildâr Hüseyin Efendi
	Kirkor Efendi	-

Mahkeme-i Bidâyet

AZÂ	Reis Nâib Efendi	Mukâvelât Muharriri Sâdık Efendi	-
	Hâfız Nûri Efendi	Müstentik Muavini Remzi Efendi	-
	Nâzır Ağa	Mahkeme-i Şer'îye Kâtibi Ali Raif Efendi	Edime Müderrisliği
	Başkâtip Fehmi Efendi	Kâtib-i Sâni Saîd Efendi	-
	Kâtib-i Sâni Nazif Efendi	-	-

[131]

Maârif Komisyonu

AZÂ	Reis Kaymakâm Efendi	AZÂ	Hoca Bâki Efendi
	Müftî Efendi		Abdülbâki Efendi
	Beledîye Reisi Ahmed Efendi		Kâtib Hakkı Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis-i Evkaf Vekîli Ahmed Efendi		Hacı Hâşim Efendi
Azâ Hoca Bâki Efendi		Hâfız Hakkı Efendi / Hâfız Ahmed Efendi

Polis Dâiresi

Üçüncü Komiser Mehmed Emin Efendi
Polis Mahmûd Efendi

Polis Hilmi Efendi
Nâhiye Polisi Münhal

Beledî Dâiresi

	Reis Ahmed Efendi	AZÂ	Hacı Hüseyin Ağa
AZÂ	Nûri Efendi		Mihail Ağa / Agop Ağa
	Ahmed Efendi		Kâtib ve Sandık Emîni Şevket Efendi

Mekleb-i Rüşdiyye ve İbtidâiye

Rüşdiyye Muallimi Ömer Hulûsi Efendi
Rüşdiyye Hat Muallimi İsmet Efendi
Değerbaşı İbtidâiye Muallimi Hâfız Sâlih Efendi

Çanaklı İbtidâiye Muallimi Hâfız Şâkir Efendi
Taşkale İbtidâiye Muallimi Seyyid Efendi
Olagu İbtidâiye Muallimi Hasan Hilmi Efendi

Bazı Memûrîn

Telgraf ve Posta Müdürü Cemâleddin Efendi
Muhâbere Memuru Nâzım Efendi
Şer'iye Kâtibi İzzet Efendi
Düyûn-ı Umûmiye Memuru Mahmûd Efendi

Reji Memuru Bayram Efendi
Tapu Kâtibi Osmân Efendi
Süvâri Orman Memuru Ârif Efendi
Tahsildâr Müfettişi Seyyid Mehmed Efendi

Kazâ-yı Mezbure Mülhak Nevâhî Müdirânı

Olagu Nâhiyesi Müdür Vekili Mustafâ Ağa
Kâtibi Ahmed Efendi

Çorakdere Nâhiyesi Müdürü Ali Efendi
Kâtibi Gâlib Efendi

[132]

Mecidözü Kazası

(Sınıf 3)

Kaymakâm Ali Vefa Efendi
Nâib Süleymân Fâik Efendi

Sâlise
Kibar⁴² Müderrisi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi		
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Muntehabe
Nâib Efendi		Veli Efendi
Müftî Mehmed Şevki Efendi	Devriye ⁴³ müderrisi	Hacı Ahmed Efendi
Mal Müdürü Nihad Efendi	Sâlise M / 4	Karabet Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mustafâ Efendi	-	Anastas Ağa

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi

Sandık Emîni Hilmi Efendi

⁴² Kibar-ı Müderrisîn: Mûsıla-i Süleymaniye de denir. Süleymaniye medreselerinin inşasından sonra, altmış akçe ile göreve başlanılan müderrislik. İbmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmânî Devletinde İlimiye Teşkilatı**, Ankara 1988, s.37.

⁴³ İstanbul'da (Kibar-ı Müderrisîn) denilen Dâru'l-Hadis ve Süleymaniye medreseleri ile, Hâmise-i Süleymaniye, Mûsıla-i Süleymaniye müderrisleri kadı olmak isterlerse mahreç mevalisi olup Edirne ve Bursa'da aynı derecede bulunan müderrisler kadılığa geçmek arzu ettikleri vakit mahreç mevalisinden bir derece aşağı olan Devriye Mevaliliğine tayin edilirdi. **Uzunçarşılı, 90.**

Muavini Mehmed Efendi

Tahsildâr Müfettişi İsmâil Bey

Nüfûs İdâresi

Nüfûs Memuru Ömer Efendi

Râbia

Kâtibi Tayyar Efendi

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

	Reis Hacı Ahmed Efendi	Muhâsebe Kâtibi Mustafâ Efendi
AZÂ	Osmân Efendi	Reffikî Emin Efendi
	Agop Ağa	-

Mahkeme-i Bidâyet

	Reis Nâib Efendi	-	Kâtib-i Sâni Ali Bey
AZÂ	Hasan Efendi	Sâlise	Müstantik Muavini Hamdi Efendi
	Anastas Ağa	-	Mukâvelât Muharriri Mustafâ Efendi
	Başkâtip Ziyâ Efendi	-	Şer'îye Başkâtibi Hasan Efendi

[132]

Mekteb-i Rüşdiyye

Mekteb-i Rüşdiyye Muallimi İbrâhim Hakkı Efendi	Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Şâkir Efendi
Mekteb-i Rüşdiyye Muavini Bekir Efendi	Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Sânisî Nûri Efendi
Mekteb-i Rüşdiyye Hat Muallimi Yûsuf Efendi	Maârif Kâtibi Edhem Efendi
Mekteb-i Rüşdiyye Bevvâb Hacı Halil Ağa	İnâs Mekteb-i Muallimesi Behiye Hânım

Bazı Memûrîn

Üçüncü Komiser Şâkir Efendi

Düyûn-ı Umûmîye Memuru Edhem Efendi

Polis Nûri Efendi

Tapu Kâtibi Nûri Efendi

Telgraf Memuru Mustafâ Efendi

Orman Memuru Kâmil Efendi

Reji Memuru Gavril Efendi

Beledî Dâiresi

	Reis Hasan Ağa	AZÂ	Ali Efendi
AZÂ	Osmân Efendi		Agop Ağa
		Hasan Ağa	Kâtib Nûri Efendi

Tedkik-i Bakâyâ Komisyonu

	Reis Kaymakâm Efendi	AZÂ	Veliyyüddin Efendi
AZÂ	Tahrîrât Kâtibi Mehmed Efendi		Hacı Ahmed Efendi
	Veliyyüddin Efendi		Mustafâ Efendi
	Osmân Efendi		Osmân Efendi
	Nüfûs Memuru Necib Efendi		-

Tahsilât Komisyonu

	Reis Mal Müdürü Efendi	Süvârî Tahsildârı Ahmed Efendi
--	------------------------	--------------------------------

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 121

AZÂ	İdâre Azâsından Veliyyüddin Efendi	Süvâri Tahsildârı Hâfız Mehmed Efendi
	Beledîye Azâsından Ali Efendi	Süvâri Tahsildârı İsmâil Efendi
	Süvâri Tahsildârı Sâlih Efendi	Süvâri Tahsildârı Mehmed Efendi
	Süvâri Tahsildârı Râşid Efendi	Piyâde Tahsildârı Haydar Efendi

[134]

Ladik Kazâsı

(Sınıf 3)

Kaymakâm Ahmed Nûri Bey

Nâib İbrâhim Efendi

Devriye Müderrisi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey		
Azâ-yı Tabiiye	-	Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	-	Hacı İbrâhim Efendi
Müftî Osmân Hulûsi Efendi	-	Hâşim Ağa
Mal Müdürü Ali Bey	Sâlise	Artin Ağa
Tahrîrât Kâtibi Mehmed Efendi	-	Anastas Ağa
Metropolid Vekîli Papaz Haralambos Efendi	-	-

Mal Vergi Kalemi

Mal Müdürü Ali Bey

Sâlise

Sandık Emîni Nûri Efendi

Vergi Kâtibi Mehmed Rıfat Efendi

Hazîne Vekîli Nûri Efendi

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Ahmed Nûri Efendi

Kâtibi Ali Rızâ Efendi

Zirâat Bank Şûbesi

Reis Hacı Ömer Efendi

Azâ Mehmed Ağa

Azâ Hâfız Mehmed Salahaddin Efendi

Muhâsebe Kâtibi İhsan Efendi

Azâ Ali Efendi

Odacı Mehmed Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Müstantik Remzi Efendi

Azâ Kâmil Efendi

Muavini Refî' Efendi

Yorgi Efendi

Mukâvelât Muharriri Hüseyin Rıfat Efendi

Başkâtib Hâfız Hüseyin Efendi

Şer'îye Başkâtibi Akif Efendi

Kâtib-i Sâni Hâlis Efendi

-

[135]

Evkaf Komisyonu

Reis Müftî Efendi

Azâ Hacı Ömer Efendi

Azâ Mustafâ Efendi

Azâ Ahmed Ağa

Maârif Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey

Azâ Hâfız Ârif Efendi

Azâ Rüşdiyye Muallimi Selim Sırrı Efendi

Azâ Mustafâ Efendi

Azâ Hacı Ömer Efendi

Kâtib Mustafâ Efendi

Hicaz Demiryolu İâne Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey

Azâ Hacı Emin Efendi

Azâ: Ahmed Efendi
İdâre Azâsından Hacı İbrâhim Efendi

Tarik Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey
Azâ Kâmil Efendi / İbrâhim Efendi

Muhâcir Komisyonu

Reis Hacı Ömer Efendi
Azâ Hacı Mustafâ Efendi
Hacı Emin Ağa

Te'sisât-ı Askeriye İâne Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey
Azâ Hacı Emin Ağa
Azâ Hâfız Süleymân Efendi

Mekteb-i Rüşdiyye

Muallim-i Evvel Selim Sırrı Efendi
Muallim-i Sâni Hâfız Selahaddin Efendi

[136]

Memûrîn-i Tahsiliye

Tahsilât Müfettişi Seyyid Mehmed Efendi
Süvârî Tahsildârı Nûri Efendi
Süvârî Tahsildârı Ömer Efendi

Polis Dâiresi

Üçüncü Komiser Mâhir Efendi
Polis Emin Efendi

Bazı Memûrîn

Evkaf Vekîli Şeyh Hacı Ahmed Efendi
Vergi Muhammeni Hâfız Hüseyin Efendi
Vergi Muhammeni Ali Efendi
Vergi Muhammeni Kâmil Efendi
Vergi Muhammeni Nişân Ağa
Tapu Kâtibi Mustafâ Efendi
Tahsil Takip Memuru Kâmil Efendi

Beledîye Dâiresi

Reis Mehmed Kâmil Efendi
Azâ Ahmed Ağa
Azâ Ali Efendi
Azâ Kâmil Efendi

Kazâ-yı Mezbure Mülhak Nevâhî Müdirânı

Kara Abdal Nâhiyesi Müdürü Mûsa Ağa
Kâtibi Mustafâ Efendi
Polis Adil Bey

[137]

Gümüştacı Köyü Kazâsı

(Sınıf 3)
Kaymakâm Reşid Bey
Nâib Hacı Lütfullah Efendi

Azâ İbrâhim Ağa
Kâtib Mustafâ Efendi

Azâ Nüfûs Memuru Ahmed Nûri Efendi
Azâ Bank Kâtibi İhsan Efendi

Tapu Kâtibi Mustafâ Efendi
Kâtibi Ali Rızâ Efendi

Azâ Ahmed Ağa
Misya Ağa
Kâtib Hâfız Hüseyin Efendi

Muallim-i Sâlis Şevki Efendi
Hat Muallimi Nûri Efendi

Süvârî Tahsildârı Mustafâ Efendi
Piyâde Tahsildârı Sâdık Efendi
-

Nâhiye Polisi Adil Bey

Telgraf Memuru Hâfız Efendi
Zâbıta Memuru Mehmed Çavuş
Orman Memuru Ömer Efendi
Düyûn-ı Umûmîye Memuru Derviş Efendi
Reji Memuru Baraşkoy Efendi
Mahbushâne Gardıyanı Hâfız Ahmed Lütfi Efendi
-

Azâ Panayot Efendi
Karabet Ağa
Maa Kâtib Sandık Emîni İsmâil Efendi
Müfettiş Abdurrahim Rıfat Efendi

Fahrî Ayvalı Nâhiyesi Müdürü Hurşid Ağa
Fahrî Aynoz Nâhiyesi Müdürü Hacı Ali Ağa
-

Sâlise
Devriye Müderrisi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey		
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	-	Mahmûd Ağa
Müftî Mustafâ Tevfik Efendi	Bursa Müderrisi	Ziyet Efendi
Mal Müdürü Azmi Efendi	-	Pavlu Ağa
Tahrîrât Kâtibi Emin Efendi	-	Ohannes Efendi
Metropolid Vekîli Pedro Efendi	-	-

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Azmi Efendi Sandık Emîni Agop Efendi
 Mal Müdürü Muavini Muhyiddin Efendi -

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Hamdi Efendi Kâtibi Mehmed Efendi

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

Reis Bekir Ağa Azâ Kaloset Efendi
 Azâ Hacı Abdülkerim Efendi Muhâsebe Kâtibi Hasan Efendi
 Azâ Osmân Efendi Tahsildâr Emin Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi Kâtib-i Sâni Hâlis Efendi
 Azâ Hacı Seyyid Efendi Müstantik Muavini Mehmed Akif Efendi
 Azâ Kalost Ağa Mukâvelât Muharriri Halîm Efendi
 Başkâtip Ziyâ Efendi Mahkeme-i Şer'îye Kâtibi Hilmi Efendi

[138]

Maârif Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey Azâ Süleymân Efendi
 Reis-i Sâni Rüşdiyye Mullimlerinden Bekir Efendi Azâ Haçik Ağa
 Azâ Müftî Efendi Kâtib Vekîli Süleymân Efendi
 Azâ Bank Muhâsebe Kâtibi Hasan Lütfi Efendi

Zirâat ve Ticâret Odası

Reis Bekir Ağa Azâ Ohannes Efendi
 Azâ Hacı Abdülkerim Efendi Kâtib Edhem Efendi

Muhâcirîn Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey Azâ Gürcü Ali Efendi
 Reis-i Sâni Bekir Ağa Tapu Kâtibi Hasan Efendi
 Azâ Şeyh Hacı Saîd Efendi -

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey Azâ Osmân Efendi
 Reis Belediye Reisi Vekîli Hacı Abdullah Ağa Mülâzım-ı Evvel Rifat Efendi
 Azâ Mahmûd Âsım Efendi Baytar Abdurrahmân Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis Müftî Efendi	Azâ İsmâil Efendi
Evkaf Vekîli Süleymân Efendi	Azâ Osmân Efendi
Azâ Şeyh Hacı Saîd Efendi	-

Beledî Dâiresi

Reis Vekîli Hacı Abdullah Efendi	Azâ Kalost Efendi
Azâ Ahmed Efendi	Kâtib Süleymân Efendi
Azâ Osmân Efendi	Tabib Ahmed Hamdi Efendi
Azâ Nûri Efendi	Müfettiş İzzet Ağa
Azâ Rupin Ağa	Çavuş Mehmed Ağa

[139]**Maden-i Hümâyûn İdâresi**

Müdür Ahmed Bey	Sâlise	Kalhâne Kâtibi Abdullah Efendi
Başkâtip Süleymân Şükrü Efendi		Kalhâne Kolcusu Neferen 2

Hamidiye Hicaz Demiryolu İâne Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey	Azâ İsmâil Hakkı Efendi	Veliyyüddin Efendi
Azâ Nâib Efendi	Hacı Abdullah Ağa	Belediye Reisi Efendi
Azâ Müftî Efendi	Kâtib Süleymân Ağa	-

Mekteb-i Rüşdiyye ve İbtidâiye**Hacı Köyü Rüşdiyye Mektebi**

Muallim-i Evvel Bekir Sıdkı Efendi
 Hat Muallimi Hacı Mustafâ Efendi
 İbtidâiye Muallimi Hâfız Hilmi Efendi
 İnâs-i İbtidâiye Muallimi Hatice Hânım

Maden-i Sim Rüşdiyye Mektebi

Muallim-i Evvel Rızâ Efendi
 Hat Muallimi Hacı Mustafâ Efendi
 İbtidâiye Muallimi Mustafâ Efendi
 Rüşdiyye Mektebi Bevvâbı Hasan Efendi

Polis Dâiresi

Üçüncü Komiser Rızâ Efendi
 Merkez Polisi Abdülaziz Efendi
 Merkez Polisi Enver Efendi

Nevâhî Polisi Hamdi Efendi
 Nevâhî Polisi Rahim Efendi
 -

Memûrîn-i Tahsiliye

Tahsilât Müfettişi Ali Bey
 Sûvâri Tahsildârı Aziz Efendi
 Sûvâri Tahsildârı Nûri Efendi

Sûvâri Tahsildârı Ömer Efendi
 Piyâde Tahsildârı Mustafâ Efendi
 Piyâde Tahsildârı Yorgi Efendi

Bazı Memûrîn

Tapu Kâtibi Hasan Efendi
 Sûvâri Orman Memuru Mehmed Efendi
 Ondalık Memuru Yûsuf Efendi
 Düyûn-ı Umûmîye Memuru Hakkı Efendi
 Reji Memuru Hâfız Mustafâ Efendi

Maden-i Orman Memuru Kâmil Efendi
 Telgraf ve Posta Memuru Abdullah Efendi
 Mûsıl-ı Muharrirât Mehmed Ali Efendi
 Zâbıta Memuru Süleymân Efendi
 Gardiyân Ahmed Ağa

[140]**Havza Kazâsı**

(Sınıf 3)
 Kaymakâm İsmâil Hakkı Bey
 Nâib İsmâil Veliyyüddin Efendi

Devriye Müderrisi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey		
Azâ-yı Tabiiye	-	Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	-	Ali Osmân Efendi
Müftî Ömer Necâti Efendi	Edirne Müderrisi	Nikolaki Efendi
Mal Müdürü İshak Efendi	-	Hacı Eysel Ağa
Tahrîrât Kâtibi Âsim Efendi	-	-
Rûm Metropolit Vekili Panayot Efendi	-	-
Katolik Murahhasası Kirkor Efendi	-	-

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi Sandık Emîni İsmâil Hakkı Efendi
 Mal Müdürü Muavini Ömer Lütfi Efendi -

Nüfûs Dâiresi

Nüfûs Memuru Mustafâ Zeki Efendi Nüfûs Kâtibi Yûsuf Ziyâ Efendi

Zirâat Bank Şûbesi

Reis Derviş Efendi Azâ Kozma Efendi
 Azâ Beledîye Azâsından Hacı İbrâhim Efendi Muhâsebe Kâtibi Şâkir Efendi
 Azâ Emin Ağa -

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi Kâtib-i Sâni Necib Efendi
 Azâ İbrâhim Efendi Müstantik Muavini Hasan Efendi
 Haralambos Andon Ağa Mukâvelât Muharriri Hamdi Efendi
 Başkâtip Râgıp Efendi Mahkeme-i Şeriyye Kâtibi Hâfız Sâdullah Efendi

[141]**Tahsilât Komisyonu**

Reis Mal Müdürü Efendi Azâ Ömer Efendi
 Azâ Zâbıta Memuru Ahmed Bey Azâ Hakkı Efendi
 Ali Osmân Efendi Kâtip Adil Efendi

Muhâcir Komisyonu

Reis Mahmûd Ağa Azâ Hüseyin Ağa
 Azâ Hakkı Efendi Kâtib İsmâil Hakkı Efendi
 Azâ Emin Ağa -

Polis Dâiresi

Üçüncü Komiser Mehmed Nûri Efendi Polis Mehmed Fâik Efendi
 Polis İstefanaki Efendi Nâhiye Polisi İbrâhim Efendi

Beledîye Dâiresi

Reis Mehmed Derviş Vasfi Efendi Azâ Kozma Efendi
 Azâ Hacı İbrâhim Efendi Tabib Haralambos Efendi
 Azâ Emin Efendi Kâtip ve Sandık Emîni Osmân Efendi

Bazı Memûrîn

Tapu Kâtibi Mûsa Efendi
Zâbita Memuru Yüzbaşı Ahmed Bey
Telgraf ve Posta Memuru Veysel Efendi
Eytam Müdürü Halil Efendi
Ser Gardiyan Mehmed Efendi
Mahkeme Mübâşiri Yûsuf Çavuş
Düyûn-ı Umûmîye Hums Memuru Hacı

Derviş Efendi
Orman Memuru Vehbi Efendi
Reji Memuru Bayram Efendi
Tahsildâr Müfettişi Edhem Efendi
Kara Halil Nâhiyesi Müdürü Mehmed Ağa
Kara Halil Nâhiyesi Kâtibi Adil Efendi
-

TOKAT SANCAĞI

[142]

Tokat Sancağı**Mutasarrıf-ı Livâ Celâleddin Bey**

Rütbe Osmâni Mecidi İmtiyâz Madalyası
 Ülâ Evveli 2 1 Altın Gümüş

Erkân-ı Livâ

Nâib Mustafâ Rızâ Efendi	İzmir Pâye-i Mücerredi	Muhâsebeci Cemâl Efendi	-
Mutasarrıf Muavini Anastas Efendi	-	Tahrîrât Müdürü Kâmil Bey	Sâlise

Meclis-i İdâre-i Livâ

Reis Mutasarrıf Bey			
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Muntehabe	-
Nâib Efendi	İzmir Pâye-i Mücerredi	Şeyh Hadi Efendi	-
Mutasarrıf Muavini Efendi	-	Münhal	-
Muhâsebeci Efendi	-	Petraki Efendi	-
Müftî Hâfız Osmân Efendi	İzmir Pâye-i Mücerredi	Ohannes Efendi	-
Tahrîrât Müdürü Bey	Sâlise	Başkâtip Mehmed Lütfi Efendi	Râbia

Livâ Tahrîrât Kalemi

Başkâtip Müştak Efendi Mübeyyiz-i Evvel Nûri Bey
 Mesud İsmâil Efendi Mübeyyiz Lütfü Efendi
 Evrak Memuru Hacı Mehmed Efendi Rabia Mübeyyiz Hamdi Efendi

Livâ Nüfûs Kalemi

Nüfûs Memuru Hacı Osmân Nûri Efendi Kâtip Tevfik Efendi

[143]

Muhâsebe Kalemi

Muhâsebe Memuru Yahya Gâlib Bey Mutemayiz Varidât Kâtibi Refikî Süleymân Efendi
 Başkâtip Edhem Efendi Sandık Emîni Süleymân Efendi
 Masraf Kâtibi Hacı Mehmed Efendi Tahsilât Müfettişi Bekir Efendi
 Masraf Kâtibi Refikî Nâfiz Efendi Ser Tahsildâr Osmân Efendi
 Mesâlih-i Cârîye Kâtibi Nûri Efendi Hazîne Dava Vekîli Fâik Efendi

Vergi Kalemi

Memur Abdülvahhap Efendi Kazâbad-ı Turhal Kâtibi Tâhir Efendi
 Merkez Vergi Kâtibi Hulûsi Efendi Artukabad Kâtibi Osmân Efendi
 Refikî Nevzad Efendi Defterci İbrâhim Efendi
 Maa Selâmi Kominat Kâtibi Kivrok Efendi -

Evkaf Dâiresi

Evkaf Müdürü Cemâl Bey Sâniye Sandık Emîni Nazif Efendi
 Evkaf Kâtibi Abdullah Âsım Efendi Râbia

Evkaf Komisyonu

Reis Tâhir Efendi	Azâ Hâfız Mehmed Efendi
Azâ Evkaf Müdürü Cemil Bey	Şâkir Efendi
Azâ Hacı Abdülkâdir Efendi	-

Defter-i Hakânî Dâiresi

Memur Ali Yümni Efendi	Tapu Kâtibi Kâmil Efendi
Başkâtip Hacı Mehmed Efendi	Senedât Kâtibi Kivrok Efendi
İkinci Kâtip Osmân Efendi	-

[144]**Tedkik-i Sanedât Komisyonu**

Reis-i Defter-i Hakânî Memuru Ali Yumni Efendi	Azâ Ohannes Efendi
Azâ Şâkir Efendi	Azâ Yorgi Ağa
Azâ Şevki Efendi	Defter-i Hakani İkinci Kâtibi Osmân Efendi

Ferag Komisyonu

Reis Mutasarrıf Bey	Defter-i Hâkânî Memuri Ali Yumni Efendi
Azâ Hakim Efendi	Evkaf Müdürü Cemil Bey / Sâniye
Azâ Muhâsebeci Efendi	-

Zirâat Bank Şûbesi

Memur Ahmed Turan Efendi	Sâniye	Muhâsebe Kâtibi Ömer Efendi
Muavini Ahmed Efendi	-	-

Şûbe Meclisi

Reis Hacı Mahmûd Efendi	Azâ Hasan Bey
Azâ Şevki Efendi	Yorgi Ağa
Mehmed Efendi	-

Turuk ve Meâbir İdâresi

Mühendis Sâim Efendi	Tarik Kâtibi Tevfik Efendi
Kondüktör Yûsuf Bey	Bedelat-ı Nakdiye Tahsil Memuru Hacı Ömer Efendi
Kondüktör Anastas Efendi	-

Tarik Komisyonu

AZÂ	Reis Mutasarrıf Bey	-	AZÂ	Belediye Reisi Tevfik Efendi
	Mühendis Sâim Efendi	-		Nüfus Memuru Hacı Osmân Efendi
	Bank Memuru Ahmed Turhân Efendi	Sâniye		Danyal Efendi
	Meclis-i İdâre Azâsından Abdulhâdi Efendi	-		-

[145]**Tarik Komisyonu**

AZÂ	Reis Mutasarrıf Bey	-	AZÂ	Belediye Reisi Tevfik Efendi
	Mühendis Sâim Efendi	-		Nüfus Memuru Hacı Osmân Efendi
	Bank Memuru Ahmed Turhân Efendi	Sâlise		Danyal Efendi
	Meclis-i idâre Azâsından Abdulhâdi Efendi	-		-

Maârif Komisyonu

Reis Mutasarrıf Bey
Azâ Hâkim Efendi
Hacı Hüsnü Efendi

Azâ Beledîye Reisi Tevfik Efendi
İ'dâdî Müdürü Abdurrahmân Efendi
Kâtip Şevki Efendi

Mahkeme-i Şer'îye Kalemî

Başkâtip Hacı Abdülkâdir Efendi
İkinci Kâtip Âsım Efendi

Eytâm Müdürü Hacı Ahmed Efendi
-

Polis Dâiresi

Açıktan İkinci Komiser Süleymân Efendi
Açıktan İkinci Komiser Mehmed Ârif Efendi
Üçüncü Komiser Aleksî Efendi

Açıktan Üçüncü Komiser İslâm Muhlis Bey
Polis Ebubekir Efendi
Polis Nişân Efendi

Livâ-i Mezburde Mülhak Nevâhî Polisleri

Polis Emin Bahri Efendi
Polis İbrâhim Edhem Efendi
Polis Ali Rızâ Efendi
Polis Hüseyin Lütfî Efendi

Polis Ahmed İshak Bey
Polis Nâci Efendi
Polis Ahmed Remzi Bey

[146]

Mahkeme-i Bidâyet

	Reis-i Evvel Mustafâ Rızâ Efendi	İzmir Pâye-i mücerredî	Müstantik Şükrü Efendi
	Ceza Reisi Tevfik Bey	Mütemâyiz	İcrâ Memuru Halîl Efendi
	Müdde-i Umûmî Muavini Hasan Fehmi Bey		Azâ Mülâzımî Ziyâeddin Efendi
AZÂ	Rüşdî Efendi		Mukâvelât Muharriri Şükrü Efendi
	Osmân Efendi		Zabıt Kâtibi Abdülaziz Efendi
	Panayot Efendi		Zabıt Kâtibi Kadri Efendi
	Avadis Efendi		Zabıt Kâtibi Hakkı Efendi
	Başkâtip Mehmed Rüşdî Efendi		Zabıt Kâtibi Abdurrahmân Efendi

Kalhâne-i Âmire

Müdür Mutasarrıflığa Muhavveldir	Mübâyaa Memuru Hacı Sâlih Efendi	Edirne Ruûsu
Muhâsebeci Sâlih Efendi	Muhâsebe Başkâtibi Halîl Rifat Efendi	-
Omca Kâtibi Tevfik Efendi	Kolağası Mahmûd İzzet Efendi	-
Kantarıcı Hacı Ahmed Efendi	-	-

Telgraf ve Posta İdâresi

Müdür Ethem Efendi
Muhâbere Memuru Halîm Efendi

Sâlise Muhâbere Memuru Adil Efendi
Muhâbere Memuru Osmân Efendi

Beledî Dâiresi

	Reis Tevfik Efendi	Frenki Seyyar Tabibi Tudoraki Efendi	Sâlise	M/5
AZÂ	Şevki Efendi	Belediye Tabibi Anastasyon Efendi	-	-
	Hasan Bey	Sandık Emîni Süleymân Kevkeb Efendi	-	-
	Mehmed Ağa	Defter-i Kebîr Kâtibi Mustafâ Efendi	-	-
	Keygork Efendi	Aşı Memuru Abdülkâdir Efendi	-	-
	Sonyas Efendi	Kabile Hacer Hânım	-	-
	Kâtib Abdullah Haki Efendi	Müfettiş Mecid ve Halîl Efendiler	-	-

[147]

Mekteb-i İdâdî

Müdür Abdurrahmân Efendi	Müderris	Ulûm-i Dîniyye ve Ahlak Muallimi İzzet Efendi
Müdür Muavini Kâmil Efendi		Türkçe Muallimi Fazlullah Efendi
Târîh ve Coğrafya Muallimi Abdurrahmân Efendi	Müderris	Hat Muallimi Mehmed Efendi
Fransızca ve Resim Muallimi Mihail Efendi		Arabi, Farsî Kitabet Muallimi Kâmil Efendi
Mubassır Mustafâ Efendi		Hesab Hendese Ma'lûmât-ı Zirâiye Muallimi Zeki Efendi

Düyûn-ı Umûmiye Dâiresi

Memur Ahmed Hâmid Efendi	Kantarcı Dimitraki Ağa
Kâtip Hacı Hüseyin Rüşdi Efendi	Kolcu İbrâhim Ağa
Müskirât Memuru Mehmed Muhlis Efendi	İstimâreci Dikran Efendi

Tahsilât Komisyonu

	Reis Muhâsebeci Efendi	-	AZÂ	Vergi Memuru Abdülvahhab Efendi
AZÂ	Hacı Gâlib Bey	Mütemayız		İdâre Azâsından Abdülhâdi Efendi
	Defter-i Hâkânî Memuru Ali Yümni Efendi	-		-

Zirâat ve Sınâyi Odası

Reis Hasib Efendi	Azâ Hacı Ahmed Ağa
Azâ Tevfik Efendi	Azâ Bedos Efendi
Azâ Şevki Efendi	Andon Ağa

Ticâret Odası

Reis Mütevellizâde Enver Efendi	Sâlise M / 4 Azâ Celâlzâde Hacı Mahmûd Efendi
Azâ Abdalyân Ohannes Efendi	Çamkertanyan Danyal Efendi
Azâ Lazârus Efendi	Azâ Bagos Ağa
Azâ Yakup Efendi	Dikran Ağa

[148]

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Belediye Reisi Tevfik Efendi	Azâ Maârif Kâtibi Şevki Efendi
Azâ Defter-i Hakânî Memuru Ali Yümni Efendi	Azâ Şâkir Efendi
Azâ Nüfus Memuru Osmân Efendi	Azâ Ohannes Efendi

Azâ Kâtibzâde Tâhir Efendi

Bazı Memûrîn

Habishâne Ser Gardiyanı Mehmed Efendi		Omcalık Ondalık Memuru Ahmed Duran Efendi
Habishâne Kâtibi Cemâleddin Efendi	Râbia	Orman Sûvâri Memuru Vehbi Efendi
Orman Ondalık Memuru Hacı Ömer Efendi		Orman Piyâde Memuru Ahmed Refik Efendi

Merkez Kazâya Mülhak Nevâhî Müdirânı

Çiftlik Nâhiyesi Müdürü Ahmed Pertev Efendi
Kâtibi Şükrü Efendi
Turhal Nâhiyesi Müdür Hasan Bey
Kâtibi Hasan Efendi
Bezri Nâhiyesi Müdürü Hasan Ağa
Kâtibi Hüseyin Bey

Sânîye Ohtap Nâhiyesi Müdürü Sâdık Ağa
Kâtibi Ali Efendi
Almus Nâhiyesi Müdürü Mehmed Ağa
Kâtibi Ömer Bey
Pazar Nâhiyesi Müdürü Osmân Ağa
Kâtibi Hakkı Efendi

[149]

Niksar Kazâsı

(Sınıf 3)
Kaymakâm Sâlih Midhat Bey
Nâib Mehmed Fevzi Efendi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey		
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	-	Sâlih Efendi
Müftî İbrâhim Ethem Efendi	Bursa Ruûsu	Hacı Simon Ağa M / 5
Mal Müdürü Alaaddin Efendi	Liyâkat Madalyası	Yasfaki Efendi
Tahrîrât Kâtibi Hâfız Mustafâ Rahmi Efendi	-	-

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi Sandık Emîni Halîm Efendi
Muavini Emin Efendi -

Nüfus Dâiresi

Nüfus Memuru Halîl Şevki Efendi Bursa Ruûsu Kâtibi Abdullah Avni Efendi

Zirâat Bank Şûbesi

Reis Mûsa Kâzım Efendi Azâ Serkis Ağa
Azâ Sâlih Efendi Kâtib Hâfız Mehmed Efendi
Azâ Mustafâ Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi Kâtib-i Sâni Ahmed Efendi
Azâ Mustafâ Efendi Mukâvelât Muharriri Ahmed Efendi
Kirkor Efendi Şer'îye Başkâtibi Ömer Şükrü Efendi
Müstentik Muavini Mustafâ Efendi Mübâşir Saîd Efendi

Başkâtib Sâlih Efendi

Mübâşir Mûsa Kâzım Efendi

[150]

Maârif Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey
Azâ Mehmed Emin Efendi
Derviş Efendi

Mustafâ Efendi
Hacı Halîl Efendi
Kâtib ve Sandık Emîni Hâfız Hakkı Efendi

Ferâğ Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey
Azâ Nâib Efendi

Azâ Mal Müdürü Efendi
Azâ Tapu Kâtibi Nûri Efendi

Tedkik ve Tasfiye-i Bakâyâ Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey
Azâ Mal Müdürü Muavini Efendi
Azâ Tahrîrât Kâtibi Efendi

Azâ Mustafâ Efendi
Yasfaki Efendi
-

Tedkik-i Ahvâl-i Zirâiye Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey
Azâ Mal Müdürü Efendi
Azâ Bank Kâtibi Efendi

Azâ Derviş Efendi
Azâ Kirkor Efendi
Kevork Efendi

Tahsilât Komisyonu

Reis Mal Müdürü Efendi
Azâ Sâlih Efendi

Azâ Hacı Ahmed Efendi
Azâ Ser Tahsildâr Münir Bey

Mekteb-i Rüşdiyye

Muallim-i Evvel Mehmed Emin Efendi Hicaz Madalyası Bevvâb Mehmed Efendi
Muallim-i Sâni Refî Efendi

İnâs Mekteb-i İbtidâiyesi

Muallime Nâfia Hanım

Bevvâbe Sâniye Hanım

Polis Dâiresi

Komiser Mehmed Râci Efendi
Polis Ali Rızâ Efendi

Polis Ohannes Efendi

[151]

Beledî Dâiresi

Reis Vekîli Mustafâ Efendi
Azâ İbrâhim Efendi
Azâ Hacı Ahmed Efendi
Kasbaryan Hacı Serkis Ağa
İlyâ Ağa

Kâtib Hâfız Abdullah Efendi
Müfettiş Hâfız Rahmi Efendi
Tabib vekîli Mînâs Efendi
Çavuş Hasan Ağa
Çavuş Şükrü Efendi

Reji Dâiresi

Memur Süleymân Efendi
Muhâsebeci Marinko Efendi
Muhammen Konstantin Efendi

İdâre Kâtibi Mardiros Efendi
Kol Memuru Osmân Efendi
Kol Kâtibi Hasan Efendi

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 135

Ambar Memuru Mihail Efendi

-

Bazı Memûrîn

Telgraf ve Posta Müdürü Ethem Efendi	-	Süvârî Tahsildârı Talat Efendi
Zâbıta Memuru Mülâzım-ı Ewveli Halîl Ağa	İmtiyaz Madalyası	Piyâde Tahsildârı Sâlih Efendi
Tahsildâr Müfettişi Harun Efendi	-	Piyâde Tahsildârı Avakim Efendi
Süvârî Ser Tahsildârı Munir Bey	-	Düyûn-ı Umûmiye Memuru Bağdsar Sürûri Efendi
Süvârî Tahsildârı Yûsuf Efendi	-	Orman Memuru Mustafâ Lûtî Efendi

Merkez Kasabaya Mülhak Nevâhî Müdirânı

Beşrom Nâhiyesi Müdürü Ali Efendi	Ladik Nâhiyesi Kâtibi Ahmed Efendi
Kâtib Mehmed Râşid Efendi	Polis Sabri Efendi
Polis İsmâil Hakkı Efendi	Çatak Ma'a Özvîrân Nâhiyesi Müdürü Yakup Ağa
Ladik Nâhiyesi Müdürü Mustafâ Efendi	Polis Ali Rızâ Efendi

Niksar ve Tevâbii Metropolitidi Beravsiyos Efendi A / 2 M / 2

[152]

Zile Kazâsı

(Sınıf 2)

Kaymakâm Hayri Bey
Nâib Sâlim Sabri Efendi

Mütemâyiz

-

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey

Azâ-yı Tabiiye

Nâib Efendi
Müftî Yakup Hamdi Efendi
Mal Müdürü Emin
Tahrîrât Kâtibi Yûsuf Bahri Efendi

Azâ-yı Müntehabe

Emin Muhlis Efendi
Bekir Sıdkı Efendi
Hamparsom Efendi
Agop Efendi

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi
Muavini Muhlis Efendi
Nâhiye Vergi Kâtibi Hâfız İbrâhim Efendi

Vergi Kâtibi İbrâhim Efendi
Sandık Emîni Hacı Talat Efendi
Hazîne Vekîli Hamparsom Efendi

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Hilmi Efendi

Râbia

Kâtibi Ali Rızâ Efendi

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

Şûbe Kâtibi Rahmi Efendi
Refîkî Rüşdi Efendi

Tahsildâr Dursun Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Azâ Hacı Osmân Efendi
Azâ Aris Efendi

Kâtib-i Sâni Nikgos Efendi
Mukâvelât Muharriri Mehmed Efendi
Müstantik Efendi

Başkâtip Osmân Fâik Efendi

Şer'îye Başkâtibi Şükrü Efendi

[153]

Maârif Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey

Azâ Hacı İhsan Efendi

Abdullah Efendi

İzmir Pâye-i Mücerredi

Azâ Ali Saîd Efendi

Osmân Efendi

Muhârebe Kâtibi Hüsnü Efendi

Muhâcir Komisyonu

Reis Hacı Ahmed Ağa

Azâ Osmân Efendi

Kâtib Hüsnü Efendi

Tedkik ve Tasfiye-i Bakâya Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey

Azâ Muhlis Efendi

Azâ Yûsuf Bahri Efendi

Azâ Bekir Sıdkı Efendi

Osmân Ârifi Efendi

-

Tahsilât Komisyonu

Reis Mal Müdürü Efendi

Azâ Osmân Efendi

Azâ Osmân Efendi

Ser Tahsildâr Hakkı Efendi

Ferağ Komisyonu

Reis Kaymakâm Bey

Azâ Nâib Efendi

Azâ Mal Müdürü Efendi

Polis Dâiresi

Üçüncü Komiser Mehmed Safvet Efendi

Polis Osmân Efendi

Polis Süleymân Rifat Bey

Mekreb-i Rüşdiyye ve İbtidâiye

Muallim-i Evvel Mehmed Hilmi Efendi

Muallim-i Sâni Sâbit Efendi

Muallim-i Sâlis Hacı Bekir Efendi

Hat Muallimi Hacı Ali Fevzi Efendi

İbtidâiye Muallimi Sabri Efendi

İbtidâiye Bevvâbı Bekir Efendi

[154]

İnâs İbtidâi Mektebi

Muallime-i Evvel Sıdika Hânım

İkinci Muallime Nefise Hânım

Üçüncü Muallime Hatun

Bevvâb Hasan Ağa

Beledî Dâiresi

Reis Osmân Ârif Efendi

Azâ Hüseyin Efendi

Azâ Hasan Efendi

Azâ Serkis Efendi

Azâ Avakim Efendi

Kâtib ve Sandık Emîni Kâzım Efendi

Müfettiş Nûri Efendi

Tenzifat Müfettişi Kapıcıbaşılık

Mustafâ Ağa

-

Telgraf ve Posta İdâresi

Telgraf ve Posta Müdürü Hâşim Efendi

Muhâbere Memuru İbrâhim Efendi

Muvassıl-ı Muharrirât Şerif Efendi

Hat Çavuşu Mustafâ Ağa

Hat Çavuşu Mehmed Ağa

-

Reji Dâiresi

Reji Memuru Sabri Bey
Kâtibi Osmân Efendi
Kol Memuru Hacı Bey
Kol Memuru Ahmed Efendi

Kol Kâtibi Şükrü Bey
Kol Kâtibi Mahmûd Efendi
Eksper Yorgi Efendi
Ambarcı Bedos Efendi

Bazı Memûrîn

Zâbita Memuru Hüseyin Efendi İftihar Madalyası Orman Memuru Mehmed Lütfi Efendi
Zâbita Kâtibi Hüseyin Efendi Mahrûkât-ı Rûsûmi Memuru Emin Efendi
Düÿûn-ı Umûmîye Memuru Hamdi Efendi Düÿûn-ı Umûmîye Kolcusu Mehmed Efendi

[155]**Memûrîn-i Tahsiliye**

Müfettiş Cemâl Efendi
Birinci Dâire Tahsildârı Hakkı Efendi
İkinci Dâire Tahsildârı Abdülkerim Efendi
Üçüncü Dâire Tahsildârı Mehmed Dede Bey
Dördüncü Dâire Tahsildârı Osmân Efendi
Beşinci Dâire Tahsildârı Süleymân Efendi

Altıncı Dâire Tahsildârı Hacı Ahmed Efendi
Yedinci Dâire Tahsildârı Mehmed Ali Efendi
Sekizinci Dâire Tahsildârı Hâfız Ahmed Efendi
Dokuzuncu Dâire Tahsildârı Ahmed Efendi
Onuncu Dâire Tahsildârı Bekir Efendi
-

Kazâ-yı Mezbûre Mülhak Nevâhî Müdirânı

Eğdir Nâhiyesi Müdürü Hüseyin Ağa
Kâtibi Hayreddin Efendi
Polis Lütfullah Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Osmân Efendi
Kadışehir Nâhiyesi Müdürü Satılmış Ağa
Kâtibi İnsan Efendi

Polis Mehmed Tevfik
Hamidiye Mekteb-i İbtidâiye Muallimi Hasan Efendi
Eski Nahiyesi Müdürü Mustafâ Ağa
Kâtibi Şâmil Efendi
Polis Mehmed Hamdi Efendi
Hamidiye Mektebi İbtidâiye Muallimi Tevfik Efendi

[156]**Erbaa Kazâsı**

(Sınıf 2)

Kaymakâm Emin Şükrü Bey
Nâib Mustafâ Lütfi Efendi

Sâlise

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey

Azâ-yı Tabiiye

Nâib Efendi -
Müftî Ali Sırrı Efendi -
Mal Müdürü Râşid Efendi Râbia
Tahrîrât Kâtibi Ahmed Râsim Efendi -

Azâ-yı Müntehabe

Alişan Ağa
Mustafâ Ağa
Anastas Efendi
Kirkor Efendi

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi
Muavini Haçator Efendi
Vergi Kâtibi İzzet Efendi

Refikî Abdülahad Efendi
Sandık Emîni Hacı Fethullah Efendi
-

Nüfûs İdâresi

Nüfûs Memuru Ahmed Hilmi Efendi

Kâtibi Ahmed Efendi

Zirâat Bank Şûbe İdâresi

Reis Ömer Tâhir Efendi
Şûbe Kâtibi Lütî Efendi

Azâ Mehmed Efendi / Rızâ Bey
Mardiros Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Azâ Ahmed Efendi
Agop Efendi
Başkâtip Mehmed Tevfik Efendi

Kâtib-i Sâni Ali Bey
Mukâvelât Muharriri İbrâhim Efendi
Müstantik Muavini İbrâhim Efendi
Şer'îye Başkâtibi Mustafâ Hilmi Efendi

[157]

Maârif Komisyonu

Reis-i Evvel Kaymakâm Bey
Reisi-i Sâni Mekteb-i Rüşdiyye Muallimi İsmâil Efendi
Azâ Nüfûs Memuru Ahmed Efendi
Mahkeme-i Bidâyet Azâsından Ahmed Efendi

Azâ Eşraftan Hacı Ahmed Efendi / Sâlise
Müderri Hasan Efendi
Eşraftan Kel Ağa
Kâtib İsmâil Hakkı Efendi

Polis Dâiresi

Açıktan Ser Komiser Mehmed Rifat Efendi

Merkez Polisi Ali Rızâ Efendi

Mekteb-i Rüşdiyye ve İbtidâiye

Rüşdiyye Muallim-i Evveli Ömer Lütî Efendi
Muavini Vehbi Efendi
Hat Muallimi İsmâil Hakkı Efendi

İbtidâi Muallim-i Evvel-i Nâfiz Fahri Efendi
Muavini Ahmed Efendi
Bevvâb Abdülkerim Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis Mahkeme Azâsından Ahmed Efendi
Azâ Beledî Reisi Hamdi Efendi
Mekteb-i İbtidâî Muallimi Hâfız Fahri Efendi

Müderri Hasan Efendi
Evkaf Azâ Vekîli Ali Efendi

Memûrîn-i Tahsilîyet

Tahsilât Müfettişi Ahmed Efendi
Ser Tahsildâr İsmâil Efendi
Birinci Dâire Sûvârî Tahsildârı Saîd Efendi
İkinci Dâire Sûvârî Tahsildârı Ömer Efendi
Üçüncü Dâire Sûvârî Tahsildârı Yûsuf Efendi

Dördüncü Dâire Sûvârî Tahsildârı Abdülaziz Efendi
Beşinci Dâire Sûvârî Tahsildârı Yûsuf Efendi
Altıncı Dâire Sûvârî Tahsildârı Yûsuf Efendi
Merkez Piyâde Tahsildârı Mehmed Hidâyet Efendi

Tahsilât Komisyonu

Reis Mal Müdürü Efendi
Azâ İdâre Azâsından Âlîşan Ağa

Azâ Beledî Azâsından Mardiros Efendi
Kâtip Ser Tahsildâr İsmâil Efendi

[158]

Beledî Dâiresi

Reis Ahmed Hamdi Efendi
Azâ Rızâ Bey
Azâ Mehmed Ağa
Azâ Abdülaziz Efendi

Azâ Mardiros Efendi
Azâ Kirkor Efendi
Kâtib ve Sandık Emîni Ali Haydar Efendi
Tabib Vekîli Kostaki Efendi

Azâ Hamdi Bey

Müfettiş Hamdi Efendi

Bazı Memûrîn

Telgraf ve Posta Memuru Mehmed Kâmil Efendi
Zâbıta Memuru Mehmed Gülşen Efendi
Tapu Kâtibi Şükrü Efendi

Orman Memuru Ali Ağâh Efendi
Düyûn-ı Umûmîye Memuru İbrâhim Efendi
Hazîne Vekîli Ohannes Efendi

Kazâ-yı Mezbure Mülhak Nevâhî Müdirânı

Sonisa Nâhiyesi Müdürü İsmâil Efendi
Kâtibi Ömer Efendi
Polis Hüseyin Hüsnü Efendi
Destek Nâhiyesi Müdürü Mustafâ Efendi
Kâtibi Ahmed Saîd Efendi
Polis Ahmed Şükrü Efendi
Tekye Nâhiyesi Müdürü Ömer Efendi
Kâtibi İdris Yumni Efendi
Polis Abdülkâdir Efendi
Karaağaç Nâhiyesi Müdürü İzzet Efendi
Kâtibi Abdülkâdir Efendi

Polis Ahmed Rüşdi Efendi
Kozlu Nâhiyesi Müdürü Yakup Efendi
Kâtibi Mehmed Efendi
Polis Mehmed Kâmil Efendi
Al inek Nâhiyesi Müdürü Hasan Bey
Kâtibi Saîd Efendi
Polis Kâmil Efendi
Alahatyan Nâhiyesi Müdürü Abdullah Ağa
Kâtibi Hâşim Efendi
Polis Abdülvahhab Efendi
-

[159]

KARAHİSAR-I ŞARKÎ SANCAĞI

[160]

Mutasarrıf-ı Livâ Ahmed Cavid Paşa

Rütbe Rûmeli	Osmânî 2	Mecîdî 2
-----------------	-------------	-------------

Erkân-ı Livâ

Nâib Mahmûd Nedim Efendi	Edirne Pâyesi	Muhâsebeci Mahmûd Hamdi Efendi	Mütemâyiz	3	3
Mutasarrıf Muavini Yorgaki Efendi	—	Tahrîrât Müdürü İsmâil Bey	—	—	—

Meclis-i İdâre-i Livâ

Reis Mutasarrıf Paşa

Azâ-yı Tabiiye

Nâib Efendi

Mutasarrıf Muavini Efendi

Muhâsebeci Efendi

Müftî Âsım Efendi

Tahrîrât Müdürü Efendi

Müderris

zâ-yı Müntehabe

Hacı Şerif Efendi

Âsım Efendi

Bor Ağa

Tatyos Ağa

-

Livâ Tahrîrât Kalemi

Tahrîrât Müdürü İsmâil Bey

Başkâtip Sâlih Lütfi Efendi

Evrak Memuru Ömer Şevki Efendi

Mübeyyiz Lütfi Efendi

Mübeyyiz Cemil Efendi

Mübeyyiz Celâl Efendi

Hayreddin Efendi

Livâ Meclis-i İdâre Kalemi

Başkâtip Zühdü Efendi

Sâlise

Refikî Kâzım Efendi

[161]

Muhâsebe Kalemi

Başkâtip Abdullah Efendi

Masraf Kâtibi Mustafâ Efendi

Varidât Kâtibi Efendi

Merkez Mal Kâtibi Karabet Efendi

Mukayyid Reşad Efendi

Mukayyid Fâik Efendi

Sandık Emîni Haralambos Efendi

-

Vergi Kalemi

Memur Sâlih Efendi

Merkez Kâtibi Mehmed Bey

Refikî Gâlib Efendi

Maden-i Erbaa Kâtibi Hâfız Kâmil Efendi

Refikî Şevket Efendi

Nüfus İdâresi

Nüfus Memuru Emin Efendi

Kâtip Âdil Efendi

Evkaf Dâiresi

Evkaf Müdürü Fevzi Efendi

Kâtib Süreyya Bey

Râbia

Sandık Emîni Ahmed Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis Müftî Âsım Efendi

Azâ Zühdü Efendi

Azâ Evkaf Müdürü Efendi

Azâ Kâsım Efendi

Defter-i Hakanî Dâiresi

Memur Mustafâ Hulûsi Efendi	Tapu Kâtibi Alaaddin Efendi
Başkâtip Zühdü Efendi	-

Hamidiye Hicaz Demiryolu İâne Komisyonu

Reis Mutasarrıf Paşa	Azâ Osmân Fevzi Efendi
Azâ Hacı Mehmed Efendi	Azâ Mustafâ Efendi
Azâ Rızâ Bey	Azâ Osmân Efendi
Azâ Âsım Efendi	Sandık Emîni Burhan Efendi

[162]**Tarik Komisyonu**

Reis Mutasarrıf Paşa	Azâ Nâfia Mühendisi Fehmi Efendi
Azâ Beledî Reisi Rızâ Bey	Azâ Zirâat Bank Kâtibi Abdülkâdir Efendi
Azâ İdâre Azâsından Hacı Şerif Efendi	Kâtip Münip Efendi
Nüfûs Memuru Emin Efendi	-

Tesiat-ı Askeriye Komisyonu

Nâzır Mutasarrıf Paşa	Azâ Mustafâ Efendi
Azâ Yûsuf Efendi	Kâtip Sâlih Efendi
Azâ Kadri Efendi	-

Maârif Komisyonu

Reis Zihni Efendi	Sâlise	Azâ Sâlih Efendi
Azâ Hacı Mehmed Efendi		Osmân Efendi
Azâ Hacı Abdullah Efendi		-

Tahsilât Komisyonu

Reis Muhâsebeci Efendi	Azâ Ağacık Ağa
Azâ Hacı Şerif Efendi	Hampo Efendi

Memûrîn-i Tahsiliye

Ser Tahsildâr Nevzad Efendi	Piyâde Tahsildârı Hâşim Efendi
Müfettiş Kâzım Efendi	Piyâde Tahsildârı Hüsnü Efendi
Süvâri Tahsildârı Rüşdi Efendi	Piyâde Tahsildârı Zihni Bey
Süvâri Tahsildârı Hâlet Efendi	Piyâde Tahsildârı Ahmed Efendi
Süvâri Tahsildârı Fâik Efendi	Piyâde Tahsildârı Halil Efendi
Süvâri Tahsildârı Mehmed Ali Efendi	Piyâde Tahsildârı Rupin Efendi
Süvâri Tahsildârı Tahsin Efendi	-
Süvâri Tahsildârı Fevzi Efendi	-

[163]**Mahkeme-i Bidâyet**

Hukûk Reisi Nâib Efendi	Azâ Mülâzımı Ârif Efendi
Ceza Reisi Mustafâ Kâmil Efendi	Azâ Mülâzımı Kâsım Efendi
Müdde-i Umûmî Muavini Muhyiddin Efendi	Zâbıta Kâtibi Nûri Efendi
Azâ Yûsuf Efendi	Zâbıta Kâtibi Ethem Efendi
Azâ Hacı Abdullah Efendi	Zâbıta Kâtibi Şevki Efendi
Azâ Karabet Efendi	İcrâ Memuru Hacı Nûri Efendi
Azâ İlya Efendi	Mukâvelât Muharriri Fâik Efendi

Başkâtip Mehmed Şevki Efendi

-

Jandarma Dâiresi

Binbaşı Hacı Ferhad Efendi	M	4	Girid Madalyası	Hicaz Madalyası
Kâtib Mehmed Efendi	-	-	-	-
Süvâri Yüzbaşısı Râmiz Efendi	5	M	İftihâr Madalyası	-
Süvâri Mülâzımı Mazhar Efendi	-	-	-	-
Piyâde Mülâzımı Ahmed Efendi	-	-	-	-

Polis Dâiresi

Açıktan Ser Komiser İbrâhim Muhtar Efendi	Polis Durmuş Hamdi Efendi
Üçüncü Komiser Hasan Sabri Efendi	Polis Tevfik Efendi
Üçüncü Komiser Oseb Efendi	İsmâil Hakkı Efendi
Polis Râsim Efendi	Mıgirdiç Efendi
Polis Ahmed Efendi	-

Mekteb-i Rüşdiyye

Muallim-i Evvel Hacı Mehmed Hulûsi Efendi	Bevvâb Muharrem Efendi
Muallim-i Sâni Hüseyin Hüsnü Efendi	-

[164]**Beledî Dâiresi**

Reis Rızâ Bey	Azâ Keygork Ağa
Azâ Mustafâ Efendi	Tabib İhsan Efendi
Azâ Ethem Efendi	Aşı Memuru Kadri Efendi
Azâ Ağacık Ağa	Kâtib Kâsım Efendi
Yasef Ağa	Sandık Emîni Hüsnü Efendi

Telgraf ve Posta İdâresi

Müdür	Münhal	Muvassıl-ı Muharrirât Abdülvahhab Efendi
Muhâbere Memuru Halil Efendi		Telgraf Çavuşu İbrâhim Ağa
Muhâbere Memuru Sabri Efendi		Telgraf Çavuşu Mehmed Ağa
Muhâbere Memuru Zühdü Efendi		-

Mahkeme-i Şer'îye Kalemi

Başkâtip Sürûri Efendi	Kâtib-i Sâni Re'fet Efendi
------------------------	----------------------------

Zirâat Bank Şûbesi

Reis Rızâ Bey	Azâ Yasef Ağa
Azâ Mustafâ Efendi	Muhâsebe Kâtibî Abdülkâdir Efendi
Ağacık Ağa	Refikî Neşet Efendi

Fen Memurları

Mühendis Mehmed Fehmi Efendi	Kondüktör Hacı Emin Efendi
------------------------------	----------------------------

Düyûn-ı Umûmiye Dâiresi

Düyûn-ı Umûmiye Memuru Emin Efendi	Kolcu Şerif Ağa
------------------------------------	-----------------

Reji Dâiresi

Müdür Osmân Efendi	Kolcubaşı Recâi Efendi
Muhâsebeci Aleksandır LAzâridis Efendi	Ambarcı Mıgirdiç Efendi

[165]**Hamidiye Kazâsı**

(Sınıf 3)

Kaymakâm Sırrı Bey -

Nâib Ahmed Tevfik Efendi

Mûsıla-i Süleymâniye

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Bey			
Azâ-yı Tabiiye		Azâ-yı Muntehaba	-
Nâib Efendi	-	İsmâil Bey	Sâlise
Müftî Osmân Zeki Efendi	-	Şükrü Bey	-
Mal Müdürü Hâfız Kemâl Efendi	Nikel Hicaz Madalyası	Hâfız Mehmed Nûri Efendi	-
Tahrîrât Kâtibi Ali Rızâ Efendi	-	Todor Ağa	-
Metropolid Vekîli Kostantin Efendi	-	-	-

Mal ve Vergi DâireleriMal Müdürü Efendi
Muavini Abdullah EfendiVergi Kâtibi Refikî İsmâil Efendi
Sandık Emîni Ali Osmân Efendi**Nüfus Dâiresi**

Nüfus Memuru Mehmed Nûri Efendi

Kâtibi Abdullah Efendi

Zirâat Bank ŞûbesiReis Abdurrahmân Bey
Azâ Hâfız Mehmed Nûri Efendi
Azâ Todor AğaAzâ Bor Ağa
Kâtib Mehmed Vehbi Efendi
-**Mahkeme-i Bidâyet**Reis Nâib Efendi -
Azâ Halîl Efendi -
Vâsıl Ağa -
Başkâtib Habib Efendi Nikel Hicaz Madalyası
Kâtib-i Sâni İzzet EfendiMüstantik Muavini Nûri Efendi
Mukâvelât Muharriri Habib Efendi
Mübâşir Raif Efendi
Mübâşir İsmâil Ağa
-**[166]****Polis İdâresi**

Komiser Mehmed Zeki Efendi

Polis İzzet Efendi

Memûrîn-i TahsiliyeTahsilât Müfettişi Kâsım Efendi
Süvâri Tahsildârı Nûri Efendi
Süvâri Tahsildârı Hamid Efendi
Süvâri Tahsildârı Zülfikâr EfendiSüvâri Tahsildârı Osmân Efendi
Süvâri Tahsildârı Sâlih Efendi
Süvâri Tahsildârı Sâdık Efendi
Piyâde Tahsildârı Nûri Efendi**Beledî Dâiresi**Reis Hacı Bekir Efendi Sâlise
Azâ Abdurrahmân Bey -
Azâ İzzet Efendi -
Bor Efendi -Azâ Abostol Ağa
Kâtib Zühû Efendi
Tabib Tabinos Efendi
-

Bazı Memûrîn

Muallim-i Evvel Ömer Lütfü Efendi	Zâbita Memuru İzzet Efendi
Tapu Kâtibi Mehmed Ali Efendi	Orman Ondalık Memuru Mehmed Efendi
Telgraf ve Posta Memuru Mehmed Ali Efendi	Orman Koruyucusu Ali Rızâ Efendi
Reji Memuru Mustafâ Sırrı Efendi	Sâlise

Kazâ-yı Mecbure Mülhak Nevâhî Müdirânı

İskefser Nâhiyesi Müdürü Mehmed Nûri Efendi	Râbia
Kâtibi Osmân Nûri Efendi	-
Polis Ahmed Efendi	M / İftihar Madalyası
Polis Hilmi Efendi	S Yunan Madalyası
Keyme Nâhiyesi Müdürü Osmân Sabri Efendi	-
Kâtibi Mustafâ Efendi	-
Polis Ahmed Meded Efendi	

[167]**Alucra Kazâsı**

(sınıf 3)		
Kaymakâm Mustafâ Nâzım Efendi	Sâlise	Nâib Mustafâ Nûri Efendi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi

Azâ-yı Tabiiye

Nâib Efendi
Müftî Halîl Efendi
Mal Müdürü Ahmed Efendi
Tahrîrât Kâtibi Zühdü Efendi
Metropolid Vekîli Yavlı Efendi

Azâ-yı Muntehabe

İsmâil Hakkı Efendi
Hüseyin Ağa
Hüseyin Efendi
Nikola Ağa
-

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Ahmed Efendi	Sandık Emîni Vekîli Rıfat Efendi
Muavini Vasilaki Efendi	

Nüfûs İdâresi

Nüfûs Memuru İbrâhim Efendi	Katibi Halîm Efendi
-----------------------------	---------------------

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi	Kâtibi-i Sâni Hayri Efendi
Azâ Emin Ağa	Müstantik Muavini Nûri Efendi
Azâ Bor Ağa	Mukâvelât Muharriri Mehmed Râşid Efendi
Başkâtip Mehmed Râşid Efendi	Mübâşir Ahmed Efendi Diğer İsmâil Ağa

Bazı Memûrîn

Bank Kâtibi Halîl Efendi	Rüşdiyye Muallimi Rızâ Efendi
Zâbita Memuru Mülâzım Ârif Ağa	Süvâri Tahsildârı Mehmed Efendi
Tapu Kâtibi Neşet Efendi	Süvâri Tahsildârı Ahmed Bey
Telgraf Memuru Ali Efendi	Süvâri Tahsildârı Hüseyin Efendi
Polis Komiseri İbrâhim Efendi	Süvâri Tahsildârı Yûsuf Efendi
Tahsildâr Müfettişi Ömer Efendi	-

[168]**Suşehri Kazâsı**

(Sınıf 3)

Kaymakâm Ahmed Cevdet Efendi	Sâlise	Nikel Hicaz Madalyası
Nâib Yakup Hıfzı Efendi	-	-

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi

Azâ-yı Tabiiye

Nâib Efendi
Müftî İsmâil Efendi
Mal Müdürü Bekir Sıdkı Efendi
Tahrîrât Kâtibi Tahsin Efendi

Azâ-yı Müntehabe

Ali Ağa
Yani Ağa
Arakil Efendi
-

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi
Muavini Halîl Efendi

Vergi Kâtibi Refikî Reşad Efendi
Sandık Emîni Tevfik Efendi

Nüfûs İdâresi

Nüfûs Memuru İsmâil Efendi

Kâtibi Âlim Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Azâ İzzet Efendi
Azâ Yani Efendi
Başkâtip Talat Efendi

Kâtib-i Sâni Mustafâ Efendi
Müstantik Muavini Osmân Efendi
Mukâvelât Muharriri Celâl Efendi
Mübâşir Osmân Bey / Emin Ağa

Bazı Memûrîn

Açıktan Üçüncü Komiser Mehmed Sıdkı Efendi
Polis Mehmed Efendi
Polis Kalost Efendi
Zâbita Memuru İsmâil Ağa

Beledî Reisi Abdullah Ağa
Telgraf Memuru Fehmi Efendi
Rüşdiyye Muallim-i Evveli Tâhir Efendi
Muavini Hâfız Ali Rızâ Efendi

[169]**Koyulhisar Kazâsı**

(Sınıf 3)

Kaymakâm Ali Rızâ Efendi	Sâlise
Nâib Derviş Efendi	Müderriş

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakâm Efendi

Azâ-yı Tabiiye

Nâib Efendi
Müftî
Mal Müdürü Ömer Hulûsi Efendi
Tahrîrât Kâtibi Hasan Tahsin Efendi

Azâ-yı Müntehabe

Ahmed Rüşdi Efendi
Münhal Hacı Hüseyin Ağa
Şerif Ağa
Bor Ağa

Mal ve Vergi Dâireleri

Mal Müdürü Efendi Sandık Emîni Kâmil Efendi
Muavini Ahmed Turan Efendi -

Nüfûs İdâresi

Nüfûs Memuru Hâfız Mustafâ Sabri Efendi Kâtibi Ali Rızâ Efendi Sâlise

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi Başkâtip Hâfız Osmân Efendi
Azâ Halîl Ârif Ağa Kâtib-i Sâni İbrâhim Efendi
Azâ Hacı Tor Ağa Müstantik Muavini Âmil Efendi

Polis Dâiresi

Üçüncü Komiser Ahmed Raif Efendi Kalebaş Nâhiyesi Polisi İbrâhim Efendi
Polis Mahmûd Nedim Efendi Nâhiye Polisi Hacı Osmân Efendi

[170]

Beledî Dâiresi

Reis Hasan Efendi Azâ İsmâil Ağa
Azâ Mehmed Ağa Azâ Mevlûd Ağa
Azâ Hasan Ağa Kâtib Tahsin Efendi

Bazı Memûrîn

Tapu Kâtibi Refîkî Efendi Kâtibi Süleymân Sudî Efendi
Telgraf Memuru Ali Rızâ Efendi Rüşdiyye Muallim-i Evveli Mehmed Şükrü Efendi
Nâibli Ma'a Sis Orta Nâhiyesi Müdürü Ali Efendi Zâbıta Memuru Mülâzım Hasan Ağa
Ali Efendi Düyûn-ı Umûmiye Âidat Memuru Tahsin Efendi

[172]
VİLÂYETİN AHVÂL-İ COĞRAFYASI

Sivas vilâyeti vustâ-i Anadolu'da cesîm bir vilâyet olup şimâlen Trabzon, şarken Erzurûm, şark-ı cenûbî cihetten ma'mûratü'l-azîz, cenûben Halep ve Adana, garben Ankara, garb-i şimâlî cihetten dahî Kastamonu vilâyetleriyle mahduddur. Otuz sekiz derece on dakika ile kırk bir derece yirmi dakika arz-ı şimâlî arasında imtidâd ve haritada manzarası gayr-i muntazam bir müselleş şeklini ibrâz eder.

Mesâha-i sathiyesi 83700 murabba' kilometredir. Ahâlisi son tahrîr-i nüfûsa göre altıyüz onsekiz bin üçyüz kırk beş (618.345.000) zükûr ve beşyüz altmış altı bin altıyüz yetmiş biri (566.600.000) inâs olmak üzere bir milyon yüz seksen beşbin onaltı (1.185.016) kişidir.

Bu mikdâr nüfûsun 968786'sı Müslim, 141643'ü Ermeni, 64501'i Rûm, 3278'i Katolik, 4336'sı Protestan, 299'u Yahûdi, 2173'ü kıbtî-i gayr-ı müslimdir. Ahâli-i İslâmiyenin kısm-ı küllîsi Türk olup merkez sancağın havâlf-i cenûbiyesinde bir miktar Kürd dahî vardır. Ekserisi yerli hükümünü almış olan Kafkas Muhâcirleri vilâyetin hemen her tarafında az çok bulunur.

Bu hesaba nazaran beher murabba-ı kilometreye takriben onüç kişi isâbet ediyor. Merkez-i Vilâyet olan Sivas şehri İstanbul'un 715 ve Samsun'un takriben 200 kilometre şark-i cenûbisinde ve Ankara'nın 372 kilometre şarkındadır. Vilâyetin arâzisi ale'l-ekser dağlık ve mürteffidir.

Başlıca dağları iki silsile teşkil ediyor ki bunların biri (Anti Toros) ism-i kadimle Adana vilâyetinden gelüp cenûb-i garbîden şimâl-i şarkîye doğru vilâyetin cenûb-i şarkî kısmını şakk eder. Sarı Çiçek Dağından itibaren bu silsilenin en mühim nukâtı, vilâyetin Aziziye Kazâsını Adana Vilâyetinden tefrik eden Soğan Dağıyla Binboğa Dağı, Keçi Dağı ve bunun imtidâdından hâsıl olan Hınzır Dağı Binboğa Dağının pâyesi olan Sungurlu Dağı, Gökçeli Dağı, Koymuş Dağı, Tecer (tercil) Dağı, Yılanlı Dağ, Karabel olup Koçgiri ve Gercanis yaylalarını ba'de't-teşkil Kelkit ve Gümüşhâne Dağlarına kesb-i irtibât ider. Bunların en yükseği olan Karabel [173] 3276 metre irtifânda olup sâirlerinin yüksekliği de 2000 ile 2500 metre arasındadır. İkinci silsile dahî Erzurûm Dağlarından teşâ'uble Sivas ve Trabzon Vilâyetleri arasında garba doğru imtidâd eden Pont silsilesidir.

Bu iki sıra dağların arasındaki mürteffî yaylada ale'l-husûs cihet-i garbîyede bir takım münferid dağlar vardır. Başlıcaları: Sivas'la Tokat arasında Çamlıbel (2500 metre), Yıldız Dağı, Akdağ, Deveci Dağı, Kırkdilim Dağı ve Köse Dağıdır. Cibâl-i mezkûrdan şarkda Karabel, Tecer Dağları, şarken Fırat mâilesinde bulunan suları, garben câri olan Kızılırmak'tan ve Köse Dağı, Yıldız Dağı ve Çamlıbel cenûben Kızılırmak menâbî'ini Yeşilirmak tevâbî'inden ve vilâyetin şimâl-i garbîyesindeki Tavşan, Kırkdilim Dağları şarken Yeşilirmak vadisini garben Kızılırmak havzasından tefrik eder.

Dağların zikr olunan vaziyeti Sivas vilâyetini üç versâne taksim ediyor. Vilâyetin kısm-ı a'zamı Karadenize dökülen Kızılırmak ve Yeşilirmak havzalarından ibâret olmağla Bahr-i Siyah sath-ı mâilinde olup müntehâ-yı cenûbîsi Akdenize mansıb olan Seyhân havzası ve müntehâ-yı şark-ı cenûbisinde Basra körfezine dökülen Fırat nehri havzası dâhilinde olduğundan o cihetten Bahr-i Sefîde ve Basra körfezi mâilelerindedir. Vilâyetin en büyük nehirleri Kızılırmak'la Yeşilirmak'tır. Kızılırmak daha büyük ise de Yeşilirmağın müteaddid ayakları Vilâyet dâhilinde câri olduğundan Yeşilirmak Vilâyetçe daha fâideli ve mühimdir. Kızılırmak Vilâyetinin hudûd-ı şarkiyesi kurbunda Koçgiri Kazâsında Kızıl Dağından nebe'anla garb-ı cenûbiye doğru cereyân ve vilâyetin nisf-ı cenûbisini şakk ederek Ankara Vilâyetine giren ve garba doğru büyük bir kavs teşkil ve Konya, Kastamonu Vilâyetleri hudûduna kadar devr ettikten sonra Sivas Vilâyetinin garb-i şimâlî köşesine avdet ve bir müddet bu Vilâyetle Kastamonu Trabzon Vilâyetleri hududunu tefrik ederek oradan Trabzon Vilâyetine dâhil ve Karadenize mansıb olur. Bin kilometreden ibâret olan mecrâsının nisfına karib miktarı Sivas vilâyeti dâhilindedir. Enhârın teshîli munakalât ve mevâridat husûsundaki hıdemât-ı azîmesi müselleş-i âlem

bulduğundan uzun mecrası Anadolu-i şâhânenin en güzel [174] ve münbit yerlerini dolaşan bu ırmağın merâkib-i nehriye seyrine müsâid bir hâle ifrâğından terakkîyat-ı ticâriye ve umrânîyece ne kadar mühim netâic-i iktitâf edileceği suhûletle takdîr olanabilir şeylerden ise de nehr-i mezkûrun tathir ve ıslâhı sehlû'l-husûl bir şey değildir. Seyr-i sefâine mâni' arizâtı o kadar çoktur ki o mevâniin iktihâmı pek ciddi mesârif ve mesâiye muhtaçtır. Yeşilirmak Tozanlı ve Çıkrık nâmında iki koldan mürekkebirdir. Bunlardan "Tozanlı" "Tokat" çayı [mecrası 230 kilometre] membarını Kösedağı'nın şimâlinden alıp garba doğru cereyân ederek Tokat şehrini solda bıraktıktan ve Kazova–Kazâbadı geçtikten sonra Çıkrık çayı ile birleşir. Çıkrık çayı [220 kilometre] Tokat kasabasının cenûbundaki Çamlıbel'den neb'an edip garba doğru ceryan ve [Artova-Artukâbâd]ı kat'ile [Sulusaray] yakınından bi'l-mürûr şimâl-i şarkîye tevcih edip Tozanlı çayı ile birleşir. Bu iki çay birleşince Yeşilirmak nâmını ahz eder. Amasya şehrini geçtikten sonra (Tersakan) çayını da alır ba'de [Taşova-Taşabad]ı kat' edip sağ taraftan gelen Kelkit nehriyle birleşir ve şimâle doğru gayet dar ve sarp bir boğazdan atlayıp Trabzon vilâyetine girer ve Karadenize dökülür. Kelkit ırmağı Erzincan'ın şimâlindeki Dağlardan çıkıp Sivas vilâyetine duhûl ve pont silsile-i cibâlinin cenûbi etekleriyle mütevâziyen garba doğru ceryan ve Niksar, Erbaa kasabaları civârından mürûr ve Taşovayı şakk ile Yeşilirmağa ilhak eder. Aziziye kazâsında zuhûr eden Saran su ve Zamantı ırmağı Seyhân nehrine mansıb olurlar. Divriği taraflarından neban eden Çalta ve Gürün civârlarından husûle gelen Tohma suları daha Fırat nehrine karışırlar. Bunlardan başka birçok ufak çay ve dereler mevcûd olup zikr ettiğimiz enhara iltihak eder. Vilâyet dâhilinde hayli ufak tefek göller mevcûd ise de içlerinde bir dereceye kadar göl itlâkına şâyân olanlar Ladik, Kaz, Karagöl ve Koçhisar göllerinden ibârettir. Bu göllerden hayli balık sayd olunur ve sazlıklarındaki kamışlardan hasır yapılır.

[175]

Ahvâl-i Sıhhiyesi

Havâss-ı iklimiye ile ahvâl-i sıhhiye beyninde münâsebet ve irtibat bulunduğu herkesçe malumdur. Fî'l-hakîka müessirât-ı iklimiyenin bazı türlü hastalıkları ihdâs ve tezyîd veya def' ve tahfîde dahl-i küllîsi olduğu müsbettir.

Sivas vilâyeti arz derecesi itibâriyle mıntika-i mu'tedile-i şimâliyenin hemen vasatına tesâdüf ediyor. Fakat bir mahallin iklim-i havasını tedkik için yalnız derece-i arzı mikyâs tutmak kifâyet etmez. Mevkiin irtifâi arâzisinin vaziyeti, toprağın tabiatı denizin kurbiyyeti ormanların mevcûdiyet ve mefkûdiyeti gibi bir çok esbâbın dahî nazar-ı dikkate alınması icâb eder. Bundan mâ-adâ miyah-ı râkde ve hıfz-ı sıhhata muhâlîf icrâat-ı sinâiye ve zirâiye gibi ahvâl-i arziyenin dahî tesîrât-ı küllîyesi vardır. Eğer derece-i arz bir mahallin havası hakkında mikyâs-ı kat'î olsaydı daha daha şimâlde olan Amasya'nın Sivas'tan ziyâde soğuk olması lazım gelir idi.

Vilâyetin nukât-ı muhtelifesi beyninde havaca fark yok değildir. Tabii bin üçyüz metre yüksekliğinde olan Sivas ile irtifâi ancak dört yüz metreye bâliğ olan Amasya'nın havası bir olmaz. Bununla beraber umûmiyetle vilâyetin havası sağlamdır denilebilir. Hem-hudut vilâyetlerden meselâ Adana'da veyahut Trabzon'un Terme, Çarşamba taraflarında görülen vehâmet-i havaya bu vilâyetin hiç cihetinde tesâdüf olunmaz. Gerçi Vilâyetin tevellüdât ve vefayâtına dâir muntazam bir istatikiye destres olamadıksa da beher sene nüfûs-ı umûmîyesinde on bine karib tezâyüd vukû bulduğu tahmin edilir.

Sivas Vilâyetinin ekser arâzisi yüksek dağ ve yaylalardan müteşekkil olduğu halde oldukça münhat ovaları dahî vardır. Amasya sancağındaki Suluova ve Tokat sancağı dâhilinde bulunan Kazova ve Taşova bu cümledendir. Suluova ceryan-ı miyâa pek az müsait olmağla ötede beride teşekkül eden bir çok irili ufaklı bataklıklara bazı yerlerde çeltikler dahî inzimâm ettiğinden evvelce hümmâ-yı merzagıyye şiddetle hükm-i fermâ olmakta idiye de birkaç seneden beri çeltiklerin mazarratı anlaşılacak azaldığından te'sîrât-ı merzagıyye dahî bir az hafiflemiştir.

[176] Kazovadaki Kazgölü yazın mütefâin bir bataklık halini aldığından bu güzel vâdide hummâ-yı merzagıyyenin tesiri ehemmiyetlidir. Gariptir ki bu gölün etrafındaki köyler sazlık ve çayırıklarında hâsıl olan istifâdeyi kendi sıhhatlerine tercihle gölün kurutulmamasını iltizâm ediyorlar. Taşovada ise böyle mahall-i sıhhat bir arza olmadığından Kazova derecesinde vehâmet hava yoktur. Ancak birçok mevkilerinde içilecek sular pek fenâ olduğundan oralarında havası pek de sağlam değildir. Kelkit vadisinin daha yukarı tarafına tesâdüf eden kısmı ki Niksar ovası pirinç zirâatinden dolayı hummayât-ı merzagıyyeye gayet müsâid colangâh teşkil etmektedir.

Ladik gölü dahî mevsim-i sayfa çekilerek bataklıklar bırakmakta ise de mevkiin irtifâi ve letâfeti-i te'sîrâtı mazarrasına meydan vermiyor. Tokat Amasya sancaklarında bilhassa ânifen bahsettiğimiz ovalarda kış mutedil ve mevâsim-i erbaanın hükm-i muntazam bir sûrette câridir.

Sivas ve Karahisar sancaklarının fasl-ı şîtâsı pek şedîd ve medîddir. Mamâfih ekserisi yüksek ve çıplak dağ ve latîf yaylalardan ibâret olan Sivas havâlisinin havası sağlamdır. Ormanları ve saf memba' suları mebzul olan Karahisar sancağının havası ise daha güzeldir.

Tokat Amasya sancakları istisnâ edildiği halde vilâyetin cihât-ı sâiresinde hemen bildi hastalık yok gibidir. Sivas'ın en müsâadeli mevsimi sonbahardır ki bazen kânun-ı evvel evâsıtına kadar imtidâd eder. Andan itibâren sath-ı zemin kalın kar tabakalarıyla örtülerek şubat nihâyetine kadar pek sert ve yâbis bir berûdet hükm-fermâ olur. Bu müddet zarfında güneşin arz-ı dîdâr etmesi ondandır. Göz gözü görmeyecek derecede şedîd kar tipleri yahud sakin ve kesif sisler mevsime bir şiddet-i mahsûsa verir. Termometrenin tahte's-sıfır otuz sekize kadar indiği olur. Martta karla yağmur münâvebeye başlar ve Sivas'ın meşhûr olan çamuru dahî bu sırada icrâ-yı hükm eder. Bunu da (*Kırk ikindi yağmuru*) tâbir olunan ve ale'l-ekser haziran on ikisine kadar devam eden mevsim-i matar takip eder. Hergün yağmur yahud rûy-ı semâ akşama kadar yağmur **[177]** bulutları muhat durur. Gece havada keşâyiş hâsıl olarak kışın kasvet-bahş menâzırından usanmış, âfitab-ı âlem-tabın harâret-i hayat-perverine ve nev-bahârın letâfet-i ruh-efzâsına kavuşmaya iştiyâkı son dereceye varmış olan göklere biraz ümid ve neşât verirse de ertesi günülül şemsle beraber yine sihâb-pâreler cevvi-i havada uçuşmağa başlayıp bade'z-zuhr hava kararır ve mebzul yağmurlar düşer. Bu mevsimde hava fevka's-sıfır on, onbeş iken birden bire sıfıra hatta bazen tahte's-sıfır beşe tenzil etmek gibi tutarsızlıklar gösterir ve bu tebdîlât-ı hevâiye sebebiyle kavâid-i hıfzu's-sıhhiyyeye riâyet ne demek olduğunu bilmeyenlerce bazı avâriz-ı vücûdiye zuhûre gelir. Zaten Sivas'ın en müz'ic mevsimi başka yerlerde timsal-i hayat ve letâfet add olunan ilkbahardır. Sivas'ın havası rutubetli olduğundan beyne'l-avâm bahs olunursa da mîzânü'r-rutûbe dâhil vilâyette rutubetten en sâlim yerin Sivas olduğunu isbât ediyor. Gün dönümünden sonra Eylül'e kadar Sivas'ta yağmur yağdığı nadirdir. Sivas'ın hem baharı hem yazı bu üç ay içinde mündemiçtir. Nev-bahar letâfetiyle başlayan bu fasıl, mevsim-i sayfa havâss-ı mümeyyizesini oldukça ibrâz eder. Derece-i harâret bazen otuza kadar terfî' eder. Sıcağı ta'dil edecek rûzgâr eksik olmuyorsa da toz dahî mebzuliyet kesb ederek ufak-tefek göz rahatsızlıklarına sebebiyet verir. Bunda başka toz kesreti, bazı istilâât-ı mikrobiyyeyi teshîl ettiği malum olduğundan hıfzu's-sıhhaca hoş görülemez. Toz ve çamurun kesreti bi't-tab' sokakların bozukluğundan neşet ediyor. Bunun için üç dört seneden beri sokakların sûret-i ciddiyede tanzîmine çalışılıyor. Şehrin ortasından geçen cadde üç sene evvel mücededen inşâ ve geçen sene dahî islâh ve tamir ve birçok sokaklara da kaldırım ferş olundu. Fakat çahkenlerin hafriyat-ı mütemâdiyesi sokakların sağlam kalmasına mânî oluyor. Bunun önünü almak ise suların demir borularla tevziine mütevakkıftır ki bu da şu birkaç sene zarfında muhtelif icrâât-ı umrâniyyeye çalışan belediyemizin tahammül edemeyeceği derecede azîm mesârif muhtaçtır. Maa-hazâ sokakların tanzîmine mâtuf olan mesâi-i mütemâdiye şehrimizin eskiden beri meşhûr bulunan çamurunu birkaç sene evvelki zamanlara nisbetle epeyce tahfif etmiştir.

[178] Biri (Kepenek) diğeri (Behram Paşa) nâmıyla maruf iki menbâ' suyu Sivas'a ceryan etmektedir. Bilhassa (Kepenek) suyu en meşhûr menbâ' sularına rekâbet edecek

derecede latîfdir. Bu menbâlar epeyce mebzul su vermekle beraber yine tamâmiyle ihtiyacât-ı mahalliyeye kifâyet etmediğinden ve ale'l-husûs suyun havas ve evsâfinin hızu's-sıhhaca olan ehemmiyeti takdîr olunamadığından ekser ahâlî tarafından Tavra suyu şûrb ve isti'mal edilmektedir. Tavra karyesinden geçip üstü açık olarak şehre gelen ve bütün mahallâta tevzî olunan bu mülevves ve hâmil mikrop su esâsen terkîbât-ı tabiiyesinde dahî luzumundan ziyâde karbonit, kals ve amonyat ve fosforiyet emlâhını hâvî olduğundan şûrbe sâlih değildir.

Böyle bir suyun bir takım emrâz-ı sâriyenin husûl ve tevsii husûsunda te'sîrât-ı mühimmesi tabii olduğu gibi Sivas'taki kesretle tesâdüf olunan hasat mesâne hastalığı dahî etibbâca bu suya atf olunur. Senede lâ-akal yirmi kadar hasat ve remil-i mesâne mübtelâsına ameliyât-ı cerrâhiye icrâ edilmekte ve lehu'l-hamd bu ameliyatın hemen hepsi muvaffakiyetle neticelenmektedir.

Sellû'r-rie yani verem hastalığı mevcûd ise de istiksâr olunacak derecede değildir. Emrâz-ı sehâya ile tederrün-i dimâg hastalıkları ekseriyetle etfalde görülmekte ve iltihab-ı mi'de, nezle-i sadriye aylarca imtidâd edip ale'l-husûs küçük yaştaki çocuklarda ihtilât-ı maraz sebebiyle daha ziyâde vehâmet intâç etmektedir. Mamâfih mahsûsat-ı beldeden add olunamaması tabiidir. Hamiyyât-ı indifâiyeden çiçeğe, aşı ameliyatının sûret-ı muntazamada ceryânı hasebiyle pek nâdir tesâdüf olunur. Kızamık oldukça kesretli ise de uzun müddet devam etmeksizin ve şekli-i reddi halini almaksızın bilâ-ihtilât, edvârını sûret-i selîmede ikmâl etmektedir. Sivas'da en ziyâde dehşetini hissettiren hastalık hummâ-yı tifoyedir. Vefeyâtın bir kısm-ı mühimmi tifodandır. Bunun da sebebi olmak üzere yukarıda bahs ettiğimiz Tavra suyundan sonra ale'l-umûm lağımların açık olarak öteye beriye sızıntı vermesi ve noksan varidât-ı beledîye ile fıkdan vesâit-i lazîmeden dolayı emr-i mühim, nezâfete hakkıyla dikkat edilememesi der-meyân olunabilir.

[179] Yukarıda da söylediğimiz üzere şimdilik iktihâmı gayr-ı kâbil bazı müşkilât-ı esâsiyeden dolayı beldemizin ahvâl-i ümrâniyesi henüz derece-i matlûbeye gelmemiş olmağa beraber üç dört seneden beri sûret-i ciddiye takib olunan mesâî yine neticesiz kalmamıştır. Şüphe yoktur ki şimdi sokaklarımızın toz ve çamuru eskisi kadar mebzul müziç değildir. Çünkü sokakların tanzîm ve tamiri sûret-i mütemadiyede nazar-ı dikkat ve itinâ altında bulunduruluyor. Şu birkaç sene zarfında beldemizde vücûda gelen ve elhak lisân-ı şûkrânla ya da sezâ olan tedâbir-i ümrâniye ve sıhhiyeden birisi de mevkiî, tertibâtı tamamıyla icâbât-ı fenne muvâfik cesîm bir selh-hânenin inşâsına muvaffakiyet husûlidir. Evvelden beri kasabhâne şehrin tam ortasında bulunarak etrafa neşr-i ufûnet itmekte idi.

Himem-i celîle-i vilâyet-penâhî ile şehrin alt tarafında ve Murdar ırmağı üzerinde -kısm-ı mahsûsundaki tâ'rîfâtın anlaşılacağı vechile- hakîkaten diğer vilâyette emsâline tesâdüf olunamayacak derecede mükemmel muntazam bir selh-hâne vücûda getirilmiştir. Yine memleketimizin en esâsî ihtiyacât-ı sıhhiyesinden olmak üzere bir gurebâ hastahânesi te'sîs ve sâye-i Şâhânedeki mesârif-i dâimesi tamâmiyle temin edilmiştir. Ve'l-hâsıl kâide-i tabiiye-i tadrîce teb'an şehrimizin ihtiyacât-ı ümrâniyesi sâye-i ma'mûriyet-vâye-i cenâb-ı pâd-şâhîde birer birer sâhe-âra-yı husûl olmaktadır.

Tafsîlât-ı mesrûdanın hulâsası olmak üzere diyebiliriz ki beldemizin ahvâl-i iklimiye ve cevviyesi hissiyât-ı şâirâneyi okşayacak derecede letâfet-i fevka'l-âdeyi hâiz olmamakla beraber sıhhat nokta-i nazarından tabîaten pek selîm ve cedîddir. Kavâid-i hızu'z-sıhhaya muhâlif birçok ârizâtın okadar su-i te'sîr gösterememesi dahî ciyâdet-i tabiiye-i mahalliye neticelerine delildir.

Vilâyet dâhilinde hâr u bârid birçok miyâh-ı ma'deniye mevcûd olup Havza'nın meşhûr Çelikli kaplıcasından mâ-adâ Sivas'ın şark tarafında üç saatlik mesâfede (Soğuk Çermik) ve Sivas'ın garb-i şimâlisinde beş saatlik bir yerde (Sıcak Çermik) ve hâzım olmak üzere ahâlîce müsta'mel diğer bir maden suyunu Artovada (Sulusaray Çermiği) ve Kangal kasabasında (Yılanlı Çermik) bu cümledendir. Ancak hiç birisinin henüz tahlîl-i kimyevîsi icrâ ve kıymet-i şifâiyesi tayin edilmediği gibi Havza [180] kaplıcasından mâ-adâsı taht-ı intizâma alınmayıp tabii

bir göl halinde isti'mal olunmaktadır. Bununla beraber Sıcak çermiğin emrâz-ı cildiyeye ve Soğuk çermiğinde emrâz-ı asabiyeye nâfi' olduğuna dâir ahâlîce mevcûd olan itikad hasebiyle her sene yazın Sivas ahâlisi istişfâ ve tenezzüh maksadıyla bu iki çermikte bir müddet ikâmet etmektedir.

Ale'l-husus Sıçak çermiğin Bağdad caddesine karib ve işlek bir mahalde bulunması hasebiyle bütün yaz bu çermiğin birkaç yüz aileye tenezzüh-gâh oluyor. Ancak bu çermikler sıhhat ve rahata hâdim hiçbir intizâma tâbi olmaması yüzünden bunlardan fâide yerinde mazarrat hâsıl olmakta idi. Binâenaleyh sâye-i ümrân-piraye-i cenâb-ı Pâd-şâhîde bu kere çermiklerin hem istifâde ve istirahat-ı umûmiyeye hizmet hem de Sınâyi mektebiyle Gurebâ hastahânesine vâridat-ı mühimme temin edecek bir sûrette tanzim ve ıslâhı meclis-i idâre-i vilâyetçe kararlaştırılarak makâm-ı celîl-i sadâret-penâhiye dahî arz-ı ma'lûmât olunmuştur. Memûrîn-i fenniye ile bazı erbâb-ı vukûf-ı mahallîden müteşekkil bir heyet-i mahsûsanın icrâ ettiği tedkîkât-ı amîka neticesinde soğuk çermiğin suyunun ikiye tefrikiyle üzerlerine zükûr ve inâsa mahsûs ahşaptan iki hamam ile civârında bu kahvehâne bir ahır bir ekmekçi fırını ve birer kebabçı ve bakkal dükkanı inşâsı ve bir bağçe tesisi ve sıcak çermiğin mevkii imâra müsâid ve bilhassa kâbil-i şûrb ve isti'mal suyu hâvî bulunmadığı için suyun mahfûz bir mecrâ ile yüz otuz metre kadar aşağıda Bağdad caddesi üzerinde bulunan Yıldız Köprüsü civârına isâle edilip kadın ve erkeklere mahsûs iki kısımdan mürekkep ve etrafında banyo mahallerini ve ortasında birer cesim havzı hâvî umûmî bir büyük hamam ile şimdilik numûne olmak ve ileride lüzum görüldükçe tezyîd edilmek üzere iki oda bir salon bir matbah ve bir husûsi banyoyu müstemil on kadar hâne muteaddit odalarla bir kahvehâneyi ve diğer ve teferruat-ı lâzimeyi câmi bir cesim hân ve birer de bakkal ve kebabçı dükkanı ve ekmekçi fırını inşâsı ve umûmun tenzîhi için erkek ve kadınlara mahsûs iki bahçe tarh ve tanzîmi tensib edilmiştir. İş bu inşâat için sarfı lazım geleceği bi'l-keşif anlaşılan bin dokuz yüz liranın bazı teshîlat ve iânât ile kapatılması temin edilmiş ve istâdiye olarak tesviyesi müktezâ [181] nakde mukâbil dahî mekteb-i sinâi ve hastahâne nâmına Bank-ı Osmânîde altıyüz lira sermaye-i nakdi mevcûd bulunmuş olmakla inşâata mubâseret için ilkbaharın hulûliyle havaların müsâdesine intizârdan başka bir mâni kalmamıştır. Her türlü esbâbı tamâmiyle şimdiden temin ve ihzâr edilmiş olmakla *bi-mennihi'l-kerîm* sâye-i tefvîkan tuvâye-i hazreti Pâd-şâhî de an-karib pez-yerây-ı hüsn-i hitâm olması mamul bulunan bu tevsiyat-ı mühimme memleketimiz için pek büyük bir muvaffakiyet-i ümrâniye ve sıhhiye teşkil edecektir.

[182]

Ahvâl-i Zirâiye

Sivas vilâyeti Anadolu-i şâhânenin en vasî' ve kesîrû'n-nüfûs vilâyetlerinden olduğu gibi arazîsinin zirâat ve felâhata kabiliyet-i tabiiyesi cihetle dahî en mühim kıtalarındandır. Vilâyetin nukât-ı muhtelifesi beyninde manzara-i tabiiye ve mezzâc-ı havaca mevcûd olan kırk azîm mahsûlat arâzisine şayân-ı ehemmiyet bir tenevvü-bahş etmektedir.

Sivas ve Karahisar sancaklarınının kısm-ı külliyesi ziyâdece soğuk olduğu halde Amasya ve Tokat Livâlarının ekseriyetle ahvâl-i iklimiyyesi mutedil ve bazı yerlerde derece-i harâret epeyce mürtefidir. Binâenaleyh sâhil-i bahre irtibatı bulunan limon, portakal ve zeytin ile akâlim-i hârreye mahsûs hurma gibi şeyler istisnâ edilirse hemen mahsûlat-ı arâziyenin her nev'i Sivas vilâyetinde vücûda gelebilir.

Vilâyet pek geniş olmağla beraber zirâat ve imâra mâni olacak arizâtdan dahî sâlimdir. Fî'l-vâki dâhil-i vilâyetde zemînin düzgünlüğünü bozan dağlar yok değilse de bu dağların bir kısmı zirâat için hizmet ve muâvenâtı tafsîle muhtaç olmayan orman ve yaylalarla müzeyyen ve bu meziyetlerden hâli bulunan kısm-ı bakisinin çoğu dahî öyle insan ayağı basamayacak sarp, uçurumlu kayalıklı dağlar olmayıp az bir himmetle zer' ve imârı mümkün yerler olduğundan umûmiyetle arâzi-i vilâyetin zirâata elverişli bulunduğuna hükm etmek lazım gelir. Velhâsıl tabiat-ı türâb, vaziyet-i arâzi mezzâc-ı hava cihetiyle vilâyetin mevâki-ı adîdesi meyânında bi't-

tabii tehâlûf mevcûd ve o nisbette kabiliyet-i zirâiyece dahî büyücek farklar meşhûd olmağla beraber az çok zirâat ve imârete sâlih olmayan hiçbir yeri yok gibidir. Zaten vilâyet ahâlisinin hemen yegâne medâr-ı maîşeti zirâattır. Havası güzel, mesâhası geniş mevkii dahî sâhilden pek uzak olmamakla ve bir takım mühim vilâyetlerle muhat bulunmak hasebiyle müsâid olan vilâyetden zirâatçe azim istifâdeler beklemek iktizâ eder.

Kesret-i nüfûs cihetiyle en ileri gelen vilâyetlerden olmağla beraber, arâzisinin vüs'atına nisbette vilâyetin nüfûs-ı mevcûdesi çok azdır. Coğrafya bahsinde gösterildiği vechile **[183]** beher murabba' kilometreye takriben ancak on üç kişi isâbet etmektedir. Vilâyetde büsbütün hâlî ve gayr-ı meskûn büyük parçalar yoksa da ma'mûreler arasında pek çok yerlerin boş durduğu da meşhûd olmaktadır. Binâenaleyh biraz daha faaliyet ve gayret gösterilecek olursa zirâat-i âdiye sûretiyle bile şimdiki nüfûsun iki mislini kolay kolay geçindirebilir. Memâlik-i garbiyede bir kilometreye iki yüzden fazla nüfûs düşen yerler vardır. Fakat oralarda rûkn-i hayat zirâat değil sînâyi olduğundan o yerleri mikyâs tutamayız. Ancak terakkîyât-ı fenniyyenin zirâata verdiği teshîlat ve te'sîrât harikulâde vilâyetimizde layıkıyla tatbik olunacak olursa bu güzel arâzinin her kilometresi hadd ve sathî olarak lâ-akel elli altmış kişi besleyeceği şüphe götürmez ki bu hesapla vilâyet beş altı milyon nüfûsa mesken olabilir demektir.

Vilâyetin şu zikrettiğimiz imtiyâzât-ı tabiiyesinin neticesidir ki zirâat ale'l-umûm ibtidâî bir usûlde icrâ edildiği ve esâsen boz olan arâziden ma-adâ birçok çiftlikler tarlalar dahî ale'l-ekser boş durduğu halde yine hâsîlat-ı zirâiye tamâmiyle vilâyeti idâre ettikten sonra epeyce ihrâcat dahî vukû buluyor.

Sanat-ı zirâiye pekçok malûmata muhtaçtır. Tarlanın teşkîlat-ı tabiiyesini, vaziyetini, mevkiin mezzâc-ı havâsını tedkîk edip ona göre tarlaya hangi nevi mahsûlün zer'i muktezâ olduğunu tayin, tahammî hûsn-i intihâb ve islâh, her sene mahsûlün topraktan aldığı kuvve-i inbâtiyeyi tabîî ve sun'î gübrelere iade ve telâfi etmenin yollarını bilmelidir. Hep bunlar âlem-i zirâatde ihrâz-ı muvaffakiyat için şart-ı esâsî olan ma'lûmâtandır. Bundan başka alât-ı cedîde-i zirâiyenin teshîli ve tesîrinden dahî istifâde itmek lazımdır. Fakat hükûmetçe her türlü teshîlat ve tergiбатdan geri durulmağla beraber, ahâlimizden usûl-i cedîde-i zirâata tevessül ve rağbet eden olmuyor.

Dinlendirme usûl-i saîmesi-vüs'at-ı arâziyyenin müsâdesi hasebiyle vilâyetin her tarafında kemâlen mer'îdir. Hülâsa bütün vilâyette zirâat büsbütün âdî ve ibtidâî bir sûrette ceryân etmektedir.

Bunu esbâbını tedkîk ederken mevâdd-ı âtiye en ziyâde göze çarpıyor. Evvelâ ashâb-ı **[184]** arâzinin himmetsizliği ve teşebbüsât-ı cesîme-i zirâiye için muktezâ olan vukuf ve Ma'lûmât ile heves ve metâneti hâiz olmaması. Sâniyen arâzinin fevkalâde vâsi olup bu kadar nakâis ve rehâvetle icrâ olunan zirâatın yine ihtiyacât-ı mahalliyeyi tamâmiyle temin edebilmesi arâzinin vüs'at ve mebzuliyeti o derecededir ki pek çok çiftlikler ve tarlalar ortakçıların nazar-ı rağbetini celb edemeyerek boş kalmaktadır. Sâlisen, ihrâcâtın suûbet ve nedreti Sivas sâhile pek uzak değilse de yegâne iskelesi olan Samsun vesâit-i nakliye-i hâzıra ile yine yedi günlüktür. Develerle at ve öküz arabaları ile vukû bulan nakliyat o derece gâîf bir ücretle mal oluyor ki artık Sivas zahîresinin meydân-ı rekâbete çıkabilmesine imkân kalmıyor. Mahreçsizlik zahîre fiyatının dâhil-i vilâyette fevkalâde ehveniyetini, hatta talebin hemen büsbütün mefkûdiyeyi intâç ve bu da zirâi fazla mahsûl vücûda getirmek husûsunda şevk ve rağbetini kesr etmektedir.

Arâzi sahipleri için de âlet-i zirâiye için de tedârik edebilecek derecede nakd-ı sermâyeye mâlik olanların nedreti dahî usûl-i cedîde-i zirâatın mevkiî tatbîke vaz'ına hâil olan esbâbtan gösterilebilirse de sermâye esâsen mahsûl sa'y olduğuna nazaran ashâb-ı bi'z-zât çiftlikleri başında bulunan dirâyet ve faaliyetle işlerini idâre edecek olsalar az zaman zarfında mesleklerinin tevsîine ve miktar-ı kifâyede sermâye istihsâline muvaffak olacaklarına şüphe yoktur. Halbuki çiftlik sahipleri kendi hesaplarına icrâ-yı zirâat külfetini deruhte etmeyip her ne şartla olursa olsun harmanda kendilerine bir hisse verecek bir ortakçı aramakta ve

bulamadıkları takdirde arâzilerini büsbütün boş bırakmakta olduklarını itiraf etmeye mecburuz ki buna himmetsizlik demekden başka münâsib bir tevîl yoktur. Bunun için sermaye meselesini ayrı bir sebep add etmeyip zirâatimizin taksîrât-ı ihtiyariyyesini mücmelen musavver olan birinci sebebe idhal etmek muvâfık-ı nefsi'l-emrdir.

Hubûbat için vilâyetin bir mıntika-ı mahsûsası yoktur. Her tarafında derecât-ı muhtelifede yetişir. Bununla beraber nefsi-i Sivas sancağı bahçelik, bahçıvanlık, tütüncülük, iplikçilik gibi zirâatın şu'bât-ı sâiresine müsait olmadığından hubûbat zer'ine en ziyâde ehemmiyet verilen noktadadır. Tokat ve Amasya sancaklarının arâzisi daha münbit ve mahsûldar ise de [185] oralarda zirâi, hubûbâtdan başka şeylerle dahî iştilal edebildiklerinden ve hâsıl olan hubûbât dahî nisbeten kurb-i mesâfe hasebiyle daha çabuk pazar revaça çıktığından Sivas taraflarında hubûbât her zaman daha mebzul ve ehvendir.

Buğdayın memâlik-i Osmâniye'de maruf olan her nevi ve arpanın beyaz ve siyah cinsleri vilâyette hâsıl olur. Mısır darısı en çok Tokat ve Amasya sancaklarında zer' edilir. Bilhassa Erbaa Kazâsında bu mahsûl pek mükemmel yetişir ve ahâlinin gıda-yı umûmiyesinde epeyce mühim bir mevki tutar. Kazanın Trabzon vilâyetiyle mültekâ-yı hudûd olan nâhiyelerinin süknesi Trabzon ahâlf-i asliyesi gibi mısır darısını bir gıdâ-yı esâsı tanır.

Çavdar her tarafta vücûda gelebilirse de ancak mevkii yüksek ve toprağı hafif olup güzel buğday yetiştirmeğe müsâid olmayan yerlerde çavdara müracaat olunur. Yulaf (ulûf) bereketle vilâyette hâsıl olur. Yulaf hayvanâta pek ziyâde yaradığına ve vilâyetimiz dahî terbiye ve teksîr mevâşiye cidden müsâid olduğuna nazaran yulaf zirâatinin daha ziyâde tevsii arzu olunur.

Pirinç Niksar Kazâsında ve Amasya Sancağının bazı taraflarında zer' olunuyorsa da hâsılat kemiyetçe şâyân-ı ehemmiyet olmadığı gibi kifâyetçe dahî pek makbul değildir.

Darı Tokat ve Amasya sancaklarında Çerkezler tarafından ekilmekte ise de bunun hâsılatı dahî ehemmiyetsizdir.

Mezrûât-ı bakliyeden bakla, nohud, fasulye, mercimek vilâyetin kâffe-i nukât-ı muhtelifesinde hâsıl olur. Nümûne tarlasının tesîsinden beri nefsi-i Sivas'ta biraz bezelye ekilmeye başlamıştır. Fiy ve burçak hayvanata yedirilmek üzere her tarafta az çok yetiştirilir.

Mezrûât-ı dehniyyeden haşhaş en ziyâde Tokat sancağında zer' olunur. Haşhaş zirâatının şimdikinden pek ziyâde tevsii mümkün olduğuna hâlbuki afyon piyasasının, ehemmiyetini henüz muhafaza ettiğine ve ileride dahî edeceği mamul bulunduğuna göre zirâamızın bu ehemmiyetli istifâdeyi niçin nazar-ı dikkate almadığı anlaşılır.

Mezrûât-ı varakiyeden olan tütün Tokat Sancağında bilhassa Erbaa Kazâsında ehemmiyetli bir sûrette istihsâl edilmekte olduğu gibi gündün güne de tevsii ve terakkî [186] etmektedir. Erbaa tütünü nefâset ve makbuliyetçe o kadar ileri değilse de kazâ-i mezkûr kesretli ve bereketli mahsûl vücûda getirmekte her yere rekâbet edebilir.

Mezrûât-ı cüzuriyeden patates, yer elması, havuç, pancar, şalgam, turp vilâyetin hemen her yerinde hâsıl olur. Usûl-i zirâiyesinin sadeliği mesârif-i istihsâliyesinin ehveniyeti suver-i istihlâkiyesinin tenevvüi hele her nevi arâzi ile hüsn-i imtizâcî cihetleriyle dünyanın her tarafında bir mevki-i itinâ tutmuş olan patatesin zirâatı hükûmet-i seniyyenin tergîbât ve teshîlat-ı mahsûsası semeresi olarak vilâyetimizde câlib-i şükran bir sûrette intişâr etmiştir. Bu güzel mahsûl en nefis ve en kesretli olarak nefsi-i Sivas'da istihsâl olunmağla zaten sebzesi mahdud bulunan beldemizin matbahlarına değerli ve bereketli bir sermaye teşkil ediyor.

Havuç ve şalgamın Sivas'ta mebzuliyeti eskiden beri meşhûrdur. Nümûne tarlasında birkaç senedir mısır pancarı yetiştiriliyor. Adi yerli pancarının kıyyesi on paraya ve daha aşağıya verilip dururken bu iki nevi mahsûlün arasındaki farkı takdîr eden nefâset-i perverân turşuluk için kıyyesi bir kuruştan nümûne tarlasının mahsûlü olan mısır pancarını aldığı ve tarlanın tecrübe-i vâkıasından mahsûl-i mezkûrun kemâl-i muvaffakiyetle Sivas'ın her tarafında imkân istihsâli dahî tebeyyün ettiği halde ahâlinin âdî pancarın zer' ve istihlakine devam etmesi hakikaten garibdir.

Nebâtat-ı nesciyeden kenevir, Turhal Nâhiyesiyle Zile Kazâsında oldukça mühim bir sûrette zer' olunur.

Bağcılıkta birinci dereceyi Tokat işgal eder. Kazova üzümü cidden nefisdir. Zile ve Tokat'da imâl olunan pekmez ve türlü türlü sucuklar vilâyetin her tarafına dağılıyor. Amasya dahî bağcılığa pek müsâid olmağa beraber gerek kesret ve gerek nefâset-i hâsılâtça henüz Tokat'a yetişemiyor. Karahisar ile merkez sancağın Gürün, Divriği ve Suşehri gibi bazı kazâlarında dahî bağlar vardır. Sivas'ta bağ yetiştirmek mümkün olmadığı ticaret-i âhire ile teyid edilmiştir.

Bağçevanlık yine Amasya ve Tokat sancaklarında müterakkidir. Amasya'nın misket elması, çiçek bamyası yalnız vilâyette değil bütün memleket-i Şâhâne hâiz-i şöhrettir. Tokat'da [187] dahî misket elmasının fidanını Amasya'dan nakil ile bu latif meyvanın istihsâline çalışılıyor ve fi'l-hakîka diğer nevi elmalara nisbetle pek nefis elma oluyorsa da yine Amasya derecesine çıkamıyor. O râyiha-i ruh-fezâ Amasya misketine hasdır. Bamyâ dahî böyledir. Bu iki güzel mahsûl Amasya mevkiinin imtiyâz-ı fıtriyesidir.

Misket elmasında rakibsiz olan Amasya'nın bu imtiyâz-ı tabîiden istifâde edip külliyyetle hâsılât vücûda getirmesi iktizâ ederken bu yoldaki istifâde bilakis pek cûzi bir derecede kalıyor. Ağaçların bazı seneler, hatta müteakiben birkaç sene hiç meyve vermediği oluyor. Bu ise ağaçlara ârız olan hastalıkların tedavisi bilinip icrâ edilmemekten Neşet ettiğine şüphe yoktur.

Darenden'in eriği Kastamonu'nun uryanitiesine muâdil add edilmektedir. Bir zamandan beri Amasya'da Tekfur Dağından celb olunan tohum zer' edilmekte olduğundan âdetâ Tekfur Dağı karpuzu kadar nefis karpuz hâsıl olmağa başlamıştır. Ancak cinsi bozulmak için birkaç senede tohumun tecdidini iktizâ ediyor. Tokat mülhakâtından Turhal Nâhiyesinin kavunu vilâyette marufdur. Diyarbekir'de nekadar cesim ve külliyyetli kavun, karpuz yetiştirildiği meşhûr-ı cihandır. Orada kavun, karpuz zirâatinde gügercin (güvercin) gübresi istimâl edildiği hatta (Buranhâne) nâmıyla mahsûs gügercin (güvercin)lerin mevcûd olduğu vilâyetimiz ahâlisi ise de bu usûlden istifâde tarikini bilmediği cihetle ahâlîye bir misâl-i istifâde olmak üzere numûne tarlasında muntazam bir gügercin (güvercin)lik tesis edilmiş ise de ahâliden usûl-i mezkûreyi henüz tatbik eden olmamıştır.

Nefs-i Sivas'ta vişne, elma, armud ağaçları yetişmekte ve ara sıra meyve dahî vermekte ise de ekser ya soğğun tesiriyle akim kalmaktadır.

Sebzelerin her nevi Tokat ve Amasya sancaklarında hâsıl olur. Patlıcan hâsılâtça vilâyetin en ileri giden yeri Niksar Kazâsıdır. Nümûne tarlasında birçok nevi sebzelerin zer'i tecrübe ve bunların Sivas'ta imkân-ı istihsâli isbât olunmuş ise de henüz beyne'l-ahâli intişâr taammûm edememiş ve şalgam, havuç zirat-ı bî-sevdâ kerme-i sâbıkânı muhafazada sabit kalmıştır.

[188] Güzel yaylaları vâsi ovaları münbit vadileri hâvî bulunan vilâyetimiz terbiye-i mevâşi noktasından dahî bir isti'dâd-ı fevkâl-âdeye mâliktir. Hayvanâtın mikdâr-ı hâzırından pek ziyâde teksiri mümkün olmadığından bu da bi't-tabii arzu olunacak bir madde ise de islâh-ı cins meselesi daha mühimdir. Vilâyetimizde henüz zirâat hemen umûmen öküzlerle icrâ edildiği ve sûd için dahî fakir zengin her evde inekler bulundurulduğu cihetle kara sığır cinsi vilâyetin hayvanât-ı meyânında en mutenâ bir mevki işgal ettiği halde öküzler cüsse ve kuvvetçe, inekler dahî kıyafet ve hâsılât lebeniyeye pek dündür. Nümûne tarlasına birçok masraflar ihtiyar ile celb olunan bir çift İsviçre boğasından Sivas havâlisi hayvanatının islâhı husûsunda epeyce istifâde görüleceği me'muldür.

Sinai-i zirâiyeden olarak bağcılıkta Zara Kazâsıyla Tozanlı Nâhiyesi vilâyetin en maruf yerleridir. Mamafih oralarda dahî usûl-ı i'mâliyece pek çok nekâis mevcûd olduğunu söylemeğe hâcet yoktur. Sinâyi-i lebeniyenin temin-i terakkîsi zamanında numûne tarlasına Avrupa-vâri hâlis tereyağı ve peynir istihsâli için icâb eden alât ve edevât-ı cedidenin kâffesi celb olunmuş ve mürâcaat edecek erbâb-ı zirâate usûl-ı tatbikatın arâisi tabii bulunmuş ise de buna da heves eden olmamıştır.

Vilâyetin arıcılığa ne kadar elverişli olduğu şimdiye kadar verdiğimiz tafsîlattan kolaylıkla anlaşılır. Çitten örülmüş ve tezekle sıvanmış yahud bir ağaç kütüğünden oyulmuş eski usûl kovanların mücib-i zarar halâtı ve yeni kovanların bilakis muhsenât ve fevâid-i azîmesi dünyanın her tarafında tahkik etmiş olduğundan zirâa bir numûne-i imtisâl olmak üzere numûne tarlasında nev-usûl müteharrik on iki kovandan mürekkeb bir arihâne tesis olunmuştur.

Atların nevi beşere ne kadar büyük hizmetleri ifâ etmekte olduğu herkesçe malumdur. Memâlik-i mahrûse-i Şâhânelerinde bu kıymetli hayvânâtın teksîr-i i'dâd ve islâh-ı ecnâsı zımınında taraf-ı akdes-i hazret-i Pâd-şâh-ı a'zamîden lütfen ibzâl buyurula gelen müessir-i inayât ve terğibat bu babda bize pek âli bir misâl-i hikmet ibrâz eder.

Vilâyetin her tarafında az çok bâr-gir yetiştirilmektedir. Fakat Aziziye Kazâsı [189] bu husûsda bu mevki imtiyâzı hâizdir. Hergeleler yazın kazanın vâsi yaylalarında ve kışın oraya münâsebet-i mevkiyesi bulunan Çukurova (Adana Vilâyeti dâhilinde) yahud Amik ovada (Halep Vilâyetinde) ra'y edilmektedir. Otuz bin radesinde tahmin olunan Aziziye atları Kafkas cinsine mensubdur ki bu cins, açlığa ve meşakkate tahammülü ile marufdur. Aziziye'nin atlarında iki kusur vardır. Birisi tenâsüb-i endâmca o kadar matlûbe muvâfık olmamaları, ikincisi de pek yabanî olarak büyüdüüklerinden bi'l-âhare terbiyeye ve ahıra güç alışabilmeleridir.

Bununla beraber asâkir-i Şâhâne süvâri alayları için Aziziye'den epeyce at alınmakta ve netâic-i hâsıla gittikçe daha memnuniyet-bahş bir terakkî göstermektedir. Eğer layıkıyla aygır tedârik ve intihâbinâ ve hayvanâtın usûl-ı terbiyesine biraz daha dikkat ve himmet edebilecek olursa kuvvet ve cüssece mümtaz bulunan Aziziye kısraklarının pek güzel ve değerli atlar vücûda getireceği ve at yetiştirmek husûsunda bu kazanın Irak'dan sonra memâlik-i Şâhâne birincilik derecesini ihrâz edeceği muhakkaktır.

Cins-i feresin islâhı ve teksîrine ait tedâbirden olmak üzere dört seneden beri Malatya çiftlik-i hümâyûnunun yarış hakkındaki talimatına tevfi ken her sene Sivas'ta bir at yarışı icrâ edilmekte ve devletden umûm-ı ashab hayvanâtın istifâde etmesi için her sene mevsim-i mahsûsunda mezkûr çiftlik-i hümâyûndan mikdâr-ı kâfi cins ve güzîde aygırlar celbiyle vilâyetin her tarafına tevzii olunmaktadır.

[190]

Ahvâl-i Sinâiye ve Ticâriye

Makalât-ı sâbıkada verdiğimiz tahsilâtın da anlaşılacağı veçhile vilâyet dâhilinde bazı mevâki'in terakkîyât-ı zirâiyeye istîdâd-ı fevkalâdesi olmagla beraber merkez sancağı zirâatten ziyâde sinâî yüzünden terakkîye daha elverişlidir. Fî'l-vâki senede nihâyet üç ay layıkıyla harâret-i şemsten istifâde edebilen ve hubûbâtın başka mevrûât yetiştirmeye müsâid olmayıp hubûbât için dahî toprağı pek de hâiz-i kuvvet bulunmayan Sivas havâlsinin bir de sahilden oldukça uzak bulunması nazar-ı im'âne alınırsa buraların terakkîyat-ı iktisadiyesi için sanat-ı zirâatin kifâyet etmeyeceğine kanâat gelir. Halbuki zirâatin ilerlemesine sed çeken şu nakâis-i tabiiyeye mukâbil bu havâlî ahâlisinin sanat ve hîrfete büyük bir kabiliyet-i fitriyesi olduğu görülmektedir.

Sâye-i terakkîyat-vâye-i hazret-i Pâd-şâhîde vilâyetimizin bir takım sanatlarda göstermeğe başladığı müessir terakkî ve inbisât büyük ümidler tevâlfidinde müsâiddir. Bu babda misâl olmak üzere merkez sancağının halı, kilim mensûcatıyla marangoz ma'mûlâtını ve Gürün kazâsının yünlü kumaşlarını ve Amasya sancağının mensûcât-ı haririye ve kutniyesini irâ'e edebiliriz.

Bugünkü günde dâhil-i vilâyetde vücûda getirilen halıların metânet ve matbuiyetçe ne kadar şâyân-ı teşekkür bir mertebe iştiğal ettiğine Konya ve Sivas sergilerinde ihrâz ettikleri tefavvuk parlak bir delildir.

Sivas'ta halı imâl edenler iki kısımdır: Bir kısmı halıcılığı bir sanat, bir vâsita-i maişet olmak üzere kabul etmiştir ki bunlar semere-i amallerini satlığa çıkarırlar. Diğer bazı aileler vardır ki halıcılık bunlarca manzâriye-i nisâiye levâzımından ferâset ve nezâket-i müessirinden

bir âli hüneri olmak üzere telakkî oluna gelmiştir. Bu kâbil ailelerin mahsûl-i dest-i mahâretli olan halılar sâir el işleriyle beraber aileler meyânında kenc-i itinâda mahfî müdehhir kalır.

Vilâyetin merkez sancağında el-yevm halı ve kilim imâl eden on bine karîb dest-gâh tahmin olunmaktadır ki bunun iki bin kadarı nefis-i Sivas'tadır. Bu hest-gâhların da çalışan [191] amele umûmiyetle kadındır. Bilhassa muhaddarât-ı İslâmiyenin güzel sanata rağbet ve hesvesleri cidden cedîr-i takdîr bir raddededir. Hele köylü kadınlar umûr-ı zirâatla iştigale müsâid olmayan kış günlerini bütün halı ve kilim nescine hasr ederler.

Dâhil-i Vilâyetde imâl olunan kilimler zarâfet ve metânet ve mazhariyet-i rağbet cihetiyle başlıca dört kısma ayrılır.

1- **Rişvan kilimleri:** Ufak kıt'ada ve ekseriya çift olarak yapılır. Boyaları hâlis ve nakışları zarif ve zeminleri pek nazik olmağa beraber gayet dayanıklıdır. Aziziye Kazâsının Sarız ve Afşar kilimleri evsâf-ı mebsûteyi hâizdir.

2- **Kürd perdelikleri:** Ki bunlar isminden de anlaşılacağı üzere süs için oda duvarlarına talik olunan bir nevi kilimdir. Perdesine göre üç arşından altı yedi arşın boyunda ve yarım arşın arzında nesc edilmiş parçaların yek diğerine irtibatından husûle gelir. Kangal Kazâsında Karanlık karyesinde ve Darende'nin Ayvalidere karyesinde bu perdeliklerin en makbülleri imâl olunur.

3- **İlbeyli kilimleri:** Bunlarda Rişvan kilimleri gibi ufak kıtalarda bazen tek ve ekseriya çift olarak nesc edilir. Metânetçe bunlar Rişvan'den geri kalmaz, fakat onlar kadar zarif ve matbu olmadığından fiyatça onlardan dündür. Bunlara İlbeyli kilimi denilmesi ekseriyet üzere bu nevi kilimlerin İlbeyli Nâhiyesinde nesc edilmesinden münbaisdir. Mamafih sâir bazı kurâ ve kasabâtda dahi o gibi kilimler yapılır ve nakışlarına göre mihrablı, kolanlı ve boncuklu gibi numara verilir ve nevilere tefrik olunur.

4- **Muşabbaklı kilimleri:** En ziyâde kesret üzere çıktığı mahal Tonus Kazâsıdır. Merkez sancağa mühlak Yıldızeli, Kangal gibi sâir bazı kazâlarla merkez vilâyete merbut bir çok karyelerde dahî kesretle imâl olunur. Bu nevi kilimler onbeş arşın murabbâdan başlayarak altmış yetmiş arşın murabbâi vüs'atında nesc olunur. Nakışları arasında süs için bir takım delikler bırakılmıştır ki bunlar muşabbak denilip mezkûr kilimlerin muşabbaklı unvanını almasına da sebep olur. Tonus Kazâsından sonra Muşabbaklı kilimler mebzuliyet üzere merkez vilâyete merbut İlbeyli Nâhiyesi kurâsından [192] Kabasakal, Söğütçük, Kürdler köyü, Eski köy, Aylı, Sorhuncuk, Keçili, Koyuncu, Könü, Hanlı, Kayadibi, Çonkar ve sâir birçok İslâm köylerinde nesc edilmektedir.

Merkez sancağına merbut Zara ve Kangal ve Yıldızeli gibi sâir kazâların kasabât ve kurâsında dahî külliyyetle Muşabbaklı ve İlbeyli usûlu yan kilimleri ve âtiya zikrolunacak ikinci nevi halılar çıkar.

Vilâyetimizde imâl olunan halılar iki kısma taksim edebiliriz. Birisi yünkar (keten ipliği) çözümler üzerine nesc edilen ipek ve yün halılardır ki son derece hâiz-i letâfet ve zarâfettir. Boyalarının hâlisiyeti nakışlarının fart-ı imtizâcî yerlerinin ince ve düzgünlüğü cihetiyle diğer neviden mümtazdır. Bu gibi halılar nefâsetleri nisbetinde de yüksek bir fiyatla satılmaktadır ki beher arşın murabbâi bir lira ile üç lira arasında devrân eder. İkincisi pamuk ve keten ipliği asla karıştırılmaksızın sırf yünden yapılır. Bunların nakışları ve yerleri o kadar zarif ve matbu olmağından kıymetleri de dün ise de metânet cihetiyle inâs, beytiyeden olarak istimâle daha elverişlidir. Yalnız köylülerimizin bu halılarda kalp ve çürük boyalar kullanmak husûsunda göstermeye başladıkları inhimâk-ı mazarrı bir teessüf-i ciddi ile zikretmeğe mecburuz.

Birinci kısmı teşkil eden nefis ve kıymetdâr halılar, merkez vilâyet dest-gâhlarına hasdır. İkinci derecedeki halılardan her nevi seccâde yastık yüzü yan halısı, heybe gerek merkez vilâyette merkeze merbut kurâda gerek Zara, Tonus, Yıldızeli ve sâir gibi merkez kazâları dâhilinde kesretle vücûd getirilmektedir.

Diğer mensûcat-ı sofya –bunlar meyânında en mühimi merkez sancağına tabi Gürün Kasabasında imâl olunan emtiadır. Ez-cümle Kazmir ve Fason taklidi olan kumaşlar yazlık

elbiseye cidden elverişlidir. Oda döşemelikleri de gerek zarâfet ve gerek metânetçe pek mukemmeldir. Şallarının nükûş ve elvânında İnan ve Hindin o mağrûf-ı cihân bulunan şalları bir sûret-i mihân-kârâne taklid edilmekte olduğundan letâfetlerine doyulmaz. Hele sağlamlıkları Avrupa yünlü kumaşlarına nisbet kabul etmeyecek bir derecededir. Köylülerimizin kendi mahsûl-ı himmetleri olarak iktisâ ettikleri âdî şayaklardan [193] uzun uzadıya bahs etmeye lüzum görmeyiz. Çünkü bunlar vilâyet-i Şâhânenin kâffesinde mine'l-kadîm imâl oluna gelmiştir. Yalnız pek kaba olmağla beraber o nisbette dayanıklı ve te'sîrât-ı hariciyeye mukavemetli olan bu yerli şayakları henüz bırakmayıp bu sûretle mamûlat-ı hariciyenin köylere intişârına meydan vermemeleri hususunda ahâlî-i kurâmızın himmetine beyân-ı teşekkürle iktifâ edeceğiz. Ancak çerkeslerin metânet ve mukâvemetçe bu şayaklara muâdil ve zarâfet ve matbûiyetçe dahî cidden mükemmel olup kendi elbise-i kavmiyelerinin i'mâline mahsûs olmak üzere vücûda getirdikleri o nazik şayaklar bilhassa şâyân-ı tizkârdır. Çerkeslerin buldukları her yerde bu nev'i şayakları yaparlar. Fakat Aziziye yünlerinin nefâseti cihetiyle orada imâl olunan o kadar güzeldir ki emsâli yalnız Kafkasya'da bulunabilir. Bu şayakların beyaz renklerinin fanile makâmında bazen istimâl olunduğu görülüyor ki hakikaten bu sûret-i istimâle pek müsâiddir.

Sivas'ın çorapları eskiden beri her yerde mağrûfdur. Yalnız Sivas şehrinde senevî altıyüzbinden ziyâde çorap yapıldığı tahmin olunuyor.

Mensucat-ı haririye ve kutniye -Amasya'nın kozacılığı haylice müterakkî olduğu gibi ipek mensucatında Diyarbekir ve Halep taraflarına hemen rekâbet edebilecek bir hale gelmektedir. Birkaç sene evvel Sivas'ta küşâd olunan ipek mensucat fabrikası mevkiin harir yetiştirmekteki istidatsızlığından dolayı pek az devam edebilmiştir. Tokat'da ale'l-ekser ipekli ve bazen ipeksiz olarak imâl olunan ve (kıvratma) nâmı verilen çamaşırlık ve çarşafık mensucat-ı min'el-kadim-i hâiz-i şöhrettir.

Amasya, Merzifon, Gümüşhacı Köyü ve Sivas'ta hamam takımları ve sâir her nevi havlu ve ihram ve çarşafarla (Manusa) denilen Tire ve bezler kesretle dokunmaktadır. Bilhassa Merzifon ve Gümüşhacı köyünün havlu ve hamam takımları Bursa'ninkine fâik değilse herhalde tamâmiyle muâdildir.

Marangozluk -Bu sanat en ziyâde merkez-i vilâyetde müterakkîdir. Sivas marangozlarının mahsûl-ı mehâretleri olan sandalye, koltuk kanape, boru, çekmece ve seyyar ecza sandıkları ve karyolalar ve nefis oymalı her nevi mamûlat-ı haşbiyye dersaadete ve birçok vilâyet-i Şâhâneye gitmektedir.

[194] Sınâyi-i madeniye -Demircilik merkez vilâyetde bir terakkî-i mümtazı hâizdir. Sivas'ta vücûda getirilen yek-pâre dövme demirden araba tekerlek çenberi Amerika sergisinde bir şahadet-nâme-i mahsûs ile mazhar-ı takdîr olmuştur. Sivas çakıları hediye olarak her tarafa nakledilir. Gayet zarif ve tel işlemeli kalemtraş ve kağıd mıkrası ile bıçak, kama, kılınç ve'l-hâsıl her türlü demir ve çelik alât ve edevâtı hakikaten nefis bir sûrette vücûda getirilmektedir. Beldemizin demirci ustalarında o mertebe fert-i istîdâd görülüyor ki kendilerine ne tarif edilse model verilse aynıni yapmaktan ızhar-ı acz etmiyorlar. Hatta en nâzik âlet-i cerrâhiyeyi dahî fark olunmayacak derecede taklid edebildikleri bazı etibbâdan maa't-takdîr işitiliyor.

Demircilikde merkezden sonra Tokat ileri gitmiştir. Bakır madeninin Anadolu-ı Şâhânedeye yeğane tasfiye-gâhı olan Tokat'ın bakır ma'mûlâtı bi-hakkın hâiz-i işihârdır. Sivas'ta yapılan dökme lamba ve şamdanlar mülhakatda haylice makbuldür.

Çubukçuluk -Sivas şehrinin mahsûsatındandır. Saman sapı ve kılpadan urma o kadar zarif sigara çubukları yapılmaktadır ki başka yerde emsâline güç tesâdüf edilebilir.

Hülâsâ Sivas'dan her tarafa hediye olarak halı ve kilim ile çorap çakı, çubuk ve marangoz ma'mûlâtı gitmekte olması bunların en meşhûr sınâyi-i mahalliye olduğuna bir misâl kafidir.

Sâye-i terakkîyat-vâye-i cenâb-ı Pâd-şâhîde üç sene evvel Sivas'ta tesis buyurulan ve kısm-ı mahsûsunda müfassılan tarif olunacağı vechile günden güne âsâr-ı feyz ve terakkî gösteren Dâru's-sinâii'l-Hamîdi, ahvâl-i sınâyi-i memlekete revnak-bahş-ı inbisât olmaktadır.

Ticârete gelince: Ma'mûlât-ı sinâiyeden olarak halı ve kilim epeyce ehemmiyetli bir sûrette memâlik-i ecnebiyeye, ve marangoz masnûâtı dahî vilâyet-i Şâhâneye ihraç olunmaktadır. Diğer ihrâcât-ı mevâdd-ı asliyeye ve idhâlât dahî Avrupa ma'mûlâtına âiddir. Vilâyetin idhalat ve ihracaatı hakkında mukâyese-i sahiheye medâr olacak vesâit mefkûd bulunduğundan ticaret hakkında bundan ziyâde tafsîlat verememekte mazuruz.

[195]

Vilâyetin Maarifi

Vilâyetin maârifi, devr-i füyûzat-ı âver Hazreti hilâfet-penâhîde bir sūr-at-i harikü'l-âde ile tevsî' ve terakkî etmiştir. El-yevm vilâyette mevcut bunca mekteplerin hepsi -Rüşdiyelerden birkaçı istisnâ edildiği halde- kâffeten devr-i âli-i Hazreti Abdülhamid Hân'ın müessir-i mes'ûdesindedir. Vilâyetin hâvî olduğu dört sancaktan yalnız Karahisar-ı Şarkî Livâsında henüz mekteb-i i'dâdi küşâd olunmamıştır.

Merkez Vilâyetteki mekteb-i i'dâdi nehâri olmakla beraber tarz-ı idâre ve tedrisce mekâtib-i i'dâdiye-i leyliye-i tamâmiye-i mutâbıktır. İ'dâdinin el-yevm üçyüze karib şâkirdi bulunan şûbe-i ibtidâiyesi usûl-i terbiye ve tedrisi, i'dâdi idâresinin nezâret-i mütemâdiye-i mahsûsasıyla bir kat daha kesb-i revnak ve metânet etmekte olduğundan i'dâdi-i mülki ile rüşdi-i askeriyeye cidden değerli bir mahreç teşkil eylemektedir.

Mekteb-i i'dâdi dâhilinde vücûde getirilen Müze şûbesi haylice mühim âsar ve meskûkat-ı atıkaden mâ-adâ vilâyet dâhilinde mevcut eşcâr ve nebâatla şimdiye kadar keşfolunan mâdenin numûnelerini ve bir kütüphâne-i hâvidir. Merkez-i vilâyet i'dâdisinin târif-i küşâdı olan 308/1890 senesinden şimdiye kadar, yedinci seneden şehâdet-nâme ihrâz eden şâkirdânın esâmisiyle el-yevm buldukları, memuriyetleri gösterir bir cetvel -gars-i yemîn-i Hazret-i Hilâfet-penâhî olan şu müessese-i muhtereme-i irfâniyenin memlekete ifâ ettiği hidemât-ı azîmeye bir miyâs-ı mefharet olmak üzere dercediyoruz. Cetvelde görüleceği vechile Sivas i'dâdisi mezunlarından bir kısmı mekâtib-i âliyede ikmâl-i tahsil ile bir takım ehemmiyetli hidemât-ı devleti deruhte ettikleri gibi kısm-ı a'zamı dahî müktesabât-ı ilmiyelerini muallim muavini sıfatıyla mekâtib-i Rüşdiyyede evlâd-i memlekete nakl ve devr ederek vilâyetin terakkî ve tevessü-i meârifine pek mühim hüsn-i tesirleri vukû bulmuştur.

[196] Cetvelde yalnız son sınıftan ihrâz-ı mezuniyet edenlerin esâmisi münderiçtir. Halbuki 5. sınıftan şehâdet-nâme alanlar bi't-tabi bunlara nisbet kabul etmeyecek derecede çok olup, oldukça güzel bir tahsil görmüş demek olan bu mezunların her birisinin bugün menâfai-i devlet ve memlekete hâdim birer vazifeyle meşgul buldukları ve mektebin tahsil-i Rüşdîyesini teşkil eden ilk üç seneyi ikmâl ile Rüşdiye şehâdet-nâmesi ahzedenler -ki bunların tahsili dahî herhalde mekâtib-i Rüşdiyye mezunlarınınkinden daha metin olduğuna şüphe yoktur- nazar-ı dikkate alınırsa bu dârü'l-feyzi marifetin te'sîrât-ı feyyâzâtası piş-i çeşmi takdîr ve şükrânde tecessüm eder.

Amasya i'dâdisi küşâd olunalı 12 sene olmuş ve hayli talebe yetiştirmiştir. Beş sene evvel açılan Tokat i'dâdisi de şâyeste-i takdîr-i asâr-ı terakkî ve intizâm göstermektedir. Merkezde i'dâdi şûbesinden maadâ muvazzaf muallimlerle idâre ve usûl-i cedîde üzere icrây-ı tedris edilir. Beş mekteb-i ibtidâi dahi mevcuttur. İnâs Rüşdiyyesi etfâl-i inâs arasında ma'rifetin ve nakş ve hıyâtat ve halı nesci gibi el hünerlerinin taammümi husûsunda hidemât-ı azîme ifâ etmekte ve mülhakât-ı inâs ibtidâilerine muallime yetiştirmek sûretiyle mülhakata dahî teşmil-i fevâid eylemektedir. Livâ ve kazâ merkezlerinde de böyle bir veya birkaç ibtidâi ve ekserisinde bir de inâs ibtidâiyesi vardır. Hamidiye nâm meâli ittisâmı altında olarak nevâhî-i cedîde merkezlerinde küşâd buyurulan mekâtib-i ibtidâiye, maaşları hâssa-i îânenen muhassas ve ehliyetleri vilâyet dârü'l-muallimîninden mısdak, muallimlerle idâre olunmaktadır. Bu ibtidâilerin ahâli-i kurâ meyânında tahsil-i ibtidâiyenin taammüm ve intişârına büyük hizmetleri muntazırdır.

Eskiden köylerimizin ufak ufak parçalardan teşekkül etmiş olması her karyede muvazzaf ve resmî bir mektep tesisine imkân bırakmıyor. Buna tahsîsat yetiştirebilmek pek müşkildir.

Binâenaleyh, her nâhiye merkezinde birer ibtidâi vücûde getirilmesi hakkındaki iradât-ı seniyye-i cenâb-ı mülûkâne, devletçe kurâ maârifî hakkında ihtiyâr-ı imkânın derece-i kasvâsını teşkil eden avâtîf-ı azîmedendir.

Bazı köylerimizde muktedir muallimlerle idâre ve mesârifî ahâlî tarafından te'diye olunur.

[197] Güzel mektepler –maa't-teşekkür- görülüyor. Fakat bütün köy mektepleri aynı ciddiyeti hâiz değildir. Halbuki her karye-i İslâmiye bir imam tutmağa muktedir olduğu kadar da hah-şükürdür. İşte bu imamların biraz erbâb-ı liyakkattan intihâb edilmesine ve köylü ile imam arasındaki münâsebetin hüsn-i muhafazasına yani imâmın ücret-i maktûâsını muntazaman alabilmesine ve kendisinin de vezâif-i imâmet ve talimi hakkıyla ifâ etmesine memûrîn-i mahallîce layıkıyla nezâret ve muâvenet edildiği halde tahsîsât-ı resmîyeye hâcet kalmaksızın köylüler de pekâla mektepler vücûda getirebileceği nazar-ı dikkate alınarak eimme-i kurânın tayin ve tebdîline ve ücretlerinin takdîr ve tahsiline maârif komisyonlarınca nezâret ve imamların be-hemehal dârü'l-muallimîn mezunlarından yahud o nisbetce ehliyet-nâme sahiblerinden intihâbınâ itinâ kılınması iki sene evvel vilâyetçe usûl ittihâz olunarak mülhakâta tamim buyurulmuş ve birçok kazâlarda karar-ı müstahsenin tatbikine dikkat ile maârif idâresinden peyder-pey muallimler gönderilmekte bulunmuştur.

Sivas mekteb-i i'dâdisinin bidâyet-i küşâdından beri yedinci seneden şehadetnâme alan efendilerin esâmîsi ile ikmâl-i tahsil edildikleri mekteb-i âlf ve el-yevm buldukları memuriyeti mübeyyin cedveldir:

312-313 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadet-nâme Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	
159	Mehmed Efendi	-	-	
154	Rahmi Efendi	-	Mal Müdürü Vekîli	
111	İbrâhim Efendi	-	Konya İdâdîsi Muavin-i Evveli	
216	Nâzım Efendi	Dârü'l-Muallimîn-i Âliye	Mekteb-i İdâdiye	
1	Osmân Efendi	Dârü'l-Muallimîn-i Âliye	Muallimlerinden	
32	Tayyar Efendi	Mülkiye-i Şâhâne	Aluçra Kaymakâmı	
150	Hayri Efendi	----	Tonus Kazâsı İbtidâdi Muallimi	Mülâhazât
158	İsmâil Efendi	----	Nâhiye Müdürü	
209	İbrâhim Edhem Efendi	----	Aziyîye Mal Müdürü Muavini	
2	Tevfik Efendi	----	Nahiye Müdürü	
79	Kirkor Efendi	Dârü'l-Muallimîn-i Âliye	Bursa İdâdisi Muallimlerinden	
11	Neologos Efendi	Mekteb-i Bahriyede	----	
		Mekteb-i Hukûk-ı Şâhânede	Sivas Maârif-i Sandık Emîni Ve İdâdi Muallimi	

313-314 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadet-nâme Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	
46	Şevki Efendi	----	Tahrîrât Müdürü	Mülâhazât
59	Emin Efendi	Mekteb-i Hukûk-ı Şâhânede	Müdde-i Umûmî Muavini	
25	Şükrü Efendi	----	Muhâsebe Kalemi Ketebesinden	
151	Bahâüddin Efendi	----	Divriği Bank-ı Ketebesinden	
149	Bekir Efendi	----	Mecidözü Rüşdiyesi Muavini	

[199]

314-315 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadet-nâme Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	
357	Osmân Nûri Efendi	----	Sivas Muhâsebe Kalemi Ketebesinden	Mülâhazât
136	Abdülaziz Efendi	Mekteb-i Huûk-ı Şâhânede	----	
179	Kevork Efendi	Mülkiye-i Baytar Mektebi	Tokat Baytarı	
276	Şevki Efendi	Hendese-i Mülkiyede	----	
37	Refi Efendi	----	Niksar Rüşdiyesi Muallim Muavini	

315-316 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadet-nâme Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	Mülâhazât
256	Refik Efendi	----	Nâhiye Müdürü	Mülâhazât
43	Nazif Efendi	--	Nâhiye Müdürü	
326	Rahmi Efendi	Dâru'l-Muallimîn-i Rüşdiyye	Alâiye Rüşdiyyesi Muallim-i Evveli	
86	Muharrem Efendi	Dâru'l-Muallimîn-i Rüşdiyye	Hafik Rüşdiyyesi Muallim-i Evveli	
14	Mehmed Ali Efendi	----	Suşehrî Rüşdiyyesi Muallim-i Evveli	
39	Hüsnü Efendi	----	Nâhiye Müdürü	

316-317 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadet-name Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	Mülâhazât
51	Şahab Efendi	Dâru'l-Muallimîn-i Âliye	Kayseri İdâdi Muallimlerinden	Mülâhazât
259	Rahmi Efendi	Dârü'l-Fünûn-ı Şâhâne		
--	----	----	Memurîn Kalemi Hulefasından	
66	Ali Âli Efendi	Dâru'l-Muallimîn-i Rüşdiyye	Nâhiye Müdürü	
260	Fahri Efendi	Dârü'l-Muallimîn-i Âliye	Aydın İdâdisi Muallimlerinden	
222	Mehmed Zeki Efendi	----	Tokat İdâdisi Muallimlerinden	

[200]**317-318 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadet-nâme Alan Efendiler**

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	Mülâhazât
48	Mihail Efendi	--	Tokat İdâdisi Muallimlerinden	Mülâhazât
285	Ohannes Efendi	----	Aziziye Bidâyet İkinci Kâtibi	
248	Bekir Efendi	----	--	

318-319 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadetnâme Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	Mülâhazât
219	İhsan Efendi	Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne	Darende Rüşdiyyesi Muallim	Mülâhazât
271	İhsan Efendi	--	Muavini	
264	Mehmed Ziyâ Efendi	--	--	
258	Barsam Efendi	Şâm Tıbbiye-i Mülkiyesinde	--	
44	Yorgi Efendi	--	--	
100	Fehmi Efendi	Dârü'l-Fünûn-ı Şâhâne	--	
286	Ermenek Efendi	--	Amasyada Tahsildâr Müfettişi	
243	Mehmed Emin Efendi	Dârü'l-Fünûn-ı Şâhâne	Burdur İdâdisi Muallimlerinden	

319-320 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadetnâme Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	Mülâhazât
20	Reşid Efendi	Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne	--	Mülâhazât
45	Mahmûd Efendi	Dârü'l-Muallimîn-i Âliye-i Fünûn Şubesinde	--	
90	Râsim Efendi	Dârü'l-Fünûn-ı Şâhâne Edebiyat Şubesinde	--	
295	Semahat Efendi	--	Nâhiye Müdürü	
109	Mustafâ Efendi	--	Tokat İdâdisi Mubassır	
72	Ohannes Efendi	--	--	

[201]**320-321 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadetnâme Alan Efendiler**

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	Mülâhazât
124	Cemil Efendi	Mülkiye-i Baytar Mektebinden	--	
245	Mecid Efendi	Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne	--	
175	Muzaffer Efendi	Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne	--	
490	Râsim Efendi	--	Maârif Nezâreti Kalemi Hulefasından	
369	Kâzım Efendi	--	Nâhiye Müdürü	
406	Ali Âli Efendi	--	Mektub-i Kalemi Hulefasından	
494	Fâik Efendi	--	Nâhiye Müdürü	
74	Ziyâ Efendi	--	--	
186	Hakkı Efendi	--	--	
401	Mehmed Ali Efendi	--	Muhâsebe Kalemi Ketebesinden	
62	Abdülhak Sâmî Efendi	--	Düyûn-ı Umûmiye Ketebesinden	

321-322 Sene-i Tedrisiyesinden Şehadetnâme Alan Efendiler

Mektep Numarası	Esâmî	İkmal-i Tahsil Eylediği Mekteb-i Âli	Bulunduğu Memuriyet	Mülâhazât
1	Süreyya Efendi	Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne	--	
2	Suryande Feylos Efendi	--	--	
3	İsmâil Efendi	--	--	
4	Avni Efendi	--	--	
5	Beşir Efendi	Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne	--	
6	Bâki Efendi	Dârü'l-Mualliminde	--	
7	Şevket Efendi	--	--	
8	Şem'i Efendi	--	--	
9	İsmâil Efendi	Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne	--	

[202]

Vilâyete Dâir Ma'lûmât-ı Târîhiye

Sivas'ın ahvâl-i târîhiyesinden bahs edebilmek için kurûn-ı ûlânın meşkûkiyet ve mübhemiyet-i mutlakasına kadar ircâ-ı nazara mecburiyet vardır. Akvâm ve hükûmâtın esbâb-ı âdiye ile mücib-i hayret bir sûrette bir taş'a'su'ânı veya intifâ-yı nâgehâni ârae etdikleri â'sâr-ı mâziyeye âid rivâyet, âlude-i hurâfât olmakla beraber Küçük Asya nâmıyla maruf olan Anadolu⁴⁴ şibh-i cezîresi mine'l-kadîm meskûn ve ma'mûr bir kıta sûretinde sehâif-i târîhiyede yer tutmuştur. Ancak ahâlf-i kadîmesinin bi'l-ittihâd büyük bir hükûmet teşkil edip kendilerini âleme tanıttırmağa hiç bir zaman muvaffak olamamaları bu kıt'anın Mısır, Asur, İran gibi velev hurâfât yolunda olsun bir şöret-i târîhiye ihrâz edememesini mücib olmuş ve binâen aleyh kurûn-ı ûlâ târîhine maa't-teessür müstevî olan zalâm-ı mechûliyet bu kıta-i târîh-i kadîmini daha vâsi' sûrette ihâta eylemiştir.

Anadolu, her biri müstakil olmak üzere birçok ufak parçalara münkasem idi⁴⁵. İki üç muhtelif ırka⁴⁶ mensub olan ahâlisi zirâat ve ra'y-i hayvânat ile [203] meşgul sükûnetli adamlar olduğundan fütûhat fikriyle tecâvüzâtdan mütehâşî bulunurlardı. Fakat memleketlerinin mamuriyeti milel-i mücâvirenin hırs u tama'ını celb etmekden hâli değil idi.

Müverrihîn-i Anadolu târihini kable'l-mîlâd 1827 senesinden beri oldukça mazbut göstererek o târîhte Haykâniye hükümdarlarından birinin Kapadokya'ya istîlâsını ve mezzâka (Kayseriye) şehrinin mumâ ileyh tarafından binâ edildiğini beyân ediyorlar. Büyük Sezusteris tarafından dahî Anadolu'nun dokuz sene kadar, istîlâ altında bulundurulduğu mervî ise de sinîn-i âhirede âsâr-ı atîkadan istinbat olunan ma'lûmâta rağmen bu babda ve sâik-i ciddiye yoktur.

Tafsîlât-ı sahîhası mefkud olmak şartıyla Anadolu'da Asûrîlerin hükmi-i nüfuzlarını yürütdükleri⁴⁷ ve (İskit) akvâm ve haşiyesinin diğer bir takım memâlik-i Asyayıye ile beraber Anadolu'yu tahrîb ve müvakketen istîlâ ettikleri mervîdir. Yalnız şurası muhakkaktır ki Asya-yı sağır Yunanlıların intişârına kadar levâzım-ı medeniyetden bî-nasib idi. Akdeniz ve Karadeniz sevâhiline gelerek bir takım müstemleke ve hükûmetler teşkil eden Yunanlılar oralara dâhili-i Anadolu'dan ziyâde bir şöret ve marufiyet-i târîhiyeye kazandırmışlar ve o dâire-i akvâm-ı asliyesini temeddün edebilmişlerdir.

Anadolu hükûmât-ı sağıresinden bazıları oldukça istîdâd-ı tevessû' ve inbisât göstermişlerse de bu istîdâda bir tenemmüv-i tâm görülmemiş ve sad-mât-ı ecâneb kendilerini çabucak sevindirmişdir. Bunlardan bi'l-hassa Lidya Hükûmetinin (Mermenad) tabaka-i mülûkî [204] zamanındaki terakkiyatı târihen oldukça şâyân-ı ehemmiyettir. Esâsen şimdiki Saruhan ve Aydın taraflarında müteşekkil bulunan bu hükûmet o zaman (Hâlis) denilen Kızılıрмаğa kadar tevsî-i dâire-i nüfûz etmiş idi. Fakat Âsûriyenin inhitâtından bi'l-istifâde iktisâb-ı kuvvet eden Midya (İran) devleti (Lidya)nın terakkiyatına âhenîn bir sedd-i memniat çekmiş ve (Keyakhsar) ile ikinci (Alyat) arasında zuhûr eden harb-i azîm-i musâfât-ı ciddiye ve mukârenet-i sıhriyye ile neticelenmiş ise de⁴⁸ bilahare İran taht-ı hükûmetine geçüp vâsi' bir devr-i fütûhat küşâd eden

⁴⁴ Anadolu, meşrik manasına bir lafz-ı Yunanî olup evvelce Asya-yı sağırın yalnız kısm-ı garbisine itlak olunurken bilahere medlûlü tevsi'i olundu.

⁴⁵ 1- Beytînâ (Ertuğrul ve Bursa sancakları), 2- Misya (Karesi ve Biga sancakları), 3- Lidya (Saruhân ve Aydın cihetleri), 4 - Karye (Menteşe'nin kısm-ı şimâl-i garbîsi), 5- Likya (Menteşe'nin kısm-ı cenûb-i şarkiyesiyle Teke'nin cenûb-i garbî kısmı), 6 - Pisidiya (Hamid ve Burdur sancakları), 7- Pamfiliya (Antalya Alaiye tarafları), 8- İsaverya (İçel ve kısmen Karaman), 9- Kilikya (Adana), 10- Kapadokya (Sivas, Maraş, Niğde, Kayseri), 11- Likaonya (Konya), 12- Firicya (Kütahya ve Karahisar-ı Sâhib), 13- Galatya (Ankara, Yozgat, Amasya), 14- Paflagonya (Kastamonu), 15- Pont (Trabzon).

⁴⁶ Şimal ve garb-ı ahâli-i asliyesi akvâm-ı âriyeden, cenub ve şark cihetindekiler- tevârih-i kadîme-i Yunanlılara (Lavkosiryi) yani Ak Sûryâniler denilmesine göre Akvâm-ı Sâmiye'den Ankara ve civarındakiler eski Fransa'dan gelmiş olmaları zan edilen bir kısım halk idi.

⁴⁷ Müverrihinden bazıların rivâyetine göre Kapadokya'ya istila ettiği yukarıda zikr olunan hükümdarın oğlu (Kârâ)'nın fart-ı hüsn-i ânını işiden Âsûr melikesi (Semiramis) dest-i izdivâcını Kara'ya teklif ettiği halde red olunması üzerine ilan-ı harb ve bütün Haykâniye'yi teshir ve esnââ-yı harbde Kara'yı katl etmiş imiş. Muahharan nedâmetle Kara'nın oğlu babasının yerine Akad ve Van şehrini de o sırada bina eylemiş imiş. Mümâ ileyhinin Mısır'ı, Habeşistan'ı da zabt eylediği mervî olduğundan böyle bir vesileyi misal add etmek ve sene itibarıyla istîlâ-yı daha mukaddem tanımak icab eder.

⁴⁸ Kızılırmak kenarındaki harb-i azîm esnasında bir kûşûf-i küllî vâki olduğundan tarafeyn bunu bir işâret-i semâviye add eylemiş vâliyat kızını Key Ahsara vererek akd-i sıhriyet imişlerdir.

(Keyhüsrev) Alya'nın oğlu (Krezus)⁴⁹ mağlub ve esir ederek servet ve mamuriyeti ile meşhûr olan Lidya'yı bütün Anadolu ile beraber kable'l-mîlad (548)'de tamâmen zabt ve istîlâ eylemiştir. Bazı rivâyet-i târihiyeye göre Keyâniyân mülûki ile Haykâniye silsile-i hükümdârânı arasındaki revâbit ve münâsebâta binâen Keyhüsrev'in tecâvüzâtında (Kapadokya) istîlâdan masun kalmış ve bu hal İskender-i Kebîr'in devre-i fütûhâtına kadar devam eylemiştir. Müşarû'n-ileyhin devlet-i İrâniye'yi müzmihlal eden fütûhât-ı cesimesinin ilk cevlangâhı Anadolu kıtası olmağla bu kıta kable'l-mîlad (334)'de tamamıyla cihangir-i müşarû'n-ileyhin yed-i teshîrine geçmiş ve işte bundan sonra Anadolu târihi bi'n-nisbe meşkûkiyetden tecerrüd etmiştir.

Mevzuu bahsimiz olan şimdiki Sivas, Vilâyet-i Anadolu'nun taksîmât-ı kadîmesinde mâru'l-beyân Kapadokya hattasının şark-i şimâli kısmından ibârettir. Kapadokya, Kayseriye, Maraş, Niğde, Kırşehir, Yozgat'la beraber Sivas ve civârını hâvî büyük bir memleket olup merkezi (Mazaka-Kayseri) şehri idi. Cenûben Suriye ve Kilikya, garb-i cenûbi cihetten Likaonya, garben Firicya, garb-i şimâl-i tarafından Galanya, şimâlen Pont hıtalariyle şarken dahî Fırat vadisiyle muhat idi. Pont Hükûmeti yani Trabzon **[205]** dahî bazen Kapadokya'dan ma'dud bulunduğundan bu hatta şimâlen Karadenize kadar mümted olurdu. Esâsen arâzisi Kızılırmak ve Yeşilirmak havzalarından ibâret bulunduğu cihetle tamamıyla Karadeniz mâilesinde idi.

Kâmusu'l-Âlâm Kapadokya'dan bahs ederken Akvâm-ı Uryâniyeden oldukları melhûz olan ahâlî-i kadîmesi beden ve aklın kaba ve ağır bir takım itikâdât-ı bâtıleye tâbi müteassîp âdemler olmağla meşhûr idiler. Mezhepleri (Sâibîn mezhebine şebîh olup ecrâm-ı semâviyeye ibadet etmekle beraber bir taraftan mecusiliğe de mütemâyil olduklarından ateşe mukaddes nazarı ile bakıp içinde dâimî sûretde ateş yanar (Komane)⁵⁰ ismiyle meşhûr bir mâbedleri var idi. Bundan anlaşıldığına göre mezhebçe dahî İraniyle münasabetleri mevcûd ve sûrî ve hergeleleri çok ve etleri maruf idi diyor. Ahâlî-i hâzırânın ırk-ı Kafkasiye mensûb simâları ahâlî-i kadîmenin Türklerle bi'l-ihtilât Türkleşmiş olduklarına delâlet eder.

İskender-i Dârâ'ya galebe ve memâlik-i Farsı istîlâ ettiği sırada otuz altı seneden beri Haykaniyeden ayrı olarak idâre olunan Kapadokya'da hükûmet eden (Aryaran) cihangir-i müşarû'n-ileyh arz-ı itâat ettiğinden hükûmeti vilâyet sûretinde uhdesinde ibkâ olunmuş idi.

Ancak kable'l-mîlad (323) senesinde İskenderin, zevcesi (Ruhsâne)nin hâmil olmasına rağmen bir halef-i muayyen bırakmaksızın vefâtıyla memâlik-i vesîfasının kumandanları beyinde taksim olunması üzerine Kapadokya (Paflagonya-Kastamonu) ile beraber general Omanes tasarruf etmiştir.

Mûma ileyh general gerek kendi mülkünü muhafaza ve gerek İskender ailesini müdafaa ile Makedonyanın mukâsemesini men' için birçok muhârebelere girişmiş ise de kendi askeri tarafından terk olunmağla (320) Târîhinde yine cihangir-i müşarû'n-ileyh cenarallerinden (Antigon) tarafından Kapadokya'da vâki (Orsinyom) da mağlub ve dört sene (Norada) da⁵¹ **[206]** mahsur edilerek nihâyet (316) senesinde esir ve habs ve bir sene sora mahbesde katl edilmesiyle Kapadokya (Antigon)un uhdesinde takarrur etmiştir.

Üç sene sonra (kable'l-mîlad 312) Antigonun dahî birinci (Selfikos Nikator)⁵² ile (Patoloma)nın⁵³ bi'l-ittifak açtıkları harb üzerine Gazze'de mağlub olması ve (301) târihinde

⁴⁹ Krezus pek akil bir hükümdardır. Hükemaya muhabbeti ziyade olup hakîm-ı şehri Yunani (Solon) ile muhâzası ve onun rey'ini istîfâhından esna-yı vefatında (Ah Solon, Ah Solon) diye nida ederek nedâmet ettiği meşhurdur.

⁵⁰ Bu mâbedin Maraş sancağındaki Elbistan kasabasının ism-i kadîmi olan (Komane) ile Tokad'ın eski ismi olan Komane Pontikanın hangisine mensub olduğu pek de tayin edilemiyor.

⁵¹ Konya Vilâyetinde Por kasabasının ism-i kadîmidir.

⁵² Büyük İskenderin Vilâyetinden ve kumandanlarından idi. Mukasemede hissesine Irak, Acem düşmüş ise de bilâhère tevst-i fütûhatla (Selefkiyân) namıyla vâsî' bir hükümet teşkil etmiştir. Bu hükümet İran cihetindeki memâlikini zâyî etmekle beraber 347 sene devam eylemiştir.

⁵³ Patoloma yahud Batlamyus İskender'in babası Filib'in müstefrişlerinden birinin serdler (Logos)in firâşından husûle gelmiş oğludur. Vâlidisi bunu Filib'e isnad ettiğinden İskender'in biraderi dahi denir. İskenderin vefatında hissesine Mısır düşmüş ve orada Batalise hükûmeti vücûda getirmiş hükûmet-i mezkûre 353 sene pây-dâr olmuştur.

(İpsos)⁵⁴ muhârebe-i meşhûresinde tekrar mağlub ve meydân-ı harbte maktul düşmesi Kapadokyanın kesb-i istiklâl etmesini intâc eyledi⁵⁵.

General (Omanes)in Kapadokya'yı tasarrufuyla münkatı olan (Aryarat) hükûmeti işte bu sûretle yeniden teşkil etmiş ve bu hükûmetde evvel ve ahir o cenk ismi Aryobarzan (Ariobarzanes) [207] ve ovanın ismi (Aryarat) olmak üzere on üç hükümdar zuhûr eylemiştir. Ancak bunların devr-i hükûmetleri bir takım cinâyette mâlî olup işlerinden altıncı (Aryaret) hüsn-i idâre ve tedbir ile şöhret kazanmıştır. Onuncu Aryarat⁵⁶ zamanında Pont hükümdarı (Yedinci Mühürdâd) bütün Kapadokya'yı istilâ ettiğinden Kapadokyalılar Roma'dan istiâne etmişler ve General Lukillas maiyetinde muâvenete gelen Romalılar Mühürdâd'ı (Mithridates) fütuhâtından ferâgata mecbur ve üçüncü (Aryobarzan)ı himayeleri tahtında olmak şartıyla Kapadokya tahtına iclas eylemişlerdir⁵⁷.

Büyük lakabını hâiz ve etvâr ve harekât-ı harikulâdesi ile meşhûr olan bu (Mühürdâd)ın ara sıra sektelenmek üzere Roma hükûmeti ile kırk seneye karib devam eden muhârebât-ı şedîdesi esnasında Kapadokya gâh Mühürdâd'ın kabza-ı teshîrine geçmiş gâh Romalıların muâvenetiyle tavr-ı istiklâlini almış ise de nihâyet kable'l-milâd (65)'de Mühürdâdın Fırat nehri kenarında Roma cenerali (Pompeyus)'a sûret-i kâtiyede mağlub olup tac u tahtını terk ile firar ve bilâhare intihar etmesi üzerine⁵⁸ bütün Anadolu akvâmı Romanın taht ve nüfuzuna girmişler ve bu meyânda (Aryobarzan) dahî Kapadokya tahtında takarrur etmiştir. Ancak Komane (Elbistan)daki Balon (Billon) Mâbedinin baş rahibi ve prensi olan Arkelaos'un (Arkelaos) oğlu [208] Sisenta (Sizita) kable'l-milâd 63 senesinde (Aryobarzan)'ı itlaf ettirdiğinden Kapadokya silsile-i hükümdârânı munkatı' olmuştur.

(Aryarat) Hükûmeti nâmıyla yâd edilen bu hükûmet kable'l-milâd (370) târihinde teşekkül etmiş olduğundan (307) sene devam etmiş demektir. (Sisenna)nın (Aryobarzan)'ı katl ettirmekte maksadı Kapadokya tahtına tasarruftan ibâret idi. Ancak bu emeline hayli müddet sonra vâlidisi (Galafrankın) sefâhâtı ve Betaleseden Kleopatra ile münâsebeti meşhûr olan (Antovan)⁵⁹ güzelliği sâyesinde baştan çıkarabilmesi üzerine muvaffak olmuştur. Galafera Antoandan oğulları (Sisenna) ve (Arkelaos) için Kapadokya tahtını istihsâl etmiş ve (Sisenna) kable'l-milâd (42) târihinde memleket-i mezkûreye bi'l-fiil tasarruf eylemiştir. Bundan sonra Kapadokya memleketi (Arkelaos)ja intikâl eylemiş ve imparator (Agustus) mûmâ aleyh mansıbında ibkâ ile beraber (Kilikya-Adana)'yı da memâlikine ilâve eylemiştir. Muahharen imparator (Teberysus) mûmâ ileyh münfail olarak mansıbından azl ve Roma'ya getirterek habs etmiş ve matbûuna hıyânet cürmüyle idâmını emreylediği halde bilâhare ihtiyarlığına terahhümen katlinden fâriğ olarak müebbeden hapis ile iktifa eylemiştir. Kable'l-milâd 17 târihinde⁶⁰ mûmâ ileyhın mahbeste vefâtı üzerine Kapadokya dahî Romanın doğrudan doğruya idâre olunur bir eyâleti haline kalb olunmuştur. Bundan sonra hita-i mezkûre merkezleri Sivas, Kayseri, Malatya olmak üzere üç kısma taksim ve bir parçası eyâlet-i sâireye ilhak edilmiştir.

⁵⁴ Firicya kıtasında küçük bir kasaba idi.

⁵⁵ Kapadokya'nın İran taht-ı istilasında kaldığı ve hatta (Erdeşir-i sâni) zamanında bir îade-i istiklâl hareketinin vukûu ve ba'de General Omanes'in vefatıyla bu hareketin semeradar olduğu geçen defa ki Salnâmemizin kısm-ı tarîhinde yazılmış ise de bu, galat tetkikden münbâsidir. Çünkü Ardışir-i sâni maa evvel-i Sasâniyan-ı mülûkündendir. İran hükûmeti ise Dara'dan Iskender'e ve ondan (Selefkos) ve evlâdına seksen sene geçtikde (Eşkanyan) mülûküne ve 475 sene sonra tabaka-i Sasâniyana intikâl etmiş ve Ardışir-i sâni bu mülûkun onuncusu bulunmuştur. Kapadokya dahi ber-vech beyan-ı Iskender'in himâyesine ve badehû General Omanes ve Antigona muntekil olarak az bir müddet sonra tekrar yerli hükümdarlar eline geçmiştir. O halde İran'ın tasarrufu mevhum ve îade-i istiklâl hareketi ve teferruatı da bi't-tabii yanlıştır.

⁵⁶ Yine geçen seneki salnâmede bu (Aryat) sekizinci gösterilmiş ise de on nefer (Aryat)ın vücudu müsbet olduğuna ve Roma'nın iclas ettiği (Aryobarzan) o hükûmetin son hükümdârı olduğu vakâyı-ı âtiye ile muhakkık olduğuna binâen mûmâ ileyh onuncu addetmek lazımdır.

⁵⁷ Bu (Aryobarzan)'larla Pont hükümdârânı meyanındaki iki nefer (Aryobarzan)'ı birbirine karıştırmamalıdır.

⁵⁸ Mühürdâd'ın oğlu üçüncü (Fıranak) esnâ-yı muhârebeye pederine hiyanet ve Romanlılara itaat ettiğinden Mühürdâd pek müteessir olarak kendi kendini teslim etmiştir. Fıranak lutf görmek için babasının cenazesini mumya ederek (Pompeyos)ja göndermiş ise de mûmâ ileyh bu muameleden memnun olmamış ve Mühürdâd'ın cesedini ihtiram ile defn ettirerek fütuhâtına devam ve Pont memalikinin kısm-ı külliyesini zabt eylemiştir.

⁵⁹ Antovan Roma'nın meşhur kumandanlarından. (Oktavyus)'la Roma memalikinin taksim etmiş ve hissesine Asya ve Yunan düşmüş idi. Kleopatra ile muâşakası meşhur olup ve zevcesi bulunan mûmâ aleyh (Oktavyus)'un hemşiresini tatlik etmesi hasebiyle mûmâ ileyh tarafından aleyhine ilân-ı harb edilmiş ve hasmının eline düşeceğini anlayarak itlâf-ı nefis etmiştir. (Kable'l-milâd -30-86).

⁶⁰ Geçen defaki salnâmede bu tarih ba'de'l-milâd arai olunmuş ise de doğrusu şimdiki yazılan gibidir.

[209] Sivas herhalde milâddan pek çok seneler evvel binâ olunmuş bir beldedir. İsm-i kadîmi (Kabire) yâhud (Kebîre) olan bu şehrin (Menfernak) mabuduna mahsûs cesim bir mâbedi dahî meşhûr olduğu mervî ise de târîh-i binâsı malum değildir. Ancak milâddan elli sene evvel tevellûd eden coğrafi-e eşhûr Amasyalı (Isterabon) kendi zamanında Kapadokya'nın merkezi Sivas olduğunu beyan ettiği gibi büyük Mühürdâd'ın Kapadokya'ya istilâsında nefsi için Sivas'ta bir saray yaptırdığı dahî rivâyet olunur. Mühürdâd'ı mağlub ve intihara mecbur eden Romalı Pompeyus (Pompeius) Sivas'ı tevsî ve tamirle ismini Divispolis'e (Diospolis) tahvil etmiştir. Şimdiki Sivas ismi bu şehirde Romanın himâyesiyle icrâ-yı hükûmet eden (Pitodorus) nâmında bir kadının imparator Ogustos'a (Augustus) cemile olmak üzere şehri haylice tezyin ettikten sonra müşârû'n-ileyhin Roma ismine nisbetle Sivastiye (Sebasteia) tesmiye etmesinden kalmış imiş⁶¹.

Pitodorus'un oğlu ikinci (Poton) şehri Roma imparatoru (Neron)'a⁶² terk etmiş ve Roma'nın ikiye inkisâmında Sivastiye şehri Şark imparatorluğunda kalmış ve imparator (Postiniyanus)⁶³ surlarını tamir ve tepesinde bir kale binâ etmiş idi. Onbirinci asr-ı milâdîde (Senahirib) diğer bir takım yerlere mukâbil Rûm imparatorundan Sivastiye [210] şehrini alıp bir küçük hükûmete merkez eylemiştir. Aslen nam-ı kabire iken (Depuspoliyus) ve daha sonra (Sivastiye)ye inkilab eden bu şehri kadîmin evvelce bulunduğu yer Sivas'ın üç saat şarkında ve Kızılırmak kenarındaki (Gavraz) karyesi civârı idi⁶⁴.

Neyr-i müşâşa-i İslâm, mücâhidîn-i Arabın sâid-i fedâ-kârîsinde bir cevân-ı hayret-efzâ gösterdiği sırada, tâ devr-i (Hazret-i zi'n-nûreyn *radiyallahu anh*)dan itibâren defâatle Anadolu baştan başa kat' olunarak pâyitaht-ı Rûm bile tazyik olunmuş ve ahvâlî, enva-ı garâib-i hikâyât ve hürâfâta zemin olan Seyyid Battal Gâzî Hazretleri⁶⁵ gibi nice kahraman mücahidler Anadolu'da icrâ-yı fûtûh ve gazavât eylemişlerse de bi-hikmet-i Taâlâ idâre-i İslâmiye Anadolu'nun Adana taraflarına münhasır kalmış ve Toros Dağlarını geçmemiş idi⁶⁶. Buraların memâlik-i İslâmiye idâdına ilhâkı ancak tevaif-i mülûk zamanında nasib olmuştur. [211] (450/1058) Târîh-i hicriyesinde ve halife-i Abbâsî Kâim bi-emrillah zamânında Türkmen ümerâsından ve fudalâ-yı kuzâtdan (Gâzî Ahmet Danişmend Bin Ali Bin Nasr) bilâd-ı Rûm'da yani Anadolu taraflarında gazâ etmek üzere halîfeden müsâade istihsâl etmiş ve feth edeceği memâlikin hükûmeti cânib-i halîfeden kendisine tevdi' olunmuş idi. Müşârû'n-ileyh bunun üzerine Malatya'ya azîmet edip fûtûhâta ibtidâ ve (464/1071)'de Sivas'ı feth ile, makarr-ı hükûmet ittihâz veya şimdiki şehri binâ ile ma'mûre⁶⁷ tevsim eyledikten sonra Kastamonu'ya kadar tevsî-i fûtûhât etmiş ve Niksar'ı muhâsâra ederken şehîd düşmüştür⁶⁸. Müşârû'n-ileyh teşkil ettiği hükûmete Danişmendli yahud Devlet-i Danişmendiye itlak olunur. Bu devlet

⁶¹ (Arkelaos)un Antovan tarafından Kapadokya hükûmetine tayin ve (Ağustos) tarafından ibkâ olunarak ta Teberyus devrine kadar icrâ-yı hükûmet ettiğiine dâir yukarıda geçen fıkrâ ile bu rivâyetin tevfiği müşkülcedir. Bu cemileyi (Arkelaos)un yapması ve mukafaten Kilikyayı alması ve (Pitodorus)un Teberyus tarafından Sivas'a hâkim nasb olunması daha muhtemeldir.

⁶² Roma imparatorlarının beşincisidir. Aktörlüğe pek merakı olduğundan bil-intihar can verirken (Dünya, büyük bir hüner ve reğaib ediyor) diye bağırıldığı mütevâtir olup ismi cevri ve sefâhette mesel hükûmüne geçmiştir (m. 37-68).

⁶³ Rûm imparatorlarından iki kişinin isimidir. Birincisi 6'ncı kam-ı milâdîde hükûmet sümüş Likyalı bir hükümdardır. Kesik burun nâmiyle maruf olan ikincisi (711) tarih-i milâdîsinde telef olmuştur. Sivas'ta kale binâ eden birincisi olmak muhtemeldir.

⁶⁴ El-yevm Kızıl gavraz denilen yukarıda hâlâ bazı esatîrî hikâyeler nakl olunur. Hatta vaktiyle büyük bir binânın su mecrası olmak lazım gelen masna' ve şimdi ancak bir kısmı mevcûd eser sengini köylüler türlü türlü tevîl ederler bu köyceğizde iki bin senelik bir mazi-i müşevveşden hala bir şem-i hayal muhafaza olunması menkûlâtın mahz-i tarihyeden madûdiyyetindeki isâbeti isbat eder.

⁶⁵ Rivayete göre Rumlara karşı vâki bir gazâda şehîd olmuştur. (Hicri 121). Hüdavendigâr Vilâyetinde Eskişehir kazasında vâki (Nakolya) kasabasında kabri keşf olunarak mülûk-ı Selçukiyeden (Alaaddin)'in vâlidisi tarafından türbesi binâ ve kasabada ismine nisbetle (Seyyid Gâzî) tesmiye olunmuştur.

⁶⁶ Ankara cihetlerinde Amuriye ism-i kadîmiyle maruf ve o zamanlar pek mühim bir şehir olan belde de bir esir müslûman kadın (Vematesamah) diye istimdâd-ı me'yûsânede bulunup Rumların hânde-i istihzâ ile mukâbele ettiklerini Hâlîfe-i Abbâsî Mu'tasım billah ve Harun er-Reşid'in işitmesi üzerine bir kuvve-i azîme ile Anadolu'ya yürüyerek imparatoru mağlub ve otuz binden ziyâde askerini itlâf ettikten sonra (Amuriye)'yi zabt ve kadını hâpishânedan ihraç ile (Lebbeyk ya amah) diye cevap verdiği ketb-i muhâdaratda meşhurdur.

⁶⁷ Sivas şehrinin herhalde İslâm-binâ-kerdesi olduğu daha eski zamanlara âid hiçbir eser ve emâreye dest-res olunamamasıyla dahi müeyyed ise de mevki-i kadîminden buraya nakli, Danişmendilerle Selçukilerin hangisi zamanında vukû bulunduğunu pek de tayin edilemiyor. Ancak Danişmendilerin küçük bir kasaba teşkil ve Selçukilerin tevsî ve tezyin ettikleri ağılab-ı ihtimaldir.

⁶⁸ Niksar'da Melik Gâzî denilen ziyaretgâhın bu ada âit olması vârid-i hâtirdir. O halde, Niksar bunu mahdûmu Gâzî Mehmed tarafından feth olunmuş demektir.

(560/1164) târîhlerine kadar takrîben yüz sene imtidâd etmiş ve isimleri âtfide zikr olunan altı hükümdar bu müddet zarfında icrâ-yı hükûmet eylemişlerdir.

- 1- Gâzî Ahmed Danişmend Bin Ali Bin Nasr 464 Târîh-i cülûsu
- 2- Gâzî Mehmed Bin Danişmend⁶⁹
- 3- Bağî Basan Ebu'l-Muzaffer Nizameddin Bin Mehmed⁷⁰ 538/1143
- 4- Gâzî Cemâleddin Bin Nizâmeddin 562/1166
- 5- İbrâhim Bin Mehmed Bin Danişmend
- 6- Ebu'l-Fidâ İsmâil Bin İbrâhim

Bunlardan (Gâzî Mehmed Bin Danişmend) Ehl-i Salîbin Şâm'da hücûmunda h. 518/1124 üzerlerine **[212]** askeri sevk etmiş ve birkaç muhârebeye galebe ile Salıboyuna hayli telâfât verdimiş ve birçok esir almıştır. Son emir Ebu'l-Fedâi ve tahakkuk edemeyen bir rivâyete göre mahdûmu (Zü'n-nûn)'un elinden Sivas şehriyle tevâbi-i Selâçike-i Rûm'un⁷¹ beşincisi (İzzeddin Kılıç Arslan-ı Sâni Bin Mes'ud) tarafından zabt edilerek Hükûmet-i Danişmendiye nihâyet verilmiştir. Bu devletin bir asır kadar devam ettiği ber-vech beyan-ı mazbut olduğu ve müşârû'n-ileyh (İzzeddin)'in de (h. 589-551/1193-1156) veyahud (h. 578-558/1182-1162) târîhine kadar (38) veya (20) sene hükûmet ettiği mervî bulunmasına göre Devlet-i Danişmendiye'nin târîh-i inkırâzı (565/1169) ile (570/1174) seneleri arasında tayin edilmek icâb eder.

İzzeddin Kılıç Arslan Sivas'ı zabt edince bir müddet pay-ı taht ittihâz etmiş olduğu mervîdir. Müşârû'n-ileyh, on nefer evladından her birine bir mahallin hükûmetini tefvîz ettiği sırada Kutbeddin nâmındaki oğluna Sivas ve Aksaray taraflarını vermiş ve vefâtından sonra Kutbeddin'de diğerleri gibi Sivas'ta bir müddet icrâ-yı hükûmet etmiş ise de bilâhare Saltanat-ı Selçûkiye kâmilen Keyhüsrev ile Süleymân Şâh'ın uhde-i istiklâllerinde takarrur edip Kutbeddin elinden Sivas ve havâfisi nez'i olunmuştur.

Daha husûsi ta'mikât ile yazıldığı için (Takvîm-i Meskûkât) nam eser-i mutebere **[213]** tabiiyetle Asya-yı sagîreden (229) sene saltanat süren Rûm Selçûkilerinin esâmîsiyle târîh-i cülûsları ber-vech-i âtfi zikr olunur.

Esâmîsi	Târîh-i Cülûsları	
1- Emir Süleymân Bin Kutalmış Bin Selçuk	470/1077	
2- Kılıç Arslan-ı Evvel Bin Süleymân	485/1092	
3- Melikşah Bin Kılıç Arslan	502/1108	
4- Rükneddin Mes'ud-ı Evvel Bin Kılıç Arslan	510/1116	
5- İzzettin Kılıç Arslan-ı Sâni Bin Mes'ud	511/1117	
6- Gıyâseddin Keyhüsrev-i Evvel Bin Kılıç Arslan-ı Sâni	589/1193	defai evveli
Muziddin Kayser Şah-ı Evvel Bin Kılıç Arslan-ı Sâni Muğisüddin Tuğrul Şah-ı Evvel Bin Kılıç Arslan-ı Sâni	Bunlar pederlerinin vefâtından bir müddet başı başına icrâ-yı hükûmet etmişlerse de Konya tahtına câlis ve Selâtin-i Selçûkiye arasına dâhil olamamışlardır.	
7- Rükneddin Süleymân Şah-ı Sâni Bin Kılıç Arslan-ı Sâni	592/1195	

⁶⁹ Mekteb-i idâdi müzesinde mahfuz ve müşârû'n-ileyhe mensub bir sikkede Melik ünvânı muharrerdir.

⁷⁰ Yine idâdi müzesinde mahfuz bir sikkede Sin ile Bağî Basan yazılıdır.

⁷¹ Hasbe'l-münâsebe Selçûkiler hakkında bazı ma'lûmât itâsı fâideden hali değildir. Müluk-ı Selâçike, Türk kabâilinden birinin reisi olup meşhur Efrasyab neslinden olduğu mervî bulunan (Selçuk) isminde bir zâtin evlâdı ve ahfâdidir. Horasan ve Maveraünnehir ve Harezm cihetlerinde kesb-i kuvvet ve miknet eden evlâd-ı Selçuk nihâyet Gaznevilere de galebe çalarak büyük bir devlet teşkil etmişler ve badehû bu sülâlenin birer şubesi de Rûm'da ve Kirman'da ayrıca birer devlet vücûda getirmişlerdir. Bu üç şubenin en mühimi İran Devlet-i Selçukiyesidir ki (Selçuk)'un hafidi Tuğrul Bey tarafından teşkil edilmişve (429-590) yüz elli dokuz sene; Kirman Devlet-i Selçukiyesi dahi Selçuk'un hafid-zâdesi Kâver tarafından vücûda getirilerek 137 sene (570-433) devam eylemiş ve bi'l-hassa İran, Müluk-ı Selçukiyesi arasında mühim hükümdarlar yetirmiştir. Rum Selâçikesi tarihimize müteallik olduğundan ayrıca zikr olundu.

8- İzzeddin Kılıç Arslan-ı Sâlis Bin Süleymân Şah	600/1203	
Gıyâseddin Keyhüsrev-i Evvel ⁷²	601/1204	Defa-i Sâniye
9- İzzeddin Keykâvus-ı Evvel Bin Keyhüsrev	606/1209	
10- Alaaddin Keykubat-ı Evvel Bin Keyhüsrev	616/1219	
[214] 11- Gıyâseddin Keyhüsrev-i Sâni Bin Keykubat	634/1236	
12- İzzeddin Keykâvus-ı Sâni Bin Keyhüsrev-i Sâni / 644 (defa-i evveli)	655/1257	Defa-i Sâniye
13- Rükneddin Kılıç Arslan-ı Râbi' bin Keyhüsrev-i Sâni / 646 (defa-i evveli)	655/1257	Defa-i Sâniye
İzzeddin Keykâvus-ı Sâni Rükneddin Kılıç Arslan Râbi' Bin Keyhüsrev-i Sâni (müştereken) Alaaddin Keykubat-ı Sâni	647/1249	tekrar 653
Rükneddin Kılıç Arslan Râbi' Bin Keyhüsrev-ı Sâni (Müştereken) Alaaddin Keykubat-ı Sâni	652/1254	
14- Alaaddin Keykubat-ı Sâni Bin Keyhüsrev-i Sâni (münferiden)	663/1264	
15- Gıyâseddin Keyhüsrev-i Sâlis bin Kılıç Arslan-ı Râbia	663/1264	
16- Gıyâseddin Bin Mes'ud-ı Sâni Bin Keykâvus-ı Sâni	681/1282	
17- Alaaddin Keykubat-ı Sâlis Bin Feramuz bin Keykâvus	697- 699/1297	

İşte Sivas şehri kâh pâ-yı taht ve kâh merkez vilâyet olarak takriben birkaç asır Rûm Selçûkîlerinin zîr-i hükûmrâniyesinde kalmıştır. Gıyâseddin-i Keyhüsrev-i sâlisden sonra Selâtin-i Selçûkîye Mülûk-i (İlhâniyân)ın⁷³ fermânıyla azl ve nasb olunmağa başlamış ve son hükümdar olan Alaaddin Keykubat-ı Sâlis Gazan Hân'ın itâatinden çıkmakla cânib-i Gazan'dan sevk olunan kuvve-i askeriyeye mağlub olarak habs edilmesi üzerine Rûm Devlet-i Selçûkîyesi nihâyet bulunmuştur.

Sivas şehrinin mamuriyeti Selçûkîlerin eydi-i idâresinde tahassul ve tekemmül etmiştir. Bedâi-i mimariyye-i Selçûkîyenin birer yadigâr-ı kıymetdârı olup el-yevm bir kısmı Sivas'a ziynet veren medâris ve mebâni-i âliye, hükûmet-i mezkûrenin himemât-ı umran-perverisine pek ulvi bir silsile-i pâyidar-ı âbâat teşkil eder.

[215] Bu medreseler Selâçike zamanında emsâline pek fâik ve adeta birer Dârü'l-Fünûn add olunmağa lâik mebâniden idiler. Sivas hiçbir zaman o devre-i tekemmülü görmemiş ve o sırada şehirde yüzyirmi bin nüfûs ve medârisde onbine karib talebe bulunduğu beyne'r-ruvât mütevâtir bulunmuştur.

Sivas Kalesi, bir zamanlar şehri makarr-ı hükûmet ittihâz ettiği rivâyet olunan Alaaddin Keykubat-ı Evvel devrinde inşa olunmuştur⁷⁴. Müşârû'n-ileyhin zamân-ı hükûmeti saltanat-ı Selçûkîyenin en revnaklı devre-i ikbali olup hatta Kayseriye ve Sivas'ta altın akçe ile def' olarak o zaman darb edilmiştir.

⁷² Keyhusrev-i Evvelin vefâtı 607/1210 tarihinde veyahud ondan sonra vukû' bulunmuş olacağı müşârû'n-ileyh zamanında Sivas'ta inşa edilmiş olan medresenin üzerinde (Fi Eyyâmî's-Sultânî'l-azam Keyhusrev) diye yazılıp 607 tarihi konulmasından anlaşılacağına ve İzzeddin Keykavus-ı Evvel'in konya'da darb ettirdiği meskûkâtın dahi 606 tarihini havi bulunduğuna göre her ikisinin bir zamanda ilân-ı istiklâl etmiş oldukları anlaşılıyor.

2- Müşârû'n ileyh Keykubat 616/1219 tarihinde namına madrub sikke bulunmasına ve hâlbuki Keykavus'un 4 Şevval 617/1220'de vefâtı Sivas'taki türbesi üzerindeki tarihten anlaşılmasına nazaran Keykavus'un buralarda bulunduğu sıradaki Kubad'ın Konya'da ilân-ı istiklâl ve sikke darb ettirdiği istidlâl olunuyor.

⁷³ İlhan, menfûr-ı-ism Hulagu Hân'a taht-ı Cengizîde bulunan (Mengü Kaan) tarafından verilen ürvandır. İbtida Mengü Kaan silsilesine (İlhâniyân) denir. Bunların teşkil ettiği hükûmet-i İlhaniye (655-736/1257-1335) 89 sene sümüş ve dokuz hükümdar gelmiştir. Selâçikiy-i Rûm'a nihayet veren bunların yedincisi Gazân Mahmûd Hân Bin Ergon'dur.

⁷⁴ Bilhassa minâresindeki ulviyet-i mimari ile müşârû'n-bil-benân olan Sivas'taki (Cami-i Kebîr)in dahi banisi bu Alaaddin Keykubat'dır.

Keykâvus-ı evvel'in ve Hândan-ı Selçûkiyeden Şeyh Hasan Beğ'in Sivas'taki türbeleri, şehrin birçok yerlerinde hatt-ı Kûfi ve Arabî ile menkûş olarak görülen mezar taşları ve sâir âsâr, güzâreş-ı mahreb zaman ile hey'eti asliyelerindeki revnak sanatı sanâi' ettikleri halde bile nâzır-ı temâşa ve tedkîke pek âlî birer me'l-i nefâset arz ederler.

Alaaddin Keykubad-ı sâlis'in ber-vech-i beyân leşker-i Gazan önünde ikbâl ve hayatı muntafî ve girî-zân olunca Sivas şehri mülûk-ı İlhâniyan eline geçerek h. 730/1329 târîhde mülûk-ı mezkûrenin sonuncusu bulunan Sultân Ebu Saîd Bin Hüdâbende⁷⁵ tarafından Sivas'a (Emir Şeyh Hasan Bin Emir Hüseyin Bin Akboğa bin İlkân bin Celayir) nam zât hakim tayin olundu. Bu zat Argun Hân'ın hemşire-zâdesi olmak münâsebetiyle hânedan-ı ilhâniyan azâsından maduddur. Altı sene sonra müşârû'n-ileyh Ebu Saîd'in bilâ-veled vefâtıyla ümerâsinin memâlikini taksime kalkışmaları üzerine Şeyh Celayir sûretiyle de meşhûr olay mûmâ iley Şeyh Hasan İlkânî Irak'a gitmiş ve orada birçok muhârebelerden sonra (İlkâniye yahud Celayiriye) devletini teşkil **[216]** etmiş⁷⁶ olmağla Sivas, yerine vekil bıraktığı Çağatay ümerâsından emir (Ertana) elinde kalmıştır.

Emir Ertanâ, zekâ ve hûsn-i idâre ile mevsuf ve bundan dolayı beyne'l-efrad (Köse Peygamber) lakabıyla maruf olup Sivas merkez olmak üzere Tokat, Kayseriye, Erzincan ve Bayburd taraflarından mürekkeb bir küçük hükûmet teşkiline muvaffak olmuştur. Kendisi ve oğlu (Mehmed Ertana) ve torunu (Alaaddin Bin Mehmed) kırk yedi ve bir rivâyete göre elli üç sene hükûmet etmişler ve Alaaddin vefâtında -mûmâ ileyh'in dul vâlfidesini tezevvüc etmiş olan-Tevâif-i Cengiziye mütegalibânından ve Türkmen ulemâsından Erzincan Kadısı Ahmed Burhâneddin Sivas ve mülhakâtına hâkim olmuştur.

Alâ rivâyet, h. 793/1390 târîhinde Sivas müştâsında hayme kurmuş olan Türkmen rüesâsından Kara Osmân mutad olan vergiyi vermediğinden müşârû'n-ileyh Kadî Burhâneddin askeri sevkine mecbur ve fakat muhârebeye maktul olmuştur. Türbesinin harâbesi Sivas'ta Gazhâne civârında meşhûd ve kendisinin ketb-i arabiyeden (Telvih) üzerine (Tercih) ünvânlı bir şerhi mevcûddur.

İşte Sivas bu târîhte Yıldırım Bayezid Hân Hazretleri tarafından zamîme-yi memâlik-i Osmâniye edilerek şehzâde Ertuğrul Bey vâlf ve Mustafâ Malkoç Bey muhafız tayin buyurulmuştur.

Târîh-i Osmâniyede hazin bir sayfa teşkil eden h. 803/1400 senesi muhâsama-i müdhişesinin ilk sadme-i harab-ı âverî Sivas'a isabet etmiş ve Timur'un pençe-i gadri ibtidâ bu memleketi zir u zeber eylemiştir:

Sivas şehri o zaman Anadolu'nun en mamur ve cesîm beldelerinden olup kalası dahî metânet ve resânetçe mevâki-i mühimme-i askeriyeden madûd idi. Timur'un kaleyi zabtedebilmek için ne gibi hîle ve tedbirlere müracaat ettiği meşhûrdur. Fakat ba'de'l-istîflâ icrâ ettiği **[217]** mezâlîm ve haşyâne hakîkaten nâ-kâbil-i tasvidir. Bu hunhar-ı kişver-söz niyâz-ı afv ve aman için Kur'an besr-i vazîi huzûruna gelen altı bin biçâre-i nâ-resîd etfâl-ı müslimeyi atlara çiğnetmek, diri diri adam gömmek ve hele kale-i Pâd-şâhînin müdâfasında emsâli misûlli pek büyük gayret ve şiddet gösteren kahramânânı (böyle cesur ademleri yeryüzünde bırakmak câiz değildir) sözüyle umûmen katl ettirmek gibi tasviri bile insanı dil-hûn eden harekât-ı zalimâneneden çekinmemiştir. Bu şehirde tesâdüf ettiği miskin illetiyle malul bir takım biçareleri de (şu alet-i sâirlerine sirâyet etsin) diye katletmiştir ki âlem-i insânîyeti güya sıyâneten -bir katli-âmm sırasında- ittihâz olunan bu tedbir-i sıhîfî kader akreb bir şey tasvir olunamaz.

⁷⁵ Bu Sultân Ebu Saîd'in pederi olup Gazan Mahmûd Hân'ın birâderi müşârû'n-ileyhin vefâtında tahtına câlisi bulunan Mehmed Hüdâbende'nin bir müddet Sivas'ta bulunduğu, şehir-i mezkûrda darb ettirib bir dânesi mekteb-i idâadi müzesinde mahfuz sikkeden istîdâl olunuyor.

⁷⁶ Devlet-i Celâiriye hükümdârlarının dördüncüsü olup fart-ı zekâ ve irfan ile meşhur olan Sultân Ahmed zamanında Timur istilâsı vaki olmuş ve Sultân-ı müşârû'n-ileyh hükûmet-i Osmâniyeye müracaat ve Yıldırım Bayezid Hân Hazretlerine dehâleti Timur'un memâlik-i mahrûseye tecâvüzüne sebeb-i müstakil teşkil eylemiştir.

Hülâsâ: Sivas Timur'un dest-i zulmiyle târîhinde emsâli nâdir görülür sûretde tahrib edildi. Ahâlisi umûmen öldürüldü. Başdan başa vîrân bir hâle getirildi. O sûretdeki o vakitten beri geçen asırların sükûnet teselliyet-kârîsi harab gelmesiyle ifâde olunan o tahribâtın tesirini izâle edemedi. Târîh-i Âşinâyân nazarında şehrin birçok tarafları ve bilhassa el-yevm şehîdler denilen kabristanın her kabza-i hâk-i melûlû Timurun bir kurban-ı kadrinden müteşekkil görünüyor.

Keykâvus türbesi dâhilinde medfun olduğu maznun bulunan şehzâde-i vaj-gün-baht Ertuğrul Çelebi hazretlerinin Sivas istilâsından evvel intihâl ettiğine yahud esnâ-yı muhârebede şehid olduğuna veya esir düşdükten sonra Timur'un tîg u haştıyla ihrâz-ı rütbe-i şahâdet eylediğine dâir rivâyet-i târîhiye muhtelif ise de pederleri Yıldırım Bayezid Hân hazretlerinin Timur ile kablet-telâkî Sivas hâdîse-i müessifesi işittikleri ve kemâl-i te'sirlerinden tenhâlarda gezerken giryân buldukları sırada bir çobanın neşve-i tâm ile kaval çaldıklarını gördükleri ve (Çal bre çoban çal! Tuğrul gibi oğlun mu öldü, Sivas gibi kal'an mı yıkıldı?) sûretinde bir hitâb-ı dilhûnânede buldukları mütevâtir bulunduğundan şehzâde-i müşaru'n-ileyh herhalde kable'l-istîla terk-i hayat etmediklerine hükm eylemek lazım gelir. Belâ-yı Timur memâlik-i mahrûseden devr oluktan sonra tetimme-i tahribâtı olarak husûle [218] gelen fâsıla-i saltanat fıtrat-ı müellimesi esnâsında Mezid Bey nâmındaki bir Kürd Sivas'ı yed-i tagallübüne geçirmiş ise de Çelebi Sultân Mehmed Hân Hazretleri Tokat'ı zabt eyledikleri vakit Bayezid Paşa marifetiyle Sivas'ı da tekrar zamîme-i memâlik buyurmuşlar ve Kürd Mezid Bey'i de tutturub huzur-ı şâhanelerine getirtirmişlerdir h. 815/1412.

Mezid Bey'in şecâat ve liyâkatı o Pâd-şâh-ı kadr-dân tarafından takdîr buyurulmağla afv ve itlak olunarak şehrin imârî şartıyla Sivas vâlîliği kendisine tevcih buyurulmuştur⁷⁷.

Sırf Osmânlı binâ-kerdesi ve hükûmet-i âdile-i Osmâniyenin bir eser-i mamur adaleti bulunan Sivas o târîhten beri muntazaman terakkî ederek bugünkü heyetini iktisâb eylemiştir. Târîh-i iltihâkâtan beri Sivas, memâlik-i mahrûseyi Osmâniyeden beri vilâyet merkezi halinde idâre olunmuş ve târîh-i husûsisi bi't-tabii târîhi müşa'şa-i Osmâniye tâbi kalmıştır. Timur hâdisesinden sonra Sivas'ın nâmı Târîh-i Osmâniyede üç kere zikr olunur.

Bunlarda: Yavuz Sultân Selim Hân Hazretlerinin 920 ve mahdûm-ı muazzamları Kânûni Sultân Süleymân Hazretlerinin h. 940/1533 ve fatih-i sâni-i Bağdad Dördüncü Sultân Murad Hazretlerinin h. 1048/1638 târîhlerinde i'lân-ı şân-ı Osmâniye için Şarka doğru tevcih-i mevkib-i iclâl ve ihtîşam eyledikleri zaman Sivas'ı teşrif buyurmalarından ibârettir ki memleket, bu parlak ziyâretlerin neşve-i mefharetiyle hala pîrâye-dâr görünür. Sâye-i şevket-i Osmâniyede daimî bir âsûdegî mesûdâne içinde bulunan Sivas mütezâyid bir ümrân-ı arâih eyleyerek bi'l-hassa şu zaman sa'd-ı iktirânda eski haliyle kâbil-i kıyâs olmayacak sûretde terakkî ve teceddüd göstermiş vâlî'l-ân göstermekde bulunmuştur.

[219]

Elviyeye Dâir Ma'lûmât-ı Târîhiye

AMASYA

Amasya kurûn-ı mütekaddimeden beri maruf bir memlekettir. Yunanlılardan Asya-yı sağire hicret eden (Devrîler)in imârâtı süresinde (Militos)un Amasya'yı da tezyin ve tevsî ettiği rivâyet olunur. Yunanlıların Karadeniz sevâhiline muhâcereti pek kadîm ise de bu hâle bilhassa (Truva)⁷⁸ muhârebe-i meşhûresinden sonra vüs'at verildiği mazbut olduğundan ve harb-i mezkûrun kable'l-milâd (1270) veya (1209) sene evvel vukûa geldiği de mütevâtir bulunduğundan Amasya'nın târîh-i binâsını pek eski addetmek icâb eder.

⁷⁷ Mezid Bey bi'l-âhare Sultân Murad Hân-ı sâni Hazretleri zamanında her mâniştâd-ı muhârebe ve muhasarasında meşhur Yanku Hüveynâd'ın hücumuyla şehid olmuştur.

⁷⁸ Truva muhârebesi târîh-i kadîmin müverrihin-i Yunâniye kalemiyle pek şaşalandırılmış hurefa-alûd bir sahife-i meşkûresini teşkil eder. Eski zamanda şimdiki Biga sancağında müteşekkil (Truvada) hükûmetinin merkezi olan bu şehir, hükûmet-i mezkûre hükûmdarı (Peryam)ın oğlu (Parnas)ın Isparta hükûmdarının zevcesi (Helene)yi kaçırması sebebiyle tahassul eden harbde on senelik bir muhasaradan sonra Yunanlılar tarafından zabt olunmuştur. Şâir-i şehri Yunânî (Omeros) (Ilyada) ünvanlı manzumesinde bu vak'ayı tasvir etmiştir.

İran Hükûmetinin bir an için Termopil geçitlerine kadar imtidâd eden silsile-i memâliki arasında (Amasya) Dara'nın bir eyâletine merkez bulunmuştur. Hatta bu gün nazar-ı hayretle görülen bu hükümdarlar mezar ve sarayları add edilen bazı âsâr, kısmen İran meâsirinden mâdûddur deniliyor. Ma'a hazâ hiçbir müverrih ismi aslâ tebeddül etmeyen Amasya'nın sûret-i binâsına dâir bir rivâyet-i mevsûke-i serd edememiş hatta o şehre âlem-i fende bir kıymet-i mahsûsa kazandıran coğrafi-i eşhûr (Esterabon)⁷⁹ bile vatını bulunmasına rağmen Amasya târîh-i kadîminden laikiyla bahs eylememiştir.

[220] Eski Sivas'ın akvâm-ı Sâmiye tarafından binâ olunduğu rivâyetine ve münâsebet-i mevkîyeye göre bunu da öyle mi addetmeli yahud Kapadokya ve kısmen Pont havâlisinde âsâr-ı evveliyede Teybar Şâlib ve Mozinik⁸⁰ gibi birkaç Türk kabâilinin meskûn olduğunu mervî bulunduğundan Amasya'yı o sırada mı binâ edilmiş farz eylemeli? Otuz beş asırlık bir mazi renk-ârenk ihfâ etdiği bu hakîkât-ı târîhiyeye tamâmiyle tayin olunamıyor.

Ma'a hâza şurası muhakkaktır ki Amasya'ya eski bir zamanda imâret-i Yunâniyeye taalluk etmiş ve tarz-ı ceryâni meçhul ise de herhalde Trabzon havâlisine ve buraya muhacerât-ı Yunâniye vaki' olmuştur⁸¹.

Kapadokya târîh-i müşevveş husûsiyesinde Amasya nâmına tesâdüf olanamazken bu hükûmetle bir tagallüb-i dâimî içinde bulunan Pont Hükûmeti memâliki zikr olunur ki, Amasya (Amasa) beldesi bir ehemmiyet-i mahsûsa ile yâd olunur. Hükûmet-i mezkûre evvelce Kapadokya'dan madud iken kable'l-milâd (520) târîhinde İrânîyân tarafından bi't-tefrik (Farnak) **[221]** isminde birine tevdi' olunmuştur. Bu hükûmetin teşkil ettiği hükûmet kable'l-milâd (65) târîhine kadar devam etmiş ve üçü Farnak ve ikisi Aryobarzan yedisi Mühürdâd ve biri Artabaz ismiyle yâd olunan on üç hükümdar Pont tahtında icrâ-yı hükûmet eylemiştir. İskender-i kebîrin devre-i fütûhâtı ikinci Mühürdâd zamanına müsâdiftir. Cihangir-i müşârû'n-ileyhin vefâtıyla ceneralleri arasındaki muhâberâtdan Cihangir bi'l-istifâde Mühürdâd Pont Hükûmetinin istiklâlini tasdik ettirmiş (Kable'l-milâd, 336) ve Amasya'yı merkez ittihâz etmiş (Maksad Amasya târîhinden bahs etmek olduğu için Pont Hükûmeti hakkında daha ziyâde tafsîlat i'tâsî zâidedir).

Bu kasaba işte bu sûrette teşhir ettikten sonra yedinci Mühürdâd mağlub ve intihara mecbur eden Pompeyus marifetiyle Roma memâliki meyânında idhâl edilmiş ve (Pompeyus)un istihkâmeti ve bâkiyeleri hâlâ nazar-ı hayretle görülen sâir âsâr-ı kadîmeyi tahrib eylediği ve Amasya'nın bilâhare Kayser Augustus zamanında bir Roma eyâletine merkez ittihâz olunduğu mervî bulunmuştur.

Roma Hükûmetinin inkisâmında bi't-tabii şark imparatorluğunda kalan Amasya fütûhat-ı mahsûsaları Sivas'a âid bend târîhinde icmâl edilen Hükûmet-i Danişmendiye müessisi Gâzî Ahmed Bin Ali Bin Nasr tarafından 464/1071 târîh-i hicriyesinde memâlik-i İslâmîyeye ilhak olunmuştur⁸².

Selâçike-yi Rûm'dan İzzettin Kılıç Arslan Mes'ud'un altıncı asr-ı hicrî evâsıtında Danişmendî Hükûmetine nihâyet vermesi üzerine Amasya adı Selçûkiyâna ve ba'dehû Selâçikenin avân-ı inhitâtında Kastamonu'da teşkîl-i emâret eden İsfendiyar-zâdelere intikâl

⁷⁹ Milattan 50 sene evvel Amasya'da doğmuş ve Roma'da vefât etmiştir. Coğrafyası meşhur ve vücudî söylenen eser-i tarihiyesi gayr-ı mevcûddur.

⁸⁰ Bunların İskit denilen akvâm-ı Tûraniye şubâtından olmaları lazım ve İskitlerin bu havâliye istilâları malumdur.

⁸¹ Kasabaya aid ve müverrihin ve seyyâhin-i ecnebiyenin beyânâtına müstenid bazı ma'lûmâtı hâvî Amasya mutasarrif muâvini Nikolaki Efendi tarafından matbaamıza gönderilen bir fihristte Perjirar nâm zatın tetkikâtına atfen Belçika Darü'l-fünûn muallimlerinde Mösyö Franz Komon'un bir eserinde (Amasya'nın eskiden Amazonlara mensub olduğu ve bunların Babli veya Asuri buldukları)nin muharrer olduğu gösterilmiştir. Amazonlar Yunan-i kadîm tarihlerinin masal add olunmak icab eden rivâyâtına nazaran Lazistan cihetlerinde sırf kadınlardan ibaret cengâver bir kavim olup güyâ Asuriyeye kadar tevsi-i fütûhat eylemişler imiş. Perjirar'ın bu babbaki tetkikâtı neye müstenid olduğu bilinemezse de Amazonların Asuriyeye kadar tevsi-i memâlik etmeleri rivâyetine karşı Amasya'yı istila etmelerini kabul etmek makul ve Asuriye melikesi Semir, Amasya'nın fütûhat-ı merviyesi esnâsında Amasya'ya gelmesi ve kendisinin kadın bulunması hasebiyle refâkatinde böyle bir de cengâver-i firka-i nisâiye bulunduması ihtimal ise de istilâ-yı vâkii sahih add etmekten daha vârid görünüyor.

⁸² Amasya'nın Danişmendilere Trabzon Komenoslar'ından intikâl ettiğine dair yanlış bir rivâyet vardır. Bu şubenin Trabzon Rum hükûmetini teşkil etmeleri onüçüncü asr-ı milâdî evâline ve Danişmendilerin fütûhatı ise onbirinci asr-ı milâdî evâline müsadiftir.

eylemiştir.⁸³ Ümerâ-yı mûma ileyhden Kötürüm Bayezid Bey'in imâreti Yıldırım Bayezid Hân hazretlerinin zamân-ı saltanatına tesâdüf ediyor. Hâkân-ı müşâru'n-ileyh hazretlerinin Anadolu'daki derebeyleri memâlikini birer birer zabt ettiğini gören ve nevbetin kendisine intikâl edeceğini anlayan mûmâ ileyh Bayezid Bey hazret-i Pâd-şâhî başka sûretle meşgul etmek için Eflak Hükûmetiyle akd-ı ittifak ve hükümdârını hünkâr-ı müşâru'n-ileyh aleyhine ilân-ı hüsûmete teşvik etmek gibi menâfi şîâr-ı İslâm bir akılsızlık göstermiş olduğundan hazret-i Pâd-şâha dahî Eflaki ba'de't-terbiye Kötürüm Bayezid üzerine asker sevk eylemiş ve o sırada anın vefâtı ve oğlu İsfendiyar Bey'in Sinop kalasında bi't-tehassün isti'mân etmesine binâen yalnız Amasya ve civârını feth ile iktifâ buyurmuşlardır h. 795/1392.

Timur-ı menfûrun memâlik-i mahrûseye tecavüzü hasebiyle zuhûra gelen fâsıla-i saltanat esnasında bâni-i sâni-i hükümet Çelebi Sultân Mehmed Hân Hazretleri evvel emirde Amasya'ya gelmişler ve Timurlenk Anadolu'da bulunduğu müddetçe Amasya ve Tokat havâlisinden ayrılmayarak tesâdüf ettikleri Tatar askerleriyle muhârebette bulunmuşlardır. Müşâru'n-ileyh hazretleri birâderleriyle olan münâzaâtı bitirdiğinden ve bi'l-istiklâl canişin-i hükümet olduktan sonra mahdûmları Sultân Murâd Hazretlerini Amasya'ya göndermişlerdir h. 818/1425.

Amasya bu sûretle târih-i mes'ud-ı Osmânîde bir mevki-i mümtâz ihrâz etmiş ve bilâhère Sultân Murâd ve Sultân Bayezid-i sâni hazretlerinin şehzâdelikleri hengâmında orada bulunmalarıyla ve Yavuz Selim Hân-ı zî-şâne de mahall-i velâdet olmakla şeref-i manevisi tezâyüd eylemiştir.⁸⁴

[223] Şehzâde Ahmed Bin Bayezid-i sâni hazretlerinin otuz sene devam eden Amasya mutasarrıflığında orası cidden bir daru's-safâ halinde olup şâirân-ı Osmâniyeden Zeyneb ve Mihri dahî o sırada yetişmiş ve iştihâr etmişlerdir.

Müşâru'n-ileyh Sultân Ahmed'in küçük birâderi Yavuz Sultân Selim Hân Hazretlerinin pederlerine halef olması ve bir az sonra şahzâde-i müşâru'n-ileyhin irtihâl etmesi üzerine Amasya'ya taraf-ı Pâd-şâhîden Dâvud paşa-zâde Mustafâ Bey mutasarrıf tayin buyurulmuştur h. 919/1513.

Hâkan-ı Müşâru'n-ileyh h. 920/1514 senesi İran'dan muzafferâne avdetlerinde Amasya'da ikâmet ve Şah İsmâil Safevinin istidâ-yı afv ve sulh ile göndermiş olduğu sefirleri orada kabul buyurmuşlardır.

Amasya'nın Târih-i Osmâniyeye müteallık safahât-ı sâiresi mazbut ve malum olduğundan daha ziyâde tafsîlat i'tâsına lüzum görülmedi. Kasaba bi-nefsihî âsâr-ı atfika nokta-i nazarından cidden şâyân-ı tedkik bir yer olup kalası, hafî yolları, mağaraları, eski mezarları ve saraylar, harâbeleri ayrı ayrı cedir-i temaşa ve hayret-i âsâr-ı bedîadandır. Teessûf olunur ki, bu meâsir-i kesîreden mâziye âid sâlim bir mana istihracı henüz mümkün olamamış hatta devr-i Osmâniyâne ve zamân-ı Selaçikiye âid âsâr-ı kesîre-i İslâmiyetten başkasının hangi zamana âid olduğuna dahî tamâmiyle tayin edilememiştir.

Amasya bâlâda söylendiği vecihle Osmânî Pâdişahlarından beş şehriyar-ı celîlü-ş-şânın ve müteaddid şehzâdegân-ı kirâmın mahall-i ikâmeti olmakla ve anlardan sine-i mefharetinde -câmi ve medrese gibi- dini ve medenî ve her biri kadren ve kıymeten pek âli bu riyâd-kâr-ı pâydâr bulundurmakla hâiz-i şeref-i mahsûs olduğu gibi vüzerâ-yı Selçûkiyeden Muinü'd-dîn Pervâne kibar-ı evliyâullahtan Akşemseddin'in pederi Şeyh Hamza, İbn-i Kemâl Ahmed

⁸³ İsfendiyar hükûmeti Şemseddin Bey tarafından h. 690/1291 tarihinde vücûda getirilmiş ve kendisinden sonra Emir Şecaeddin Adil Bey, Beyazid Bey, İsfendiyar Bey, İbrâhim Bey, İsmâil Bey, Kızıl Ahmed Bey namlarıyla yedi kişi icrâ-yı emâret eylemiştir. Bunlara beşincileri İsfendiyar Bey nâmına nisbetle İsfendiyar-zâdeler denildiği gibi sonuncuları olup Sultân Mehmed Hân-ı Sâni hazretleri tarafından h. 864/1459 tarihinde memâlik zabt olunarak kendisini Moraya vali tayin buyurulan Kızıl Ahmed Bey'e izafette Kızıl Ahmetli dahi denilir. Bu aile efradı bilâhère şehriyârân-ı izâm-ı Osmâniye cânib-i âlîsinden dâima taltif ve menâsib-ı âliyede istihdâm buyurula geldiği halde Sultân Murad Hân-ı Sâlis ahdinde ihraz ve rütbe-i vezâret kesb-i şerff-i kurbiyet eden Şemsi Paşa küfrân-ı nimeti hasebiyle tarihde lekelenmiş ve ailesine irâs-ı şeyn eylemiştir.

⁸⁴ Fatih hazretlerinin şehzâdelerinden Sultân Mustafâ vefâtını Süleyman Hân'ın encâm-ı kirâmından diğer Sultân Mustafâ ve birkaç şehzâdeler hezarâtı dahi tâ Ahmed Hân-ı evvel hazretleri devrine kadar Amasya'da mutasarrıflıkta bulunmuşlardır.

Şemseddin Efendi merhûmunun vâfidi Kemâl Paşa ve daha birçok meşâhirin makberlerini hâvî olmakla da bir ehemmiyet-i mahsûsaya mâliktir.

Amasya mülhakâtından Ladik ve Havza kasabaları Pont Hükûmet-i memâliki arasında mezkûr ve Köprü kasabasının Romalılar ve Merzifonun –muhtâc-ı teemmûse de- Danişmendiler tarafından binâ edildiği meşhûr olup Bayezid-i Sâni hazretleri Amasya'da buldukları sırada mevsim-i sayfi Ladik'te imrâr ederlerdi.

[224]
TOKAT

Tokat vaktiyle (Komane) denilen şehir-i kadîmin harâbeleri yakınında vücûda getirilmiş ve ânî yerine kâim olmuş bir kasabadır. Şimdiki Elbistan kasabasının nâm-ı kadîmi dahî Komane'dir. Orası Belona (Billon) mâbediyle meşhûr olduğu gibi, eski Tokat (Komane Pontika) sûretinde yâd olunarak ondan tefrik olunmuştur. Bu isimden de anlaşıldığı üzere Komane kasabası da Pont memâlikinden ma'dud idi. El-yevm Komenât Köprüsü denilen mahalde görülen harâbe bu belde-i kadîmeden bâkiye kalmış yegâne nişâne-i mevcûdiyet olup hâk-i semtin sîne-i mânedinde mütefî kalan hakâik-i târihine henüz istihraç edilememiş ve bu sebeble Komane'nin Pontlardan evvel veya sonra inşâ edildiğine ve sûret-i harabisine dâir malûmat-ı vesîka mefkûd bulunmuştur.

Pont Hükûmetinin bu havâfiye vaki' olan tasarrufu nisbeten vâzih sûretde mazbut ve Roma'nın istilâsı safahâtı ise azâde-i şükûk olduğundan Komane'nin bu iki hükûmet tarafından binâ olduğuna hükm olunabilir. İskender-i kebîr devre-i fütûhâtında müceddeden teşkil ettiği mervî bulunan (70) şehir arasında bunun da mevcûdiyetine dâir hafif bir delil ve hatta zayıf bir rivâyet bulunmadığı gibi İranlıların fütûhât sırasında imâr ve isti'mâra adem-i meyilleri târihen müsbet olduğundan Komane, edvâr-ı meşkûkenin bir yadigâr-ı mübhemi add olunmak zaruri görülmüyor. Binâenaleyh bunun (Pontika) sûretinde yâd edilişi Pontların eser-i binâsı olduğundan değil belki o hükûmetin kuvve-i galebesiyle gösterdiği bir mevcûdiyet sırasında diğer Komane'den tefrik edilebilmek için olmalıdır.

(Mu'cemu'l-Buldân) da yalnız kalasının metâneti yazılı olduğu ve Tokat'ın eski (Berise veya Komane Pontika)nın aynı olması maznun bulunduğu (Kâmûsu'l-A'lâm)'da muharrerdir.

Maa hâzâ kurûn-ı ûlâya aid bir kasaba olmasına göre Kapadokya ve Pont hükûmetlerinin tahvilât ve inkilâbatından hissedar olması ve büyük Mühürdâd'ın mağlubiyetiyle Romalıların ekser Pont eyâletine tasarruf etmeleri üzerine (Kable'l-milâd 62) burasının da Roma'ya intikâl etmesi tabii olup o sırada tahrib edilerek şimdiki Tokat kasabasının binâ edildiği de maznundur.

[225] Bu beyânât-ı cereyân vekâie müstenid zanniyet ve olsa olsa istidlâlât cümlesinden ise de Danişmendilerin Romalılardan aldığı mahallin (Komane Pontika) şimdiki Tokat olduğu muhakkaktır.

Sivas ve Amasya'ya âid târihi bendlerde mücmelen yazılmış olduğu vechile Danişmendiyanâ vâris olan Selçûkîler 567/1171 târih-i hicriyesinde Tokat'ı dahî memlekelerine ilhak eylemişler ve kasaba 795/1392'de Yıldırım Bayezid Hân Hazretleri tarafından memâlik-i Osmâniyeye ilâve buyurulmuştur.

Târîh-i Osmâniyede Tokat fâsıla-i saltanat esnasında Çelebi Sultân Mehmed Hân Hazretlerinin ziyâret-i mütevâlîyesiyle ve meşhûr Abaza Paşa'yı tutan Sadrazam Hüseyin Paşa'nın Murtazâ Paşa mârifetiyle 1041/1631'de şehâdetiyle ve defterdar Bâki Paşa'nın vefâtıyla maruf olup Şeyh Hüseyin Rifâi Hacı Bektaş-ı Velî hülefâsı kibâr-ı mazannadan Sünbül Baba gibi birkaç zâtın ve Devlet-i Danişmendiye müessesesi Melik Gâzî Ahmed Bin Ali Bin Nasr ile oraya geldiği sırada vefât eden Seyyid Gâzî Sultân gibi güzidegân-ı guzâtın mekâbirini ve bilhassa eâzım-ı Osmâniyân tarafından vücûda getirilmiş dîni, medenî birçok müessiri hâvidir.

Tokat mülhakâtından Zile, târihen eski ve yeni Tokat'dan daha meşhûrdur. İsm-i kadîmi (Zelâ) olan bu beldeyi coğrafi-i şehir (İsterabon)un kavline göre Asuriye melikesi Semiramis

binâ etmiş (Sivas'ın akvâm-ı Sâmiye tarafından binâ edildiği rivâyeti ve Amasya'nın da öyle olabileceği ihtimâli hep bu esâsa müsteniddir). Bu belde evveleri (Anaitis) ilâhesine mensub add olunub ona mahsûs bir de mâbedi vardır. Kasabanın mâbed-i mezkûr papazları tarafından idâre olunduğu ve rehâbin-i merkûme reislerinin taç giydikleri mervîdir. Pont hükümdarı büyük Mühürdâd ile Roma serdarı (Tıryanus) Zile önünde harb etmişler ve Romalılar mağlub olmuşlardır. Bilâhere Kayser yine burada Pontosları mağlub ederek Roma'ya -bugün durub-ı emsâl sırasında zikr olunan- (Geldim gördüm gâlib oldum)dan ibâret meşhûr mektûbunu yazmıştır. Pont eyâleti Roma'ya ilhak olundukta Zile bir eyâlet merkezi ittihâz olundu. Romalardan Selçûkîlere ve 800/1397 târihinde Hükûmet-i Osmâniyeye intikâl etmiştir.

[226] Erzurûm vâlfisi meşhûr Abaza Mehmed Paşa yeniçeriler aleyhindeki teşebbûsâtı esnâsında cebren refâkâta aldığı Kılavuz Yûsuf Paşayı burada idâm etmiştir h. 1036/1626.

Zile'nin divarları pek eski olmayan kalesindeki bodrumları ve nehre kadar olan tahte'l-arz yolu Mühürdâdın inşâ eylediği ve kalenin mebnî olduğu tepenin Mârulism (Semiramis) tarafından sunnî olarak vücûda getirildiği mervîdir. Bâkiyesi görülen (Amfite Asâ)ın Roma âsârından olduğu tabiidir.

Tokat mülhakâtından Niksar kasabası (Niokâsârya) Turhal (Garyora) nâmiyle Pont târihinde mezkûrdur.

KARAHİSAR-I ŞARKİ

Karahisar-ı Şarkî, Romalılar Mühürdâd'ı münhezim ettikten sonra şöret kazanmış bir kasabadır. İsm-i kadîmi Kavlonya iken (Pompeyus)'un orada ihrâz-ı gâlibiyet eylemesinden dolayı o nâmı tebdil ile (Dâru'z-zafer) manasına (Nikopolis) tesmiye ettiği ve bu Nikopolisin başka bir yer olup (Kavlonya) (Karahisar)'ın nâm-ı kadîm sahihi bulunduğu hakkında muhtelif rivâyet zikir olunuyorsa da şehrin sûret ve târih binâsı hakkında tafsilat-ı kâfiye yoktur. Haykaniye mülûkünden olup Kapadokya havâlsini istflâ ve (Kayseriye)'yi binâ eden zâtın veya evlâd-ı ahvâlfinden birinin bu şehri binâ eylediği mervî fakat bu rivâyeti teyid edecek bir vesîka mefkuddur. Yalnız Pont Hükûmeti merâkiz-i eyâletinden biri olarak hükûmet-i mezkûre ile Romalılar ve onlardan evvel de İskender'in memâlikini taksim edemeyen ceneraller arasındaki muharebâta bazı sahne-i ceryan teşkil ettiği muhakkaktır.

Roma Hükûmetinin ikiye inkisâmında burası da şark imparatorluğuna isâbet eylemiş ve (Karahisar) ismine esâs ittihâz olunan (Mavrokastoran) nâmının kasabaya bu sırada tahvilen ita edildiği muhtemel bulunmuştur.

Burasının Danişmendiyâne ve Selâçikeye intikâli malum olmayup vaki' olsa dahî pek muvakkat olmak lazım ve çünkü Trabzon Komentoslarından Akkoyunlu hükümdarı şehri [227] Uzun Hasan'a geçtiği ve mûmâ ileyhin o havâlfideki mukâvemet-i me'yûsânesinden sonra Fatih Sultân Mehmed Hân Hazretleri tarafından zabt olunduğu sâbittir h. 877/1472. Târih-i müşa'şa-i Osmâniyede Karahisar-ı Şarkî Abaza Mehmed Paşa'nın hurûcu sırasında tarafından muhâsâra olunması ve mutasarrıfı Murtaşâ Paşa'nın teslimine mecbur olması vesilesiyle yad olunur. Karahisar-ı Şarkî kasabası Komentosların inşâ-kerdesi olmak üzere telakki olunan kalesiyle ve etraf ve havâlfisindeki maden-i mütenevvia ve menâbi-i ma'deniye ile meşhûrdur.

Mülhakâtından Enderes eski bir şehrin harâbesine civâr olup Karahisar kasabası da Uzun Hasan tarafından binâ olunmakla muteârifdir.

[228]

MEBÂNİ-İ MÜHİMME VE MEŞHÛRE

Vilâyetimizde mevcûd olan mebâni-i ilmiye ve diniye ve âsâr-ı hayriye ve medeniyye hakikaten mühim bir yekun teşkil eder. Bunlar başlıca iki kısımdır. Bir kısmı devr-i dilâra-i meâl-i pîrây-ı mülûkaneleri gıpta-i fermâ-yı âsâr olan selâtin-i izâm-ı Osmâniyenin evân-ı mes'adet-nişân-ı saltanatlarında diğeri ise Âl-i Selâçike zamanlarında hîz-i vücûda gelmiştir.

Selâtin-i izâm-ı Osmâniye hazerâtının himemât-ı umrân-i âyât-ı seniyyeleriyle zînet-sâz-ı sâhe-i imkân olan müessir-i dîniyye ve ilmiyye ve müessesât-ı hayriye dahî iki kısımdır. Bunların

da bir kısmı eslâf-ı izâm hazerâtının hengâm-ı saltanatlarında diğeri ise sırf müceddidi bünyân-ı devlet-i mühr-i münir-i sipihri hilâfet-i velî nimet-i bî müntemiz Gâzî (Abdülhamid) Hân-ı Sâni efendimiz hazretlerinin ahd-i güzîn-i tekmîl-i karîn-i hilâfet-penâhilerinde celâ-sâz-ı ebsâr-ı iftîhâr-ı enâm olmuştur ki, ilmi, ümrânı ve dini müessesât-ı hayriye ve medeniyenin adeden ve hükmen en mühim kısmını teşkil eden bu ikinci kısım mebâni ve müessir-i âliyyeyi kısm-ı mahsûsunda tafsilânen yazacağımızdan burada yalnız âsâr-ı kadîmeden biraz ma'lûmât it'asıyla iktifâ edeceğiz.

Ecdâd-ı maâli-i nihâd-i hazret-i Pâd-şâhînin ahd-i saltanatlarında vilâyetimiz dâhilinde vücûda getirilmiş olan mebâni-i diniye ve medeniye-i cesîmeden şehrimizde vâki' olup el-yevm derûnunda asâkir-i şâhâne ikâmet etmekte bulunan Taşhân ile ittisâlindeki câmi ve hamamın hey'et-i umûmiyyesi öyle az himmetle vücûda gelebilecek eâzım-ı âsârdan değildir.

Emsâlîne ve kendisinin hacmine nisbetle kubbesi gayet mürteffî ve fakat inzâr-ı itlâi nâsdan müvekkian muhteffî bulunan şehrimizde vâki' kale câmii dahî bir tarz-ı dil-nişîn ve rasîn üzere yapılmıştır.

Amasya'daki Bayezid câmi-i şerîfinin hâiz olduğu cesâmet ve tarz mîmârisinde meşhûd bulunan âsâr-ı nefâset ve mahâret gerçekten uyûn-i nefâyis-pesendâni kamaştırarak bir mertebededir.

Tokat'daki Ali Paşa ve Meydan Câmi-i şerîfleri dahî cesâmet ve metânetleriyle beraber birer letâfet-i mimariyeyi hâizdir.

[229] Âl-i Selçuk zamanlarında şehrimizde vücûda getirilmiş olan mebâni-i atîka ve nefîseye gelince bunlardan bir kısmı Divriği Kazâsında ve diğerkleri de merkez-i vilâyettedir. Mebâni-i mezkûrenin kâffesi hemen iben-i taksîmât ve tersîmatda Hind, Arab, Acem tarzı mimariyelerinin imtizâcından meydana gelen Selçuk uslûb-ı mimâri-i mahsûsi üzere inşâ edilmiştir.

Binâen alâ hazâ her biri için ayrı ayrı târifat ve tevsîfâta girişmeğe o kadar lüzum göremeyiz. Bunların kâffesi Tebriz ve Konya sanatkârlarının dest-i mahâret peyvesteleri ile vücûda gelmiştir. Ümmet-i necîbe-i İslâmiyenin âsâr-ı sâlifedeki terakkîyât-ı ilmiye ve ümrânîyenin güvâh-ı bi-iştîyâhı bulunan bu müessesât-ı hayriye o kadar mükemmel ve mükellef, girift ve zarif oyma ve kabartmalı nukûş ve hutûta o derece müzeyyendir ki letâfet ve nefâsetlerine doyumlayan bu mebâninin kapıları önünden geçenler için o hayret-efzâ-i nukûş ve hutûtun temâşâsına saatlerce vakf-ı nigâh-ı meftûniyet etmemek kabil değildir.

Asâr-ı mezkûrenin cümlesi hakkında bir fikr-i icmâlî hâsıl edilmek üzere bazıları hakkında biraz târifat ve izâhat it'asını münâsib gördük:

ŞİFÂİYE MEDRESESİ

Selâtin-i Selçûkiyeden Keykâvus-ı Evvel Bin Keyhüsrev tarafından inşâ ettirilmiştir ki isminden de anlaşılacağı vechile bir müessese-i sıhhiye ve şifâiyedir. Bu binâ-yı azîmin yalnız hastahâne değil hem bir mekteb-i tıbbiye ve hem de seririyyât hastahânesi makâmına kâim olmak üzere ol vakt yapılmış idüğü kapısı balâsındaki kitâbe-i târîhiyeden anlaşılmaktadır. Binânın hey'et-i umûmesi bir şekl-i müstatîli arâe eder ortasında boş ve açık bir havlu vardır. Binâyı bu havlunun dört cihetinde taş sütunlar üzerine imâl olunmuş metîn kemerlerle bu kemerlerin altına yapılmış bir takım hücreler teşkil eder. Sütunlar sağlam mermerden kemerleri ise 16 santimetre tûl ve 9 santimetre arzında dayanıklı ve şekilleri müstatîl tuğlalardan vücûda getirilmiştir. Binânın dış kapısı üzerinde âtiyedeki ibâre-i târihiye muharrerdir. "Emr-i bi-imâret-i hâzihî'd-dâru'l-sıhha es-Sultân zillullâh-i fi'l-âlem *edâmellahu eyyâmehû izzü'd-dünyâ ve'd-dîn rûknü'l-İslâm ve'l-Müslimîn Sultânü'-berri ve'l-bahr tâc-ı âl-i Selçuk Ebu'l-Feth Keykâvus bin Keyhüsrev ve [230] bürhân-ı emîru'l-mü'minîn fi târih sene erba aşara sitte mie*" (614/1217) ânîfu'l-beyân sütunların Abak tâbir olunan başlıkları dahî gayet zarif ve nazar-rübâ oymalarla müzeyyen ve bu nukûşun ortalarında bir şekl-i dâirevî içinde uluvv-i kader ve mezid-i ilmî müttazin ibârât-ı latife muharrerdir.

Hücrelerin kapıları üstünde ve duvarlarında dahî kabartma olarak tahsil-i ulûm ve fûnûnun-ı uluv kadar ve şanına dâir bir takım ayât-ı kerîme ve ehâdis-i şerîfe ve kelim-ı kibâr görülür.

Hücrelerin birisi de bu darü'l-hayrın bânisi olan Keykâvus-ı evvel Bin Keyhüsrev türbesidir. Kubbesi şekl-i mahrûfî üzere yapılmış ve derûn ve bîrûnı çini nükuş ve kûfî hututla donatılmıştır. Türbenin kapısı balasında üzerlerine çini ile kabartma hutût-ı menkûş ondört parça tuğlanın terkibinden vücûda gelmiş beş metre doksan santimetre tûl ve kırk beş santimetre arzında bir levha-i târîhiye mevcûd olup hutût-ı mezkûre-i atıfdeki ibâre-i latîfeyi hâvîdir.

[Le-kad ahrecnâ min saati'l-kasûr ilâ-diki'l-kubûr yâ hasre ta'llâhi "mâ agnâ annî mâliyeh heleke annî sultâniyeh."⁸⁵ Tahakkake'l-intikâ ve tebeyene'r-rihâl an-küllî mâ evşeke'z-zevâl fi'r-râbî min şevvâl sene aşara ve sitte mie. 610/1213] Bu levha-ı târîhiye ile kapının arasında epeyce bir fâsıla kalıyor ki bu fasıla dahî bir takım çini ve taş üzerine kabartmalı kûfî hatlarla müzeyyendir. İşte bu fasıla derûnunda ve kapının üzerinden biraz yukarısında hatt-ı kûfî ile [Küllü men aleyhâ fânin ve yebkâ vechü rabbike zü'l-celâli ve'l-ikrâm.⁸⁶ Sadaka'llah] muharrer olduğu gibi kapının iki cânibindeki duvarlarda da hatt-ı kûfî ile yazılmış olan o ayet-i celile mesâdif-i nazar itibâr olmaktadır.

Yine kapının üstünde nisf-ı dâire içinde tuğla üzerine imâl olunmuş tirşe çini ile ebyât-ı âtiye-i fârisiyye tahrîr edilmiştir. (Der cihân-ı şahân besî bûdend-gez gerdûn mülk-i tirşân-ı pervîn kesl-i bûd ü sinân cûz-engâr be-nikrîd eknûn benâti'n-na'ş-var ez-dest-i merk-nîz hâşân-ı şah şâh u tîr-i hâşân-ı târ-târ.....] tam kapının üzerinde dahî "innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn"⁸⁷ âyet-i kerîmesi yazılmıştır.

İşbu türbenin kabısının iki tarafında birer pencere vardır. Kapıya tevcîh olundukta sağ cânibe düşen pencerenin zirinde yine çini ile (amele Üstâd Ahmed) kelimâtı görülüyor ki bundan da eser-i nefsin İslâm bir sanatkar-ı bülend iktidârın mahsûl-ı dest-i mehâret-i icâz-kârenesi olduğu anlaşılıyor.

[231] Türbenin dâhiline girildiğinde birkaç merkad görülüyor. Bunlardan birisi Keykâvus bin Keyhüsrev merkad-ı muhtemleridir. Diğerlerinin de Selçûkî ailesine aid olmaları melhuzdur. Bu mezarların sandukaları vaktiyle bir takım çini hutût ve nukûş ile tezyin edilmiş olduğu anlaşılıyorsa da hayfa ki bu çinilerin pekçokları zâyî' ve telef olup yalnız gayr-i muntazam bir miktar parçaları kaldığı ma'a teessûf görülmektedir. Bu çinilerin kiremit üzerine kabartma sûretiyle gayet mûsanna' ve mâhirâne bir sûrette imâl edilen ve şimdi emsâli dünyanın hiçbir cihetinde vücûda getirilememekte olan âsâr-ı nefise ve nâdireden bulunduğu nazar-ı dikkate alınırsa bunların dest-i tahrib ve ziyâ'dan masun kalmaması ne derecelerde şâyân-ı esef olduğu takdîr olunur.

Merâkîd-ı mezkûreden birisinin de Yıldırım Bayezid Hân hazretlerinin şehzâde-i âli nijâdları şehîd-i saîd Ertuğrul Bey merhûmun kabri-âlleri olduğu rivâyet oluna gelmekte ise bu rivâyeti teyid edecek bir güne hutût ve ibârâtın mevcûd olmaması sezâvâr-ı teessüfdür. Bast ve temhîd edilen târifat ve tavsîfat bu türbenin dâru'ş-şifâ derûnunda ki hücrelerden biri olduğu unutturmasın bu türbe-i nâdireyi ihtiva eden mezkûr daru'ş-şifâ el-yevm Şifâiye Medresesi nâmiyla ma'nûndur. Esâsen Daru't-tîb ve hastahâne olmak üzere binâ ve inşâ edilmiş ise de Timur vak'a-i menhûsası bunların her türlü teşkîlat tertîbâtını zîr ü zeber etmiştir. Vaktiyle Timurleng'in sadme-i tahribine uğrayan bütün mebâni-i nefise-i atîka-i letâif ve revnak-ı aslîlerini pek ziyâde gâib ettikleri halde şâyân-ı şükürdür ki yalnız türbe-i mebhûse oldukça revnak-ı esâsîsini muhafaza edebilmiştir.

Selâtin-i izâm-ı Osmâniye öyle bir eser-i bihter-hayrın muattal ve günden güne müşerref harab olmasını tecvîz buyurmadıklarından 1182/1768 târîhli kuyûd-ı hâkâniye mücibince

⁸⁵ Âyet, Hâkka 69/29, "Saltanatım da benden (koptu) yok olup gitti."

⁸⁶ Âyet, Rahman 55/25-26, "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinizin zâtı bâkî kalacak."

⁸⁷ Âyet, Bakara 2/156, "O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman: "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler."

medreseye kalb ve tahvil edilmiştir. El-yevm bu medresede beşyüzi mütecâviz talebe tahsil-i ulûm ve âliye ve 'âliye ile işğal etmektedir. Bânîsinin kurâ ve mezârî-i mevkûfesi hâsılâtından ibâret olup mütevellisi mârifetiyle cebâyed edilen vâridâtı bu eser-i güzînin bir vefk-ı matlûb-ı idâme-i mamuriyetine maa-ziyâde kâfi olup sâye-i ümrân-vâye-i hazret-i Şehriyarîde bu sene mebâlig-i külliye sarfiyla tamirât-i mükemmilesi dahî icrâ edilmiş ve âti-i mamuriyeti bir kat daha temin edilmiştir.

[232]

ÇİFTE MİNARE

Şifâiye medresinin karşısında vâki' olan bu müessese-i dîniyenin vaktiyle Şifâiyeden daha musanna' ve mükemmel olarak vücûda getirilmiş bir binâ-i âli olduğu el-yevm pâ-bercâ kalan kapısıyla cebhesinin bir kısmından anlaşılıyor. Kapının üstünde ve iki tarafındaki duvarlarda oymalı ve kabartmalı o derce zârif ve latîf hutût ve nûkûş vardır ki cidden hoş-rübâ ve i'caz-nümâdır. Letâfet ve mükemmeliyât-ı mimariyyesine doyulmayan bu kapının üzerinde tuğla ile örülmüş ve tuğlaların araları çini ile tezyin edilmiş iki minâre vardır. İşte bu minârelerin vücûd-ı dârü'l-hayrın beyne'l-ahâlî çifte minâreler diye iştihârına sebep olmuştur.

Bu medresenin ehâdis-i nebeviye tedsîsine mahsûs olmak üzere tesis edildiği rivâyet oluna gelmiştir. Kapının üzerinde arab üsulünde tezyinatlı memzûc ve hatt-ı kûfi ile muharrer ayât-ı kerîme ve ahâdis-i şerîfe meşhûddur. Bunlardan başka atiyedeki ibâre-i târîhiye dahî mahkûkdur. (Emere bi-imâret-i hâzihî'l-medreseti es-sâhibü'l-a'zâm melikü'l-mülûki'l-vüzerâ-i fi'l-alem Şemsü'd-dünyâ veliyyü'd-din Mehmed bin Mehmed bin Mehmed Sâhibü'd-dîvan *halladallâhu devletehû* fi seneti seb'în ve sitte mie 670/1271). Bundan anlaşılıyor ki bu müessese-i 'âliye selâtin-i Selçûkîye vüzerâsından birisinin yadigâr-ı hayrıdır.

Kapıdan içeri atf-ı nazar olundukta haylice vâsî' bir meydanlık görülüyor ki bundan da binânın vaktiyle o meydanlığın etrafını işgal eden bir takım hücerâtı ve bir câmi-i şerîfe bir de vüs'at-ı lâzimeyi hâvî bir darü'l-hadîsi muhtevi idüğü istidlâl olunmaktadır. Havlunun etrafını işgal eden hücerâtdan bazısının harâbeleri mevcûd iken bundan yirmi beş otuz sene akdâm kâmilen hedm edildikleri rivâyet olunmaktadır. Mezkûr meydanlığın bir cihetinde çend sene ikdâm-ı maârif tarafından bir sînâyi mektebi inşâ olunmuş ise de her nasılsa mekteb küşâd edilemediğinden binâ-yı mezkûrede asâkir-i nazmiye-i şâhâne ikâmet etmekle kışla sûretinde isti'mâl olunuyor.

BURÛCİYE MEDRESESİ

Bu dahî sâlifü'z-zikr iki medreseye yakın bir mevkidedir. Bunun da kapısı pek nazar-rübâ bir sûrette münakkaş ve müzeyyendir. Kapının üstündeki duvarlarda ilmin uluvv-i kadr ü şânını [233] nâtık âyat-ı kerîme ve ehâdis-i şerîfe muharrerdir. Bu yazıların üzerine ol vakt talan edilmiş olan altın yaldızlar el-yevm bâkî ve nazar takdîri câlibdir. Bu binâ dahî Şifâiye Medresesi gibi ortası açık bir havlu ve bu havlunun etrafına taş amûdlar üzerine ma'mul bir takım müteselsil kemerlerle bu kemerlerin tefrik eylediği mahallere yapılan hücrelerden terkîb ve teşkil etmiştir. Amûdların başlarında dahî ilim ve fazlın şeref ve meziyyetini mübeyyin ayât-ı münîfe ve ahâdis-i şerîfe yazılmıştır.

Bânisi olan Gâzî Muzafferuddin hazretleri kapıdan içü girildikte sol tarafa düşen türbe-i mahsûsada medfûndur. Bu türbenin aksâm-ı dâhiliyyesi serâpa gayet mûsanna' çiniler ve yazılarıyla bir sûret-i fevkalâdede vaktiyle tezyîn edilmiş olduğu şurasından burasından kalmış olan parçalardan anlaşılmalıdır. Bu binâ-yı nefis dahî ilk evvel Timurleng'in kahr ve tahrubine uğramak sûretiyle letâfet ve ziynet-i asliyesini gâib eylemiştir.

Cebhe divarını tezyîn eden hutût-ı mahkûkdan [Benâ hâzihî'l-medreseti'l-mübâreke fi eyyâmi's-sultâni'l-a'zâm Gıyâsü'd-dünyâ ve Ebu'l Feth Keyhüsrev Bin Kılıç Arslan *halladallâhu mülkehû el-abdu'z-za'îfi'l-muhtâc ilâ rahmeti rabbihî'l-gafûri'l-muzaffer* *Gaffarallâhu lehû veli vâlideyhi ve licemî'l-müslimîn* fi şühûri sene seb'în ve sitte mie 670/1271] ibâresi bu binâ-yı bed'în bânisini ve târîh-i binâsını vaz-ı inzâr-ı aleniyet ediyor. Dış kapıdan girildikte evvel

emirde asıl binâya medhal olan ufak bir aralığa tesâdüf olunur. Oradan da binânın vasatını teşkil eyleyen açık ve geniş havluya giriliyor. Medhalin üzerinde son derece mûsanna ve i'caz-nümâ bir kubbe mevcûddur ki bu kubbe helezoni üç sıra taşın yekdiğeriyle imtizâcından vücûda gelmiş ve pek dakîk hesâbât-ı hendesiye üzere yapılmıştır. Bi'l-cümle hayrât-ı şerifenin temin-i intizâmı ve ümrânı emrindeki emir fermân-ı Pâd-şâhî mücib-i âlîsınca Bosna merkez-i vilâyetde defaten vücûda getirilen ta'mirât-ı kesîre meyânında burası da revnak-ı kadîmin andırır sûrette ta'mir olunmuştur.

[234]

GÖK MEDRESE

Bu medrese diğer ebniye-i atıkanın hepsinden ziyâde mamuriyetini muhafaza etmiştir. Kapısı etrafındaki nükûş her ne kadar çifte minâre kapısı kadar ince ve mükellef değilse de yine pek zarîf bir nazar-rübâdır. Kapısının iki tarafında meşhûd olan minâreler bu müessese-i hayriyenin bir de câmi-i şerifi hâvî bulunduğu ilk nazarda bildiriyor.

Selâtîn-i Selçûkiyeden Gıyâseddin Keyhüsrev-i sâlisin vüzerâsından (Fahreddin Ali Bin Hüseyin) nâm zât tarafından inşâ ettirilmiş olduğu kapının bâlâsındaki levha-i târihiyyede mahkûk bulunan (Amure fî eyyâmı devlet-i Sultânî'l-A'zam, şâhenşâh-ı muazzam Gıyasüddünyâ ve'd-dîn Keyhüsrev bin Kılıç Arslan *Halledallâhu devletehû*) ibâresiyle bunun az aşağısında bu kapının üzerinde muharrer olan (Emere bi-imâreti hâzîhi'l-medreseti'l-mubâreketi fî eyyâmı devleti's-sultânî'l-a'zam şâhenşâh-ı muazzam Gıyasüddünyâ ve'd-dîn Keyhüsrev bin Kılıç Arslan *Halledallâhu devletehû es-sâhibu'l-a'zam, ed-düstûru'l-muazzam ebu'l-hayrât ve'l-hasenât fahru'd-devleti ve'd-dîn* Ali bin el-Hüseyin *ahsenallâhu âkibetehû* fî gurreti muharrem sene seb'îne ve sitte mie 670/1271) ibâresi efhâm ediyor. Daha aşağıda da [amele üstâd Kaluyan el-Konevî] ibâresi mestûr ve menkûştur. Bu binâ-yı âliyenin derûnuna girilirken Ewvelâ ufak bir kubbesi ihtiva eden bir aralığa duhûl olunur. Bu kubbe dahî hakîkaten câlib-i hayret ve takdîr bir derecede musannâ'dır. Ondan sonra asıl binânın vasatını teşkil eyleyen geniş havluya giriliyor. Mezkûr aralığın sağ cânibinde bulunan câmii şerifin cederân-ı dâhiliyesi ve bâ-husûs mihrâbı gâyet sanatkârâne bir sûrette çini üzerine âyetü'l-kürsî ve câmi-i şerife münâsib sâir ibârât-ı mukaddese muharrer bulunmuş ve bunların cümlesi hatt-ı kûfi ile sebt-i müvekka-i ihtirâm kılınmıştır.

Bu câmi-i şerîf hacmen o kadar büyük olmağla beraber derûnundaki tezyînat-ı mi'mâriye gerçekten de hoş-rübâ ve inşirâh- bahşâdır. Bu müessese-i hayriye dahî diğerleri gibi ortası boş bir havlu etrafında mermer sütun üzerine örülmüş kemerlerden vücûda gelmiş müstafîlû-ş-şekl bir binâ-yı muazzamdır. Her ne kadar bu nümûzec-i bedâyi-i âsâr dahî Timur'un dest-i tahribine [235] uğramış değilse de öbürlerine nisbetle mamûriyet-i asliyesi o kadar rahne-dar olmamıştır. Burası el-yevm Sivas'ın en mamur bir medresesidir. Merkez Vilâyetinde sâye-i şâhânede husûle gelen inşâat ve tâ'mirât arasında bu binâ-yı kadîm dahî letâfet-i kadîmesine halel gelmemek ve fakat daha nazar-ferib görünmek şartıyla mükemmelen tamir ve ihyâ olunmuştur.

KÜÇÜK MİNARE

Cesim bir türbeden ibârettir. Buna Küçük Minâre nâmını vermemiz beyne'l-âhad bu ünvânla yâd oluna geldiğine mübtenîdir. Bu binâ-yı âlî, Selâtîn-i Selçûkiyenin şehrimizde mevcûd sâir eserlerine nisbetle bir dereceye kadar tezyînat-ı mi'mâriyyeden ârî ise de cesâmet ve metâneti hasebiyle yine nevâdir-i âsârdan add olunmağa sezâ-vârdır. Bu türbenin tuğladan ma'mûl bulunan kubbesi sath-ı zemînden on altı buçuk metre irtifâındadır. Bu türbe dahî mimârân-ı Selâçikenin dest-i mahâret-i peyvesteleriyle sâha-i ârây vücûd olmuş ve derûnunda Selâtîn-i Selçûkiyenin evlâd-ı inâsı neslinden [Şeyh Hasan Bey] nâmında zî-nüfûs bir zâtın medfûn olduğu rivâyet olunmakta bulunmuştur. Fakat müşâru'n-ileyhin târîh-i vefâtına dâl-i dâhil ve haric türbede ibâre ve kitâbe olmayup şu kadar ki kabri üzerindeki mücellâ granit taşından mamul sanduka üzerinde (vefât-ı merhûm mağfur Sultân-ı şükûfe-i şecere-i saâdet, ravza-i memleket Şeyh Hasan Bey *Nevvera'llahu*) ibâresi meşhûddur.

DİVRİĞİ CAMİ-İ KEBİRİ

Bu müessese-i mukaddeme, eâzım-ı mebâni-i nefisedendir. Hind, Arab ve Acem usûl-i mimârisinin imtizâcından mütehasıl tarz-ı meşhûr-ı Selçûkî üzere imâl olunmuş olan bu binâ-yı nazar-rûbâ cesâmet ve üslûb-ı mimârisinde meşhûd zarâfet ve mükemmeliyet cihetiyle hemen merkez vilâyetteki âsâr-ı Selâçikenin umûmuna tercihe sezâdır. Bu binânın kapısını arâe eden resimde görülen müessir-i fevkalâde-i letâfet ve nefâset, tezyînât-ı dâhiliyesinin târif ve tevsîfden mustağni olduğuna şâhiddir. Bânîsi (Ahmed Şah b. Süleymân Şah) nâmında bir zat olup [236] 620/1223 kûsûr sene-i hicriyesinde binâ edildiği bazı mahallerindeki hutûttan ve Alâaddin-i Keykûbâd-ı evvelin hengâm-ı saltanatında zînet-ârây-ı sâhe-i imkân olduğu kapısı üzerindeki mahkûkâtan anlaşılıyor. Bu eser-i enfes-i dîniyenin letâfet ve zarâfet-i asliyesini idâme edecek bir sûret-i mükemmelede tamir ve termîmi için yüzbin kuruşun sarfına irâde-i kerâmet-âde-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-südürlü buyurulmuş olduğu cihetle *bi-mennihi'l-kerîm* geçen sene zarfında bunun da tamirâtına mübâşeret olunmuş ve taraf-ı celfî-i vilâyet-penâhîden bilhassa masrûf buyurulan himem-i sâdikâne ve diyânet-perverâne hasebiyle bu sene tamirâtın hitâm bulması tabîi olup cânib-i akdes-i cenâb-ı Pâd-şâhîye bu vesîle ile de hakîkaten âlî ve medîd daavât-ı sâmiyye istiqlâb buyurulmuştur.

Resimleri Sâlnâmemizde görülecek olan üç köprü hakkında da biraz ma'lûmât itâsı lazım görüldü: Bu köprülerden Eğri Köprü ve Kesik Köprüler âsâr-ı Osmâniyeden olup birincisi asr-ı Abdülaziz Hanî'de ve Hacı İzzet Paşa merhûmun zamân-ı vilâyetinde müceddeden ve pek metin sûrette binâ ve ikincisi Pâd-şâhımız (Abdülhamid) Hân-ı Sâni efendimiz hazretlerinin ahd-i mes'ûd-ı hümayûnlarında ve Halil Rıfat Paşa merhûmun Sivas vâliliği zamânında ihyâ olunmuştur.

Boğaz Köprüsü Romalılar devrinden müntakil ve şâyân-ı hayret bir tarz-ı müstesna-yı mimârîde inşâ edilmiş olup vülât-ı sâlifeden Sivaslı Seyyid Ahmed Paşa tarafından tamir edilmiş ve bu sırada sâye-i seniye-i Hazret-i Pâd-şâhîde, mükemmelen yaptırılması mukarrer bulunmuştur.

BEND-İ MAHSÛS

Vilâyetin meâsir-i ümrâniyesinden muhtasaran bahsetmek için vesâik-i lâzîmeye mürâcaat edilince mühim bir silsile-i âsâr teşkil eden o ümrân-ı meşkûrun her noktasında nâm-ı nâmî-i cenâb-ı Pâd-şâhî uyûn-ı iftihâr ve şükrânî tezyîn eder. Osmânlı âlem-i muşâşasına âid olmak üzere beş buçuk asırlık bir devrenin hâtıratıyla müzeyyen olan vilâyetin nukât-ı müteaddidesinde eslâfın mamurîn-i memlekete muteallik temasîli hizmeti mezbûl denecek derecede kesir olmakla beraber şevketlü Gâzî Sultân (Abdülhamid) Hân-ı Sâni Efendimiz hazretlerinin ahd-i mübeccel saltanatlarında vücûd-pezir olmuş bulunan meâsir-i terakkî o beş yüz küsur senelik âsâr-ı pay-dârı kat kat geçmiş vilâyetin her köşesinde tecelli edip duran bu âbidât-ı umrân yek nazarda birkaç asrın yâd-gâr-ı mefhâretî zan olunacak bir mahiyette tenvîr-i ebsâr eylemekte bulunmuştur. Ke'l-bed müşkil-i vilâyete câ-be-câ ifâze-i rûh eyleyen yollar sû-be-sû hakîkî bir hayât-ı saâdete muttalî intişâr bulunan mektebler her kasabada şevket-i müdebebe-i Osmâniyeye incilâ-gâh-ı metîn teşkil eden hükûmet konakları telgrafhâneler, kışlalar, hülâsâ ayrı ayrı ta'dâdı nâ-kâbil binlerce âlî eserler hep bu şanlı Pâd-şâh-ı maâlî-i penâhîn nişâne-i ulüvv-i himmeti anlardan mütehasıl fevâid-i maddiye ve ma'neviye dahî hep o şehriyâr-ı makâr-ı meşârın teb'a-i sâdikasına ibzâl buyurulmuş âsâr-ı merhamet ve inâyetidir.

Tamâmen târifî gayr-i mümkün bulunmakla beraber sadâkat ve muhammedet hislerinin sevk-i tabîi-i mukâvemet bir endâzânesine kapılarak şu silsile-i terakkîyatın tasvîrine kalkışılca Sâlnâmemizin bütün sahâifini buna hasretmek lazım ve bi'n-netîce izhâr-ı acz edilmek mütehakkık olduğundan itnâb-ı mekâlî terk ile yalnız en mühim meâsir-i ümrâniyeden bahs edeceğiz:

Merkez-i vilâyet, hükûmet dâiresiyle mekteb-i 'dâdi-i mülkî binâsından geçen defaki salnâmemizde uzun uzadıya bahs edilmiş ve resimleri de derc olunmuş olmakla anlardan şimdi tekrara lüzum görünmez.

Hâlâ vâfî-i Vilâyet devletlü Reşid Akif Paşa Hazretlerinin merkeze vürûdlarından beri [238] tezâid-i âsâr-ı mamuriyetde görülen fark-ı bâhir delâil-i mücesseme günâ-gün ile mütezâhir olup müşâru'n-ileyh tarafından yaptırılan ve geçen defaki sâlnâmede icmâlen sûret-i inşâsından bahs ve bu defa sûr-ı muhtelifede resmi derc olunan selh-hâne-i binâ-yı güzîn ile mevcûdiyetinden nişâne göstermesi bile kâbil olmayacak bir noksan inşâat içinde metruk bırakıldığı halde bir sûrat-i mahsûsa ile ikmâl ve levâzım-ı sâiresinde istikmâl olunarak küşâd edilen ve nâm-ı mübeccel Hazret-i hilâfet-penâhiye bi'l-izâfe Hamidiye Sınâ'i Mektebi ittihâz buyurulan binâ-yı muşâ'şa' mârû'z-zikr iki eser-i bedîi terbi' etmiş ve Sivas bu dört binâ-yı nâdirü'l-misâl ile cidden tezeyyün eylemiştir.

Bu darû's-sinâ'î binâsı 319/1901 senesi Ağustosunun ondokuzuncu günü tesis ve küşâd buyurulan (Sivas Hamidiye Sınâat ve Zirâat) sergisine mahal teşkil ittihâz buyurulmuştur. Cülûs-ı Hazret-i Şehinşâhîye müsâdif olmak hasebiyle a'yâd-ı milliyemizin en güzîdesini teşkil eden o yevm-i mes'ûdda vâfî-i müşâru'n-ileyh hazretlerinin şâyân-ı muhammedet bir niyet-i terakkî pervârâne ile vücûda getirdikleri bu meşher-i mahsûsun yâd-ı mefhareti dâimî olmak pek tabii olup bu babda arz-ı tafsîlat edilmek ise vecâibden görülmüştür.

Henüz serginin tertibiyle iştiğal edildiği esnâda meydan intişâra çıkan evvelki salnâmede yalnız terfîbât-ı mutasavvurda bahs olunmuş idi. Şimdi ise bi-tevfîkî teâlâ o tâsavvurâtın netâic-i fi'liyyesine âid bir mevzû-i fâhirde hâme-rân-ı şükran oluyoruz. Hakîkaten san'at ve zirâatin aksâm-ı mütenevvasını muhîf ve usûl-ı cedîdeye muvâfık olarak vilâyet-i Şâhânede teşkil olunan meşhûrların bir neticesi olmak hasebiyle hâiz-i fazl takaddüm olduğu gibi şa'şaa-i muvaffakiyetce ihrâz-ı şeref tafavvuk eden Sivas Hamidiye sergisi memleketimizin târih-i iktisâsında dâima bir mevkî-i müstesnâ-yı ehemmiyet işgal edecektir.

Sergi bir nevî metâ' veya mahsûle mahsûs olmayıp memleketimizle alakası bulunan bütün ma'mûlât ve mahsûlatı şâmil idi. Fakat bu ma'mûlât ve mahsûlatın münhasıran dâhile âid olması yolunda bir husûsiyet-i latife ile mukayyed idi. Yalnız memleketimizde tatbik ve ta'mîminden istifâde ma'mûl olan âlât-ı zirâiyenin nere ma'mûlâtından olursa olsun [239] teşhîrine müsâade olunmuş idi ki bunun da ihtiyacât-ı iktisadiyemize ne kadar muvâfık olduğunu müstagni-i isbâtdır.

Memleketimizin ahvâl-i sınıâyesi nazar-ı dikkate alınarak sergi, mensûcat, ma'mûlât-ı ma'deniye, ma'mûlât-ı haşbiye, mahsûlat-ı zirâiye, mahsûlat-ı hayvaniye ve dibâgiye şübelerine tefrîk ve her bir şû'be için erbâb-ı ihtisâsdan birer heyet teşkil olunmuş ve serginin umûr-ı umûmîyesi bizzat riyaset-i celîle-i cenâb-ı vilâyet-penâhîde müteşekkil bir komisyon-ı mahsûs tarafından idâre edilmekte bulunmuş idi. Hüsn-i niyet ve ciddiyete mekân-ı mesâinin ne büyük semereler hâsıl ettiğine bu meşhûr müteyemmin bize bir delîl-i mücessem arâe etti. Ne memurlarımızda sergi tertîb ve teşkilinde tecrübe görmüş ne de ahâlimizde serginin menâfiini anlamış kimse olmadığı halde birkaç aylık mesâi-i müşkil bir endâzâne muhîte göre hakîkaten mükemmel bir meşher-i muntazamın sâha-i iffihârde arz-ı vücûd eylesini temin etti.

Serginin hâvî olduğu şubât-ı mütenevviadan mensûcât dâiresinde yalnız bir odadaki nefâis-i ma'mûlâta dört, beş bin lira kıymet takdîr olunması müştemilât-ı meşherin ehemmiyetine bir mikyâs-ı sahhâdır. Bu mikyâsın gösterdiği netice kıymet-i maddiye itibâriyle o kadar a'zâma şâyân görülmezse bile sırf ma'mûlât-ı dâhiliyeye âid olmasına nazaran istisgâr olunacak bir şeyde değildir. Ale'l-husûs meşherde kesrete değil, tenevvüa itinâ olunmuştur.

Vilâyetin her tarafında husûle gelen bütün ma'mûlât ve mahsûlatın numûneleri bu teşhir-gâhda yanyana olarak umûmun nazar-ı tedkik ve temeyyüzüne vaz' olundu. Vilâyet ve elviye-i mütecâvire dahî en güzide metâ'larıyla ma'razı tezyîn ettiler. Bilhassa Kastamonu, Trabzon; Samsun, Erzincan, Maraş, Niğde, Kayseri, Malatya bir faâliyet-i meşkûre ile sergiye iştirakda

bulundular. Bu yerlerden birçok ma'mûlât ve mahsûlatla beraber tâcirler, sanatkârlar geldiği gibi bazıları erbâb-ı vukûfdan memur-ı mahsûslar dahî gönderdiler.

Sergi mahalli ittihâz olunan (Darû's-sinâii'l-Hamîdi) binâsının zarâfet-i mahsûsası mevkiin letâfet-i tabiiyesi dahî serginin tertibatında meşhud olan şa'şai intizâm ve muvaffakiyete bir kat daha revnak verdi. Velhâsıl erbâb-ı ticaret ve sanatın ve müntesibîn-i zirâatın seve seve nazar-ı dikkat ve rağbetini bu ma'raz-ı nefâise atf etmesi ve sâili sâye-i muvaffâkiyet-vâye-i [240] cenab Pâd-şâhîde bi-temâmihâ te'min olunmuş idi. Hatta bu meşher-i güzînin bir hâtıra-i fâhiresi olmak üzere vilâyetin haritasını hâvî olarak sûret-i mahsûsada i'mâl ettirilip nefâset ve zarâfetleri hasebiyle her tarafça fevkalâde mazhar-ı hüsn-i kabûl ve rağbet olan ipekli mendillerle Sivas menâzırını arâe eden kart postallar dahî pek latîf birer vâsîta-i ilân hükmüne geçmiş idi.

Vilâyetimizle vilâyet-i mutecâvirenin en müntehab ma'mûlât ve mahsûlâtını bir arada tedkik eylemek ve bir cinsden birçok ma'mûlât ve mahsûlâtı re'yü'l-ayn mukâyese etmek suhûletini veren bu ma'raz-ı mühim sanatkârlarımıza noksanlarını ıslâh ve ikmâl etmek erbâb-ı ticarete tevessûlât-ı tüccâriyyeyi tevsî' etmek için pek fâideli fikirler verdiğine şüphe yoktur.

Bu menâfiin âsar-ı maddiyesi *bi-mennihi'l-kerîm* ikinci bir serginin kûşâdında daha açık bir sûrette manzur olacaktır. Serginin teşkîl ve tertibinde müessir-i muhteremi tarafında iltizâm buyurulan ciddiyetin bir delîl-i bâhiri olmak üzere emr-i vilâyet-penâhî ile sergi muhâberâtını câmi' olarak serginin hitâmını müteâkip baş kitabetçe bir cild-i mahsûs vücûda getirilmiştir. İleride yine bir sergi teşkiline tevessül kılındığı halde bu mecmua-i güzîdeden istifâde edileceği tafsilden müstagnîdir. *Bi-tevfîkihî teâlâ* sâye-i terakkiyât-vâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîde tevessül-i mühimm-i iktisâdiyenin an-karîm memleketimizde tekerrûri temennîsiyle hatm-i kelâm eyleriz.

Meşheri'n-nefâis itlâkına cedir bulunan bu ma'raz-ı resmî müddet-i muayyenesi hitâm bulduktan sonra dağıtılarak binânın maksad-ı asli-i inşâsı olan mekteb-i eytâm vücûda getirilmiş ve karyola, elbise, levâzım-ı tahsîliye ve şuubât-ı sînâia aid diğerk muktezeyât tamamen ve mukemmelen ihzâr edilerek birinci seneye mahsûs olmak üzere sâye-i merâhim-vâye-i cenâb-ı şehriyârîde yirmi baş talebe kayıd ve kabul edilmiş bu aded ikinci sene elli, üçüncü sene yetmiş beşe bâliğ olmuştur. Ziyâret olundukça gönülleri rakîk bir hiss-i şükrân ile meşhûn birakan bu müessese-i hayriyenin üç sene zarfındaki derece-i terakkîsi resimlerin tedkikiyle bir parça anlaşılır. Pâd-şâh-ı müşfik efendimiz hazretlerine haber duâlarımız nasıl tezâid etmez ki sâye-i [241] seniyyelerinde bu gün yalnız şu mektebde bu kadar etfâl-i yetîme yiyecek ekmek buluyor. Ve istikbâlin temînine kâfil birer de san'at öğreniyor. Boynu bükük kırk dökük bir hayat-ı sefaletle mahkûm kalmış bu nursîdelirin bir intizâm-ı maîşet arasında tahsil edebilmelerini temin eden ancak o Pâd-şâh-ı celfû'ş-şânın uluvv-i merhametidir.

Velî ni'met-i bî minnetimizin eser-i hümâyûnlarına iktifâ ve her an yeni bir eser-i sadâkat-ibrâz buyuran vâli-i vilâyet devletlu Reşid Akif Paşa Hazretlerinin bu babdaki mesâi-i mahsûsuları ise her vakt lisan-ı tebcil ile yâd olunmaya sezâdır.

Her sene icrâsı emr ü ferman-ı hümâyûn-ı mülûkânedden bulunan Sivas at yarışına mahsûs olmak üzere yaptırılan ve fi 15 haziran sene 321/1903 târihinde resm-i kûşâdı icrâ edilen (trübün) dahî şu dört beş sene zarfında vücûd-pezîr olan meâsir-i ümrâniyenin mühimlerinden ma'dûddur.

Sivas'da Kabak Yazısı denilen mevki' şimdîye kadar iki taraflı mezaristanların zilâl-i ye's âverinden başka bir eserle tezyin etmemişti. Bu vâsi' sahnenin Tavra'ya ayrılan münhit arâziye civâr-ı kısm-ı münthâsında ve Seyran Tepesi denilen mahallin dibinde gerçi askeri kışlası varsa da şehrin medhalinde mezarlardan yapılan hüznî izâle edecek hiçbir eser-i hayat meşhûd değildi.

Darû's-sinâii'l-Hâmîdi tesis edildikten sonra oradan şehre bir de muntazam şose açdırılmış ve mektebin önüne -câhib-i akdes-i hazret-i Pâd-şâhiye da'vet-i hayriye isticlâb için-

bir de zarif çeşme yaptırıldığı gibi o civâr bağçe hâline efrag olunmaga başlandığından memleketin yaz mevsiminde yegâne bir tenezzüh-gâh bâsiti bulunan bu ovacığa refte-refte letâfet gelmeğe yüz tutmuştu.

Hamidiye sınıî mektebi bağçesinin yüz elli metre kadar ilerisinde vücûda gelen (trübün) bu letâfeti tezyîd etti. Eski çıplak Kabak Yazısı şimdi Mekteb-i Sınıîin ihtişam-ı münevveri bağçeler îânesiyle ileriye doğru tevsi' etmek ve onu (trübün) istikbal eylemek ve onun sâhe-i tesirine kışlanın mevcûdiyeti yetişmek ve karışmak hasebiyle besâtat-ı kadîmesinden tecerrüd etmiş ve hakîki bir sâha-i teferrüç halini almışdır.

[242] Bu inşâat-ı nâfia bir âverde-i lisan tebcil olunur ki, hatıra Hamidiye Guraba Hastanesi'nin vürûdu pek tabiidir. Karşılığı tedârik ve 322/1904 senesi Şabanının on altıncı günü küşâd dahî edilmiş olan bu müessesesi-i hayriyenin şimdi muvakkaten bulundurulduğu mahalden kaldırılarak inşâallah kariben münâsib bir mahalde inşâ edilecek zarif bir dâireye nakli mutasavverdir.

Dârü's-sınâii'l-Hamîdi ve Hamidiye Gurebâ Hastahânesi gibi memleket için en ruhlı iki bedîa-ı hizmet sayılan bu âlî müesseseleri yalnız tesis ve küşâd ile iktifâ olundugunu ve devâm-ı mevcûdiyetleri îâne-i dâimeye muhtaç bulunduğuna zan edilmesin? Sâye-i merâhim-vâye-i cenâb-ı şehriyârde her iki Darü'l-Hayrın âtîsi şâyân-ı şükran-ı bî-pâyan bir himmet-i sâdikâne ile tamamen te'min edildiğinden bundan sonra *bi-mennih'l-kerîm* her ikisinden tekemmül-i tadrîci intizâr olunur.

Bu iki eser-i güzînin temîn-i bekâsı için câlib-i celf-i vilâyetden mahall-i müteaddideye inşâ ettirilen elliye karîb dükkanlar dolayısıyla da şehrin ihrâz ettiği şeref ayrıca cedîr-i tezkârdır. Bu dükkanların kısm-ı külliyesi Odun Pazarı civârında ve Bağdad tarik-i kebîri üzerinde ve bir kısmı hükümet dâiresi kurbünde ve yine tarik-i mezkûr üstüne inşâ edilmiştir. Odun Pazarı denilen mahall-i münhit bulunmak hasebiyle dâimî bir çamurluk halinde bulunur ve caddeden bakılınca müstenize bir manzara arâe ederken memleketin tarz-ı inşâatı gözetilerek ve zarâfetde riâyet edilerek yapılan kırk kadar dükkan o sakîl görünüşü izâle etmiş ve oralara bir letâfet bahş eylemiştir. Hükümet dâiresi kurbüne yapılan dükkanların vücûda getirdiği mehâsin-i mevkîye daha ziyâdedir. Çünkü dekâkîn-i mezkûrenin inşâ edildiği mahall-i etraf-ı mebâninin mezbeleliği hâlini almış murdar bir yerdî. Sebebi anlaşılmayan bir ihmal ile şimdiye kadar memleketin en işlek bir caddesinin şerefini kaçırarak bir hal içinde bırakılan bu münâsebetsiz yer sarf olunan himem-i umrân-ı pervârâne ile şimdiki şekli-zarîfi almış ve Gurebâ Hastahânesi mesârifî karşılığı olmak hasebiyle ma'nen dahî iktisâb-ı kıymet eylemiştir.

Bu müesseselere âid vâridât ve akârât bu dekâkînden ibâret değildir. Sivas'a bir buçuk saat mesâfede vaki' soğuk çermikle beş saatlik bir mahalden neb'ân eden sıçak çermiğin bu iki dârü'l-hayr nâmına mükemmel birer kaplıca halini almasına âid teşebbüs dahî [243] derdest bulunmuş olduğundan ikmâl-i ameliyâtı müteâkip müessesât-ı mezkûrenin külliyyetli yeni bir varidâta mazhar olmaları tabiidir. Bu kaplıcaların ıslâh ve ikmâlî meselesi mevâdd-ı mühimmeden ma'dûd ise de zat-ı sâme-i vilâyet-penâhînin himemât-ı müşkilat bir endâzânesi ve istihzârât-ı vâki'a netâic-i matlûbenin husûline kâfil bulunur.

Sâlnâmemizin diğeri bir bendinde bî'l-münâsebe i'tâ olunan ma'lûmâtan anlaşılacağı üzere bî'l-hassa sıcak çermiğin müstahsen bir hâl-i intizâma getirilmesi Sivas ve civâr mülhekâtı için sayfi ve nâfi' bir tenezzüh-gâh-ı müferrah husûlüni intâc ve'l-hâletü hâzihî çıplak bir yerden ibâret bulunan kaplıca mevkiini dil-güşâ bir hâle ifrâg ediyor. Binâ-berrîn bu inşâat makbûle her vakit müessirini tebcil eddirecek ve oraya giden merzâ ve sâire dest-res olacakları ve sâil istirâhat hasebiyle sevgili Pâd-şâhımıza daima hayır duaları eyleyecektir.

Yukarıdan beri ta'dad ettiğimiz inşâat-ı nâfia beş sene zarfında vücûd-pezîr olamayacak derecede kesîrül-fürû' bulunmakla beraber o müddet içinde hâsıl olan âsâr bunlardan ibâret değildir. Geçen sene tamir olunan Şifâiye, Burûciye ve Sâhibiye Medreseleri'nin tamirâtı dahî vûsat-ı ameliyât itibâriyle inşâat-ı cedîdeden add olunabilir. Mamûrîn-i mu'temidenin nezâreti evkaf komisyonunun inzîmâm-ı Ma'lûmâtı ile icrâ edilen bu tamirat sâyesinde medâris-i mezkûre

harab-nümûn vâsıf-ı müessifinden sâye-i Şâhânedede tecerrüd etmiş ve eski letâfetlerini kadem-i mevcûdiyete aid hiçbir nişâne zâyi' olmamak şartıyla tekrar elde etmişlerdir. Kısm-ı mahsûsamızda mûnderic tefsîlâta bi'l-mürâcaa anlaşılacağı vechile bu medreseler âsâr-ı kadîme-i Selçûkiyeden ve mefâhir-i memleketdendir. Şimdiye kadar hemen hiçbir tamir görmemişler ve refte-refte mamuriyetden mahrum kalmışlardı. Bu misilli âsâr-ı kadîmenin ve bi'l-umûm mebâni-i vakfiyenin ihsâsı ve muhafaza-i mevcûdiyeti hakkında heme-ân tebliğ buyurulan irâdât-ı diyânet-kâr-ı Pâd-şâhî Vâli Paşa hazretlerince bedreka-i hareket ittihâz buyurularak bu medreselerin tamiri lazım gelenlere tavsiye olunmuş ve o sırada muvakkatan burada bulunan müze-i hümâyûn müdür muavini saâdetlü Halil Edhem Bey Efendi Hazretlerinden dahî vesâyây-ı lazime bi't-telâkî müşâru'n-ileyhce görülen nekâisin izâlesiyle beraber dâire-i âidesince icâbı mükemmelen ifâ kılınmıştır. [244] medâris-i mezkûre içinde bilhassa Sâhibiye Medresesi denilen Gök Medresenin tamir-i cediri takdîr olup medrese-i mezkûrenin muhtac-ı tamir bulunan cihâtı yaptırıldıktan sonra derûnundaki câmi' telvin ve ayrıca bir havuz ve bir bağçe inşâ ve tarh olunmuş ve Sivas'da nazîri pek az bulunan bir sûrette yonmataş ile hâric-i kasabaya kadar bir de lağım yaptırılmıştır.

Aynı zamanda dâru'r-râha vakfına merbut zâviye ve imâretle bir câmi-i şerîf ve mekteb-i ibtidâi müceddeden yapılmış ve bu mebâni ile Kâdirî Dergâhı'na ve diğer altı mahalle su isâlesi için icâb eden vesâit ihzâr olunmuştur. Yine o sırada on seneden beri münhedem kalmış ve çirkin bir manzara almış olan Hoca İmam Câmii Şerifi müceddeden Kürkçüler Câmii tamiren inşâ kılınmıştır.

Geçenlerde inşâatına ibtidâr olunub hitâm bulmak üzere olan merkeze mülhak, Ulaş, Hıdırnalı, Menşurlu Nâhiyeleri hükûmet konaklarıyla Sivas Dâire-i hükûmeti karşısında müceddeden inşâasına başlanılan müvekkean ehem olmakla berâber inşâat itibâriyle pek zarif bulunacak olan Jandarma Dâire-i mühimesi de icmâlen bahs ettiğimiz şu müessir-i ümrâniyeye ilâve olunursa beş senelik bir zaman içinde sâye-i hazret-i Şâhânedede yalnız Sivas kasabasında husûle gelen mamuriyet anlaşılmış olur.

Vilâyet-i celîle bu tevessülât ile beraber terakkî-i memlekete âid sûr-ı sâireyi de bi't-tab' nazar-ı dikkate almış ve bu cümleden olmak üzere medârisin teftişine ve köy mekteplerinin tezyid ve islâhına âid ittihâz buyurulan iki tedbir-i müstahsini lisân-ı şükrân ile yâd eylemek vecâibden görülmüştür:

Medârisin mâhiyât-ı asliyesi vâreste-i tafsîl olup Pâd-şâh-ı irfân-penâh Efendimiz Hazretlerinin ihyâ-yı dîn ve ilim husûsunda heme-ân şâyân buyurulan iltifât u inâyet-i celîle-i hüdâ pesendânelerinden medreselere isâbet eden hâssa-i azîmenin edâ-yı şükrü nâ-kâbil bir lutf-ı azîm bulunduğu müselleme ve talebe-i ulûmun mazhariyet-i vâkıanın kıymetini takdîr ile geceli gündüzlü tahsile devam sûretiyle de ifâ-yı vecîbe-i muhammedet etmeleri kendilerine deyn-i azîm iken nasılsa mebâni-i mezkûre son senelerde bir ictimâ'-gâh-ı müessif hâlini [245] almış ve taleb-i marifet sınıfına katıyen istihkâkı olmayan alûde-i şevâib bazı kesende mahzâ muctemi' bulunmak ve hidmet-i mukaddese-i askeriyeden kurtulmak fikriyle medreselerde yer tutmuşdu. Medârise âid lutf-ı pâd-şâhî talebe-i meşrûa-i ulûme münhasır bulunduğu ve bir takım cühelâ-yı eşhâsın o sıfat-ı mübeccele altında serseriyaneye gezmeleri bi't-tab' Rızâ-yı Bârî ve Âliye muvâfık olamayacağı için Vilâyet-i celîlece zevât-ı mukterideden mürekkeb bir komisyon teşkiliyle medreselerin teftiş-i dâimiye tabi tutulması tensîb ve icâb-ı bi'l-icrâ mülhakâta da mûcibince tebliğât ifâ buyurulmuştur.

Bu komisyonlar medreseleri eyyâm-ı muayyenede teftiş ve mukayyed talebenin ahvâlîni tetkik edecek ve vaktiyle cürm işlemiş mahkum olmuş kimselerle hazret-i ilme zerre kadar nisbeti yok iken askerlikten kurtarmak için medreseye gelmiş eşhâsın kaydını terkin ve hükûmete ma'lûmât-ı i'ta ve bilhassa tedrisâtın bir program dâhilinde hüsn-i ceryânına dikkat eyleceklerdir.

Bu sâyede medreseler lüzumsuz ictimâ'-gâh halinden kurtulacak ve müstehakk-ı lutf-ı pâd-şâhî bulunan talebe-i hakîkiye muntazam bir halde derslerine devam edebileceklerdir.

Merkez komisyonunun teftîşâtından netâic-i müfide hâsıl olduğu gibi mülhakâtından alınan ma'lûmât dahî medârisin ciddî bir darü't-talîm ve âdab hâline girmekte olduğunu müeyyed bulunmuş ve bu vesîle ile de hâmi-i ilim ve irfân-ı şehriyâr-ı celîlül'-unvân efendimiz hazretlerinin temâdi-i ömrü ve şevket-şâhânelerinde isticlâb-ı da'vât olunmuştur. Medârisin bir vefk-i merzi-i âlf birer dârü'l-ilm hâlini alması ve derslerin muntazaman cereyânı hakkında zât-ı sâmi-i vilâyet-penâhî tarafından ibrâz buyurulan mesâi-i sâdikâneye misâl olmak ve maksad-ı beyân tevzîh ve bilhassa bazı lüzumsuz derslerin tedric ile tabiiki pek mühim bir netice temin edilebilmek için merkez vilâyet teftîş medârisi komisyonuna hitâben yazılan iki buyuruldu-ı âli sûretini ber-vech-i zîr derc ediyoruz.

"Bu hükûmet-i kadîme kitabı, hükûmet-i cedîde-i hâzıraya göre külliye hükûmünden sâkit kalmıştır. Vâkıa pek evveleri erbâbınca küçük bir esâstan madud olabiliyordu. Lakin el-yevm ne asil ne de fer'i itlâkına şâyân değildir. Fakirde talebelik avanımda biraz müştegil olmuşdum. Bunun içindir ki talebe-i ulûmun ve müderrisin-i kirâmın şu kitab ile şimdi iştigallerini en güzîde zaman [246] hayatın beyhûde yere güzârına sebep görüyorum. Acıyorum ancak bunun da tedrisi mine'l-evvel kuyûl edilmiş bir teammül olduğundan terki güç görünüyor. Lakin zekâ ve zekâ-i sahîh erbâbından olan ehl-i medâris şu sözü keremen sencîde-i mîzan takdîr etseler de birleşerek buradaki medârisden kaldırsalar ve anın yerine dîn-i mübînin emri vechile daha münakkah ve zamana nazaran müfîd bir kitâb tedrisini iltizam eyleseler şüphe buyurulmasın ki ale't-tedric diğer medâris-i İslâmiyede dahî o usûl-ı mâ-biha't-tatbik olur (innâ vicednâ âbâenâ⁸⁸) dememeliyiz. Çünkü abâ-yı güzînimizde vaktiyle lüzumsuz göndükleri bir derse bedel ol vakit lazım addedilen bu kitab kâdı-i müberrî kabul etmişler değil mi? Acizâne ve tilmîzane fakat velâ-i âmme ilcâsıyla bu yolda (ed-dînü'n-nasîhatu) emrine ittibâ ederek bi'l-vesîle şu mülâhazayı temhîde mübaderet eyledim. Zamanımızın ukûle vele veren terakkiyâtına çeşm-i ibretle bakmağa aklen mecbur, dînen memuruz. (Huz ma safa da' mâ keder) fi 4 Nisan sene 323/1905).

A'cezen li't-tâlibîn
Vâli-i Sivas
Reşid Akif

"Fî'l-hakîka bunların hiç olmazsa gelecek seneye kadar medreseye kayıd olunmağa kesb-i istihkâk etmeleri için lâyıkiyle çalıştırılmaları pek lâzım ve mühimdir. Bir de bu defterde talebenin yalnız mikdârı ve sınıfların teşkilatı görülüyor. Talebe-i mevcûdenin hüviyet ve şunûatı tetkik olundu mu? Mukayyed olan talebenin hepsi nizâmına ve usûlüne muvâfık sûrette medrese-nişînimdir. Talebenin ders ve müzâkere ile müddet-i iştigalleri ve medreselerin ne vakit kapanıp ne vakit açılacağı taht-ı intizâma alındı mı? Talebe-i ulûmun müntesibin ilmüne yaklaşıyor. Berzi ve kıyafetde bulunmalarına bakıldı mı? Bu mevâdd-ı esâsiye hakkında komisyondan henüz bir güne malûmat verilmedi. Teftîşât-ı husûsiye mi birden bire söylemek mu'tadim değildir. Fakat görüyorum ki el-yevm talebe efendiler memur mudur? Avamdan mıdır? Şekillerinden anlaşılamiyor vâkıan mukarrerâtın yeni tatbikine başlandığından mâkabline teşmil edilmemek sû-i hallerine dikkat edilmek lazım ve binâ-berîn deracât-ı tenbih ve tebliğe tâbi tutulmak tabii ise de sâye-i diyânet-vâye-i hazret-i hilafet-penâhîde medâris-i İslâmiyemizin matlûb-ı bâri ve âliye muvâfık bir intizâm tahtında [247] bulundurulmasına âid tevessülât-ı hayriyede ciddiyet gösterilmesi komisyonun mevdû-ı uhde-i sadâkat ve diyâneti bulunduğundan ve müderrisîn-i kirâmında dinimize kendimize ve nûr-ı uyûn-ı ehl-i İslâm olan evlâdımıza taalluk eden iş bu tevessülât ve teşebbüsât-ı hayriyede Allah için olsun el birliğiyle ibrâz-ı diyânet ve muâvenet edecekleri pek me'mul idüğünden bu babdaki icrâat-ı matlûbe ve mühimmeye dâir de

⁸⁸ Ayet, Zuhuruf 43/22, "Hayır! "Sadece, biz babalarımızı bir din üzerine bulduk, biz de onların izinden gidiyoruz" derler.

peyâ-pey itâ-yı ma'lûmât kılınması ehemm ve elzendir. Mûcibince tekrar ıslâh ve teftiş-i medâris komisyonuna fi 4 Mayıs 323/1905.

Medreseler hakkında bu sûretle bir tedbîr-i ıslâhî ittihâz buyurulduğu gibi kurâ mekâtibi içinde

"Köy imamlarının talim ve etfâle muktedir zevâtın olmak üzere maârif komisyonları marifetiyle intihâb edilmesi ve bunların sûret-i istihdâmına yine mezkûr komisyonlar tarafından dikkat ve nezâret kılınması sûretiyle köylerde mekâtib-i ibtidâiyeye teşkiline çalışılması tebligât-ı sâbika muktezâsından olup sâye-i meârif-vâye-i hazret-i pâd-şâhîde bazı mülhakatta işbu usûl-ı müstahsenenin tatbikiyle peyder-pey köylere dâru'l-muallimînden me'zun veya onlar derecesinde ehliyeti bi'l-imtihân müsbet muallimler tayin edilmekte bulunmuştur.

Ancak köy mekteplerinde intizâm-ı matlûbun husûlû bu mekteplerin sık sık teftişine mütevakıf bulunduğu ve talim-i ulûm-ı diniye için yüz ellişer kuruş maaşla dersaâdetten îzam buyurulmuş olan hoca efendilerden mikdâr-ı münâsibinin hem ahâlîye va'z u nasihat etmek hem de lâ-ekal ayda bir kere her köyün mektebini teftiş eylemek üzere kurânın geşt ü güzârına memur edilmesi ve bu yüzden ihtiyârına mecbur olacakları mesârifeye mukâbil olarak maârif komisyonlarına her karyenin mekteb-i mesârifinden bi'l-efrâz tesviye edilmek şartıyla bunlara maaş-ı asfîlerinden başka şehriye yüz ellişer kuruş tahsîsi tensib olduğundan ahâlîye bâr olmayacak sûrette her köyün mekteb-i mesârifinden ifraz olunacak mebâlig-i cüz'iyenin terâkiminden ayda yüzelli kuruş ücret temîniyle teftiş-i mekâtip ve icrâ-yı va'z u nasihat hakkında müderrisîn-i mûmâ ileyhime talimât-ı lâzime i'tâsı ve o sûretle teftişâta çıkarılması ve köy imamlarının behe-mahal usûl-ı cedîde üzere talim-i etfâle mecbur tutmaları vâime-i kadîmeye usûl-ı mezkûrenin talimi ve lede'l-imtihân gerçekten isbât-ı ehliyet etmeyenlere [248] ehliyet-nâme verilmesine itinâ kılınması yolunda mülhakâta aniden tebligat ifa buyurulmuş ve alınan ma'lûmâta göre bu yüzden fevâid-i azîme husûle gelmekte bulunmuştur.

Sâye-i terakkîyat-vâye-i hazret-i Pâd-şâhîde merkez vilâyetçe ibrâz buyurula gelen idâri ve umrânî faaliyet-i mütemâdiyeden bi't-tab' mülhakat dahî hisse-mend olmuş ve şu dört beş sene zarfında merkeze tabi;

Zara kazâsında:

Bir Beledî dâiresi, bir posta-hâne, bir selh-hâne, bir hamam ve Karacavîran ve Beypeykârî ve Abeş Nâhiyeleri'nde birer hükûmet konağı inşâ ve kaymakâm Sâbık Asaf Bey zamanında icrâ edilen tevsîât ve tamirât-ı tarîka arasında müceddeden bir de cadde küşâd olunarak Reşid Paşa Caddesi tevsim olduğu,

Aziziye kazâsında:

Bir câmi-i şerif, bir kütâb-hâne, Mazhariye ismiyle üç odalı bir mekteb-i ibtidâî, biri medrese, biri maârif ve üçü câmi-i şerif nâmına iâneten dört dükkân, bir beledî dâiresi, bir selh-hâne, fevkânî ve tahtânî dokuz oda ve iki salonlu bir mekteb-i rüşdî, Sarız ve Hân Nâhiyeleri merkezinde birer hükûmet konağı ve kazâ dâhilindeki kurâ da otuz yedi kadar mekteb-i ibtidâî inşâ ve küşâd edildiği,

Tonus kazâsında:

Bir câmi-i şerif, bir hamam, kârgir bir çeşme, mekteb-i rüşdiyye, kalb-i kâbil bir ibtidâiyeye mektebi, maârife akar olmak üzere telgraf-hâneyi hâvî bir icar-hâne ve Gemerek Nâhiyesi merkezinde bir hükûmet konağı yapıldığı,

Divriği kazâsında:

Câmi-i kebîr ve medrese-i kebîri ve bir mescid ile rüşdiyye mektebi mükemmelen tamir ve bir câmi-i şerif inşâ ve bazı mühim su yolları tecdîd ve Sincan ve Vazıldan, Sevir Nâhiyeleri merkezlerinde birer hükûmet konağı inşâ edildiği,

Bünyân-ı Hamid kazâsında

Kasaba ile Kayseri arasında müceddeden bir telgraf hattı temdid ve posta sürücülüğü ihdâs, [249] mekteb-i ibtidâi-yi nâmına bir hamam, câmi-i kebîr için bir minâre, beledî nâmına bir otel, mekteb-i rüşdü küşâd olunduğu

Yeni Hân kazâsında:

Beledîyeye akar olmak üzere bir kıraat-hâne ve belediye zarfından bir eczâ-hâne binâ ve küşâd edildiği (Bu kazâyâ tâbî' Direkli Nâhiyesi Hükûmet Konağı vilâyet-i celîlenin takib-i mahsûsuyla der-dest inşâdır)

Gürün kazâsında:

Beş câmi-i şerif, bir orman memuru dâiresi, bir bank dâiresi, bir çeşme maârif ve bazı evkaf nâmına cem'an yirmi dükkan bir Kâdirî tekkesi inşâ eylediği ve nâhiye merkezleri hükûmet konaklarının der-dest inşâ idüğü,

Kangal kazâsında:

Yeni teşekkül etmiş olduğundan merkez kazâda derhal mükemmel bir hükûmet konağı iki güzel çeşme zükûr ve inâsa mahsûs olmak üzere iki mekteb-i ibtidâi muhtelif mahallerde dokuz câmi-i şerif ve Alaca Han karyesinde bir ibtidâi mektebi vücûda getirildiği ve

Tokat Sancağı'nda Merkez kazâsında:

Müceddeden bir hapis-hâne ve jandarma ve polis dâireleri mekâtib-i ibtidâiye mesârifine karşılık olmak üzere maârif nâmına latîf bir kıraat-hâne ile bir dükkan ve yine maârif nâmına iki bab kebîr mağaza ile fevkâni üç oda, iki hızar-hâne, bir karakol-hâne, beledî nâmına dokuz bab dükkan, bir kıraat-hâne, bir mükemmel bağçe, çiftlik ve Bizri ve Turhal Nâhiyeleri merkezlerinde birer mükemmel hükûmet konağı bir orman memuru dâiresi inşâ ve inâs mektebi küşâd ve Sünbül Baba türbe ve zaviyesinin tamir edildiği,

Zile kazâsında:

Kaymakâm-ı Sâbık izzetlü Necmi Bey'in himmetiyle Kale Tepesi'nde Mülkiye, adliye dâireleri ile müştemilât-ı sâireyi hâvî mükemmel bir hükûmet konağı kasaba hâricinde bir selh-hâne, maârif nâmına iki, [250] beledî nâmına beş dükkan iki kahve-hâne, bir bağçe iki mekteb-i ibtidâi bir karakol-hâne inşâ ve câmi-i kebîr hedm olunarak müceddeden binâ edildiği ve kaleye motorla su ceryan ettirildiği.

Niksar Kazâsında:

Bir dâire-i askerîye cem'an yirmi beş odayı muhtevî üç medrese bir inâs mektebi binâ ve muhterik hükûmet dâiresinin kale civârında ve sûret-i mükemmelede inşâsına ibtidâr olunduğu.

Erbaa kazâsında

Maârif nâmına ondört dükkan, belediye nâmına maa bağçe bir kıraat-hâne bir mezbaha ve eşrâf-ı mahalliyeden Hacı Ahmed ve Veli Ağa-zâde Ahmed Efendiler tarafından kârgir ve dilnişîn bir câmi-i şerif inşâ olunduğu.

Karahisar Sancağınca Merkez Kazâsında:

Fevkâni tahtâni iki bab kışla maa köşk bahçe ve kahve-hâne bir bab hasta-hâne ve üç yangın havuzu, Ötmüş Köprüsü başında iki oda, bir ahır müştemil bir karakol-hâne vücûda getirildiği ve yetmiş dört kadar köy mektepleri tadrîsâtının usûl-ı cedîdeye tahvil edildiği.

Hamidiye kazâsında:

Muntazam bir beledî dâiresi, beledî nâmına bir icar-hâne emâkin-i adîde-i askeriye, rüşdî ve ibtidâî birer mekteb, şirket-i ahâlî ile bir dakik fabrikası, Eskifser, Kıyme Nâhiyeleri merkezinde birer hükûmet konağı kurâda müteaddid medâris ve mekâtib vücûda getirildiği,

Alucra kazâsında

Merkez Kazâda müceddeden bir hükûmet konağı bir câmi-i şerif bir medrese ve Muntaval Nâhiyesinde dahî bir hükûmet konağı iki medrese iki câmi-i şerif altı mekteb-i ibtidâî-yi inşâ edildiği,

Suşehri kazâsında:

Muntazam bir beledî dâiresiyle Ezbedir ve Ağvanos Nâhiyeleri merkezinde birer hükûmet konağı inşâ olunduğu,

[251] Koyulhisar kazâsında:

Fevkâni, tahtâni bir mekteb-i ibtidâî bir nâhiye hükûmet konağı ve iki karyede bir medrese inşâ edildiği,

Amasya Sancağı'nca dahî Merkez kazâsında:

Hapishâne ve jandarma dâiresinin tevsîr edildiği,

Köprü kazâsında

Bir saat kulesi, beledîye nâmına bir gâzîno inşâ ve eski ve yeni mezarlar-ın etrafı dikenli tel ile muhâfaza edildiği,

Mecidözü kazâsında:

Maârif nâmına bir icar-hâne beş karyede bir câmi-i şerif ve iki karyede fevkâni ve tahtâni bir mekteb-i sıbyan yapıldığı,

Merzifon kazâsında:

Cidden muhteşem bir kışla-i hümâyûn, maârif nâmına bir hamam, bir bedesten vücûda getirildiği,

Gümüşhacı Köyü kazâsında:

Maârif nâmına bir hamam, bir dükkan, beledî nâmına beş dükkan bir inâs ve bir zükûr-ı ibtidâî mektebi bir mescid, Saraycık Nâhiyesi merkezinde bir hükûmet konağı binâ edildiği,

Ladik kazâsında:

İki latif çeşme bir muntazam hapishâne Kara Abdal Nâhiyesi merkezinde bir hükûmet konağı inşâ olunduğu mahallerinden ayrı ayrı alınan ma'lûmâtdan maa's-ş-ûkrân müstebân olmuştur.

Mücmel bir ifâde ile yazılan bu dört senelik inşâat-ı nâfia ta'mik olunursa cidden ehemmiyetli meâsirden olup mesela Zile'de yapılan hükûmet konağı emsâline az tesâdüf olunur. Ebniye-i zarîfeden bulunduğu gibi orada tamir edildiği bahs olunan câmi-i kebîrin tamiratına yedi sekiz bin lira sarf olunmuş ve Merzifon'daki kışla hakîkaten hümâyûn bir binâ-yı muhteşem bulunmuş olduğundan inşâat-ı sâirenin o sûretle mahiyeti takdîr olunmak icâb eder.

[252] Bu tafsilat arasında yollara aid bir cümle derc edilmemiş ve çünkü vilâyet-i sâire turuk-ı muvasalâtı arasında intizâmîyle cidden bir mevki-i rûchân tutan vilâyetimiz yollarının tamirat ve tevsîâtını ifâdeye çalışmaktan ise erkâm-ı vâziha ile arâe daha sâib görülmüştür.

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 189

Aşağıya derc olunan cedvel-i mahsûs tedkik olunursa vilâyetin umûr-ı nâfiaca dahî sinîn-i âhiredede gösterdiği terakkîyat istidlâl olunur.

Cânib-i celîl-i vilâyetten arz olunan lüzûm-ı idâri üzerine teşkîli âhiren müsâide-i seniyye-i hazret-i pâd-şâhiye iktirân eden. Eskifser Kazâsının teşekkûlü Hamidiye ve Niksar Kazâları âsitanesinin bir derece daha takrîr ve teyîdine hizmet edeceğini ve binâenaleyh bu babdaki irâde-i seniye-i cenâb-ı mülk-dârîninin mahzâ isâbet ve ayn-ı hükûmet olduğunu bir âverde-i lisân-ı mahammedet ederek bendemize hitâm verir ve bil-vesile ed'îye-i mefrûza-i cenâb-ı velfîmeti yâd ve tekrar ederiz.

Vilâyetin üçyüzyirmüç senesi îrad ve mesârifatını nâtik cedveldir. 1323/1905

Vâridât		Mesârif	
Kuruş	Nev'i	Para kuruş	Nev'i
7435468	Vergi	2629905	Dâhiliye
1021823	Temettü	2884537	Mâliye
7571053	Bedel-i Askerî	477878 20	Zatiye
7226590	Ağnam	546078	Şer'iye
21253993	A'şâr	1184249	Adliye
36819	Emlâk-i Mîriye	272451	Vergi
303781	Rûsûm-ı mütenevvia	3153284	Jandarma
367005	Orman Kereste	588437	Polis
10893	Maden	2342260	Esham
798551	Tapu harcı	75777	Orman
405701	Muhâkeme Harcı	-	-
980963	Hâsîlat-ı müteferrika	-	-
117009	Maârif	-	-
54912	Maâşat-ı tekfîfî	-	-
47586392	Yekûn	14154855 20	Yekun

Üç yüz yirmi iki (1322/1904) senesi İbtidâisinden Sivas Vilâyetinin hâvî olduğu Livâ ve Kazâlar nûfûs-ı umûmîsinin miktârını mübeyyin cedveldir.

[254]

	Cümle Yekûn	Yekûn		İslam		Rûm	
		Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs
Sivas Sancağı	78885	40878	38007	27478	25549	302	301
	50784	27229	23555	26568	23109	4	3
	38980	20480	18505	18346	16499	597	592
	54743	29705	2538	21790	19297	-	-
	38938	20673	18265	19731	17431	271	205
	52173	26909	25264	21008	19820	26	11

190 / SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907

	52904	27714	25190	2739	21368	2099	1340
	36109	18451	17657	14290	13859	-	-
	24161	12415	11746	8070	7530	-	-
	28629	14746	13883	13247	12561	-	-
	31001	16413	14588	14777	13336	-	-
	487316	255613	231699	208013	190359	2399	2453
Tokat Sancağı	106893	56152	50741	47326	42893	1473	12226
	73869	37785	36084	36255	34524	39	44
	60061	31234	28827	25321	23922	3992	3327
	33632	17138	16294	13626	12797	2113	1954
	761767	397922	363645	330574	304495	10916	9004

[255] Havi olduğu livâ ve kazâlar nüfûs-ı umûmiyyesinin miktarını mübeyyin cedveldir.

Ermeni		Katolik		Protestan		Yahûdi		Kıptî Gayri Müslim		-
Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs	Zükûr	Înâs	Esâmî-i Elviye
12013	11154	889	803	191	200	-	-	-	-	Sivas Kazâsı
656	418	2	2	39	22	-	-	-	-	Aziziye Kazâsı
1537	1414	-	-	-	-	-	-	-	-	Bünyân-ı Hayd Kazâsı
7623	5455	-	-	292	286	-	-	-	-	Tonus Kazâsı
671	629	-	-	-	-	-	-	-	-	Yeni Hân Kazâsı
5875	5433	-	-	-	-	-	-	-	-	Hafik Kazâsı
2836	2437	-	-	40	45	-	-	-	-	Koçgiri Kazâsı
4043	3682	-	-	113	117	-	-	-	-	Divriği Kazâsı
3866	3715	187	191	292	309	-	-	-	-	Gürün Kazâsı
1471	1291	4	1	25	30	-	-	-	-	Darende Kazâsı
1236	1252	-	-	-	-	-	-	-	-	Kangal Kazâsı
42227	36880	1082	998	992	1009	-	-	-	-	Yekûn
6608	5922	325	353	30	21	150	149	204	188	Tokat Kazâsı
1332	1351	-	-	40	39	-	-	122	126	Zile Kazâsı
1645	1322	-	-	189	178	-	-	87	87	Erbaa Kazâsı
1585	1527	-	-	-	-	-	-	14	15	Niksar Kazâsı
53397	47003	1407	1351	1251	1247	150	149	627	446	Yekûn

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 191

[256]

	Cümle Yekûn	Yekûn		İslam		Rûm	
		Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs
Amasya Sancağı	761767	397922	363645	330574	304495	20916	9004
	59036	30500	28536	24529	22867	1267	1111
	46713	23936	22777	20830	19841	2309	2140
	24340	17799	16541	12680	11729	409	422
	31316	16039	15277	12664	12055	1602	1603
	36419	19043	17376	18432	16874	421	318
	21092	10885	10207	8302	7905	2426	2140
	23916	12365	11547	8540	8036	3785	3461
Karahisar-ı Şarkî Sancağı	104559	528489	485906	437551	403842	33135	20199
	40403	20987	19416	10006	9472	6566	5884
	43290	23300	19990	19981	17379	2978	2290
	36047	18944	17103	11724	10643	1127	903
	21140	11225	9915	10748	9590	453	305
	29541	15200	14341	14854	13996	325	336
	1185016	618345	566671	503864	464922	34584	29917

[257]

Ermeni		Katolik		Protestan		Yahûdi		Kıpti Gayri Müslim		-
Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs	Zükûr	İnâs	Esâmî-i Evliye
11397	47003	1407	1341	1251	1247	105	149	427	496	Nakl-i Yekûn
4489	4366	53	51	123	112	-	-	39	29	Amasya Kazâsı
493	481	2	5	151	151	-	-	151	159	Köprü Kazâsı
3818	3400	188	190	461	440	-	-	344	320	Merzifon
1698	1549	-	-	75	70	-	-	-	-	Gümüş Hacı
115	114	-	-	75	70	-	-	-	-	Mecid Özü
157	162	-	-	-	-	-	-	-	-	Ladik Kazâsı
23	30	13	18	4	2	-	-	-	-	Havza Kazâsı
22089	57105	1663	1605	2140	2092	150	149	961	1004	Yekûn
4246	3921	-	-	-	-	-	-	169	139	Karahisar
341	321	-	-	-	-	-	-	-	-	Hamidiye
6038	5508	-	-	55	49	-	-	-	-	Suşehri
24	20	-	-	-	-	-	-	-	-	Koyulhisar
21	9	-	-	-	-	-	-	-	-	Aluçra Kazâsı
74759	66884	1663	1615	2195	2141	150	149	1130	1043	Cümle Yekûn

[258] Dâhil-i Vilâyetde bulunan Cevâmî' ve Mesâcid, Han, Hâne ve säirenin mikdarını mübeyyin cetveldir.

Cami ve Mesâcid	Medâris	Kütüphâne	Hükümet ve Adliye Binaları	Dâire-i Askeriye	Kışla	Debboy	Karakolhâne	Kâğıt Defterhâne	Hastahâne	Eczahâne	Çayme	Esâmi ve Kazâ
Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	
178	6	1	2	1	1	2	7	1	1	5	350	Maa Nevâhi Sivas Kazâsı
20	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Gürün Kazâsı
133	2	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	Yeni Hân Kazâsı
138	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Hafik Kazâsı
93	8	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	Aziziye Kazâsı
39	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Divriği Kazâsı
66	19	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Darende Kazâsı
23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Kangal Kazâsı
52	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Bünyân Hamid Kazâsı
43	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	Koçgiri Kazâsı
87	5	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	Tonus Kazâsı
857	49	-	7	-	3	-	9	-	-	-	1942	Amasya Sancağı
631	29	-	4	-	1	-	-	-	-	-	840	Tokad Sancağı
325	11	-	5	-	3	-	6	-	-	-	426	Karahisar Sancağı
2658	132	1	28	3	9	2	23	1	1	5	3558	Yekun-i Vilâyet-i Sivas

[259]

Manastır ve Kilseler	Hastahâne	Hâne	Han	Fabrika	Dükân	Hamam	Kahve ve Gazino	Gazihâne	Kurâ	Esâmi ve Kazâ
Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	Aded	
19	1	11341	32	8	1810	15	63	1	102	Maa Nevâhi Sivas Kazâsı
6	-	4012	4	-	391	1	2	-	46	Gürün Kazâsı
3	-	4782	8	-	68	1	-	-	123	Yeni Hân Kazâsı
0	-	5295	7	-	11	-	3	-	177	Hafik Kazâsı
1	-	5875	1	-	181	2	-	-	213	Aziziye Kazâsı
15	-	10484	15	-	561	3	-	-	129	Divriği Kazâsı
-	-	3847	3	-	231	1	-	-	21	Darende Kazâsı

-	-	3421	11	-	32	-	-	-	111	Kangal Kazâsı
2	1	4702	2	1	71	-	3	-	98	Bünyân Hamid Kazâsı
1	1	5504	4	2	45	1	10	-	252	Koçgiri Kazâsı
-	1	6017	7	-	84	-	8	-	136	Tonus Kazâsı
86	-	37926	130	45	3810	54	120	-	732	Amasya Sancağı
82	-	35242	65	2	3854	35	-	-	697	Tokad Sancağı
99	-	19202	42	-	1036	5	60	-	554	Karahisar Sancağı
314	4	57650	332	58	12177	115	266	1	3165	Yekun-i Vilâyet-i Sivas

[260]

Heyet-i Hâzıra-i Saltanat-ı Seniye Erkân-ı Celfle-i Asliyesinin Sûret ve Keyfiyet Teşekkülüne Dâir İzahat-ı Mahsûsa

Makâm-ı Fehâmet-i İttisâm-ı Sadâret Taazzumu

Müessese-i Bünyân-ı saltanat-ı seniyye-i cennet-mekân Sultân Osmân Hân Gâzî Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında ibtidâ-yı tesis olmak hasebiyle Sadr-ı âzam ve Şeyhülislâm vesâir unvân-ı mahsûsalarıyla tayin-i merâtip ve münâsib olunmuş ise de ümerâ-yı erkân-ı devlet ve ulemâ-yı hâkim-i şeriat makâmına ikâme buyurmuşlar idi.

Devr-i Sultân Orhan Gâzî Hazretlerinde yani 726/1325 sene-i hicriyesinde ilk defa olarak Sultân Osmân Hân-ı Gâzî hazretlerinin şehzâdesi Alaaddin Paşa vezîr-i azâm tayin olunub kendilerini de asl-ı Türkçede büyük birâder manasına olan Paşa ünvanı verilmiştir. 732/1331 de Sultân Orhan Gâzî Hazretlerinin şehzâdesi Süleymân Paşa devlete vezîr olmuş ve badehû Hüdâvendigâr Sultân Murad Hân-ı evvel Hazretleri asrında (Çandarlı Kara Halil) demekle meşhûr Hayreddin Paşa Kazâsker iken (vezîr-i azâm) nasb olunmuştur. Mesnedi celf-i sadâret-i uzmâ dâhilen ve hâricen kâffe-i devâir-i âliyenin merci-i tabiisidir. Bir aralık Sadr-ı âzamlara Baş Vekil nâmı verilmiş idi.

Makâm-ı Muallâ-yı Meşihat-ı İslâmiye

(Şeyhülislâm) Unvân-ı maâlî nişânı Sultân Murâd Hân-ı Sâni Hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 828/1424 sene-i hicriyesinde vaz' ve makâm-ı celf-i meşihat-ı İslâmiye en evvel Fenâri Mehmed Şemseddin Efendi nasb buyurulmuştur. Sultân Orhan Gâzî Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında (Çandarlı Kara Halil) demekle meşhûr Sadr-ı azam Hayreddin Paşa ve mahdûmu Ali Paşa Kazâskerlik hizmedinde dahî bulunmuşlardır. Sultân Murâd-ı evvel ve Yıldırım Bayezid ve Çelebi Sultân Mehmed Hân hazretlerinin devr-i saltanatlarında kâdî ve kazâsker ile ru'yet-i umûr-ı ibâd olunurdu. Makâm-ı celf-i meşihat-ı İslâmiye kâffe-i umûr ve ahkâm-ı Şer'iye ve ilmiyenin merci-i tabiisidir.

[261] Makâm ve Alay Seraskeri

Cennet-mekân Gâzî Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretleri asrında Yeniçeri ocağı ilgâ buyurularak 21 zilkâde 1241/1825 târihinde asâkiri mansûre tertib ve seraskerlik ünvan-ı celfi ihdâs olunub ilk defa vüzerâ-yı izâmdan Ağa Hüseyin Paşa serasker nasb edilmiştir. Makâm-ı seraskeriye bir aralık Harbiye Nezâreti nâmı verilmiş idi.

Adliye ve Mezâhib Nezâreti

Adliye nezâret-i celfesi cennet-mekân Sultân Abdülaziz Hân Hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 8 zilhicce sene 1284 târihinde divân-ı ahkâm-ı adliye nâmiyla teşkil ve 10

muharram sene 1285 târîhinde divân-ı mezkûr resmen küşâd olunub riyâsetine ilk defa olarak merhûm Cevdet Paşa tayin kılınmış ve âhiren adliye nezâretine münkalib olarak umûr-ı mezhebiyye nezâreti de adliye nezâretine ilhak buyurulmuştur.

Bahriye Nezâreti

Cennet-mekân Fatih Sultân Mehmed Hân Hazretleri asrında ve 855/151 sene-i hicriyesinde ilk defa makâm-ı kapudaniye Baltacı-zâde Süleymân Paşa nasb olunmuş ve mukaddemleri birkaç defa vukû' bulduğu gibi geçenlerde de kapdân-ı derya ünvânı Bahriye Nezâreti celîlesine tahvil buyurulmuş idi.

Şûra-yı Devlet-i Riyâset-i Celîlesi

Şûra-yı devlet cennet-mekân Sultân Abdülaziz Hân Hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 8 zilhicce sene 1284 Târîhinde teşkil buyurulmuştur.

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi

Cennet-mekân Gâzî Sultân Süleymân Hân Kanûni hazretleri asrında Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretlerinin asrına kadar devam eden reisü'l-küttâb ünvânı 23 zilkade [262] sene 1251 târîhinde Hâriciye nezâret-i celîlesine bilâ tahvil reisü'l-küttâb bulunan Akif Paşa bâ-rütbe-i vezâret ve müşîri hâriciye nâzırı nasb olunmuştur.

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi

Cennet-mekân Gâzî Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni hazretlerinin asrına kadar dâhiliye nezâret-i celîlesi ünvânı ihdâs olunmamıştı. 23 zilkade sene 1251/1835 târîhinde devlet kethudalığı ünvânı mülkiye nezâretine bi't-tahvil müteveffâ Pertev Paşa'ya tevcih ve 9 receb sene 1253/1837'de mülkiye nezâreti ünvânı dâhiliye nezâretine bi't-tahvil merhûm Akif Paşa'ya tefvîz buyurulmuş idi.

Tophâne-i Âmire Müşiriyet-i Celîlesi

Tophâne-i Âmirenin teşekkülü saltanat-ı seniye'nin İstanbul'a mâlik olduğu günden itibaren dirliğin heyet-i idâresi her asırda bir türlü tahvil ve tebdil görmüştür. Cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni hazretlerinin asrında yani 1253/1837 sene-i hicriyesinde topçubaşı Nûmân Ağa bâ-rütbe-i mîrimîranı Tophâne-i Âmireye memur olmuş ve 1246/1830 da rütbe-i müşîri ile Çengeloğlu Tâhir Paşa Tophâne müşîri tayin buyurulmuştur.

Mâliye Nezâret-i Celîlesi

Cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni hazretleri asrında ve 13 Zilhicce sene 1243/1827 târîhinde mansûra defterdarlığı vezâifinin tevsî' ve Mâliye nezâreti ünvânına tahviliyle ilk defa olarak vüzerâ-yı izâmdan merhûm Nâfiz Paşa Mâliye Nâzırı nasb olunmuştur.

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi

Evkâf-ı Hümâyûnün heyet ve sûret-i idâresi evâilde bir takım tahvîlat görmüş ve âhiren cennet-mekân Sultân Abdülmecid Hân-ı Gâzî hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 23 cemaziyelâhir sene 1255/1839 târîhinde Darb-hâne müsteşarı bulunan Şevki Efendi müstakilen evkâf-ı hümâyûn nâzırı olmuştur.

[263] Maârif Nezâret-i Celîlesi

Nezâret-i müşarû'n-ileyh cennet-mekân Sultân Abdülmecid Hân-ı Gâzî Hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 5 Ramazan sene 1273/1856 târîhinde teşkil ve ilk defa olarak vüzerâ-yı izâmdan merhûm Sâmî Paşa'ya tevcîh buyurulmuştur.

Ticâret-i ve Zirâat ve Nâfia Nezâret-i Celîlesi

Ticâret nezâret-i celîlesi cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 1254/1838 sene-yi hicriyesi evâhîrinde teşkil ve ilk defa Dâmâd-ı şehriyârî Halîl Rifat Paşa'ya tevcih buyurulmuştur.

Zirâat nezâreti, Cennet-mekân Sultân Abdülmecid Hân Hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 18 safer sene 1262/1845 târihinde bi't-teşkil ilk defa vüzerâ-yı izâmdan Arif Paşa'ya tefvîz ve 14 cemaziyelâhir sene 1262/1845 de ticaret nezâretine ilhak olunmuştur.

Nâfia nezâreti cennet-mekân Sultân Abdülmecid Hân-ı Gâzî Hazretlerinin ahd-i saltanatlarında ve 4 Rebûlâhîr sene 1274/1857 de ticaret ve zirâat nezâreti inzîmâmiyle teşkil ve ilk defa vüzerâ-yı izâmdan Hekim İsmâil Paşa'ya tevcih olup badehû yine tefrik olunmuş ise de âhîren devletlû Zihni Paşa Hazretlerinin makâm-ı nezârete memuriyetlerinde ticaret ve zirâat nezâretiyle tevhid buyurulmuştur.

Zirâat nezâreti muahheren Ticâret ve Nâfia nezâretinden tefrik edilerek müceddeden teşkil buyurulan Orman ve Maden nezâretiyle ilhak olunmuştur.

Sadâret-i Uzmâ Müsteşarlığı

Sadâret-i uzmâ müsteşarlığı ünvânı ilk defa cennet-mekân Abdülmecid Hân-ı Gâzî hazretlerinin asrında ve 22 cemaziyelâhir sene 1255/1839 târihinde dâhiliye müsteşarı bulunan Sadr-ı azam-ı Esbak İbrâhim Sarım Paşa'ya tevcih buyurulmuştur.

[264] Rütbe-i Saltanat-ı Seniyye Dâir Malumât-ı Târîhiye

"Rütbe" denilen silsile-i merâtib esâsen büyüğüne küçüğüne infâz-ı emre memur ve küçüğü büyüğüne itâata mecbur olan asker sınıfı için ihdâs olunmuştur.

Ahvâl-i târihleri malum olan Yunan ve Roma Hükûmetlerinde dahî zümre-i askeriyeye iktidar ve haysiyetçe birbirine fâik zâbitların taht-ı idâresinde bulunur idi. Hatta bugün usûl-ı idâreleri hükmünce ordularının başkumandanlığını hâiz olmalarından dolayı hükümdarlara verilen "imparator" ünvânı Roma'da serdarlara mahsûs gâye-i meratib-i askeriyeye idi. Binâenaleyh memûrîn-i mülkiye dediğimiz sınıf-ı idâreye mahsûs rütbe yok idi.

Evâmîr-i hükûmet bir merkezden her tarafa dağılmak için vesâite ve bu vesait dahî âmiriyet ve memuriyetin derecâtını tayin eden bir silsile-i tertîbe ihtiyac-ı kat'i gösterdiği için kurûn-ı âhire hükûmetlerinde rütbe meselesi meydana çıkmış ve çünki kurûn-ı vasatiyyeden sonra İspanya ve Fransa gibi bazı memâlik-i garbîyede ruhban takımı idâre işlerine dahî karıştığı ve meslek-i ruhbaniyetde ise zaten bir silsile-i meratib bulunduğuna misüllü bir nevi asâkir-i ruhbanîye hükmünde olan şövalyeler dahî rütbeli imtiyâzlı bir sınıf-ı mahsûs olduğu cihetle bu usûl o târihlerde hidemât-ı mülkiyeye memur olanlara da ta'mim edilmiştir. Fakat muahheren düvel-i mütemeddînede tarz-ı hükûmet değişerek usûl-ı idâre bir fenn-i mahsûs şeklini almağa âmir ile memurun vazifeleri tayin edildiğinden rütbe ve pâye yerine münâsip memuriyet kâim olmuştur. Binâenaleyh asrımızda memâlik-i garbiyenin herbirinde rütbe-i mülkiye mevcûd değildir.

Saltanat-ı seniyyede ise rutbe yeniçerilerin hudûsiyle beraber zuhr ederek müteâkiben mülkiye sınıfına ve Sultân Süleymân Kânûni zamanında ulemâya dahî intikâl etmiştir ki evâil hudûsunda nev'an iki üçe ve tevcihen yetmiş seksen zata münhasır bulunur yani "Hocalık" "Kapıcıbaşılık" "Mîrimîranlık" ve "Vezâret"den ibâret idi.

Ricâl-i devlet ekseriyet üzere Hocalık ve Kapıcıbaşılık rütbelerini hâiz zevâtan [265] intihâb ve tâbir-i âherle ricâl-i devlete Hocalık ve Kapıcıbaşılık rütbeleri tevcih olunurdu. Haccân divan-ı hümayûndan olup da kalem zâbitliği gibi memuriyetlerde müstahdemken liyâkatına mebni sefâret veya ordû-yu hümayûn nezdinde mükâleme memuriyeti gibi hidemât-ı siyasiye ye tayin olunanlara "Baş Mûhâsebe" pâyesi ve Mîrimîranlık mütehayyizlerine "Rûmeli Beylerbeyliği"

üvânıyla imtiyâz veriliyor idi. "Sadâret-i uzmâ Kethudalığı" ricâl-i devletin birincisi olarak şimdiki sadâret-i uzmâ müsteşarlığı makâmına kâim idi.

"Şikk-ı evvel defterdarlığı" ricâl-i devletin ikincisi olarak bu da şimdiki Mâliye Nâzırına muâdil bir memuriyet idi.

"Riyâset-i Küttâb Mesnedi" merâtib-i ricâlin üçüncüsü ve şimdiki Hariciye Nâzırılığı menzilesinde idi.

Kethüdâyı Sadâret-i uzmâ olan zevâta hadd-i zâtında 'ağa veya efendi dahî olsa' "Kethüda Bey" ve Reis-i Küttablara beylik ile müteârif bulunsa dahî "Reis Efendi" tâbir olunur ve Nişâncılar yani "Tevkîfî Divân-ı Hümâyûn" olanlarla defterdarlar bazen vüzerâdan nasb ediliyor idi. Bu memuriyete hâiz olanlara ve Defter-i Hâkânî eminlerine ve vüzerâdan olmayan nişancı ve defterdarlara makâm-ı vekâlet-i mutlakadan "İzzetlü" elkâbıyla hitab olunurdu.

1248/1832 senesinde "Kethudalık" ve "Hazîne-i Âmire Defterdarı" ve "Reis Efendi" ve (Mukataât Nâzırı) bulunan zevâta rütbe-i ülâ yani "Saâdetlü" ve "Çavuşbaşılık" ve "Tersâne" ve "Tophâne Eminliği" gibi münâsib erbâbına "Rütbe-i sâniye" yani "İzzetlü" ve "Beylikçi" ve "Mektubi-i Sadâret" ve "Âmedi-i Divân-ı Hümâyûn" gibi Bâb-ı Âli ricâliyle Bâb-ı Âli haricinde bu mansıblara muâdil hidemâtda bulunanlara "rütbe-i sâlise" yani "Rifatlü" ve "Cizye Mahsullerine" ve "Tütün Gümrükçüsü" veya "Duhân Nâzırı" ve "Enfiye Emîni" gibi menâsıb-ı mahsûsa erbâbinâ "Rütbe-i Râbia" yani "Fütüvvetlü" ve "Hâce-gân-ı dîvân-ı hümâyûndan ve mütehayyızân hulefâ-yı aklâmdan "Kalem Zabıtlığı" gibi mansıblara tayin olunanlara "Rütbe-i hamse" üvânıyla kezâ "Fütüvvetlü" elkâbı tahsis edildi.

Bu târihten biraz sonra Beylikçi, Mektupçu gibi "rütbe-i sâlise"den bulunan Bâb-ı Âli [266] ricâline sâlisinin "sınıf-ı evveli" ve bâb-ı âli haricinde bulunanlara "Sınıf-ı Sânisî" tahsis yani sâlise iki kısım itibâr edildiği gibi "rütbe-i sâniye" ricâlinin dahî ihtisâb nezâretinde ve muâdili olan hizmetlerde bulunanlarına "Sâniye sınıf-ı Sânisî" ıtlak olunarak bu da iki sınıfa inkisâm eyledi.

1251/1835 senesi zilkâdesinde "Kethüda Beyliğe" Mülkiye nezâreti ve "Reisü'l-küttablığa" hariciye nezâreti ve "Mukâtaat Nezâretine" Mensure defterdarlığı ve "Hazîne-i Âmire Defterdarlığının" Darb-hâne-i Âmire emânetine inzimâmıyla emânet-i müşarû'n-ileyhâya "Darbhâne-i Âmire" müdürlüğü üvânları verildiği gibi bu mansıblara tayin olunan zevâta vâlifliklerde bulunan taşra vüzerâsının fevkinde olmak ve kema-kân efendilik ile yâd olunmak üzere vezâret ve müşirlik rütbeleri tevcih buyurulmuştur.

Müsteşarlıklar dahî bu târihte ihdâs olunmakla bunlara ve çavuşbaşı ve mukaddemâ "Harameyn Muhâsebeciliği" denildiği halde muahheren evkâf-ı hümâyûn nâzırı üvânı verilen zatlar rütbe-i evveli ricâli ıtlak olunduğu gibi sâniyenin Sınıf-ı Sânisî müstakilen "Sâniye" itibâr edilmiş ve bir müddet sonra "Çavuşbaşılık" "divan-ı deâvî" nezâretine tahvil edildiği gibi büyük ve küçük tezkerecilikten "Deâvî Muâvin-i Evvel ve Sâniligi" namları verilmiştir.

1253/1837 Senesi cemâdiye'l evvelisinde Mülkiye Nâzırı Perto Paşa'nın infisâliyle yerine hâriciye nezâretinden munfasıl Müşir Akif Efendi'nin tayininde mülkiye nezâreti tâbiri pašalık üvânıyla dâhiliye nezâretine ve mülkiye müsteşarlığı dâhiliye müsteşarlığına tahvil kılınmıştır.

Muahheren dâhiliye nezâreti Sadrazamlığa ilhak ve sadâret üvânı baş vekalet tahvil olunduğu gibi kâffe-i ricâl devletin fevkinde olmak üzere bir de baş vekâlet muavinliği ihdâs edildi ve bu mesnedi ihrâz eden zata da rütbe-i evveli tahsis olundu.

1255/1839 senesi Rebi'ü'l-evvelinin on dokuzunda (Sultân Abdülmecid Hân) Hazretlerinin vukûu cülûslarını müteâkip baş vekâlet üvânı sadârete ve muavinlik dahî müsteşarlığa tahvil edildi.

Gerek müsteşarlığa ve gerek umûr-ı mâliyenin, Mâliye ve Hazîne-i Âmire defterdarlıkları nâmıyla ikiye inkisâmında bu mansıblara memur olan zevâta mahsûs ve feriklik fevkinde olmak üzere (Saâdetlü Efendim) elkâbında "Hazretleri" ilâvesiyle ve "Müşarû'n-ileyh" tâbiri izâfesiyle "rütbe-i ülâ sınıf-ı evveli" nâmı verildi.

[267] Ve muahharen bu rütbe “Darp-hâne Nâzırı” ve “Vâlide Sultân Kethüdâsı” gibi zevâta da tevcih olunduğundan giderek efradı çoğalmakta (1261) senesi evâilinde “Atufetlü” elkâbıyla “Rütbe-i Bâla” ihdâs edildiği gibi müşiriyet dahî vezârete muâdil olmak üzere hassaten gâye-i merâtib-i askeriye itibâr edildi.

Hîn-i ihdâsında sadâret-i uzmâ müsteşarlığına memur olan zevâta tevcih olunmasından dolayı ferikliğın fevkinde add olunan rütbe-i evveli muahharen her makâm ve memuriyet erbâbına tevcih olunmagla vaz-i asliyesinden çıkardığı gibi bu tekaddüm dahî tahsis-i resmîsi olan sâlifü’z-zıkr müsteşarlık mesnedinin gayrisına da şâmil tutulmuştu. Yani yalnız müsteşar Sadrazamı olanlar evveli ve feriklikden mukaddem olacak iken bu rütbe başkalarına da tevcih ve imtiyâz tekaddüm onlara da i’tâ olunmuştur.

1277/1860 senesi Zilhiccesinin on yedisinde vâki’ olan cülûs-ı Sultân Hazret-i Abdülaziz Hân’de ehl-i seyfin ehl-i kaleme tekaddümü ilan ve ferikliği hâiz olan ümerâ-yı askeriye rütbe-i evveli sınıf-ı evveli ve Mirlivâların evveli sânsi ricâline ve askerliğe has olan müşiriyet dahî bizzat vükelâlıkta bulunan vüzerâ müstesna olmak üzere vezârete tefevvukı irâde ve fermân buyurulmuştur.

Hâl-i hâzırda ise tertîbât-ı teşrifâtiyeye göre vezâret-i müşiriyete tekaddüm etmektedir. Merâtib-i saltanat-ı seniye ashâbı hakkında muahharen ittihâz buyurulan teşrifât kaidesine nazaran merâtib-i devlet-i aliyenin yek diğerine tekaddümü kâide-i mevzûasına tâbi olduğu gibi rütbe-i mütesâviye erbâbının birbirlerine tekaddümündeki kâide-i teşrifât-ı âtiyede beyan olduğu üzeredir. Vükelâ-yı fihâm, ma’zûlin-i vükelâdan vesâir vüzerâ ve rical-i devletden hem rütbe buldukları zevâta ve mukaddemâ vükelâlık mesânidini ihrâz edip muahharen sâir memuriyetlerde bulunanlar dahî diğer vüzerâ ve rical-i devletten kendilerine hem rütbe olanlara tekaddüm ederler.

Vükelâ ve ma’zûlin vükelânın gayr-ı vüzerâ ve ricâl-i devletin keyfiyet-i tekaddümünde hâiz oldukları meratibin kademine nazar olunur.

[268] Rütbe-i İlmiyenin Tâbirât ve Târifatı

Rumeli Kazâskerliği:

İbtida pâyesi ihrâz ve sonra sırasıyla mansıbını zabt eder ve tekrar dahî eyler.

Anadolu Kazâskerliği:

İbtida pâyesini ihrâz eder. Sonra mansıbı zabt eder Kazâskerliği sırasıyla Rûmeli pâyesine nakl eder.

İstanbul Kadılığı:

Kezâlık pâyesini ihrâz ve sonra mansıbı zabt eyler veyâhud Anadolu pâyesine nakl eder.

Harameyn Mevleviyeti:

Bizzat mansıbı zabt eder veyahud Harameyn pâyesi verilir.

Bilâd-ı Hamse Mevleviyetleri:

Edirne, Bosna, Şâm, Mısır ve Filibe’den ibârettir.

Mahreç Mevleviyetleri:

Kudüs, Halep, Eyüb, Selânik, Yenişehir, Fener Galata, İzmir, Sofya, Trabzon, Girid’den ibârettir.

Pâye-i Mücerrede Eshabı:

Yalnız mahreç pâyesine nâil olabilir terakkî kesb ve mansıb zabt edemez.

Mütেকâidîn:

Dersiâm Hoca efendilerden bazılarının arzuları üzerine tekâüdü icrâ olunur.

Dâru’l-Hadis:

Süleymâniye câmi-i şerfinin kible tarafında bir medrese olup buraya vasıl olan müderris, Mahreç Mevleviyetlerinin en muteberine nâil olabiliyor.

Süleymâniye:

Süleymâniye câmi-i şerifi civârında dört medresedir. Daru'l-Hadîs müderrisi münhal olan Mahreç Mevleviyetlerine talep olmadığı halde bu rütbeden birine Mevleviyet sual olunur.

Hamse-i Süleymâniye:

Mâ-fevkinde bulunan tâlib olmaz ise bu rütbe ve daha aşağı rütbelerden dahî Mahreç Mevleviyetlerine nâil olunur.

Mûsıla-i Süleymâniye:

Buradan itibâren yukarı rütbede bulunan medreselere kibâr-ı müderrisîn tâbir olunur (Hareket-i altmışlı) (Hareket-i dâhil, İbtidâi-i dâhil, Hareket-i Hâric) (İbtida-i Altmışlı) (Mûsıla-i Sahn) (Sahn-ı Seman) (Fatih Câmi-i şerifi cânibinde bulunan sekiz medresedir).

İbtida-i Hâric:

İstanbul medreseliğinin medhalidir. Rutebe-i mezkûrede bulunan müderrisînin a'dâdı bazen tezâüd ve bazen tenâkus eder.

Devriye Mevleviyetleri:

Bağdad, Ayıntab, Bosna, Erzurum, Maraş, Trablusgarb, Beyrut, Kürdistan, Rusçuk, Sivas, Edirne, Kengrid

[269]

Vilâyet-i Şâhanede me'mûrîn-i mahalliye ile ecnebi me'murları arasında icrâ olunacak merâsim-i teşrîfiyye hakkında dâhiliye nezâret-i celflesinin fi 21 mart sene 1308/1890 târihli ve 17 numaralı tahrîrât-ı umûmiyyesine melkûf ta'lîmât sûretidir.

Düvel-i müntehâbeden beri tarafından memâlik-i şâhânenin şehir ve kasabalarından birine teayyün olunan ceneral ve konsolosu veya konsolos veyahud konsolos vekîlinin mahall-i me'mûriyetine muvâsalâtında merkez-i vilâyetde vâlî ve sancaklarda mutasarrıf ve kazâlarda kâim-makâm tarafından mücerred bir eser-i nezâket olarak resm-i hoş âmedî ifâ için kendisine sûret-i husûsiyyede ve binâ berrîn elbise-i âdiye ile hükûmet tercümânî ve tercümân bulunmaz ise tercümanın hâl ve mevkîine muâdil bir mevkîi hâiz diğeri bir me'mur gönderilir. Zikr olunan ceneral konsolosu veya konsolos veyahud konsolos vekili me'muriyetini mütezammın emr-i âlfinin vürûdün müteâkib büyük üniformasıyla ve hâmil olduğu nişânların ta'likıyla dâire-i hükûmete giderek vâlî veyahud mutasarrıf veya elbise-i resmîyesi var ise kâim-makâm cânibinden büyük üniforma ihdâsı ve hâmil olduğu nişân-ı âlilerin ve gelen me'murun mensup olduğu devletden nişânı bulunduğu halde ânın ta'likî ile kabul olunur ve hükûmet konagında bulunan jandarmalar tarafından selamlanır ve üçgün zarfında vâlî veya mutasarrıf veyahud kâim-makâm bi'z-zat büyük üniforma ve nişânlarıyla konsolos-hâneye giderek iâde-i ziyâret eyler ve konsoloslar dahi kezâlik büyük üniformalarını lâbis ve hâiz oldukları nişânları dahi ta'lik etmiş buldukları halde kabul ederler. Velâdet-i cülûs-ı hümâyûn-ı hazret-i tâcdâriye müsâdif rûz-ı fîruzlarda ceneral konsolosları ve konsoloslar ve konsolos vekilleri elbise-i resmîleriyle vâlî veya mutasarrıf veya kâim-makâmın nezdine azîmetle ifâ-yı resmî tebrik eylediklerinde kezâlik elbise-i resmîye ile kabul olunur. Buna mukâbil her devletin ifâ-yı resmî tebrik eylediklerinde kezâlik elbise-i resmîye ile kabul olunur. Buna mukâbil her devletin bir senede en büyük yevm-i mahsûsı kangısı ise o gün vâlînin veyahud mutasarrıf veya kâim-makâmın bi'z-zât ve elbise-i resmîye ile konsolos-hâneye giderek tebrik eylemesi ve konsolosunun kezâlik elbise-i resmîye [270] ile kabul etmesi lazım gelir. Bayramlarda ceneral konsolosları ve konsoloslar ve konsolos vekilleri berây-ı tebrik, hükûmete tercüman veyahud vizite kağıdı göndermelerine mukâbil milel-i sâirenin re's-i sene itibar ettiklerinden kânûn-i sâninin birinci günü konsolos-hâneye bir me'mur veyahud vizite kağıdı gönderilir. Hükûmdârân ile milletlerin eyyâm-ı mahsûsalarında icrâ olunacak merâsim-i bahriye vesâire için fi receb sene 79/1862 târihli emimâme-i sâmi hükmü bâkidir.

Yeni ta'yin olunan vülât ve mutasarrıfın ve kâim-makâmın merkez-i memuriyetlerine muvâsalatlarında orada bulunan ceneral konsolosları ve konsoloslar ve vis konsoloslar

kendilerini ziyâret ve me'mûrin- müşârün ve mûmâ ileyhim dahi îâde-i ziyâret ederler. İşbu ziyâretlerin elbise-i resmiye veyâ âdiye ile olması vâlf ve mutasarrıf ve kâim-makamların re'yelerine muhavvel olup aynı elbise ile îâde edilecektir. Vûlât-ı mutasarrıfın esnâ-yı devirde ugradıkları mahallerdeki konsolos ve konsolos vekillerinden kangıları kendi nezdlerine gelir ise onların ziyâretlerini ya bi'z-zât veyahud işbu ziyâreti îâde için ihtilâs vakt edemedikleri halde mûnâsib bir vâsita ile îâde ederler konsolosların bu ziyâretleri resmî ve mecbûri değil ise de bir kere icrâ edilince îâdeleri lazım gelir. Konsolos memurlarına (Ajan konsoloslar) gelince bunların memuriyete tayinlerinde elbise-i resmîyeleri var ise elbise-i resmîyeleriyle hükûmete geldiklerinde yine elbise-i resmiye ile kabul olunur. Kezâlik elbise-i resmiye ile tercüman veya tercümanın hâl ve mevkiine muâdil bir mevkîi hâiz diğer bir me'mur konsolos-hâneye gönderilerek ziyâretleri îâde kılınır. Eyyâm-ı resmiye-i saltanat-ı seniyyede bunlar elbise-i resmîyeleri var ise elbise-i resmîyeler ile hükûmete geleceklerinden devlet-i metbu'larının yevm-i resmîyesinde dahi taraf-ı hükûmetden tercümanın veyahud tercümanın hâl ve mevkiine muâdil bir mevkîi hâiz diğer bir me'murun elbise-i resmiye ile nezdlerine i'zamı ve yeni tayin olunan vâlf ve mutasarrıflara icrâ edecekleri vizitenin kezâlik i'zâm olunacak tercüman veya tercümanın hâl ve mevkiine muâdil bir mevkîi hâiz diğer bir vâsita ile îâdesi lâzım gelir. Maa-mâ-fih, hükûmet-i mahalliyenin en büyük memûrî kâim-makâm ise konsolosları bi'z-zât ziyâret edecek ve konsolosların ziyâretlerini bi'z-zât îâde eyleyecektir. Nezd-i saltanat-ı seniyyede bulunan sefer izni memâlik-i şâhâne dâhilinde [271] seyr ü seyâhat edenlerin vâlf veyahud mutasarrıf veya kâim-makâmların bulunduğu mahalle vürûdlarında tarafeyn elbise-i âdiye ile yek-digeri ziyâret ederler. Seyahat eden sefir-i kebîr ise ziyâret-i ibtidâ vâlf cânibinden icrâ olunacak ve orta veya mukîm elçi veyahud maslahat-güzâr olduğu halde vâlf ziyâretin anlar tarafından icrâsına intizâr edebilecek ise de ifâ-yı resm hoş-âmedî için idâre-i mahalliyenin büyük memurlarından birini nezdlerine gönderecektir ve sefirin rütbesi ne olur ise olsun mutasarrıf ve kâim-makâmların ve vâlfın gıyâbında vekâlet eden zât-ı müşîr rütbesini hâiz olmadığı hald ânın süferâ-yı evveli ziyâret eylemesi ve vâlf vekili müşîr olduğu takdirde kendisi büyük elçiyi evvelce ziyâret edecek ve orta veyâ mukîm veyahud maslahat-güzâr ise ifâ-yı resm hoş-âmedî için nezdlerine bir me'mur i'zâm itdükden sonra bunların ziyâretlerine muntazır olacaktır. Vûlât-ı mutasarrıfın ve kâim-makâmların gaybûbetleri hâlinde işbu talimatda gösterilen ziyâretlerin icrâ veyahud kabûlü vekîl-i resmîyelerine âiddir.

(29 Şaban sene 75/1858 ve fi 27 Receb sene 98/1880 târihleriyle cânib-i bâb-ı âliden düvel-i ecnebiye hükümdârânının eyyâm-ı resmîyelerinde sūfün-i şâhâne ve kıla-ı hâkâniyeden icrâ olunacak merâsim-i ihtirâmiyeye dâir memâlik-i mahrûse-i şâhâne sevâhilinde bulunan me'mûrîn-i mülkiyeye irsâl olunan nizâm mücibince tanzîm kılınan ta'lîmâtın sūretidir.

Bend-i Evvel: Hükümdârân-ı ecnebiyenin eyyâm-ı resmîyelerinde icrâ olunacak merâsim senede bir kere hükümdârân hazerâtının me'murları taraflarından ya ismi veyahud cülûsu günlerinden kangısı i'lân olunmak âdet ise ol günde icrâ olunacaktır.

Bend-i Sâni: Sevâhil-i memâlik-i şâhânede kâin bir şehrin limanında konsolosu bulunan devletin bir sefir-i harbiyesi bulunduğu halde o devlet hükümdârânının ismi günü sefir-i mezkûreden atılacak toplarda orada devlet-i aliye beyliğı olup da on kıt'adan ziyâde topu bulunur ise ânın tarafından mukâbele olunarak kal'a veya tabyadan yalnız sancak keşide kılınacak ve devlet-i aliye beyliğı olmaz veyahud olup da on kıt'adan ziyâde topu bulunmaz ise ol halde bahriye nizâmınca devlet-i aliye beyliğı mukâbele etmeyerek yalnız [272] alay sancaklarını keşide edeceğinden kal'a veya tabyadan hem top atılıp ve hem de sancak çekilecektir.

Bend-i Sâlis: Hükümdârânın yortusu günü olan devletin sefir-i harbiyesi olmayıp da diğer bir devletin beylik sefir-i bulunur ve gerek yortusu olan devlete riâyeten ve gerek ana vekâleten top atacak olur ise kezâlik devlet-i aliye beyliğı olup da on kıt'adan ziyâde topu bulunduğu sūrette ikinci bende gösterildiğı vechile ânın tarafından top atılıp orada kal'a ve

tabya var ise yalnız sancak çekilecek ve devlet-i aliye beyliği olmaz veyahud olup da on kıt'adan ziyâde topu bulunmaz ise kal'a ve tabyadan top atılarak sancak küşâd olunacaktır.

Bend-i Râbî': Sâhil-i bahrde vâkî olup limanında ne yortusu olan devletin ve ne de başka bir devletin sefine-i harbiyesi bulunmayan şehirlerde devlet-i aliye beyliği olduğu halde usûl-i bahriyeye göre top-endâht etmeyip alay sancaklarını dahi çekemeyeceğinden kal'adan dahi top atılmayarak yalnız sancak keşîde olunacaktır.

Bend-i Hâmîs: Gerek devlet-i aliyyenin ve gerek düvel-i ecnebiyyeden birinin sefine-i harbiyesi bulunan mahaller ile sâhil-i deryâdan baîd olan şehirlerde kal'a veya tabya var ise konsolos-hânelerde bayrak çekildikde yortusu olan devletin konsolos-hânesi cânib-i hükûmetden bir me'mur irsâliye merâsim tebrikin icrâsı lâzım geleceğinden kal'a veyâ tabyadan kezâlik top atılmayarak yalnız sancak keşîde edilecektir.

Fi 7 safer sene 308/1890 ve fi 10 eylül 306/1888.

Ba'de't-Tertîb Vukû Bulan Tevcîhât

Vilâyet-i Celîle maiyetine me'mûr İsmâil Hakkı Efendi bâ-irâde-i seniyye âhiren teşkil buyurulan İskefsar Kaymakâmlığına

Vilâyet-i Celîle maiyetine me'mûr Cevdet Efendi evvelen Suşehri ve ba'dehû naklen Koyulhisar Kaymakâmlığına.

Muhâsebe kalemi Mesâlih-i Cârîye kalemi Abidin Efendi rütbe-i sâlise

Muhâsebe Mesârifât kâtibi Refîkî Osmân Bey'e dördüncü rütbeden Osmânî

Matbaa-i Vilâyet muharrir-i sânisî Sâmih Bey'e sâniye dördüncü rütbeden Osmânî.

Mektûbî Kalemi hulefâsından Selim ve Mahmûd Efendiler, rütbe-i sâlise

Vergi Müdürüyyetine İzmir vergi müdürü İzzetli Fethi Efendi.

Defter-i Hâkânî memuriyetine Hâlet Efendi.

Mektûbî kalemi hulefâsından Sâmih Bey ilâve-i memuriyet olarak tedkik-i senedât komisyonu azâlığına.

Vükelâ-yı deâviden Şükrü Efendi tedkik-i senedât komisyonu azâlığına.

Sivas Bidâyet mahkemesi hukuk riyâsetine Edhem Bey.

Yetmişbeşinci alayın üçüncü Sivas taburu binbaşılığına Hasan Cafer Bey

Bünyân-ı Hamid Kaymakâmlığına Mekteb-i Mülkiye-i şâhâne mezunlarından Mehmed Sâim İzzet Bey.

Bünyân-ı Hamid tahrîrât kitâbetine Yeni Hân tahrîrât kâtibi Mehmed Ali Efendi.

Aziziye Kaymakâmlığına ve Vedine Kaymakâmlığına Rauf Bey.

Gürün Kaymakâmlığına Bünyân-ı Hamid Kaymakâmı Mukbil Bey

Kangal Kaymakâmlığına Köprü Kaymakâmı Gâlib Efendi

Merzifon Kaymakâmlığına Süleymân Necmi Bey.

Havza Kaymakâmı İsmâil Hakkı Efendiye Sâlise

Niksar Kaymakâmı Murad Sâlih Bey'e Sâlise

Tokat niyâbet-i şer'iyyesine Ali Nevzad Efendi.

Tokat muhâsebe vâridat katibi Edhem Efendi'ye Sâlise.

Tokat tahrîrât müdürüyyetine muhâsebe-i vilâyet kalemi odasından Nusret Bey.

Karahisar tahrîrât müdürüyyetine Tokat tahrîrât müdürü Kâmil Bey.

Amasya muhâsebecisi Emin Efendi'ye üçüncü rütbeden Osmânî

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 201

Hata-Savab

(Doğru Yanlış Cedveli)

Satır	Sayfa	Hata	Savab
15	53	Hâlet Efendi – Râbia	Sâlise
3	58	Defter-i Hâkânî Memuru Rifat Efendi	Hâlet Efendi
-	76	Erkân-ı Harbiyeye Mülhak	Erkân-ı Harbiye Kol Agası
-	-	Hasbi Efendi	Yûsuf Bey
-	76	Fırka Dîvan-ı Harbiye Hey'eti Reisi	Kaymakâm Zühdü Bey
-	-	Hüsnü Bey	-
-	76	Reis-i Evvel Ahmed Yâver Bey	Zühdü Bey Kaymakâm
25	204	Esnâ-yı vefâtında	Esnâ-yı esâretinde
21	208	Romanlılara	Romalılara
20	208	Rema memâliki	Roma memâliki
23	210	Abbas	Abbasî
11	215	Sanâi'	Zâi'
17	217	Bu suretdeki	Bir sûretdeki
24	245	Âvân	evân

DİZİN

A

Abacyan Avakim Efendi, 76
Abak, 176
Abaza Mehmet Paşa, 175
Abaza Paşa, 174
Abbas Paşa, 57
Abbasi, 167, 201
Abdi Efendi, 72, 73, 74
Abdi Paşa, 56
Abdulaziz Efendi, 112, 115
Abdulahadi Efendi, 70
Abdülhâdi Efendi, 130
Abdulhalîm Efendi, 76
Abdulhamid Han, 20, 176
Abdulkadir Efendi, 112
Abdülkâdir Efendi, 92, 111
Abdullah Ağa, 75, 102, 123, 124, 139, 148
Abdullah Behçet Efendi, 64
Abdullah Efendi, 62, 66, 67, 73, 76, 77, 81, 93, 94, 95, 102, 103, 104, 105, 113, 118, 124, 134, 136, 143, 144, 146
Abdullah Haki Efendi, 132
Abdullah Nâdir Efendi, 84
Abdullah Paşa, 55
Abdullah Rüşdi Efendi, 63, 67
Abdullah Zekeriya Efendi, 100
Abdullatîf Efendi, 112
Abdülmeccid Hân-ı Gâzî, 195
Abdurrahim Efendi, 68, 107
Abdurrahman Bey, 146
Abdurrahman Efendi, 84, 85, 87, 88, 94, 103, 123, 131, 132
Abdurrahmân Efendi, 74
Abdurrahman Paşa, 55
Abdülahad Efendi, 137
Abdülaziz Efendi, 124, 131, 138, 162
Abdülaziz Hân, 197
Abdülaziz Hanîd, 180
Abdülbâki Efendi, 118
Abdülfevâh Efendi, 94
Abdülhadi Efendi, 70
Abdülhâdi Efendi, 132
Abdülhalîm Efendi, 64

Abdülhamd Hân, 161
Abdülkadir Efendi, 130, 131, 132, 139, 144
Abdülkâdir Efendi, 100, 145
Abdülkerim Efendi, 69, 123, 137, 138
Abdülkerim Nâdir Efendi, 64
Abdülvahhab Efendi, 139
Abdülvahid Efendi, 85
Abdülvehhab Efendi, 145
Abdülvehhap Efendi, 132
Abeş Nâhiyeleri, 186
Abeş Nâhiyesi, 105, 106
Abidin Efendi, 76, 91, 200
Abostol Ağa, 146
Acem, 165, 176, 180
Ada Nâhiyesi, 68
Adana, 15, 150, 151, 158, 164, 166, 167
Adil Bey, 67, 122, 173
Adil Efendi, 82, 97, 114, 125, 126, 131
Agop Ağa, 96, 119, 120
Agop Efendi, 72, 76, 94, 123, 135, 138
Ağa Hüseyin Paşa, 193
Ağacık Ağa, 144, 145
Ağvanos, 188
Ağyazar Efendi, 67
Ahmed, 46, 47, 48, 55, 56, 57, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 73, 74, 75, 76, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 170, 173, 174, 187
Ahmed Burhâneddin, 170
Ahmed Cevdet Paşa, 9
Ahmed Efendi, 63, 64, 65, 67, 73, 74, 76, 81, 82, 83, 84, 85, 91, 92, 93, 94, 96, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 122, 124, 130, 131, 133, 134, 135, 137, 138, 143, 144, 145, 147, 147
Ahmed Ferid Efendi, 64, 88
Ahmed Fezullah Efendi, 67

- Ahmed Hamdi Efendi, 61, 63, 64, 66,
67, 69, 85, 101, 107, 124, 138
Ahmed Midhat Efendi, 68
Ahmed Paşa, 57
Ahmed Râif Efendi, 149
Ahmed Râşid Efendi, 66
Ahmed Şah b. Süleyman Şah, 180
Ahmed Tevfik Paşa, 55
Ahmed Turan Efendi, 106
Ahmed Vefik Paşa, 9
Ahmed Yâver Bey, 201
Ahmet Efendi, 74
Ahmet Mithat Efendi, 82
Ahron Ağa, 64, 65
Ahronyan Karabet Efendi, 76
Ajan konsoloslar, 199
Akdağ, 150
Akdeniz, 164
Akif Efendi, 82, 86, 114, 118, 121,
123, 196
Akif Paşa, 194
Akkoyunlu, 175
Akra Kaymakam-ı, 76
Aksaray, 168
Akşemseddin, 173
akvâm-ı Sâmiye, 172, 175
Akvâm-ı Uryâniye, 165
Al inek, 139
Alaaddin Bin Mehmed, 170
Alaaddin Keykubad-ı Evvel, 169
Alaaddin Keykubad-ı Sâlis, 169, 170
Alaaddin Keykubad-ı Sâlis Bin
Feramuz bin Keykavus, 169
Alaaddin Keykubad-ı Sâni, 169
Alaaddin Keykubat-ı Evel Bin
Keyhusrev, 169
Alaaddin Paşa, 56, 193
Alaaddin-i Keykûbâd-ı evvelin, 180
Alaca Han, 187
Alacahân Nâhiyesi, 68, 107
Alaeddin Efendi, 95, 133
Alay Emîni, 82
Alay Eminliği, 51
Alay Kâtibi, 81
Alay Kumandanı, 86, 90
Aleksan Ağa, 104
Aleksandır Lazaridis Efendi, 145
Alevi Nâhiyesi, 115
Ali Ağa, 64, 73, 86, 87, 92, 100, 103,
112, 116, 118, 122, 148
Ali Âli Efendi, 163
Ali Avni Efendi, 63
Ali Bey, 63, 105, 120, 121, 124, 138
Ali bin el-Hüseyn, 179
Ali Bin Nasr, 167, 174
Ali Dâim Efendi, 112
Ali Efendi, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 73,
76, 82, 83, 87, 91, 94, 96, 98, 99,
100, 101, 102, 103, 106, 112, 113,
117, 119, 120, 121, 122, 123, 124,
133, 135, 137, 138, 144, 147, 149,
163
Ali Eşref Efendi, 116
Ali Hân Efendi, 106
Âlî Mehmed Ali Paşa, 55
Ali Nevzad Efendi, 200
Ali Paşa, 56, 176, 193
Ali Rızâ Ağa, 113
Ali Rıza Efendi, 77, 86
Ali Rızâ Efendi, 147
Ali Rızâ Paşa, 57
Âl-i Selçuk, 176
Ali Sürûri Paşa, 57
Ali Vefa Efendi, 119
Ali Yâver Efendi, 70
Ali Yaver Paşa-zâde İsmâil Hakkı
Paşa, 57
Ali Yavuz Efendi, 70
Ali Yumni Efendi, 130, 132
Âlim Efendi, 148
Alişan Ağa, 137
aliyye-i Osmâniye, 42
Almanya, 9
Almanya İmparatorluğu, 43
Almus Nâhiyesi, 133
Alucra, 147, 188
Aluçra Kaymakamı, 162
Alyat, 164
Amasya, 12, 13, 14, 15, 19, 85, 89,
90, 109, 111, 114, 115, 151, 152,
154, 156, 157, 158, 160, 161, 163,
164, 171, 172, 173, 174, 175, 176,
188, 191, 192, 193, 200
Amasyalı, 167
Amerika, 19, 42, 92, 160
Amfite Asâ, 175
Âmil Efendi, 63, 149
Anadolu, 7, 15, 42, 51, 150, 151, 154,
160, 164, 165, 166, 167, 170, 173,
197
Anadolu Hisârı, 42
Anadolu Kazâskerliği, 197
Anaitis, 175
Ananya Ağa, 74
Anastas, 113, 119, 120, 121, 129,
130, 137

Anastasyon Efendi, 132
 Andaras, 14
 Andon Ağa, 132
 Ankara, 9, 15, 119, 150, 164, 167, 223
 Anteryas Efendi, 94
 Antigon, 165
 Antovan, 166, 167
 Apil Ağa, 96
 Arab, 41, 176, 180
 Arab câmii, 41
 Arabî, 50, 67, 170
 Arakil Ağa, 101
 Arakil Efendi, 148
 Aram Efendi, 105
 Arapkir, 13
 Argun Hân, 170
 Ârif Ağa, 92, 116, 147
 Ârif Efendi, 82, 84, 86, 104, 106, 119, 121, 131, 144
 Arif Paşa, 195
 Aristidi Paşa, 61
 Arkelaos, 166, 167
 Artabaz, 172
 Artin Ağa, 73, 96, 100, 118, 121
 Artin Efendi, 99, 101, 102, 112
 Artova, 17, 151, 153
 Artukabad, 129
 Aryaran, 165
 Aryarat, 166
 Aryobarzan, 166, 172
 âsâr-ı Osmâniye, 180
 Âsım Efendi, 71, 94, 123, 125, 129, 131, 143, 144
 Askeri Kaymakamlığı, 51
 Âsûr, 164
 Asuriye, 172, 174
 Asya, 164, 166, 168, 171
 Âşir Efendi, 117
 At Meydanı, 46
 Atina Krallığı, 41
 Atnâş Efendi, 99
 Avadis Efendi, 69, 104, 131
 Avakim Efendi, 113, 135, 136
 Avni Efendi, 76, 84, 101, 102, 133, 163
 Avnurrefik Bey, 96
 Avramidi Efendi, 75
 Avrupa, 9, 19, 20, 42, 157, 160, 161
 Avusturya, 43
 Ayasofya, 41, 42, 45, 46
 Aydın, 163, 164; İdâdisi, 163

Ayıntab, 198
 Aylı, 159
 Aynok Usta, 103
 Ayvalı Nâhiyesi, 104, 122
 Ayvalidere, 159
 Aziziye, 12, 13, 14, 82, 88, 89, 98, 150, 151, 158, 159, 160, 162, 163, 186, 190, 192
 Azmi Efendi, 65, 104, 115, 123

B

Baba İbrâhim Paşa, 56
 Bâb-ı Âli, 50
 Babikyan Köyrok Efendi, 74
 Bağdsar Sürûri Efendi, 135
 Bagos Ağa, 96, 99, 100, 132
 Bagos Efendi, 99, 116
 Bagosyan Barur Efendi, 76
 Bağdad, 43, 75, 154, 171, 183, 198
 Bağdad Demiryolu, 43
 Bahaeddin Efendi, 69, 90, 95, 162
 Bahâüddin Efendi, 65
 Bahçe Kapı, 47
 Bahçe Kapısı, 48
 Bahr-ı Muhit, 42
 Bahr-i Sefid, 150
 Bahriye Nezâreti, 194
 Bâki Efendi, 163
 Baki Paşa, 174
 Balon Mabedi, 166
 Baltacı-zâde Süleyman Paşa, 194
 Bandok Efendi, 105
 Bank-ı Osmânî, 154
 Barsam Efendi, 163
 Barver Efendi, 64
 Basra, 41, 150
 Başo Ağa, 107
 Bayburd, 170
 Bayezid câmi-i, 176
 Bayezid Paşa, 171
 Bayram Efendi, 119, 126
 Bedir, 41
 Bedirli Memlihası, 74
 Bedos Efendi, 132, 137
 Bedros Efendi, 92, 115
 Behcet, 10, 86, 99, 105
 Behçet Efendi, 86, 105
 Behiye Hânım, 117, 120
 Behram Paşa, 16, 56, 152
 Bekir Ağa, 92, 97, 115, 123
 Bekir Bey, 115

Bekir Efendi, 65, 68, 71, 82, 83, 84,
88, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 100,
104, 113, 120, 123, 129, 136, 137,
146, 162, 163
Bekir Sıdkı Efendi, 64, 82, 124, 135,
136, 148
Belcik Nâhiyesi, 97
Belona, 174
Beravsiyos Efendi, 135
Berlin kongresi, 43
Besim Efendi, 100, 101
Beşir Ağa, 96
Beşir Efendi, 163
Betaleseden Kleopatra, 166
Bevvâbe Hatice Hanım, 68
Beypeykârî, 186
Beypınarı Nâhiyesi, 105, 106
Beyrut, 198
Bidâyet Mahkemesi, 70, 71
Bidâyet-i Cezâ Reisi, 70
Bidâyet-i Hukûk Reisi, 70
Bilâd-ı hamse, 52
Bilâd-ı Hamse mevleviyeti, 51
Bilâd-ı Hamse Mevleviyetleri, 197
Bilâl Efendi, 92, 116, 117
Binbaşı, 61, 68, 69, 81, 82, 83, 84,
85, 86, 102, 145
Binbaşılık, 51
Binboğa Dağı, 150
Bingöl Memlihası, 73
Boğaz Köprüsü, 180
Bolu, 10, 76
Bolu Sancağı Muhâsebecisi, 76
Bor Ağa, 143, 146, 147, 148
Bor Efendi, 147
Bosna, 10, 54, 179, 197, 198
Bosna Madalyası, 54
Bostancıoğlu Murad Efendi, 74
Bozok, 13
Burhan Efendi, 144
Burhâneddin Efendi, 75
Bursa, 10, 19, 42, 44, 45, 66, 112,
117, 119, 123, 133, 160, 162, 164
Burûciye, 183; Medresesi, 178
Bünyân-ı Hamid, 12, 13, 14, 97, 187,
200
Bünyan-ı Hayd, 190

C

Câmi-i Kebir, 44
Canik, 13
Cedid Memlihası, 73

Celal Efendi, 82
Celaleddin Bey, 129
Celaleddin Efendi, 111
Celalli Memlihası, 73
Cemal Efendi, 85, 86, 87, 94, 96, 101,
103, 104, 105, 112, 114, 129, 137
Cemâl Efendi, 63
Cemaleddin Efendi, 119, 133
Cemil Efendi, 71, 93, 105, 143, 163
ceneral, 165, 198
Cerid Memlihası, 73
Cevdet Bey, 111
Cevdet Efendi, 63, 67, 85, 148, 200
Cevdet Paşa, 194

Ç

Çağatay, 170
Çalta, 151
Çamkertanyan, 132
Çamlıbel, 150, 151
Çanaklı İbtidâiye, 119
Çandarlı Kara Halil, 193
Çarşamba, 15, 26, 27, 28, 29, 30, 31,
32, 33, 34, 35, 36, 37, 50, 151
Çatak, 135
Çekirge, 44
Çelebi Sultân Mehmed, 44, 171, 173,
174, 193
Çelikli kaplıcası, 17, 153
Çengeloğlu Tâhir Paşa, 194
Çerkes, 160
Çerkez, 156
Çıkrık, 151
Çıkrık çayı, 151
Çırçır Nâhiyesi, 97
Çifte Minare, 178
Çiftlik Nâhiyesi, 133
Çilingiriyan Mıgirdiç Ağa, 103
Çobluca, 114
Çokkaryan Kapril Ağa, 102
Çonkar, 159
Çorakdere Nâhiyesi, 119
Çorum, 13
Çukurova, 158
Çulcuyan Tercan Efendi, 102

D

Dagılıyan Efendi, 111
Danimarka Krallığı, 41
Danişmendiler, 174
Danyal Efendi, 130, 132

Dara, 172
 Darende, 12, 13, 14, 76, 77, 103, 157,
 159, 163, 190, 192; Pâye-i
 Mücerredi, 77
 Dâru'l-fünûn, 43,46
 Dâru'l-Hadis, 119, 197
 Darü's-sanâii'l-Hamîdi, 182
 David Efendi, 97
 Dâvud Efendi, 64
 Davud paşa-zâde Mustafâ Bey, 173
 Debboy memuru, 82
 Debboy Memuru, 82, 83, 84, 85
 Defterdâr Fâzıl Efendi, 61, 62
 Değerbaşı İbtidâiye, 119
 Deliktaş Nâhiyesi, 68, 107
 Depuspoliyus, 167
 Derne Ruûsu, 67
 Derviş Ağa, 68
 Derviş Efendi, 67, 122, 125, 126, 134,
 148
 Deveci Dağı, 150
 Devlet-i Danişmendiye, 167, 174
 Devriye müderrisi, 77, 119
 Devriye Müderrisi, 104, 105, 112,
 121, 122, 124
 Dikran Ağa, 67, 132
 Dikran Efendi, 132
 Dilâver Efendi, 69
 Dimitraki Efendi, 70
 Direkli Nâhiyesi, 97, 187
 Divispolis, 167
 Divriği, 12, 13, 14, 82, 91, 93, 151,
 157, 162, 176, 186, 190, 192;
 Cami-İ Kebiri, 180
 Diyarbekir, 10, 19, 157, 160
 Dördüncü Sultân Murat, 171
 Duran Ağa, 100, 106
 Durmuş Efendi, 71
 Dursun Efendi, 68, 83, 86, 87, 106,
 107, 115, 116, 117, 135

E

Ebu Said, 170
 Ebu'l-Fedâi, 168
 Ebu'l-Fidâ İsmâil Bin İbrâhim, 168
 Ebubekir Efendi, 105, 131
 Edhem Bey, 184, 200
 Edhem Efendi, 67, 73, 75, 81, 87, 98,
 105, 120, 123, 126, 129, 131, 200
 Edirne, 42, 45, 47, 61, 62, 63, 65, 66,
 67, 111, 118, 119, 125, 131, 143,
 197, 198

Edremid Kaymakamı, 75
 Eflak, 173
 Efyonyan Agop Efendi, 70
 Eğdir Nâhiyesi, 137
 Eğri Kalesi, 42
 Eğri Köprü, 180
 Ehl-i Salîb, 168
 Elbistan, 75, 165, 166, 174
 Elbistan Kaymakamı, 75
 Elvecere, 14
 Emanuel Yarostaki Efendi, 63
 Emin Ağa, 125, 147, 148
 Emin Bahri Efendi, 131
 Emin Edib Efendi, 70
 Emin Edip Efendi, 67
 Emin Efendi, 62, 63, 64, 67, 77, 83,
 86, 88, 95, 98, 102, 105, 111, 112,
 114, 118, 119, 120, 121, 122, 123,
 125, 133, 134, 137, 143, 144, 145,
 162, 163, 200
 Emîni Tevfik Bey, 94
 Emir Ertanâ, 170
 Emir Sultân, 42
 Emir Süleyman Bin Kutalmış Bin
 Selçuk, 168
 Emir Şeyh Hasan Bin Emir Hüseyin
 Bin Akboğa bin İlkân bin Celayir,
 170
 Enderes, 175
 Endülüs, 41, 42
 Enis Efendi, 66
 Erbaa, 12, 14, 137, 143, 151, 156,
 187, 190
 Ermenek Efendi, 163
 Ermeni, 13, 15, 61, 76, 92, 111, 150,
 190, 191
 Ertuğrul Bey, 170, 177
 Ertuğrul Çelebi, 171
 Ertuğrul Gâzî, 44
 Ertuğrul Nişânî, 52
 Erzincan, 90, 151, 170, 181
 Erzurûm, 11, 15, 150, 175, 198;
 Dağları, 150
 Es'ad Efendi, 96
 Esad, 57, 61, 62, 64, 65, 73, 100
 Esad Rauf Bey, 61, 62, 64
 Eski Câmî, 45
 Eski köy, 159
 Eski Nâhiyesi, 137
 Eski Saray, 42
 Eskifser, 188, 189
 Eslanyan Efendi, 75
 Esterabon, 172

Ethem Efendi, 114, 115, 131, 133,
135, 144, 145
Evliyâzâde Hüseyin Efendi, 75
Eyüb, 197
Eyyüp Sabri Bey, 88
Ezbedir, 188

F

Fadlum Memlihası, 73
Fahreddin Ali Bin Hüseyin, 179
Fahri Efendi, 71, 138, 163
Fâik Efendi, 63, 66, 69, 73, 82, 83,
85, 92, 107, 114, 119, 125, 129,
136, 143, 144, 163
Farnak, 166, 172
Fason, 19, 159
Fatih Câmi-i, 198
Fatih Sultân Mehmed Hân, 194
Fatih Sultân Mehmet Hân, 175
Fatma Hânım, 113
Fâzıl Efendi, 83
Fazlullah Efendi, 132
Fehim Efendi, 62, 65, 77
Fehmi Efendi, 62, 63, 65, 69, 90, 115,
118, 144, 145, 148, 163
Fenâri Mehmed Şemseddin Efendi,
193
Fener, 197
Ferhad Cemâleddin Efendi, 69
Ferhad Efendi, 89, 99, 105, 106
Ferid Efendi, 84, 100
Feride Hanım, 68
Feth-i Yanya, 42
Fethullah Efendi, 66, 137
Fevzi Efendi, 66, 91, 94, 101, 104,
133, 136, 143, 144
Fevzi Paşa, 75
Fezziye İbtidâîs, 67
Fezzullah Efendi, 104, 106
Fezzullah Paşa, 57
Fırat, 150, 151, 165, 166
Fikri Efendi, 68, 77, 86
Finize Memlihası, 74
Fransa, 41, 43, 92, 164, 195
Fransa Krallığı, 41
Fransızca, 9, 132
Franz Komon, 172
Fuad Bey, 87, 97, 98
Fuâd Bey, 68
Fuad Efendi, 116

G

Galafera Antoandan, 166
Galata, 41, 43, 197
Gâlib Efendi, 66, 86, 116, 117, 119,
143, 200
Gardiyan Selah Ağa, 115
Gavraz, 167
Gazâli, 42
Gazan, 169
Gazân Hân, 169
Gazhâne, 170
Gâzî Abdülmecid Hân, 48, 50
Gâzî Ahmed Bin Ali Bin Nasr, 172,
174
Gâzî Cemeleddin Bin Nizameddin,
168
Gâzî Mehmed Bin Danişmend, 168
Gâzî Muzafferuddin, 178
Gâzî Sultân Abdülmecid Hân, 48
Gâzî Sultân Abdülmecid Hân, 48
Gâzî Sultân Süleyman Hân, 194
Gegbuze, 45
Gelibolu, 42
Gemerek, 96, 186
General Lukillas, 166
Gercanis yaylaları, 150
Gıyaseddin Bin Mes'ud-ı Sâni Bin
Keykavus-ı Sâni, 169
Gıyaseddin Keyhusrev-i Evvel, 168,
169
Gıyaseddin Keyhusrev-i Sâlis bin Kılıç
Arslan-ı Râbia, 169
Gıyaseddin Keyhusrev-i Sâni Bin
Keykubad, 169
Gıyâseddin Keyhüsrev-i Sâlis, 179
Gıyaseddin-i Keyhusrev-i Sâlis, 169
Giresun, 91
Girid, 53, 54, 55, 83, 86, 87, 88, 89,
197, 145; Madalyası, 53, 54, 145
Gök Medrese, 179, 184
Gökçeli Dağı, 150
Gurebâ Hastanesi, 17, 67
Gümüşhacı Köyü, 122, 160, 188
Gümüşhacıköyü, 14
Gümüşhâne Dağları, 150
Gürcü Ali Efendi, 123
Gürün, 12, 13, 14, 18, 19, 82, 89,
101, 151, 157, 158, 159, 187, 190,
192, 200

Ğ

Ğalafrank, 166

H

Hâcegân rütbesi, 51
 Hacer Hânım, 132
 Hacer-i Esved, 45
 Hacı Abdulcelil Efendi, 85
 Hacı Ağa, 98
 Hacı Ali Beyzâde, 61
 Hacı Bektaş-ı Veli, 174
 Hacı Derviş Efendi, 93
 Hacı Emin Ağa, 122
 Hacı Eysel Ağa, 125
 Hacı Ferhad Efendi, 68, 145
 Hacı Hamdi Efendi, 64
 Hacı Hasan Ağa, 104
 Hacı Hasan Hilmi Paşa, 57
 Hacı Haşim Efendi, 118
 Hacı Hüseyin Ağa, 119
 Hacı Lütfi Efendi, 85
 Hacı Mikdad Ağa, 103
 Hacı Mustafa Efendi, 81
 Hacı Münib Efendi, 117
 Hacı Münip Efendi, 115
 Hacı Numan Ağa, 117
 Hacı Nûri Efendi, 62, 63, 75, 94, 118, 144
 Hacı Osmân Efendi, 149
 Hacı Râşid Efendi, 76, 103
 Hacı Sâbit Efendi, 106
 Hacı Tor Ağa, 149
 Hacıköy, 14
 Haçaryan Kasbar Efendi, 74
 Haçator Efendi, 62, 92, 137
 Haçik Ağa, 93, 100, 123
 Haçik Efendi, 94
 Hâfız Efendi, 85
 Hâfız Abdi Efendi, 72
 Hâfız Arslan Efendi, 117
 Hâfız Nâci Efendi, 112
 Hâfız Osmân Efendi, 149
 Hâfız Sâdullah Efendi, 125
 Hâfız Selahaddin Efendi, 122
 Hâfız Yahya Necmeddin Efendi, 113
 Hafik, 12, 13, 14, 77, 100, 163, 190, 192
 Hâkim Efendi, 65, 131
 Hakkı Efendi, 70, 73, 74, 82, 83, 94, 95, 98, 104, 105, 112, 113, 114,

117, 118, 120, 124, 125, 131, 133, 134, 136, 137, 163
 Haleb, 10, 15, 19, 42, 150, 158, 160, 197
 Halet Efendi, 62, 144, 200
 Halid Cevdet Bey, 62
 Hâlid Cevdet Bey, 63, 76
 Halid Efendi, 83, 95, 107
 Halîl Ağa, 66, 114, 120, 135
 Halîl Ârif Ağa, 149
 Halîl Efendi, 64, 66, 67, 69, 73, 75, 76, 81, 82, 84, 85, 105, 114, 116, 117, 126, 131, 132, 134, 144, 145, 146, 147, 148
 Halîl Paşa, 57
 Halîl Râmi Efendi, 92
 Halîl Rıfat Paşa, 57, 180, 195
 Halîm Efendi, 123, 131, 133, 147
 Hâlis Efendi, 76, 121, 123
 Halvetiye Meşâyihinden, 77
 Hamdi Bey, 69, 139
 Hamdi Efendi, 65, 71, 72, 76, 77, 83, 90, 96, 104, 106, 111, 112, 114, 116, 117, 120, 123, 124, 125, 129, 135, 137, 138, 139, 143, 145
 Hamid Bey, 63, 103
 Hamidabad Nâhiyesi, 105
 Hamidâbâd Nâhiyesi, 106
 HAMİDİYE, 43, 67, 90, 91, 114, 117, 124, 137, 144, 146, 161, 181, 183, 188, 189, 191
 Hamidiye Etfal Hastanesi, 43
 Hamidiye Guraba Hastanesi, 183
 Hamidiye Hicaz Demiryolu, 43, 117, 124, 144
 Hamparsum Ağa, 65
 Hamparsum Efendi, 93, 97, 106, 135
 Hampo Efendi, 144
 Hamse-i Süleymaniye, 198
 Hamu Memlihası, 73
 Hamza Efendi, 63, 104, 111
 Hân, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 53, 55, 84, 99, 106, 169, 170, 171, 173, 174, 176, 177, 180, 186, 195
 Hânedân-ı Âl-i Osmân, 52
 Hanlı, 159
 Haralambos Efendi, 125, 143
 Haralambos Andon Ağa, 125
 Haralimbos Efendi, 121
 Haralimbos Ağa, 112
 Haremeyn Mevleviyeti, 197
 Haremeyni'ş-Şerîfeyn Mevleviyeti, 51
 Harbiye Nezâreti, 193

- Hareket-i altmışlı, 198
 Hareket-i dâhil, 198
 Hareket-i Hâric, 198
 Hargun Memlihası, 73
 Haristidi Efendi, 66
 Hasan Ağa, 68, 73, 88, 89, 92, 103, 104, 107, 120, 133, 134, 136, 149
 Hasan Basri Efendi, 74, 106
 Hasan Behçet Efendi, 85
 Hasan Bey, 99, 114, 115, 130, 132, 133, 139, 179
 Hasan Cafer Bey, 61, 200
 Hasan Efendi, 66, 74, 86, 88, 89, 90, 93, 94, 98, 103, 105, 107, 112, 113, 114, 115, 118, 120, 123, 124, 125, 133, 134, 136, 137, 138, 149
 Hasan Lütfi Efendi, 123
 Hasan Muhyiddin Efendi, 83
 Hasan Paşa, 56
 Hasan Rağıb Efendi, 81
 Hasan Râmi Paşa, 55
 Hasan Tahsin Efendi, 82, 115, 148
 Hasbi Efendi, 81, 201
 Hasib Efendi, 70, 132
 Haşim Ağa, 121
 Haşim Efendi, 95, 115, 118, 136, 139, 144
 Hâşim Paşa, 55
 Haşmet Efendi, 116, 117
 Hatice Hanım, 68
 Havran Sancağı Mutâsârrıfı, 75
 Havza, 12, 14, 17, 124, 153, 174, 191, 200
 Hayber, 41
 Haydar Efendi, 121, 138
 Haykâniye, 164, 165
 Hayreddin Efendi, 137, 143
 Hayreddin Paşa, 57, 193
 Hayrettin Paşa, 82
 Hayri Bey, 135
 Hayri Efendi, 99, 147, 162
 Hayyib Efendi, 73
 Hekimbaşı Abdülhak Efendi Zade Hayrullah Efendi, 9
 Helet Efendi, 62
 Hınzır Dağı, 150
 Hita-i Yemâniyye, 54
 Hızırnalı Nâhiyesi, 68
 Hicaz, 10, 43, 63, 65, 67, 82, 86, 117, 121, 124, 134, 144, 145, 146, 148; Demiryolu, 86, 121; Madalyası, 63, 65, 134, 145, 146, 148
 Hidâyet Hânım, 103
 Hikmet Bey, 65, 67
 Hilmi Ağa, 114
 Hilmi Efendi, 66, 67, 81, 82, 98, 102, 103, 113, 115, 116, 119, 123, 124, 135, 136, 138, 147
 Hind, 19, 160, 176, 180
 Hoca Bâki Efendi, 118
 Hulûsi Efendi, 63, 69, 73, 83, 103, 119, 121, 129, 144, 145, 148
 Humpar Ağa, 96
 Humparsum Efendi, 74
 Hüsameddin Efendi, 75
 Hüseyin Ağa, 67, 92, 95, 96, 115, 125, 137, 147, 148
 Hüseyin Bey, 104, 133
 Hüseyin Efendi, 66, 69, 75, 76, 77, 83, 84, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 101, 111, 118, 121, 122, 136, 137, 147
 Hüseyin Hüsni Efendi, 69
 Hüseyin Hüsnü Bey, 101
 Hüseyin Lütfi Efendi, 131
 Hüseyin Ragıb Efendi, 81, 82
 Hüseyin Tahsin Efendi, 73
 Hüseyin Efendi, 94
 Hüsnü Bey, 201
 Hüsnü Ağa, 105
 Hüsnü Efendi, 68, 83, 98, 102, 103, 111, 116, 117, 131, 136, 139, 144, 145, 163
 Hüsnü Efendi, 67
 Hz. Adem, 41
 Hz. Ali, 41
 Hz. Davud, 41
 Hz. Ebubekir, 41
 Hz. İbrâhim, 41
 Hz. İsa, 41
 Hz. İsmâil, 41
 Hz. Mevlana, 42
 Hz. Mevlâna, 41
 Hz. Nuh, 41
 Hz. Osmân, 41
 Hz. Ömer, 41
 Hz. Şah Bahâuddîn Nakşibend, 42
 Hz. Yakup, 41

I

- Inâs-ı Rüşdiye Mektebi, 68
 Irak, 158, 165, 170
 İstabl-ı âmire müdürlüğü, 51, 52
 İsterabon, 167

İ

İbrâhim Ağa, 87, 90, 122, 132, 145
 İbrâhim Bey, 61, 64, 75, 173
 İbrâhim Bin Mehmed Bin Danişmend, 168
 İbrâhim Edhem Efendi, 67, 71, 98, 162
 İbrâhim Efendi, 65, 66, 68, 84, 85, 86, 90, 92, 95, 96, 97, 98, 100, 102, 103, 112, 121, 122, 125, 129, 134, 135, 136, 138, 139, 147, 149, 162
 İbrâhim Hakkı Bey, 64
 İbrahim Halet Bey, 10
 İbrâhim Muhtar Efendi, 145
 İbrâhim Sarım Paşa, 195
 İbrâhim Sırrı Efendi, 63
 İbrâhim Usta, 85
 İbtidâi-i dâhil, 198
 İcrâ Mübâşiri Mustafâ, 112
 İdris Efendi, 82, 103
 İdris Naim Efendi, 81
 İdris Yumni Efendi, 139
 İftihâr Madalyası, 54, 69, 114, 145
 İhsan Efendi, 72, 104, 121, 122, 136, 137, 145, 163
 İlbeyli kilimleri, 159
 İlbeyli Kilimleri, 18
 İlbeyli Nâhiyesi, 64, 69, 75, 159
 İlbiz Hanım, 68
 İlkânî, 170
 İlya Ağa, 134
 İlya Efendi, 144
 İlyas Efendi, 115
 İmâm-ı A'zam, 41
 İmâret İbtidâîsi, 67
 İmâret Mektebi, 114
 İmparator Karlos, 42
 İmtiyâz Madalyası, 54, 69, 111, 129
 İnâs rüşdiyesi, 161
 İngiltere Krallığı, 41
 İran, 19, 41, 160, 164, 165, 166, 168, 172, 173; İranlılar, 174
 İrem Efendi, 105
 İrfan Efendi, 94
 İsâ Efendi, 85
 İshak Ağa, 105
 İshak Efendi, 82, 125
 İskefsar, 14, 200
 İskender, 41, 165, 166, 172, 174, 175
 İskoçya Krallığı, 41
 İslâm Muhlis Bey, 131

İsmâil Ağa, 73, 92, 115, 146, 147, 148, 149
 İsmâil Bey, 68, 86, 89, 93, 96, 120, 143, 146, 173
 İsmâil Efendi, 67, 72, 75, 82, 83, 86, 90, 96, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 112, 115, 117, 121, 122, 124, 129, 138, 139, 146, 148, 162, 163
 İsmâil Hakkı Bey, 81, 124
 İsmâil Hakkı Efendi, 63, 67, 81, 95, 105, 116, 117, 124, 125, 135, 138, 145, 147, 200
 İsmâil Hakkı Etadi, 106
 İsmâil İsmet Efendi, 84
 İsmâil Neccânî Efendi, 117
 İsmâil Paşa, 57, 195
 İsmail Usta, 84
 İsmâil Zeki Efendi, 95
 İspanya Krallığı, 41
 İstanbul, 41, 42, 45, 46, 47, 51, 52, 119, 150, 194, 198; Kadılığı, 197
 İstavri Ağa, 118
 İsterabon, 174
 İstimâreci, 132
 İstînâf, 70, 77
 İşhanı Memlîhası, 73
 İtalya, 43
 İzmir, 61, 62, 70, 77, 111, 117, 129, 131, 136, 197
 İzmir Pâye-i Mucerredivi, 61, 62, 70, 77, 111, 117, 129, 131, 136,
 İzmir demiryolu, 43
 İzzeddin Keykavus-ı Evvel Bin Keyhusrev, 169
 İzzeddin Keykavus-ı Sâni Bin Keyhusrev-i Sâni, 169
 İzzeddin Kılıç Arslan, 168, 169
 İzzet Bey, 97
 İzzet Efendi, 63, 71, 72, 73, 76, 95, 96, 100, 101, 105, 116, 119, 131, 132, 137, 139, 146, 147, 148
 İzzet Paşa, 57, 180
 İzzetli Fethi Efendi, 200
 İzzettin Kılıç Arslan Mes'ud, 172
 İzzettin Kılıç Arslan-ı Sâni Bin Mes'ud, 168

J

Jandarma Dâire-i mühimmesi, 184

K

- Kabak Yazısı, 183
 Kabasakal, 159
 Kabile Nazîre Hanım, 74
 Kadı Burhâneddin, 170
 Kadışehir Nâhiyesi, 137
 Kadir Efendi, 96, 100, 104
 Kâdirî Dergâhı, 184
 Kadiriye Meşâyihinden, 77
 Kadri Bey, 112
 Kadri Efendi, 82, 85, 93, 117, 131, 144, 145
 Kafkas, 150, 158, 165
 Kafkas mühacirleri, 15
 Kafkasya, 160
 Kahraman Efendi, 83, 95
 Kale Tepesi, 187
 Kalebaş Nâhiyesi, 149
 KALHÂNE, 124, 131
 Kalost Efendi, 124, 148
 Kaluyan el-Konevî, 179
 Kâmil Bey, 129, 200
 Kâmil Efendi, 67, 69, 70, 76, 82, 83, 85, 87, 96, 111, 116, 120, 121, 122, 124, 130, 132, 139, 143, 144, 149
 Kâmusu'l-Âlâm, 165
 Kangal, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 68, 106, 153, 159, 187, 190, 192, 193, 200
 Kanuni Sultân Süleyman, 45, 171
 Kapadokya, 164, 165, 166, 167, 172, 174, 175
 Kara Abdal Nâhiyesi, 122, 188
 Kara Halil Nâhiyesi, 126
 Kara Mahmûdzâde Mahmud Efendi, 93
 Kara Osmân, 170
 Karaağaç Nâhiyesi, 139
 Karabel, 150
 Karabet Ağa, 106, 119, 122
 Karabet Efendi, 101, 103, 112, 115, 143, 144
 Karacaviran, 105, 106, 186
 Karadağ, 54, 61, 89
 Karadeniz, 150, 164, 165, 171
 Karadilyan Kirkor Ağa, 102
 Karagöl, 151
 Karahisar (Şarki), 13, 14, 15, 20, 63, 82, 83, 90, 91, 141, 152, 154, 157, 161, 164, 175, 187, 191, 192, 193, 200
 Karakin Efendi, 72
 Karebet Efendi, 105
 Karedilyan Kirkor Ağa, 103
 Kâsım Efendi, 98, 106, 143, 144, 145, 146
 Kastamonu, 11, 150, 157, 164, 165, 167, 181
 Kâşif Efendi, 117
 Kaşmir, 19
 Katolik, 15, 61, 92, 125, 150, 190, 191
 Kavak Nâhiyesi, 68, 107
 Kavala Kaymakamı, 76
 Kayadibi, 159
 Kayser, 168, 172, 175
 Kayser Augustus, 172
 Kayseri, 163, 164, 165, 166, 181, 187
 Kayseri İdâdi, 163
 Kayseriye, 164, 165, 169, 170, 175
 Kaz, 151
 Kazâbad, 129
 Kazgölü, 152
 Kazım Efendi, 81, 82, 90, 91, 103, 133, 134, 136, 144, 163
 Kâzım Efendi, 81, 101, 106, 143
 Kazmir, 159
 Kazova, 15, 151, 152, 157
 Keçi Dağı, 150
 Keçili, 159
 Kelkit, 150, 151, 152
 Kelkit ırmağı, 151
 Kemal Efendi, 85, 86, 93
 Kemal Paşa, 174
 Kenan Bey, 99
 Kenân Efendi, 62
 Kepenek, 16, 152
 Kerbelâ, 41
 Keremter Nâhiyesi, 104
 Kerime Hânım, 114
 Kesik Köprü, 180
 Kevork Efendi, 162
 Key Ahsar, 164
 Keyâniyân, 165
 Keygork Efendi, 107, 132
 Keyğork Ağa, 145
 Keyhusrev bin Kılıç Arslan, 165, 168, 169, 176, 178, 179
 Keykavus bin Keyhusrev, 176, 177
 Keykâvus-ı evvel Bin Keyhusrev, 177
 Keyme Nâhiyesi, 147
 Keyvirk Efendi, 134
 Khalkokondylas, 7
 Kıbrıs, 41
 Kılavuz Yûsuf Paşa, 175

Kılıç Ali Paşa, 42
 Kılıç Arslan-ı Evvel Bin Süleyman,
 168
 Kıpti, 190, 191
 Kırım-Silistre, 54
 Kırk ikinci Yağmuru, 152
 Kırkdilim Dağı, 150
 Kırşehir, 165
 Kısti Efendi, 86
 Kıvratma, 160
 Kızıl Dağ, 150
 Kızılıрмаğa, 164
 Kızılırmak, 150, 164, 165, 167
 Kibâr-ı Müderrisîn, 51
 Kilikya, 164, 165, 166
 Kirakos Efendi, 95
 Kirişyan Dikran Efendi, 76
 Kırkor Efendi, 65, 66, 94, 118, 125,
 133, 134, 137, 138, 162
 Kiryako Efendi, 116
 Kivrak Efendi, 129, 130
 Kıyme, 188
 Koçgiri, 12, 13, 14, 104, 150, 190,
 192, 193
 Koçhisar, 14, 151
 Kol Ağası, 87
 Kolağası, 67, 81, 86, 87, 88, 89, 90,
 91, 92, 131
 Kolcu Veysel Efendi, 94
 Kolcubaşı, 72, 145
 Kolcubaşı Ali Çavuş, 72
 Kolonya, 175
 Komane, 165, 166, 174
 Komane Pontika, 174
 Komenât Köprüsü, 174
 Komentus, 175
 konsolos, 198, 199
 Konya, 43, 45, 150, 158, 162, 164,
 165, 168, 169, 176
 Kosova, 42, 44
 Kostaki Efendi, 138
 Kostantin Efendi, 146
 Koymuş Dağı, 150
 Koyulhisar, 13, 14, 148, 188, 191, 200
 Koyuncu, 159
 Kozma Efendi, 125
 Köleris Memlihası, 73
 Könü, 159
 Köprü, 12, 14, 85, 118, 174, 188, 191,
 200
 Köse Dağı, 150
 Köse Mustafâ Paşa, 56
 Köse Peygamber, 170

Kötürüm Bayezid Bey, 173
 Köyrok Efendi, 75
 Krezus, 165
 Kudüs, 197
 Kutbeddin, 168
 Kuzugüdenli Nâhiyesi, 98
 Küçük Asya, 164
 Küçük Minâre, 179
 Kürd Kilimleri, 18
 Kürd perdelikleri, 159
Kürdistan, 54, 84, 198
 Kürdistan Madalyası, 54
 Kürt, 15, 150, 171
 Kürtler köyü, 159

L

Ladik, 12, 14, 114, 121, 135, 151,
 152, 174, 188, 191
 Lâleli, 47
 Latin Krallığı, 41
 Lazârus Efendi, 132
 Leh Krallığı, 41
 Levişdiken Nâhiyesi, 117
 Levkanti Efendi, 98
 Lidya, 164, 165
 Likaonya, 164, 165
 Liyakat Madalyası, 53, 83
 Lütfi Efendi, 122, 129, 137, 138, 143
 Lütfullah Efendi, 90, 111, 122, 137
 Lütfü Efendi, 116, 129, 147

M

Ma'mûretü'l-azîz mektubcusu, 75
 Macar Krallığı, 41
 Madensim, 14
 Mahir Efendi, 92, 113
 Mâhir Efendi, 112, 114, 116, 122
 Mahkeme-i Bidâyet, 93, 95, 97, 98,
 99, 100, 102, 104, 105, 112, 116,
 118, 120, 121, 123, 125, 131, 133,
 135, 138, 144, 146, 147, 148, 149
 Mahmud, 200
 Mahmûd Ağa, 72, 89, 113, 123, 125
 Mahmud Efendi, 119, 137
 Mahmûd Efendi, 67, 74, 130, 132,
 163
 Mahmud Nedim Efendi, 103, 114,
 116, 143
 Mahmûd Nedim Efendi, 63, 64, 100,
 149
 Mahmud Parto Efendi, 112

- Mahmûd Paşa, 56
 Mahreç Mevâlisine, 52
 Mahreç Mevleviyeti, 51, 197
 Makedonya, 165
 Malatya, 158, 166, 167, 181
 Malazgirt, 7
 Malkon Efendi, 103, 106, 115
 Manastır, 10, 74
 Manastır Altı Memlihası, 74
 Mansur Efendi, 98
 Manuk Ağa, 101
 Manuk Efendi, 92
 Manusa, 160
 Maraş, 164, 165, 181, 198
 Mardabaş Memlihası, 74
 Mardiros Ağa, 100
 Mardiros Efendi, 134, 138
 Markar Ağa, 97
 Markar Efendi, 94
 Matyos Efendi, 74
 Mavrokastoran, 175
 Mazhar Efendi, 86, 145
 Mecid, 132, 163, 191
 Mecidözü, 12, 14, 85, 90, 119, 162,
 188
 Mehmed Ağa, 126
 Mehmed Ali Efendi, 200
 Mehmed Efendi, 65, 95, 134, 147
 Mehmed Hân-ı Sâni, 45, 48
 Mehmed Memduh Paşa, 55, 57
 Mehmed Paşa, 56, 57
 Mehmed Rızâ Paşa, 55
 Mehmed Said Efendi, 66
 Mehmed Saîd Paşa, 55
 Mehmed Şerif Bey, 68
 Mehmed Şevki Efendi, 145
 Mehmet Âşir Efendi, 85
 Mehmet Efendi, 84, 145
 Mehmet Fehim Efendi, 61
 Mehmet Nâdir Efendi, 112
 Mekke-i Mükerreme, 41, 51
 Mekteb-i i'dâdi, 161
 Mekteb-i Rüşdiye, 94, 103, 117, 119,
 120, 122, 124, 134, 136, 138, 145
 Mekteb-i Sînâi, 183
 Melik Efendi, 114
 Melikşah Bin Kılıç Arslan, 168
 memâlik-i Asyayye, 164
 Menşurlu Nâhiyesi, 68
 Merican Efendi, 104
 Merko Efendi, 113
 Merzifon, 12, 14, 85, 89, 90, 115, 160,
 174, 188, 191, 200
 Mesina boğazı, 41
 Mesruf Ağa, 99
 Mesudiye, 14
 Mevlud Ağa, 102, 103
 Mevlüd Ağa, 91, 149
 Mevlüd Efendi, 102
 Meydan-ı Câmii, 176
 Mezid Bey, 171
 Mıgırdiç Ağa, 113
 Mıgırdiç Efendi, 64, 69, 75, 145
 Mısır, 41, 42, 45, 48, 156, 164, 165,
 197
 Midya, 164
 Mihail Efendi, 132, 135, 163
 Mihayil Ağa, 97
 Mihri, 173
 Mîkâil Efendi, 72
 Mikdad Paşa, 56
 Mikdad Sıdkı Efendi, 104
 Milas, 14
 Miltiyadis Efendi, 69
 Miralay, 81, 84, 86
 Mîralaylık, 51
 Mîri-mirânlık, 51
 Mirlivâ, 75, 82, 84
 Misyâ Ağa, 103, 122
 Mişak, 14
 Mozinik, 172
 Mösyö Adroni, 115
 Mösyö Katanyo, 72
 Mösyü Jirö, 92
 Mösyü Komnenu, 92
 Mösyü Oğüst Kork, 115
 Muğisüddin Tuğrul Şah-ı Evvel Bin
 Kılıç Arslan-ı Sâni, 168
 Muhârebesi Madalyası, 53, 69
 Muharrem Efendi, 72, 84, 145, 163
 Muhâsebeci Efendi, 111, 113, 129,
 130, 132, 143, 144
 Muhiddin Efendi, 73, 85, 123
 Muhlis Efendi, 74, 105, 132, 135, 136
 Muhyiddin Efendi, 105, 112, 144
 Muîn Efendi, 105
 Muinü'd-dîn Pervâne, 173
 Mukbil Bey, 200
 Mukır Ağa, 116, 117
 Muntaval Nâhiyesi, 188
 Murâdiye, 45
 Murassa, 52, 53, 55, 61
 Murat Sâlih Bey, 200
 Murtazâ Ağa, 117
 Murtaza Paşa, 174, 175
 Mûsa Bey, 99

Mûsa Efendi, 94, 126
 Mûsâ Kâzım Efendi, 63
 Mûsanna' câmii, 44
 Mûsıla-i Süleymâniye, 51, 146, 198
 Mustafa Ağa, 116
 Mustafâ Ağa, 87, 93, 98, 99, 101, 104, 105, 119, 136, 137
 Mustafâ Çavuş, 116
 Mustafa Efendi, 68, 84, 88, 113, 117, 122
 Mustafâ Efendi, 63, 66, 69, 70, 72, 74, 75, 76, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 94, 95, 96, 98, 102, 103, 104, 105, 107, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 124, 132, 133, 134, 135, 139, 143, 144, 145, 147, 148, 163
 Mustafâ Hân-ı Sâni, 47
 Mustafâ Lutfi Efendi, 135
 Mustafâ Lutfi Efendi, 69, 137
 Mustafâ Malkoç Bey, 170
 Mustafâ Nâzım Efendi, 147
 Mustafâ Ragıb Efendi, 84
 Mustafa Râsim Efendi, 82
 Mustafâ Sabri Efendi, 64, 87, 114, 149
 Mustafâ Safvet Efendi, 69
 Mustafâ Sıdkı Efendi, 70
 Mustafâ Süreyya Paşa, 57
 Mustafâ Taki Efendi, 70
 Mustafâ Usta, 83
 Mustafâ Zeki Efendi, 125
 Muşabbaklı Kilimler, 19, 159
 Mutâsârrıf Bey, 111, 113, 129, 130, 131
 Mutâsârrıf Paşa, 143, 144
 Muzaffer Efendi, 163
 Muziddin Kayser Şah-ı Evvel Bin Kılıç Arslan-ı Sâni, 168
 Mübeyyiz Rüşdi Bey, 64
 Müctebâ Efendi, 66
 Müdde-i umûmî, 70
 Müderris Hayrullah Efendi, 93
 Mühürdad, 166, 172, 174, 175
 mülûk-ı ilhâniyan, 169, 170
 Münir Bey, 75, 134
 Mürk Muallimi Edhem, 114
 Müslim, 13, 15, 150, 190, 191
 Mütevellizâde Enver Efendi, 132

N

Naci Efendi, 86, 104, 105, 131

Nâciye Hanım, 68
 Nâfia Hanım, 134
 Nafiz Paşa, 194
 Nâib Efendi, 62, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 129, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 143, 144, 146, 147, 148, 149
 Nail Çavuş, 98
 Nâil Efendi, 72
 Nazarit Efendi, 112
 Nâzım Bey, 112
 Nazım Efendi, 84, 97, 119, 162
 Nâzırı Turhan Paşa, 55
 Nazif Efendi, 67, 94, 105, 116, 118, 129, 163
 Nazir Ağa, 113, 118
 Nazmi Efendi, 87
 Nazrit Efendi, 74
 Necâti Efendi, 66, 67, 86, 125
 Necib Ağa, 96
 Necib Efendi, 69, 82, 92, 93, 107, 120, 125
 Necmi Bey, 187
 Neologos Efendi, 162
 Neş'et Efendi, 69
 Neşet Efendi, 145, 147
 Niğbolu, 42
 Niğde, 164, 165, 181
 Nihabetyan Nihabet Ağa, 103
 Nikgos Efendi, 135
 Nikola Ağa, 147
 Nikolaki Efendi, 111, 125, 172
 Nikopolis, 175
 Niksar, 12, 14, 84, 91, 92, 133, 135, 151, 152, 156, 157, 162, 167, 175, 187, 189, 190, 200
 Niksar Taburu, 84
 Niokâsârya, 175
 Nişan Ağa, 122
 Nişan Efendi, 66, 70, 74, 100, 131
 Nişân Efendi, 65
 Nişân-ı İmtiyâz, 53
 Niyazi Efendi, 87, 90, 99, 106
 Niyâzi Efendi, 93
 Nizameddin Efendi, 71
 Numan Ağa, 194
 Nuredidin Efendi, 117
 Nûri Ağa, 105, 114
 Nûri Bey, 61, 62, 75, 115, 121, 129
 Nûri Dâire Efendi, 105

Nûri Efendi, 63, 64, 66, 67, 68, 70, 71,
72, 74, 77, 82, 84, 86, 88, 89, 93,
94, 95, 97, 98, 99, 100, 105, 113,
114, 116, 118, 119, 120, 121, 122,
124, 125, 129, 134, 136, 144, 146,
147, 162
Nusret Bey, 200
Nüzhet Bey, 67

O

Ogustos, 167
Ohannes Ağa, 93, 103, 116
Ohannes Efendi, 74, 115, 116, 123,
129, 130, 132, 134, 139, 163
Ohtap Nâhiyesi, 133
Olağu Nâhiyesi, 119
Omanes, 165, 166
Omca Kâtibi, 131
Omcalık, 133
Oram Ağa, 66
Ornik Ağa, 98
Orsinyom, 165
Oseb Efendi, 71
Osep Efendi, 145
Osmân Ağa, 85, 86, 90, 96, 133
Osman Bey, 72, 93, 148, 200
Osman Efendi, 91, 102
Osmân Efendi, 64, 68, 69, 75, 76, 81,
82, 83, 84, 87, 89, 90, 91, 93, 94,
95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104,
111, 112, 119, 120, 123, 124, 125,
129, 130, 131, 132, 134, 135, 136,
137, 144, 145, 146, 148, 162
Osman Hân Gâzî, 193
Osmân Hayri Efendi, 114
Osmân İsmet Efendi, 70
Osmân Paşa, 56
Osmâni, 44, 81, 84, 92, 111, 129
Osmânî, 45, 46, 47, 48, 53, 55, 61,
143, 173, 200
Osmâniye, 44, 156, 170, 171, 173,
175, 177
Osmanlı, 7, 18
Osmânlı Hükümdarları, 12
Osmânlı Pâdişahları, 173

Ö

Ömer Ağa, 90, 98
Ömer Ahyâ Efendi, 67
Ömer Bey, 133

Ömer Efendi, 68, 72, 74, 76, 82, 83,
85, 89, 93, 97, 98, 99, 100, 101,
103, 104, 113, 117, 120, 121, 122,
124, 125, 130, 133, 138, 139, 148
Ömer Hilmi Efendi, 64, 93
Ömer Hulûsi Bey, 65
Ömer Lütî Efendi, 83, 85, 86, 112,
117, 125, 138
Ömer Sıdkı Efendi, 63
Ömer Vahid Efendi, 103
Ötmüş Köprüsü, 187
Özvirân Nâhiyesi, 135

P

Panayot Efendi, 122, 125, 131
Paskal Efendi, 101, 102
Paşa Sancağı, 13
Patoloma, 165
Pavlos Efendi, 111
Pavlu Ağa, 123
Pedro Efendi, 123
Pertev Paşa, 194
Perto Paşa, 196
Petraki Efendi, 129
Pınarbaşı, 13, 14
Piranyan Karabet Efendi, 74
Pitadorus, 167
Pitodorus, 167
Piyâde Kolcuları, 72, 73, 74
Piyâde Kolcusu, 65, 73, 74
Plevne Madalyası, 54
Pompeus, 167, 172
Pompeyus, 175
Pompiyus, 166
Pont, 164, 165, 166, 172, 174, 175
Pontika, 174
Pontus, 175
Postiniyanus, 167
Poton, 167
Protestan, 15, 150, 190, 191
Prusya, 43

R

Rağîb Efendi, 125
Rahmi Efendi, 62, 63, 77, 105, 111,
113, 114, 133, 134, 135, 162, 163
Rahmi Paşa, 75
Rahti Efendi, 73
Raif Efendi, 76, 84, 95, 118, 146
Râif Efendi, 71, 72, 113
Râmiz Efendi, 145

Râsîh Efendi, 66, 67, 77
 Rasim Efendi, 163
 Râsim Efendi, 83, 137, 145
 Râşid Efendi, 94, 103, 113, 115, 121, 135, 137, 147
 Rauf Bey, 200
 Râzî Efendi, 105
 Re'fet Efendi, 88, 145
 Recâi Efendi, 145
 Receb Ağa, 74
 Receb Efendi, 73, 74, 89, 94
 Recep Ağa, 101
 Recep Paşa, 56
 Refî Efendi, 134
 Refik Efendi, 71, 116, 133, 163
 Refîkî Hulûsi Efendi, 63
 Refîki Efendi, 149
 Refîkî Efendi, 64
 Refîkî Murtaza Bey, 64
 Refîkî Nusreddin Bey, 63
 Refîkî Osmân Bey, 63
 Refîki Râgıb Bey, 112
 Refîkî Sâdık Efendi, 66
 Refîkî Tâhir Bey, 64
 Reji, 75, 94, 96, 99, 103, 104, 106, 107, 115, 117, 119, 120, 122, 124, 126, 134, 137, 145, 147
 Remzi Efendi, 85, 90, 118, 121
 Resul Efendi, 114
 Reşad Efendi, 143, 148
 Reşadiye, 14
 Reşid Akif, 57, 61, 181, 182, 185
 Reşid Bey, 70, 122
 Reşid Efendi, 84, 163
 Reşid Paşa Caddesi, 186
 Rifat Bey, 61, 70, 86, 112, 136
 Rifat Efendi, 63, 65, 71, 76, 84, 85, 90, 91, 93, 97, 111, 117, 121, 122, 123, 131, 138, 147
 Rızâ Bey, 65, 66, 70, 71, 76, 138, 144, 145
 Rızâ Efendi, 61, 63, 65, 66, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 81, 82, 84, 85, 86, 88, 90, 92, 94, 95, 97, 99, 100, 101, 103, 105, 107, 111, 112, 117, 118, 121, 122, 124, 129, 131, 134, 135, 138, 146, 147, 148, 149
 Rikâb-ı humâyûn, Kapıcıbaşılığı, 51, 52
 Rişvan kilimleri, 159
 Rişvan Kilimleri, 18

Roma, 41, 43, 166, 167, 172, 174, 175, 195, 201; Romalı (Pompeus), 167; Romalılar, 166, 174, 175, 180
 Rufâi meşahinden, 77
 Ruhsane, 165
 Rum, 13, 167, 168, 172, 189, 191
 Rûm, 15, 92, 125, 150, 167, 168, 169, 172
 Rûm Devlet-i Selçukiyesi, 169
 Rûm imparatoru, 167
 Rûmeli, 42, 51, 52, 57, 61, 75, 143, 197; Beylerbeyliği, 195; Kazaskerliği, 197
 Rupen Efendi, 101, 144
 Rupin Ağa, 124
 Rusçuk, 198
 Rusya, 41, 43, 54, 69, 83, 84
 Rûkneddin Kılıç Arslan Râbi' Bin Keyhusrev-i Sâni, 169
 Rûkneddin Kılıç Arslan-ı Râbi' bin Keyhusrev-i Sâni, 169
 Rûkneddin Mes'ud-ı Evvel Bin Kılıç Arslan, 168
 Rûkneddin Süleyman Şah-ı Sâni Bin Kılıç Arslan-ı Sâni, 168
 Rüşdi Bey, 70
 Rüşdi Efendi, 72, 74, 76, 111, 144
 Rüşdi-i Askeriye, 161
 Rüşdü Efendi, 115, 118, 131, 132, 135, 148
 Rûtbe-i Hâmise, 51

S

Sabık Asaf Bey, 186
 Sabih Efendi, 85
 Sabit Bey, 101
 Sabri Efendi, 65, 67, 68, 72, 74, 86, 87, 94, 97, 111, 112, 113, 135, 136, 145, 147
 Sabri Paşa, 75
 Sadettin Efendi, 86
 Sâdık Ağa, 133
 Sâdık Efendi, 72, 90, 91, 101, 118, 122, 146
 Sadrazam Hüsrev Paşa, 174
 Sadrazam Mehmed Rauf Paşa, 50
 Sadrazam Reşid Paşa, 9
 Sadullah Efendi, 83
 Sadve Muharebesi, 43
 Safvet Efendi, 84, 86, 136
 Sâhibiye Medreseleri, 183, 184
 Sahn-ı Seman, 198

- Sahtecizâde Hacı Mustafâ Efendi, 75
 Said Ağa, 96, 116
 Said Efendi, 66, 89, 93, 94, 111, 117,
 118, 123, 124, 133, 136, 138, 139
 Said İbrâhim Ağa, 56
 Sâim Efendi, 66, 130
 Sâlih Ağa, 69, 87, 90
 Sâlih Bey, 111
 Sâlih Efendi, 81, 91, 95, 106, 116,
 119, 121, 131, 133, 134, 135, 143,
 144, 146
 Sâlih Hüsnü Bey, 81
 Sâlih Midhat Bey, 133
 Saltanat-ı Selçukiye, 168
 Sâmi Efendi, 73, 83, 97, 107, 163
 Sâmi Bey, 76, 200
 Sâmi Efendi, 64
Samsun, 15, 92, 150, 155, 181
 Sanâyi-i Neffise, 67
 Sâniye Hanım, 134
 Saran su, 151
 Saraycık, 188
 Sarı Çiçek Dağı, 150
 Sarı Şeyh İbtidâi Mektebi, 67
 Sarımsaklı, 14
 Sarioğlan Nâhiyesi, 98
 Sarız, 186
 Saruhan, 164
 Savilyan Efendi, 107
 Sehak Ağa, 73
 Sehak Efendi, 92, 111
 Selâçike, 175
 Selâçike-i Rûm, 168
 Selanik, 10, 197
 Selânik, 42
 Selâtîn-i Selçûkiy, 179
 Selatin-i Selçukiye, 169
 Selâtîn-i Selçûkiye, 179
 Selatin-i Selçûkiyye, 179
 Selçuki, 184
 Selçukiler, 169, 175
 Selçuklu, 7
 Selfikos Nikator, 165
 Selim, 200
 Semahat Efendi, 163
 Semiramis, 164, 174, 175
 Senahirib, 167
 Senkrım Efendi, 93
 Serekan Efendi, 99
 Serkis Ağa, 61, 95, 96, 105, 133, 134
 Serkis Efendi, 99, 136
 Serop Efendi, 66
 Servet Âram Efendi, 69
 Seydi Reis, 42
 Seyhân, 150
 Seyran Tepesi, 182
 Seyyid Ağa, 99
 Seyyid Ahmed Paşa, 56, 180
 Seyyid Battal Gâzî, 167
 Seyyid Efendi, 100, 103, 119, 123
 Seyyid Gâzî Sultân, 174
 Seyyid Mehmed Paşa, 55
 Seyyid Osmân Paşa, 56
 Sezusteris, 164
 Sıcak Çermik, 17, 153
 Sıddîk Efendi, 64
 Sınâyi Madalyası, 54
 Sırrı Bey, 146
 Sırrı Efendi, 69, 74, 117, 121, 122,
 137, 147
 Sırrı Paşa, 57
 Sicilya, 41
 Sigetvar, 45
 sikke-i Hümâyun-ı Osmâniye, 42
 Simon Ağa, 100, 101, 133
 Simonâki Efendi, 98
 Sinadinos Efendi, 72
 Sincan, 94, 186
 Sinop, 173
 Sirop Ağa, 105
 Sisenna, 166
 Sisenta, 166
 Sivas, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
 17, 18, 19, 20, 21, 23, 55, 57, 63,
 64, 81, 82, 83, 87, 92, 150, 151,
 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158,
 159, 160, 161, 162, 164, 165, 166,
 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174,
 175, 179, 180, 181, 182, 183, 184,
 185, 189, 190, 192, 193, 198, 200,
 223; Hamidiye sergisi, 181; Redif
 Fırkası, 81; Sancağı, 13
 Sivaslı Said İbrâhim Paşa, 56
 Sivastiye, 167
 Sivastopol Madalyası, 54
 Sofya, 197
 Sogomon Efendi, 97
 Soğan Dağı, 150
 Soğuk Çermik, 17, 153
 Solah İzzet Efendi, 71
 Sonyas Efendi, 132
 Sorhuncuk, 159
 Söğütçük, 159
 Subhi Efendi, 71
 Sultân (Abdulhamid) Hân-ı Sâni, 52
 Sultân Abdulhamid Hân-ı Evvel, 48

Sultân Abdulmecid Hân, 194, 195
 Sultân Abdulmecid Hân-ı Gâzî, 194
 Sultân Abdülaziz Hân, 48, 53, 54, 193, 194
 Sultân Abdülhamid Hân-ı Evvel, 48
 Sultân Abdulmecid Hân, 50, 53, 54, 194, 196
 Sultân Ahmed Hân, 46, 47, 48
 Sultân Bâyezid Hân-ı Sâni, 45
 Sultân Cem, 45
 Sultân Ebu Said Bin Hüdâbende, 170
 Sultân İbrâhim Hân, 46, 47
 Sultân Mahmûd Hân, 42, 47, 48, 53, 193, 194
 Sultân Mahmûd Hân-ı Evvel, 47
 Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni, 42, 48, 53, 193, 194, 195
 Sultân Mehmed Hân, 45, 46, 47, 48, 173
 Sultân Mehmet Hân-ı Sâlis, 42
 Sultân Murad, 42, 44, 45, 46, 48, 171, 173
 Sultân Murad Hân-ı Evvel, 44
 Sultân Murad Hân-ı Hâmis, 48
 Sultân Murad Hân-ı Râbi, 46
 Sultân Murad Hân-ı Sâlis, 45, 46
 Sultân Murad Hân-ı Sâni, 42, 44, 45, 171, 193
 Sultân Murat Hân-ı evvel, 193
 Sultân Mustafâ Hân-ı Evvel, 46
 Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis, 47, 48
 Sultân Orhan, 44, 193
 Sultân Osmân, 44, 46, 47, 193
 Sultân Sâlim-i sâlis, 42
 Sultân Selim Hân-ı Evvel, 45, 48
 Sultân Selim Hân-ı Sâni, 45
 Sultân Selîm-i evvel, 42
 Sultân Süleyman Hân-ı Evvel, 45
 Sultân Süleyman Hân-ı Sâni, 47
 Sultân Süleyman Kanuni, 195
 Sultân Süleymân-ı Evvel, 47
 Sultâniye, 44
 Suluova, 15, 151
 Sulusaray, 17, 151, 153
 Sungurlu Dağı, 150
 Sunisa Nâhiyesi, 139
 Suphi Efendi, 83
 Suriye, 41, 76, 165
 Suşehri, 13, 14, 148, 157, 163, 188, 191, 200
 Süleyman Ağa, 124

Süleyman Efendi, 68, 74, 82, 83, 84, 85, 98, 107, 111, 122, 123, 124, 129, 131, 134, 137
 Süleyman Fâik, 119
 Süleyman Necmi Bey, 200
 Süleyman Paşa, 42, 55, 56, 193
 Süleyman Sudî Efendi, 149
 Süleyman Şâh, 168
 Süleyman Vehbi Efendi, 94
 Süleymaniye, 42, 119, 197, 198
 Sünbül Baba, 174, 187
 Süreyya Bey, 143
 Süreyya Efendi, 71, 163
 Süryande Feylos, 163
 Suvâri Kolcuları, 72, 73
 Suvâri Kolcusu, 73, 74
 Süveyş, 43

Ş

Şâbân Efendi, 65
 Şah İsmâil Safevi, 173
 Şahab Efendi, 163
 Şâkir Bey, 103
 Şâkir Efendi, 85, 94, 97, 98, 117, 119, 120, 125, 130, 132
 Şâlib, 172
 Şam, 163, 168, 197
 Şâm, 41, 42, 54
 Şâmil Efendi, 74, 115, 137
 Şark imparatorluğu, 167
 Şarl Şartıye Efendi, 61, 66
 Şebinkarahisar, 13, 14
 Şefik Efendi, 84, 107
 Şehâdet Câmii, 44
 Şehr-i Kışla, 14
 Şehzâde Ahmed Bin Bayezid, 173
 Şem'i Efendi, 163
 Şemseddin Efendi, 99, 174
 Şemsü'd-dünyâ veliyyü'd-din Mehmed bin Mehmed bin Mehmed, 178
 Şer'iyye Sicili, 7
 Şerif Ağa, 68, 86, 104, 145, 148
 Şerif Efendi, 74, 86, 111, 114, 137, 143, 144
 Şevket Bey, 70, 71, 72
 Şevket Efendi, 69, 71, 73, 77, 84, 89, 111, 113, 116, 119, 143, 163
 Şevki Efendi, 61, 63, 69, 72, 82, 86, 91, 98, 99, 101, 119, 122, 130, 131, 132, 133, 143, 144, 162, 194
 Şeyh Ali Baba Efendi, 101
 Şeyh Cemâleddin Efendi, 113

Şeyh Cemâlleddin Efendi, 113
 Şeyh Hadi Efendi, 129
 Şeyh Hamza, 173
 Şeyh Hasan, 170, 179
 Şeyh Hasan Beğ, 170, 179
 Şeyh Hüseyin Efendi, 62, 74
 Şeyh Hüseyin Rifai, 174
 Şeyh Mehmed Efendi, 77
 Şeyh Seyfeddin Efendi, 77
 Şifaiye, 176, 178, 183
 Şirinyan Artin Efendi, 76
 Şöhreddin Efendi, 72
 Şuayb Efendi, 63, 66
 Şükrü Bey, 85, 137, 146
 Şükrü Efendi, 63, 64, 65, 66, 68, 71,
 73, 74, 75, 76, 77, 83, 85, 89, 95,
 99, 102, 104, 106, 113, 114, 115,
 124, 131, 133, 134, 136, 139, 149,
 162, 200

T

Tabinos Efendi, 146
 Tabur Kâtibi, 68, 69, 82, 83, 84, 85,
 86
 Tabur Kâtibi Hamdi, 69
 Tâhir Ağa, 96
 Tâhir Bey, 75
 Tâhir Efendi, 61, 62, 63, 74, 83, 84,
 89, 94, 106, 107, 111, 113, 129,
 130, 133, 138, 148
 Tâhir Rüşdü Efendi, 65, 66
 Tahlisiye Madalyası, 53
 Tahsin Efendi, 86, 112, 116, 144,
 148, 149
 Takil Ağa, 101, 102
 Takiyuddin-i Rasadiye, 42
 Talat Efendi, 75, 95, 135, 148
 Tarih-i Osmâniye, 170, 171
 Taşabad, 151
 Taşhân, 176
 Taşkale İbtidâiye, 119
 Taşova, 15, 151, 152
 Tatar, 173
 Tavra, 16, 17, 153, 182
 Tayfur Efendi, 100, 105
 Tayyar Efendi, 120, 162
 Teberyus, 166, 167
 Tebriz, 176
 Tecer, 150
 Tekfur Dağı, 157
 Terme, 15, 151
 Termopil, 172

Tersakan, 151
 Tevâif-i Cengiziye, 170
 Tevfik Ağa, 72
 Tevfik Bey, 97, 114, 131
 Tevfik Efendi, 62, 64, 65, 68, 71, 75,
 76, 81, 82, 83, 85, 93, 94, 96, 98,
 99, 102, 106, 107, 112, 113, 116,
 117, 123, 129, 130, 131, 132, 137,
 138, 145, 146, 148, 162
 Teybar, 172
 Tıryanus, 175
 Timur, 42, 170, 171, 173, 177, 179
 Timurleng, 178
 Tire, 160
 Todor Ağa, 104, 146
 Tohma, 151
 Tokat, 8, 12, 13, 14, 15, 63, 83, 84,
 85, 87, 88, 127, 129, 150, 151,
 152, 154, 156, 157, 160, 161, 162,
 163, 170, 171, 173, 174, 175, 176,
 187, 190, 200; Sancağı, 127, 129,
 190; Taburu, 84
 Tomas Dağlıyan Efendi, 113
 Tonus, 12, 13, 95, 159, 162, 186,
 190, 192, 193; Kazâsı, 95, 162
 Tophâne, 55, 194
 Toros, 150, 167
 Tozanlı, 100, 101, 151, 157; çayı,
 151; Nâhiyesi, 100, 101, 157
 Trablusgarb, 198
 Trabzon, 10, 15, 45, 150, 151, 156,
 164, 165, 172, 175, 181, 197
 Truava, 171
 Tudoraki Efendi, 132
 Tufan Ağa, 89
 Tufan Efendi, 112, 113
 Turhal, 129, 133, 157, 175, 187
 Turhal (Garyora), 175
 Turhal Nâhiyesi, 133, 157
 Turhân Sultân, 47
 Turhân Valide Sultân, 47
 Türk, 7, 11, 15, 150, 168, 172;
 Türkçe, 193; Türkmen, 167, 170

U

Ulaş Nâhiyesi, 69, 75
 Uzun Hasan, 175

Ü

Ünye, 91

Üsküdar, 42
Üstâd Ahmed, 177

V

Vahan Ağa, 67, 104
Vahap Efendi, 105
Vak'a-i Hayriye, 42
Valide Sultân, 47; Kethüdâsı, 197
Varna, 42
Vartor Efendi, 95
Vâsıl Ağa, 146
Vasilaki Efendi, 147
Vaslaki Efendi, 75
Vazıldan, 94, 186
Vedine, 200
Vehbi Efendi, 74, 106, 126, 133, 138, 146
Vehhâbî, 42
Veis Efendi, 88
Veli Ağazâde Ahmed, 187
Veli Efendi, 99, 119
Velîyyüddin Efendi, 120, 124
Veysel Efendi, 85, 113, 126
Veysi Efendi, 66, 98
Veys-i Konsol, 92
Vezirköprü, 14
Viyana, 42
vüzerâ-yı Selçukiye, 173

Y

Yadigâr Efendi, 100
Yahudi, 13, 150, 190, 191
Yahya Efendi, 107, 115
Yakup Efendi, 68, 72, 90, 132, 139
Yakup Fahri Efendi, 69
Yakup Hıfzı Efendi, 148
Yaldız Köprüsü, 154
Yani Ağa, 148
Yani Efendi, 148
Yasef Ağa, 145
Yasfaki Efendi, 133, 134
Yasin Efendi, 91
Yaşar Ağa, 92, 115
Yavlı Efendi, 147
Yavuz Sultân Selim, 45, 171, 173
Yeblice Nâhiyesi, 68
Yemen, 10
Yeni Câmî, 47, 48
Yeni Han, 187, 190, 192, 200
Yenice Memlihası, 73

Yeniçeri, 195; ocağı, 193; yeniçeriler, 175
Yenihân, 14, 88, 96
Yenişehir, 42, 197
Yeşilirmak, 150, 151, 165
Yılanlı Çermik, 153
Yılanlı Dağ, 150
Yıldırım Bayezid, 42, 44, 170, 171, 173, 174, 177, 193
Yıldız Dağı, 150
Yıldız Köprüsü, 154
Yıldızeli, 13, 14, 159
Yordan Efendi, 116
Yorgaki Efendi, 115, 143
Yorgi Efendi, 92, 114, 121, 124, 137, 163
Yorgi Mesoli Efendi, 100
Yozgat, 114, 164, 165
Yunan, 43, 53, 61, 67, 68, 69, 82, 83, 85, 87, 88, 89, 90, 101, 147, 166, 172, 195; Yunanlılar, 164, 171
Yunus Efendi, 113
Yusuf Bahri Efendi, 136
Yûsuf Bahri Efendi, 135
Yûsuf Bey, 66, 69, 73, 130, 201
Yûsuf Cemal Efendi, 71
Yûsuf Çavuş, 115, 126
Yûsuf Efendi, 63, 73, 89, 94, 96, 97, 118, 120, 124, 135, 138, 144, 147
Yûsuf Paşa, 56
Yûsuf Şâkir Efendi, 83
Yüzbaşılık rütbesi, 51

Z

Zamantı, 98, 151
Zara, 13, 14, 83, 88, 91, 114, 115, 157, 159, 186; Muallimi, 114
Zehra Hânım, 114
Zekeriyâ Efendi, 83
Zeki Ağa, 106
Zeki Bey, 73
Zeki Efendi, 86, 132, 146, 163
Zeki Paşa, 55, 57
Zelâ, 174
Zeliha Hanım, 68
Zeyneb, 173
Zeynel Abidin Efendi, 63
Zeynelabidin Efendi, 82
Zihni Bey, 144
Zihni Efendi, 74, 101, 144
Zihni Paşa, 55, 195

SÂLNÂME-İ VİLÂYET-İ SİVAS 1325/1907/ 221

Zile, 12, 14, 84, 88, 90, 114, 135, 157,
174, 175, 187, 188, 190
Zirâat Bank, 43, 65, 97, 98, 99, 100,
102, 105, 116, 118, 120, 121, 123,
125, 130, 133, 135, 138, 144, 145,
146
Ziyâ Bey, 102, 103
Ziyâ Efendi, 65, 66, 68, 69, 70, 76,
86, 90, 113, 116, 120, 123, 125,
163

Ziyâ Paşa, 55
Ziyâeddin Efendi, 62, 63, 66, 69, 95,
101, 106, 107, 112, 131
Ziyet Efendi, 123
Zühdü Bey, 81, 87, 201
Zühdü Efendi, 70, 143, 144, 145, 146,
147
Zülfikar Efendi, 146

KİTAPİYAT

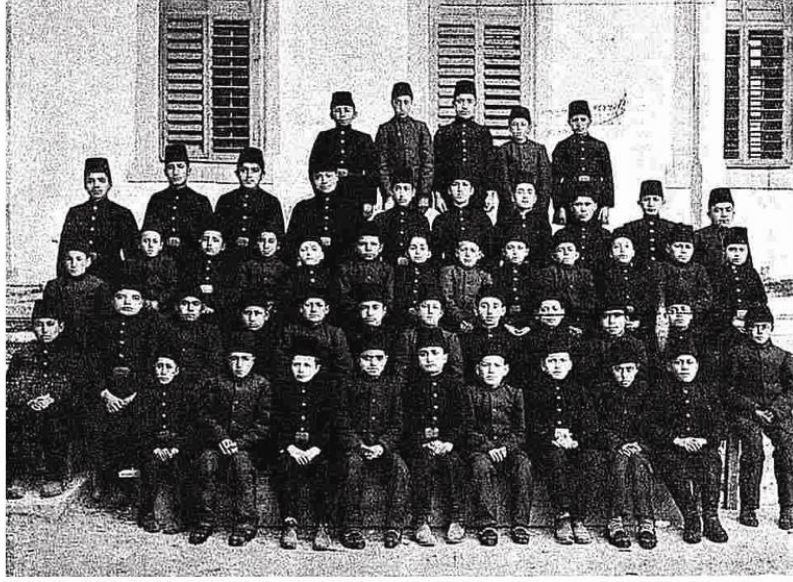
- Ziya Şükün, Farsça Türkçe Lügat, İstanbul 1984, I-III.
Mehmet Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1983, I-III.
İslam Ansiklopedisi, "Sâlnâme", İstanbul 1993, C. X
Hasan Duman, Osmânî Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri, Ankara 2000, I-II.
Sivas Vilâyet Sâlnâmesi, Sene 1325.
Sivas Vilâyet Sâlnâmesi, Sene 1302.
Sivas Vilâyet Sâlnâmesi, Sene 1287.
Ramazan Özey, "**20. Yüzyılın Başlarında Sivas'ın Tarihi Coğrafyası**", Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri, Sivas 2003
Muhammed Fuad Abdalbaki, Mucemü'l Müfehres li-Elfâzi'l-Kurâni'l-Kerim, İstanbul 1990.
Cem Dilçin, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara 1983.
Rıdvan Nafiz-İsmail Hakkı, Sivas Şehri, (Sad. Recep Toparlı), Sivas 2005.
Ferit Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1988.
Faik Reşit Unat, Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara 1984.
Fikri Karaman, Sâlnâme-i Vilâyet-i Sivas (1308/1890), İstanbul 2001.
Hikmet Denizli, Sivas Tarihi ve Anıtlar, Sivas, ty.
İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmânî Devletinde İlmiye Teşkilatı, Ankara 1988.
Osmanî Turan, Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul 1993.

EKLER

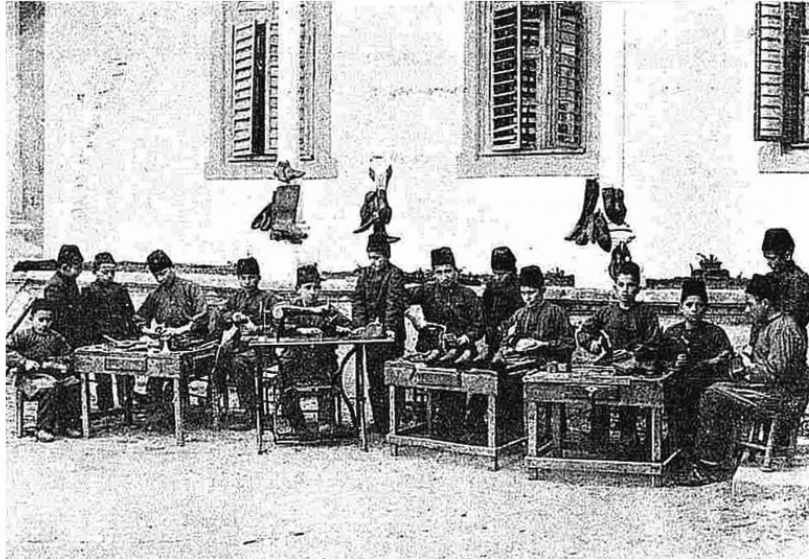
سایة ترقيوایة حضرت خلائقناهمیده ۳۱۹ سنهسی اغتوسنده کشاد اولنان صناعت و زراعت سرکی پناسیله رسم کنادی

Resim 1: 1319 yılında açılan sanayi ve ziraat sergi binasının resmi açılış töreni

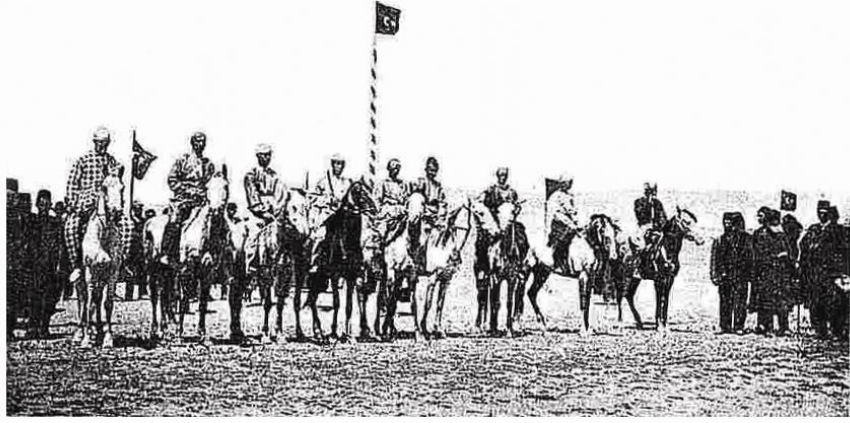
سواس حمیدیه صنایع مکتبتهک طلبهسی

Resim 2: Sivas Hamidiye sanat okulu talebeleri

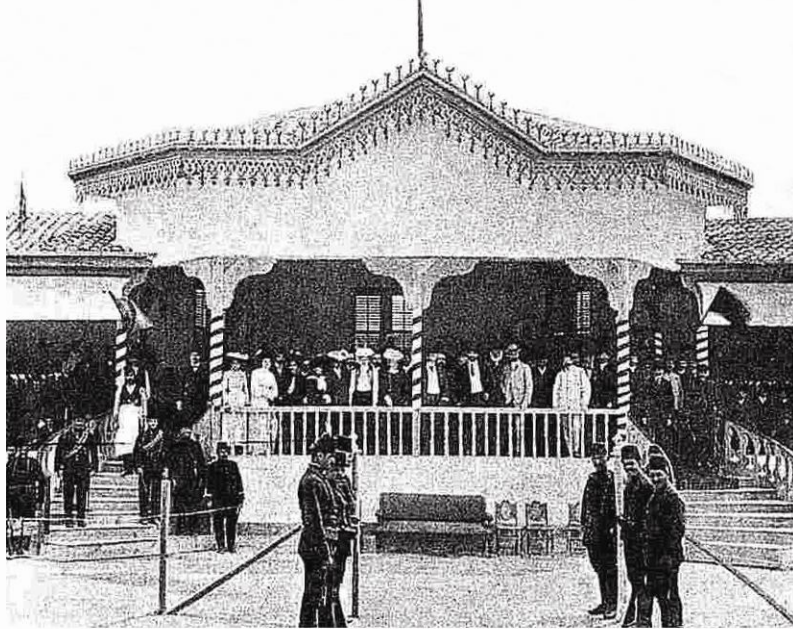
سواس حمیدیه صنایع مکتبتهک اوندورمهسی صنایع طلبهسی

Resim 3: Sivas Hamidiye sanat okulu kunduracı sınıfı talebeleri

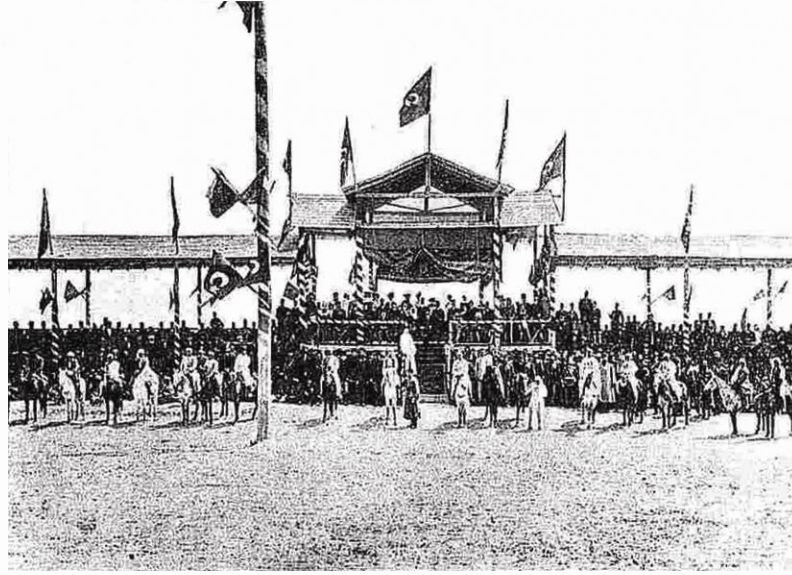
سِوَاس آت يَارِيشِنِڭ دېڭر بَرْمَنْتَرَهسى

Resim 4: Sivas at yarışlarından bir manzara

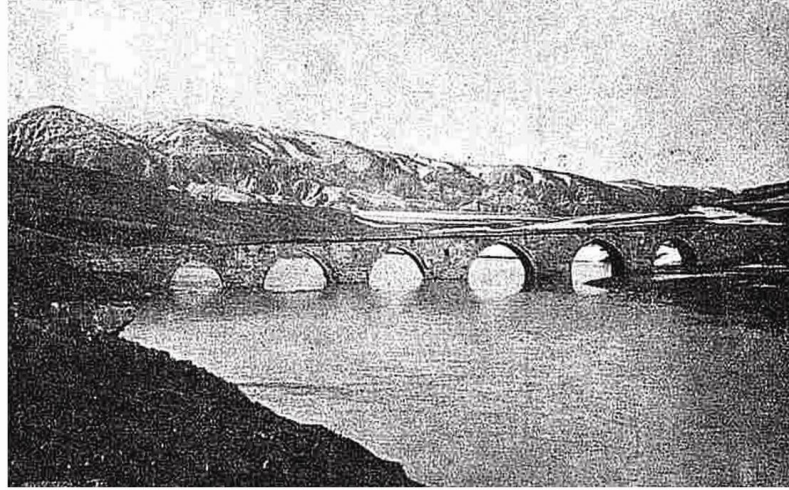
سِوَاس آت يَارِيشِي مَوْقَعِنِڭ رَسْمِي

Resim 5: At yarışları protokol tribünü

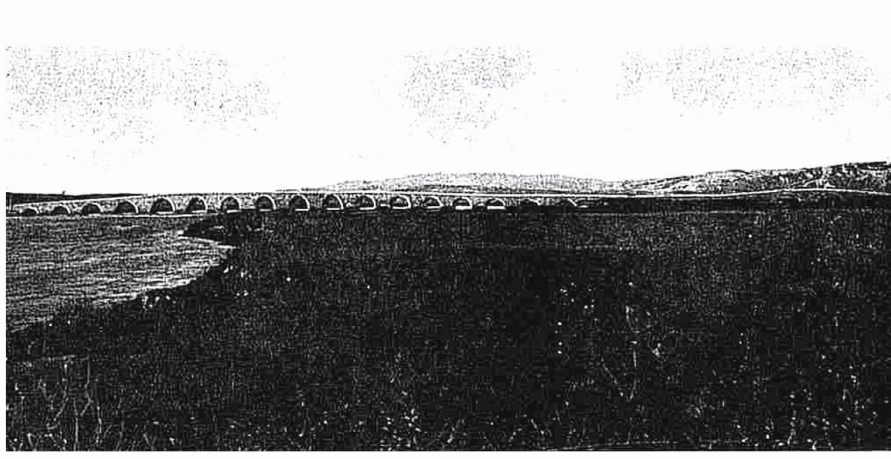
سِوَا سِ آت یَارِشِی مَوْئِدِکِ مَنظَرِ عَمُومِی

Resim 6: Sivas at yarışlarının yapıldığı yer

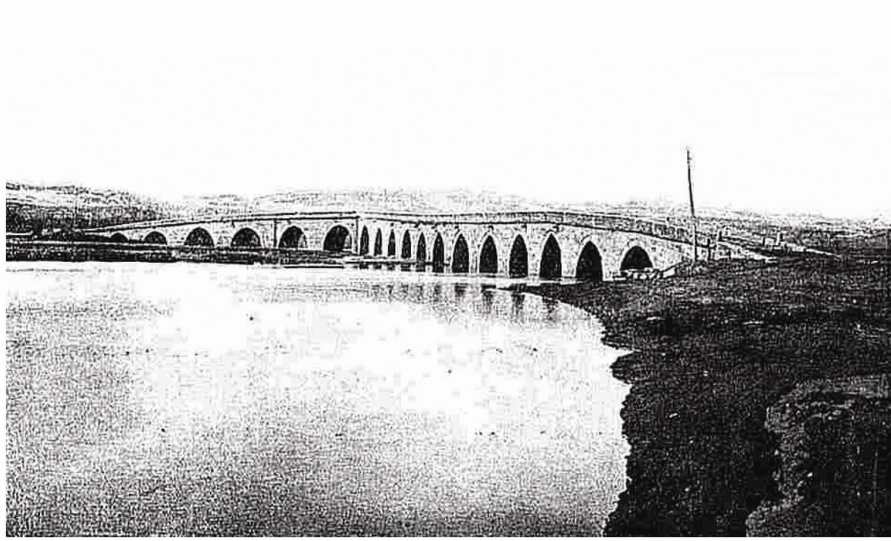
سِوَا سِ بَرِیجِ سَاعَتِ مَسَافَده کَاثِنِ آتَا رِ عِنْتَهْدِنِ بُوغَازِ کُورْبِی

Resim 7: Kızılırmak üzerindeki Boğaz Köprüsü

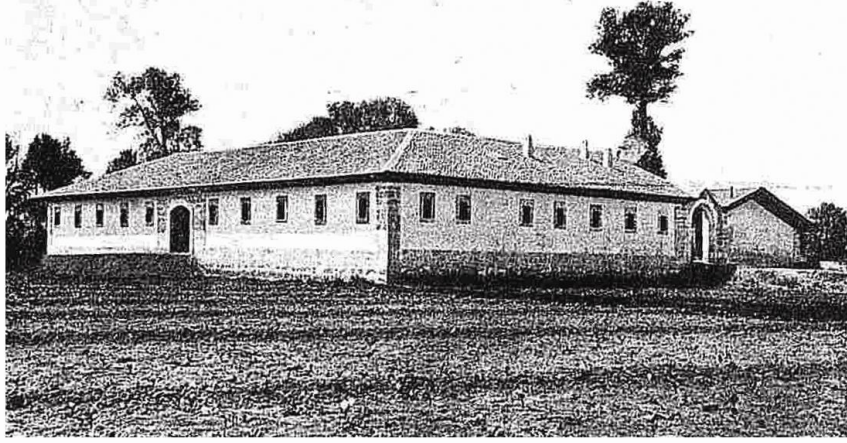
سیواسه برسات مسافده قیزیل ایریق اوزرنده کاش کک کوبری

Resim 7: Sivas Kızılırmak üzerindeki Kesik Köprü

سیواسه یارم ساعت مسافده قیزیل ایریق اوزرنده بقناد طریقی کدرکاهنده کاش اگری کوبری

Resim 8: Sivas Kızılırmak üzerindeki Eğri Köprü

سِوَاس سَالِحَنَانَه سَنَك شَرْقِ شَمَالِي جِهَتِدِن كُورُونُشِي

Resim 15: Sivas Salhhane (Mezbaha) sinin resmi

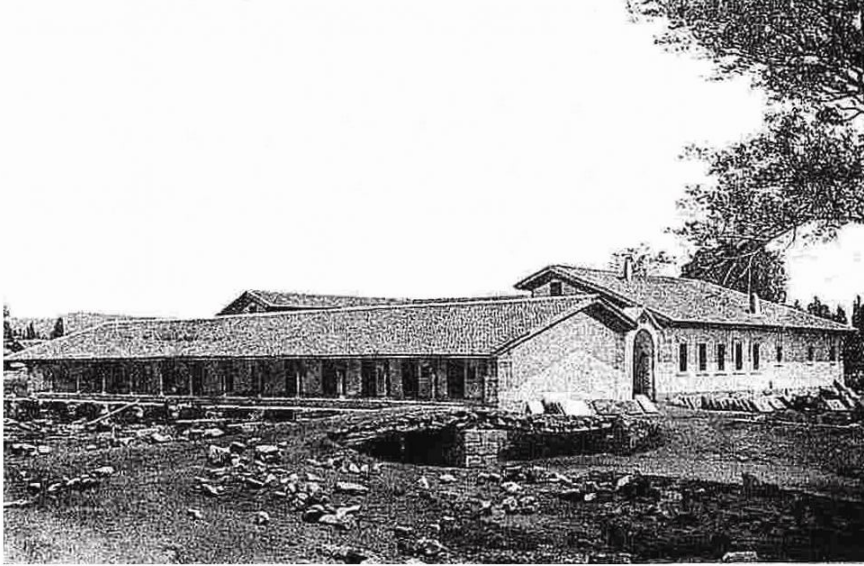
سِوَاس سَالِحَنَانَه سَنَك رَسْمِي

Resim 15: Sivas Salhhane (Mezbaha) sinin resmi

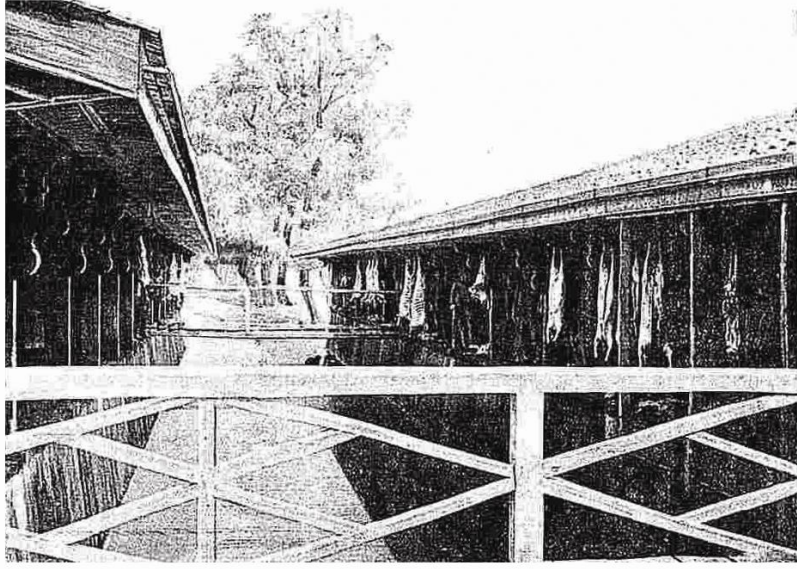
سیواس سالخانه‌سک این طرفدن کورونشی

Resim 13: Sivas Salhane (Mezbaha)'nın iç tarafından görünüşü

سیواس سالخانه‌سک جنوب شرقی جهتدن کورونشی

Resim 14: Sivas Salhane (Mezbaha)'nın güneydoğu cephesi

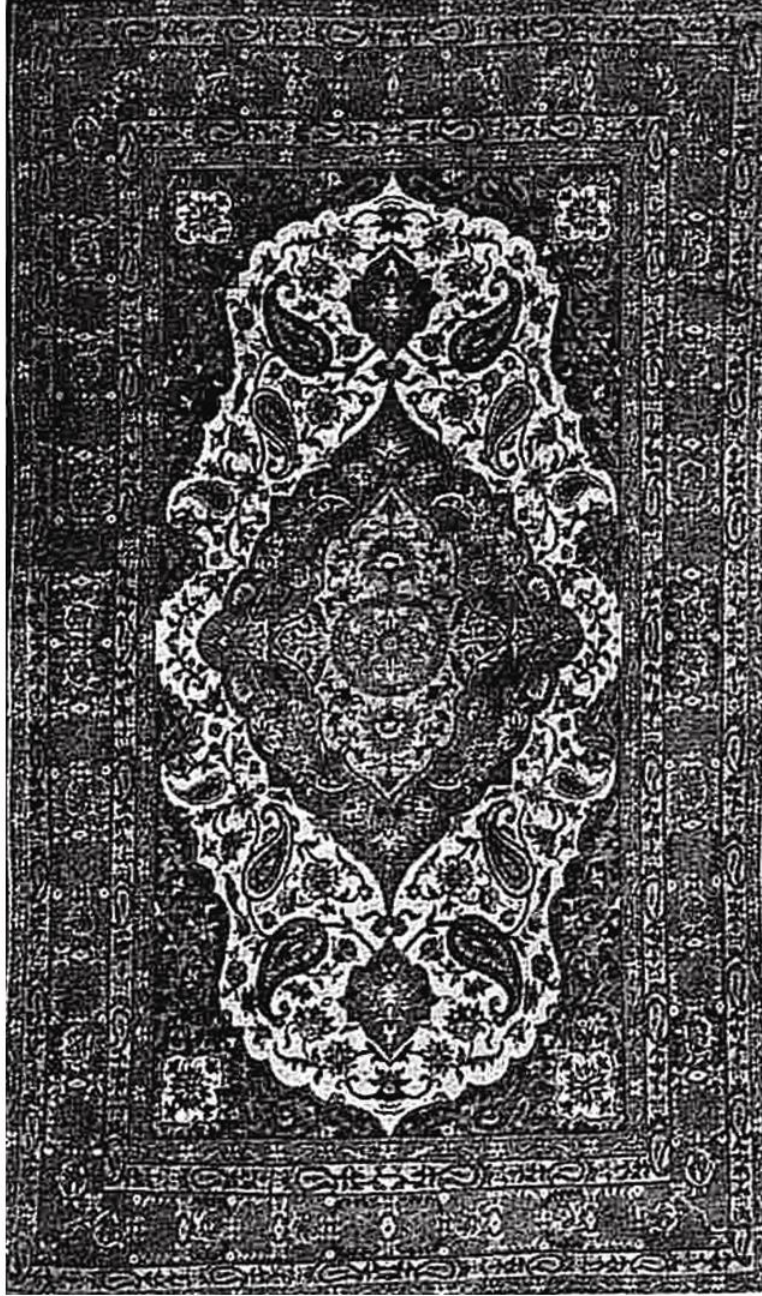
سِوَاں سَلْحَانَسَتِکْ مَذْبَحِ عَمَلِکْ رَسْمِ

Resim 14: Sivas Salhhanesi'nin kesimhane kısmı

سرواسده پاپیلان خالی سجاده لرك رسمى

Resim 10: Sivas'ta yapılan halı seccadelerin resmi

پرواحده بابیلان خالی سجاده لریک رسمی

Resim 10: Sivas'ta yapılan halı seccadelerin resmi

Resim 18: Zile Karakol Dairesi

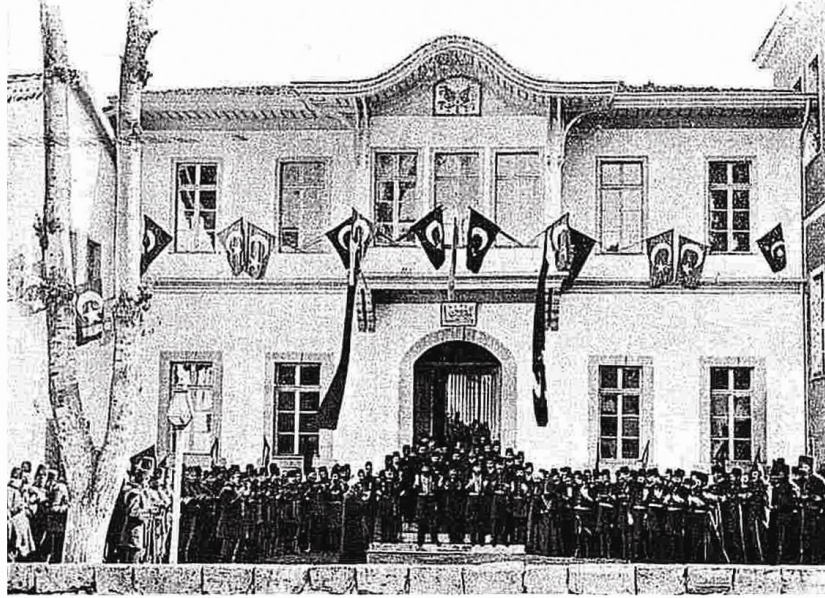
زىلده بلديه نامنه انشا ايدىلان خانة نك رسى

Resim 18: Zile Belediye Hizmet Binası

۳۱۹ سنه سنه عمده اتمیری اجرا قننن تو قننن حکومت دائره - - بهودن ک رونکی

Resim 17: 1319 senesinde müceddeden tamiri icra kılınan Tokat hükümet dairesi Cepheden görünüşü

توقاد جہنخانہ وختہمتاہ سبلہ غاردیان وشاہطان دائرہ سی

Resim 16: Tokat Hapishane ve Hastanesiyle Gardiyan ve Zahitan Dairesi